

VOLUME-26

ISSUE-1

April- 2024

WORLD SCIENTIFIC RESEARCH JOURNAL

WORLD SCIENTIFIC RESEARCH JOURNAL

International scientific electronic journal

Volume-26 _Issue-1

April - 2024

World scientific research
journal

Jahon ilmiy tadqiqot
jurnali

MUASSIS:

Qo'qon davlat pedagogika instituti,
"Ustozlar uchun" MCHJ

TAHRIRIYAT | EDITORIAL

Tahririyat kengashi raisi:

D.SH.Xodjayeva- filologiya fanlari nomzodi,
dotsent

Jamoatchilik kengashi raisi:

D.SH.Xodjayeva- filologiya fanlari nomzodi,
dotsent

Bosh muharrir

D.SH.Xodjayeva- filologiya fanlari nomzodi,
dotsent

Mas'ul muharrir:

N.S.Jo'rayev - psixologiya fanlari nomzodi,
dotsent

Mas'ul muharrir yordamchisi:

O.Y.To'xtasinova- filologiya fanlari
nomzodi, dotsent

Nashr uchun mas'ul:

Rasulov Inom Muydinovich -
pedagogika fanlari bo'yicha falsafa
doktori (PhD), dotsent

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot va
ommaviy kommunikatsiyaragentligi
tomonidan berilgan 1547 raqamli
guvohnoma asosida ro'yhatga olingan

Tahririyat manzili:

Farg'ona viloyati, Qo'qon shahri, Turon
ko'chasi, 23-uy

Telefon:

(0373) 542-38-38

E-mail:

info@wsrjournal.com

Tahrir kengashi:

Sh.Farmonov - O'zR FA akademigi
Sh.Namozov - O'zR FA akademigi
S.Rashidova - O'zR FA akademigi
I.Asqarov - kimyo fanlari doktori, professor
V.Xo'jayev - kimyo fanlari doktori, professor
Sh.Abdullayev - kimyo fanlari doktori, professor
M.Isakov - kimyo fanlari doktori, professor
R.Rasulov - fizika-matematika fanlari doktori, professor
B.Samatov - fizika-matematika fanlari doktori, professor
D.Akbarov - fizika-matematika fanlari doktori
A.Xusanov - fizika-matematika fanlarinomzodi, dotsent
V.Isaqov - biologiya fanlari doktori, professor
G'.Abdullayev - biologiya fanlari doktori
A.Batashov - biologiya fanlari doktori
D.Mamatqulov - biologiya fanlari nomzodi, professor
H.Xonboboev - texnika fanlari nomzodi, dotsent
B.Nu'monov - texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
I.Oxunov - kimyo fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
R.Payg'amov - kimyo fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
N.Valiyev - kimyo fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
A.Gapparov - Kimyo fanlari nomzodi, dotsent
N.Karimov - O'zR FA akademigi
A.S.Sagdullayev - O'zR FA akademigi
O.Akimova - filologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
V.Borisova - filologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
I.Artyushkov - filologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
M.Rasulova - filologiya fanlari doktori, professor
Sh.Iskandarova - filologiya fanlari doktori, professor
D.Nabiyeva - filologiya fanlari doktori, professor
O.Bozorov - filologiya fanlari doktori
A.Ziyayev - filologiya fanlari doktori (DSc)
D.Jamoliddinova - filologiya fanlari doktori (DSc)
Z.Qobilova - filologiya fanlari doktori (DSc)
M.Hoshimova - filologiya fanlari nomzodi, dotsent
M.Siddiqov - filologiya fanlari nomzodi, dotsent
M.Jamoliddinov - filologiya fanlari nomzodi, dotsent
O.O.Bozorov - filologiya fanlari nomzodi
M.Rasulova - filologiya fanlari nomzodi, dotsent
V.Karimova - filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
M.Djo'rayev - filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G.Kislov - falsafa fanlari doktori, professor (Rossiya)
G.Abdullayev - falsafa fanlari doktori, professor
M.Aminova - falsafa fanlari nomzodi, dotsent
M.Temirboyev - falsafa fanlari nomzodi
T.Fayzullayev - siyosat fanlari doktori, professor
A.Rasulov - tarix fanlari doktori, professor
R.Shamsiddonov - tarix fanlari doktori, professor
Q. Akbarov- tarix fanlari nomzodi
T.Haydarov - iqtisod fanlari doktori, professor
N.Babayeva - iqtisod fanlari nomzodi, dotsent
N.Erkaboyeva - pedagogika fanlari doktori, dotsent
S.Alimsaidova - pedagogika fanlari doktori, dotsent
Z.Azimova - pedagogika fanlari doktori, dotsent
V.Qodirov - pedagogika fanlari doktori, dotsent
A.Tolibjonov - pedagogika fanlari nomzodi, dotsent
J.Azamov - yuridika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
D.Soliyeva - psixologiya fanlari doktori, dotsent
O.Bektoshev - filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
M.Ergashev - filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
N.Aliboyeva - filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G.Nazirova - pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
A.Abdurashitov - pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Kadirova Nigora Rashidovna, Filologiya fanlari nomzodi, dotsent

Fan tarmoqlari: Matematika, fizika, informatika, geografiya, psixologiya, ijtimoiy fanlar

TEXNOLOGIK TA'LIM YO'NALISHI TALABALARIGA "GAZLAMALAR MATERIALSHUNOSLIGI" FANINI O'QITISHDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH

Hakimova Sharofat Abdusattorovna

Surxondaryo viloyati Termiz davlat pedagogika instituti

Pedagogika va san'at fakulteti Texnologik ta'lim kafedrasida o'qituvchisi

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada texnologik ta'lim yo'nalishi talabalariga umukasbiy fanlarni o'qitishda innovatsion ta'lim texnologiyalari va ularning pedagogik asoslari o'rganilib, o'quv jarayonida zamonaviy-interfaol o'qitish usullaridan samarali foydalanish yo'llari tadqiq etilgan.

Oliy ta'lim muassasalarida tahsil olayotgan talabalar bilimlarini mustahkamlashda qo'llaniladigan innovatsion texnologiyalarning samarali qo'llash uslublari tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: texnika, materialshunoslik, texnologiya, innovatsiya, bahs, texnologik xarita, talabala, o'yin, keys-stadi, loyihalar usuli.

АННОТАЦИЯ

В данной статье изучаются инновационные образовательные технологии и их педагогические основы при преподавании профессиональных предметов студентам технологического образования, исследуются пути эффективного использования современных интерактивных методов обучения в образовательном процессе.

Анализируются методы эффективного применения инновационных технологий, используемых при укреплении знаний студентов, обучающихся в высших учебных заведениях.

Ключевые слова: техника, материаловедение, технология, инновация, дискуссия, технологическая карта, студент, игра, кейс-стади, метод проектов.

ANNOTATION

In this article, innovative educational technologies and their pedagogical foundations are studied in teaching vocational subjects to students of technological education, ways of effective use of modern-interactive teaching methods in the educational process are researched.

Methods of effective application of innovative technologies used in strengthening the knowledge of students studying in higher educational institutions are analyzed.

Key words: technique, material science, technology, innovation, debate, technological map, student, game, case-study, project method.

Bugungi zamonaviy innovatsion texnologiyalar asrining kundan-kunga yuksalib, ravnaq topib va rivojlanib borayotgan davrning asosiy yirik maqsadlaridan biri bu albatta, etuk va malakali kadrlar tayyorlash ustuvor vazifalardan biridir.

Fan, texnika, texnologiya hamda zamonaviy ishlab chiqarish sohasining rivojlanishi o'z-o'zidan har bir davlatning iqtisodiy rivojlanishiga o'z ta'sirini ko'rsatadi.

Ta'lim jarayonida ilg'or pedagogik texnologiyalarni faol qo'llash, ta'lim samaradorligini oshirish, tahlil qilish va amaliyotga joriy etish bugungi kunning muhim vazifalaridan biridir. Ko'p yillar davomida o'qitish metodikasi o'quvchilarning o'quv-bilish faoliyatini faollashtirishga yordam beradigan yangi o'qitish usullarini izlamoqda. Texnologik ta'lim yo'nalishini barcha fanlar qatori talabalar tomonidan **"Gazlamalar materialshunosligi"** fanining o'zlashtirishlari uchun dars mashg'ulotlarni innovatsion texnologiyalar asosida olib borish bilim, ko'nikma va malakalarga ega bolishga xizmat qiladi.

Materialshunoslik - bu materiallarni tadqiq qilish va kashf qilishning fanlararo sohasi. Materiallar muhandisligi - bu materiallarni loyihalash va takomillashtirish va boshqa sohalarda va sanoatda materiallardan foydalanishni topishning muhandislik sohasi.

Materialshunoslik - to'qimachilik materiallarining, ya'ni: tola, ip, eshilgan mahsulot, gazlama, trikotaj va to'qima materialarning olinishi, tuzilish va xissalarini o'rganishda ishlatiladigan uslub va asbob-uskunalardan foydalanishni o'rgatadigan fandır

Materialshunoslikning intellektual kelib chiqishi tadqiqotchilar metallurgiya va mineralogiyadagi qadimiy, fenomenologik kuzatishlarni tushunish uchun kimyo, fizika va muhandislik fanlaridan analitik tafakkurdan foydalana boshlagan Ma'rifat davridan kelib chiqadi.

Materialshunoslik hali ham fizika, kimyo va muhandislik elementlarini o'z ichiga oladi. Shunday qilib, ushbu soha uzoq vaqt davomida ilmiy muassasalar tomonidan ushbu tegishli sohalarning kichik sohasi sifatida ko'rib chiqilgan. 1940-yillardan boshlab materialshunoslik fan va texnikaning o'ziga xos va o'ziga xos sohasi sifatida kengroq e'tirof etila boshlandi va butun dunyodagi yirik texnik universitetlar uni o'rganish uchun maxsus maktablar yaratdilar.

Materialshunoslar materialning tarixi (qayta ishlash) uning tuzilishiga va shu bilan materialning xususiyatlari va ishlashiga qanday ta'sir qilishini tushunishga urg'u beradi. Qayta ishlash-tuzilma-xususiyat munosabatlarini tushunish materiallar paradigmasi deb ataladi. Ushbu paradigma nanotexnologiya, biomateriallar va metallurgiya kabi turli tadqiqot yo'nalishlarida tushunishni rivojlantirish uchun ishlatiladi.

Materialshunoslik, shuningdek, sud-tibbiyot muhandisligi va nosozliklarni tahlil qilishning muhim qismidir - ishlaymay qolgan yoki maqsadga muvofiq ishlaymaydigan,

shaxsiy shikastlanish yoki mulkka zarar yetkazadigan materiallar, mahsulotlar, tuzilmalar yoki tarkibiy qismlarni tekshirish. Bunday tekshiruvlar, masalan, turli aviatsiya hodisalari va hodisalarining sabablarini tushunish uchun kalit hisoblanadi.

Materialshunoslikning asosi materiallarning tuzilishi, ushbu materialni tayyorlash uchun ishlov berish usullari va natijada olingan material xususiyatlari o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni o'rganishdir. Ularning murakkab kombinatsiyasi ma'lum bir dasturda materialning ishlashini keltirib chiqaradi.

Ko'p uzunlik o'lchovlari bo'yicha ko'plab xususiyatlar tarkibiy kimyoviy elementlardan, uning mikro tuzilishidan va qayta ishlashdan olingan makroskopik xususiyatlardan tortib materialning ishlashiga ta'sir qiladi. Olimlar termodinamika va materiallarning kinetik qonunlari bilan birgalikda materiallarni tushunish va yaxshilashga intilishadi.

Har bir o'quv muassasalarida chuqur o'rganiladigan bilimlar insonning shaxsiy tasavvurini rivojlanishiga, atrof muhitning yaxshilanishiga, yangidan-yangi g'oyalar asosida o'z hayotini yaxshi tomonga o'zgartirishga xizmat qiladi. Shularni nazarda tutgan holda bugungi kunda har bir fanni chuqur o'rganib, shu olgan bilimlarini amaliyotda qo'llagan holda, o'zining yangicha g'oyalarini ilgari surib yaxshi natijalarga erishish har bir bo'lg'usi mutaxassislarining oldiga qo'ygan vazifalaridan biridir.

Ta'lim jarayoniga nazar soladigan bo'lsak, ayni "XXI asr-axborot texnologiyalari" asrida innovatsion texnologiyalar yordamida dars jarayonlarini tashkil etib, bo'lg'usi mutaxassis talabalarning darslarini mana shu kabi innovatsion vositalar yordamida olib borish bugungi kunning talabidir.

Ta'lim yangi bosqichga ko'tarilmoqda, o'quvchilar fikr darajasi kengaymoqda, axborot olish osonlashmoqda, bunday o'sish jarayonida o'qitishda innovatsion texnologiyalardan foydalanmaslik darsning samaradorligini pasaytirib yuboradi. Bugungi kunda axborot ko'lami juda kengayib ketdi. Agar o'qituvchi o'z ustida ishlamas avvalgi o'rgangan bilimlari yetarli bo'lmay qoldi. Dars mavzularini kundalik hayotdagi keskin voqealar bilan bog'lab o'tilsa, turli innovatsion texnologiyalardan foydalanilsa dars esda qolishiga erishilishi mumkin.

Innovatsiya-(inglizcha) yangilik kiritish, yangilik degan ma'noni ifodalaydi, texnologiya esa yunoncha "texnos"- san'at, mahorat va "logos"- fan so'zlaridan olinib innovatsion texnologiya ta'lim-tarbiya shakllari, metodlari va usullariga yangicha yondashish degan ma'noni bildiradi. Innovatsion texnologiyalar pedagogik jarayon hamda o'qituvchi va o'quvchi faoliyatiga yangilik, o'zgarishlar kiri-tishdir.

Innovatsion texnologiyalardan foydalanishda o'qituvchiga quyidagi bilimlarni bilish taqazo etiladi:

YaPT (yangi pedagogik texnologiya) bo'yicha xorijiy tajribalardan boxabar bo'lish;

Ta'lim jarayonini tashkil etishda didaktik o'yinlardan, interfaol usullardan foydalanish mahorati;

Ilg'or pedagogik texnologiya bo'yicha bilimlarni o'zlashtirib borish;

Bilimlarni ko'nikma va malakalarga aylantirish texnologiyasi shakllangan bo'lishi;

Dars jarayonida harakatli o'yinlardan unumli foydalana bilishi;

Imkoni bo'lsa darsni internet tarmog'iga bog'lab o'ta bilishi;

O'z ustida tinmay ishlashi, har sohaga oid yangiliklarni kuzatib borishi va boshqalar;

O'qituvchi innovatsion texnologiyalarga asoslanib darsni tashkil etar ekan, turli texnik vositalardan ham (kompyuter, proyektor, elektron doska va haakazo) foydalanishi mumkin.

O'qituvchining faoliyatida innovatsiyalar qanchalik ko'p bo'lsa, mazmun shunchalik oshadi. Ta'limda innovatsion texnologiyalar va inter-faol metodlar haqidagi tasavvurlar barqaror va mukammal shaklga ega emasligini ham e'tirof etish kerak. Har bir o'qituvchi ta'limga individual tarzda yangilik kiritishi mumkin. Innovatsion texnologiyalar o'qituvchi oz faoliyatidan qoniqmas-likda kelib chiqadi.

Bahs-munozara yuritish bu eng muhim omildir. Chunki har bir shaxsning o'zining shaxsiy fikri bo'ladi va ayni shu fikrini baxs- munozara orqali ko'rsatib bera oladi. Munozara vaqtida fikrlar erkin bayon qilinadi va fikrlar faqat o'zlashtirilishi lozim bo'lgan mavzu va savollarga taalluqli bo'lishi kerak bo'ladi Ushbu maqolada texnologik ta'lim yo'nalishi talabalariga umukasbiy fanlarni o'qitishda innovatsion ta'lim texnologiyalari va ularning pedagogik asoslari o'rganilib, o'quv jarayonida zamonaviy-interfaol o'qitish usullaridan samarali foydalanish yo'llari tadqiq etilgan.

Ta'lim jarayonining samaradorligini oshirish ta'lim oluvchilarning mustahkam nazariy bilim, ko'nikma va malakalarini shakllantirish, ularni kasbiy mahoratga aylanishini ta'minlash maqsadida, o'qitish jarayonida yangi pedagogic texnologiyalardan samarali foydalanish bo'yicha taklif va tavsiyalar ishlab chiqildi.

Xulosa qilib aytganda, innovatsion texnologiya – bu ilmiy izlanishlar, ishlanmalar yaratish, tajriba-sinov ishlari olib borish yoki boshqa fan texnika yutuqlaridan foydalangan holda o'quvchilarga yangi bilim berishdan iboratdir. Dars mashg'ulotlarini tashkil etishda interfaol metodlardan foydalanishga doir ushbu maqola bilan darslarni samarali tashkil etish haqidagi ma'lumotlarga ega bo'lish mumkin hamda yuqorida aytib o'tilgan metod va o'yinlar orqali o'quvchilarni dars jarayoniga jalb qilish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Yuldoshev, S., Savriev, S., Murtazoyev, A., & Khojiev, S. (2022). NUMERICAL SIMULATION OF THREE-DIMENSIONAL TURBULENT JETS

OF REACTING GASES. *Евразийский журнал математической теории и компьютерных наук*, 2(6), 73-82.

2. Хайрулла, D., Saidjon, U., & Azamat, M. (2021). DEVELOPMENT OF LIGHTING CONTROL SOFTWARE FOR “SMART CLASS”. *Universum: технические науки*, (5-6 (86)), 18-21.

3. Djurayev, X., Uvayzov, S., & Murtazoyev, A. (2021). DEVELOPMENT OF LIGHTING CONTROL SOFTWARE FOR “SMART CLASS”. *Universum: технические науки*, (5-6), 18-21.

4. Муртазоев, А. С. (2022, June). ДИДАКТИЧЕСКИЕ ВОЗМОЖНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ. In *INTERNATIONAL CONFERENCES* (Vol. 1, No. 2, pp. 54-58).

5. Sunnatula o'gli, M. A. (2022). TA'LIM JARAYONIDA RAQAMLI TECHNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNING DIDAKTIK IMKONIYATLARI. *World scientific research journal*, 4(2), 28-33.

6. Murtazoyev, A., & Sabina, S. R. (2023). PROSPECTS FOR USING NO-CODE PLATFORMS IN EDUCATION. *Development of pedagogical technologies in modern sciences*, 2(6), 13-17.

МЕХАНИЗМ ПРЕОБРАЗОВАНИЯ МЕТАНА В КАРБОНАТ

*Ахмедова Фазилат Улашовна**Каршинский инженерно-экономический институт*

Сегодня во всем мире в атмосферу выбрасывается 15 миллиардов тонн углекислого газа в год [1]. В результате столь резкого увеличения количества углекислого газа в атмосфере прогнозируется, что в ближайшие 15-20 лет температура на Земле повысится на $0,35^{\circ}\text{C}$, а через 100-120 лет на $1,5-1,5-1,5^{\circ}\text{C}$. 2°C . Это вызывает глобальные экологические и экономические проблемы. Наиболее перспективным путем решения этой экологической проблемы является конверсия углекислого газа метаном в синтез-газ и производство на его основе метанола [2].

Преобразование метана в углекислый газ для получения «синтез-газа» пока промышленно не реализовано из-за отсутствия долговременно стабильных катализаторов, но оно важно с точки зрения удаления CO_2 . Карбонатная конверсия метана является перспективным методом с одновременным использованием двух разных газов (метана и углекислого газа), вызывающих «парниковый эффект» в полезных целях, и имеет значительную экологическую и экономическую ценность [3].

Природный газ широко используется в промышленности. На данный момент экономика природного газа является актуальной. Одним из способов снижения потребления природного газа является его преобразование различных видов. Введение продуктов конверсии и качества топлива увеличивает количество получаемой энергии по сравнению с исходным природным газом, а также повышает температуру печи, что оказывает энергосберегающий эффект, особенно в высокотемпературных процессах [4]. Перевод Витрификации на природный газ:

- паровая конверсия;
- конверсия углерода;
- высокотемпературная конверсия кислорода;
- каталитическая парокислородная конверсия в горнодобывающих реакторах;
- каталитическая пароуглекислотная конверсия в трубчатой печи [5].

Наиболее перспективным способом осуществления конверсии метана является сочетание процессов окисления метана кислородом, паровой и углекислотной конверсии метана [6]. Комбинация двух или трех видов окислительной конверсии метана может привести к повышению эффективности использования сырья, улучшению теплового баланса и позволяет корректировать состав синтез газа. Добавка CO_2 к смеси $\text{CH}_4+\text{H}_2\text{O}$ позволяет

оптимизировать состав получаемого синтез-газа в соответствии с составом, необходимым для дальнейшей переработки [7].

Цель исследования - изучить кинетические закономерности процесса получения «синтез-газа» путем превращения метана в углекислый газ в дифференциальных реакторных условиях и предложить кинетическое уравнение реакции.

ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНАЯ ЧАСТЬ.

Принципиальная схема лабораторного блока пароуглекислотной конверсии метана представлена на рис. 1, а общий вид установки на рис. 2.

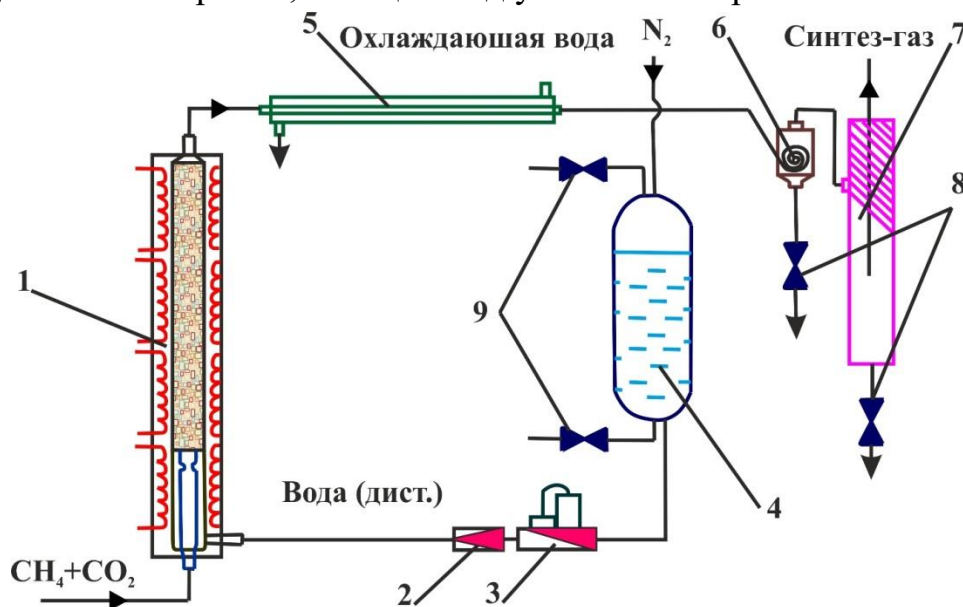

Рис. 1. Схема блока пароуглекислотной конверсии метана: 1-реактор конверсии, 2 – обратный клапан, 3 – расходомер, 4 – баллон с водой, 5 – холодильник, 6 – циклон, 7 – сепаратор, 8, 9 – вентили.

Анализ состава получаемого синтез-газа проводился с помощью Хроматографа «Кристаллюкс-4000М». В работе применялись колонки длиной 3 м и внутренним диаметром 3 мм. В качестве газа-носителя использовался гелий. Фазы в колонках – молекулярные сита 5А и Haysep Q [8].

Определение количественного состава газовых смесей проводили методом внешнего стандарта (хроматограф предварительно калибровали по каждому компоненту газовой смеси) [12]:

$$C_i = k_i * S_i,$$

где S_i — концентрация i -го компонента в газовой смеси (об.%), калибровочный коэффициент для i -го компонента (об.:%/(мВ-мин)), S_i — площадь пика i -й компонент хроматограммы (мВ-мин) [9].

Процессы осуществляют в проточном реакторе при атмосферном давлении в отсутствие водяного пара (карбонатная конверсия метана) и в его присутствии (карбонатная конверсия метана паром) при взаимном соотношении $CH_4:CO_2$,

равном 1:1, а скорость подачи 1000 ч⁻¹ (V₀) и температура процесса от 300 до 1050. Переводится путем изменения на °С. Анализ начальных и конечных продуктов реакции проводили с помощью газовой хроматографии в режиме «он-лайн». Объем катализатора составил 6 мл, продолжительность процесса 10-12 часов. Время контакта $\tau_{\text{контакт}}$ (в секундах) рассчитывается по следующей формуле [10]:

$$\tau_{\text{kont}} = \frac{V_{\text{kat}} * 273}{F * (T_p + 273)} * 60$$

где V_{кат} – объем образца катализатора (мл), F – объемная (молярная) скорость потока реакционной смеси, T_p – температура реакции (°С).

Объем катализатора V-слоя определяли по следующей формуле.

$$V_{\text{qat}} = \frac{\pi * (D^2 - d^2)}{4} * h,$$

где D – внешний диаметр катализатора (см), d – внутренний диаметр катализатора (см), h – длина катализатора (см) [11].

Литература

1. Вейл Э., Левчик С. Антипирены для пластмасс и текстиля. Практическое применение. Мюнхен: Изд-во Хансер, 2009.
2. Гликштерн М. В. Антипирены // Полимерные материалы. 2003. № 3. С. 22–23; № 4. С. 15–18.
3. Самадов С.Ж. Назаров Ф.С. Бекназаров Э.М. Назаров Ф.Ф. Биологическая активность синтезированных соединений производных N, N- полиметилена бис [(но-ароматилло-циклоалканолоило) карбаматов]. Universum: технические науки. "Технические науки" 2021 3(84).
4. Самадов С.Ж. Назаров Ф.С. Бекназаров Э.М. Назаров Ф.Ф. Математическое описание технологических процессов и аппаратов. Universum: технические науки. "Технические науки" 2021 5(86).
5. Назаров Ф.Ф. Назаров Ф.С. Шабарова У.Н. Файзуллаев Н.И. Пар-карбонатная конверсия метана. Universum: технические науки. "Технические науки" 2021 6(87)
6. Ф.Ф.Назаров, Ф.С.Назаров, Э.Ш.Якубов. Смещаннолигандные комплексы меди (II) с хиначолоном-4 и его производными. Universum: технические науки, 32-37
7. F.S.Nazarov, F.F. Nazarov. Displaced ligand copper(II) complexes with quinazolone-4 and its derivatives. Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences.
8. Н.Ф.С, Назаров Феруз Фарходович, Лутфуллаев Саъдулла Шукурович. Определение горючести вторичного полиэтилена. Universum: технические науки: электрон. научн. журн. 12 (117), 25-28
9. Nazarov F. F, Beknazarov E.M, Chuliev J.R, Nazarov F.S, Lutfullaev S.S. Research of fire resistance and physical-mechanical properties of secondary polyethylene. E3S Web of Conferences 392, 02042.
10. Nazarov F.F, Nazarov F.S. Coordination compounds of copper(ii) and zinc with 2-aminoquinazo-lone-4. Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences 4 Volume.
11. Azizkulov R.U, Lutfullayev S.S, Nazarov F.F. Complex use of secondary polymer waste. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences 2 Volume.

СНИЖЕНИЕ ПРОВОДИМОСТИ ПРИ ДОБАВЛЕНИИ АНТИПУРИНОВ В ПОЛИМЕРЫ

Назаров Феруз Фарходович

Каршинский инженерно-экономический институт

В настоящее время в мире нет ни одной отрасли экономики, куда бы не проникли полимерные материалы и изделия на их основе. Уровень их использования является одним из важнейших показателей роста уровня научно-технического развития страны [1]. С ростом промышленности и производства к типам и свойствам полимеров, применяемых в автомобильной, строительной и бытовой сферах, предъявляются высокие структурные требования [2]. Поэтому важно модифицировать полимеры, улучшать их физико-механические свойства и получать композиционные материалы, отвечающие ряду требований, путем введения добавок без изменения их химического состава [3].

В настоящее время важным направлением повышения качества антикоррозионных покрытий и огнеупорных материалов являются исследования в области использования модификаторов индивидуального и многофункционального действия. Изучить коллоидно-химические, физико-химические, технологические и эксплуатационные характеристики полученных к настоящему времени композиционных материалов в зависимости от природы и состава модификаторов, создать удобные и недорогие полимерные композиты с особыми свойствами на основе местного сырья и провести необходимые научные исследования по расширению областей их применения [4].

В более поздние времена используются не сами антипирены, а их смеси. Состав антипиренов (5):

- антипирены (фосфат аммония, сульфат аммония, борная кислота, силикаты, хлорид аммония);
- синергисты – вещества, усиливающие действие замедлителей действия;
- стабилизаторы, регулирующие расход замедляющего вещества [6].

Антипирены предотвращают горение материала после того, как количество антипирена в материале достигнет соответствующего уровня. Под воздействием огня в этом материале происходят различные химические и физические процессы, что препятствует его возгоранию [7].

Все средства, повышающие свойства огнестойкости, делятся на огнезащитные покрытия и составы, впитываемые в обрабатываемый материал. К первой категории относятся лаки, пасты, краски и различные виды мазков, ко второй категории — огнезащитные вещества [8].

Горение — очень сложный физико-химический процесс, включающий реакции химического разрушения, реакции горения и карбонизации, химические реакции образования и окисления продуктов при горении газообразных продуктов, а также процессы физического теплопереноса [9]. На практике реакции приводят к образованию двух основных типов продуктов: газообразных веществ (горючих и негорючих) и твердых продуктов (углеродистых и минеральных). В результате реакции в зоне предварительного горения образуются саж и другие [10].

Летучие вещества выделяются в результате термической деструкции полимеров. Это свободные радикалы с группами СС и СН, которые реагируют с кислородом. Скорость возгорания и распространение пламени зависят от образования радикалов $\text{HO}\cdot$. Такие реакции, приводящие к образованию CO_2 и H_2O , являются высокоэкзотермическими реакциями, сопровождающимися большим выделением тепла. Это тепло, в свою очередь, приводит к дальнейшему распространению огня и ускорению реакций окисления [11].

Механизм действия антипиренов.

Существует несколько механизмов огнезащиты с использованием антипиренов [6]:

- ингибирование процессов образования свободных радикалов. Включение веществ, содержащих галогены (хлор, бром, фтор, йод), азот, фосфор и бор, способствует замедлению горения. Воздействие высоких температур приводит к разложению антипиренов с образованием галогенных радикалов $\text{NO}\cdot$, которые очень активны.

- образование на поверхности полимера защитного слоя, непроницаемого для кислорода или изолирующего от дальнейшего нагрева. Механизм действия ряда антипиренов (силикатов и алюмосиликатов, боратов металлов, фосфатов, их органических производных) заключается в том, что они образуют защитные слои, препятствующие процессу горения.

Эти слои состоят из нелетучих остатков (в основном оксидов металлов) и неорганических соединений разложения. Антипирены предотвращают распространение горючих веществ, образуя плотные и прочные поверхностные защитные слои. К таким антипиренам относятся метаборат бария, борат цинка, тетрафторборат аммония [7, 8].

Антипирены, содержащие соединения фосфора, снижают поглощение кислорода материалами. Диаммонийфосфат может быть примером таких антипиренов. Органические соединения фосфора считаются одними из эффективных ингибиторов, замедляющих процессы горения, и его действие объясняется следующим образом [9, 10, 11]:

- Процесс пиролиза полимеров, содержащих соединения фосфора, приводит к образованию фосфорной кислоты и ее ангидридов, катализируя ее дегидратацию и дегидрирование.

- Выделение негорючих газов, препятствующих насыщению кислородом зоны горения. Механизм действия при использовании галогенных соединений, замедляющих горение полимеров, в качестве антипиренов следующий: Бромид или хлорид аммония разлагается на аммиак, хлористый водород и бром при температуре выше 200°C и 250°C . Газообразный хлористый водород и бромистый водород уменьшают горение. Кроме того, снижается процент кислорода в газовой фазе, что, в свою очередь, замедляет горение.

- Разложение или взаимодействие антипиренов и их теплоспоглощение с другими веществами приводит к снижению температуры воспламенения материала. Большая группа веществ, используемых в качестве антипиренов, подвергается эндотермическому разложению с образованием негорючих продуктов. Сюда входят гидроксиды алюминия, магния, цинка, гидратированные карбонаты металлов, мочевины и другие вещества. Механизм

действия таких антипиренов связан с физическим воздействием на тепловой баланс процесса горения [12].

Литература:

1. Вейл Э., Левчик С. Антипирены для пластмасс и текстиля. Практическое применение. Мюнхен: Изд-во Хансер, 2009.
2. Гликштерн М. В. Антипирены // Полимерные материалы. 2003. № 3. С. 22–23; № 4. С. 15–18.
4. Самадов С.Ж. Назаров Ф.С. Бекназаров Э.М. Назаров Ф.Ф. Биологическая активность синтезированных соединений производных N, N- полиметилена бис [(но-ароматил-циклоалканолоило) карбаматов]. Universum: технические науки. "Технические науки" 2021 3(84).
5. Самадов С.Ж. Назаров Ф.С. Бекназаров Э.М. Назаров Ф.Ф. Математическое описание технологических процессов и аппаратов. Universum: технические науки. "Технические науки" 2021 5(86).
6. Назаров Ф.Ф. Назаров Ф.С. Шабарова У.Н. Файзуллаев Н.И. Пар-карбонатная конверсия метана. Universum: технические науки. "Технические науки" 2021 6(87)
7. Ф.Ф.Назаров, Ф.С.Назаров, Э.Ш.Якубов. Смещаннолигандные комплексы меди (II) с хиразолоном-4 и его производными. Universum: технические науки, 32-37
8. F.S.Nazarov, F.F. Nazarov. Displaced ligand copper(II) complexes with quinazalone-4 and its derivatives. Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences.
9. Н.Ф.С, Назаров Феруз Фарходович, Лутфуллаев Саъдулла Шукурович. Определение горючести вторичного полиэтилена. Universum: технические науки: электрон. научн. журн. 12 (117), 25-28
10. Nazarov F. F, Beknazarov E.M, Chuliev J.R, Nazarov F.S, Lutfullaev S.S. Research of fire resistance and physical-mechanical properties of secondary polyethylene. E3S Web of Conferences 392, 02042.
11. Nazarov F.F, Nazarov F.S. Coordination compounds of copper(ii) and zinc with 2-aminoquinazo-lone-4. Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences 4 Volume.
12. Azizkulov R.U, Lutfullaev S.S, Nazarov F.F. Complex use of secondary polymer waste. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences 2 Volume

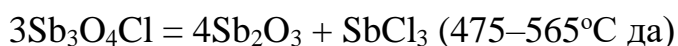
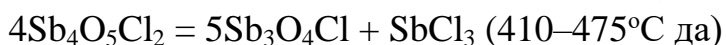
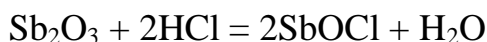
ОГНЕЗАЩИТНЫЕ ФИЗИЧЕСКИЕ И ХИМИЧЕСКИЕ СВОЙСТВА

Назаров Феруз Фарходович

Каршинский инженерно-экономический институт

Следует отметить, что механизм действия антипиренов не характеризуется единым эффектом, это более сложный процесс. Наличие двух или более соединений одновременно с большей вероятностью предотвратит образование пожара. Совместное действие двух веществ называется синергизмом [1].

На данный момент наиболее эффективным антипиреном является оксид сурьмы, находящийся в пропорции с органическими соединениями, содержащими галоген (оптимальное мольное соотношение $Sb/Cl = 1/3$). Эта смесь оказывает синергетический эффект [2]. Механизм действия этой смеси следующий. При горении полимера выделяющийся из галогенорганических соединений хлористый водород взаимодействует с оксидом сурьмы с образованием оксихлорида сурьмы, который, в свою очередь, может разлагаться на трихлорид сурьмы [3]:

Образующийся на конечном этапе оксид сурьмы представляет собой порошкообразный наполнитель, способствующий замедлению горения. А газообразный трихлорид сурьмы ограничивает поступление кислорода в материальную зону. Оксид сурьмы не оказывает канцерогенного действия на организм человека [4].

Галогенированные антипирены

Эффективность одного вида галогенсодержащих антипиренов характеризуется рядом $J > Br > Cl > F$. Наибольшую эффективность показывает связь углерод-галоген с меньшей энергией. Эффективность галогенированных соединений определяется тем, насколько легко диссоциируют связи C-Г [5].

Эффективность антипиренов зависит не только от количества галогенов, но и от количества радикалов, с которыми он связывается. В качестве галогенированных алифатических соединений используют хлорированный парафин ($C_nH_{2n+2-x}Cl_x$, здесь $n=10-30$; $x=1-7$), содержащий до 70% связанного хлора. Часто используют соединения, содержащие ароматический хлор или бром, например декабромдифенилоксид ($C_{16}P_{10}Br_{10}O$), тетрахлорфталевый ангидрид ($C_8Cl_4O_3$) [6].

Ароматические соединения хлора или брома используются сравнительно реже. Например, к ним относятся декабромдифенилоксид ($C_{16}H_{10}Br_{10}O$),

тетрахлорфталевый ангидрид ($C_8Cl_4O_3$). Поскольку ароматические соединения более стабильны, они меньше снижают воспламеняемость. Соединения фтора и йода в качестве антипиренов не применяют: соединения фтора менее эффективны, а соединения йода имеют очень низкую термическую стабильность [7].

Позже использование хлора значительно сократилось из-за давления общественности, организаций, обеспокоенных его токсичностью. Антипирены, содержащие бром, не выделяют токсичных соединений (диоксинов и фуранов). По номенклатуре и сфере применения бромсодержащие антипирены значительно превосходят хлорсодержащие соединения. Антипирены, содержащие бром, более эффективны, чем хлор, а продукты их сгорания также менее летучие [8].

Кроме того, хлорсодержащие антипирены выделяют хлор в широком диапазоне температур, поэтому количество хлора в газовой фазе очень мало, а бромсодержащие антипирены разлагаются в коротком температурном диапазоне, обеспечивая оптимальную концентрацию брома в газовой фазе. По последним данным, полимерное сырье легко поддается вторичной переработке благодаря высокой термостойкости антипиренов, содержащих соединения брома [9].

Полибромдифенилоксид и его производные подходят для большинства других пластиков, кроме пенополистирола. В настоящее время из-за давления экологических организаций количество таких соединений сокращается. Дибромпентилгликоль и его производные используются в процессе синтеза для получения полиэфирных смол, содержащих 60% брома. Они обладают высокой химической и термической стабильностью; высокоэффективный антипирен; светостойкий. Его также используют при производстве жестких полиуретановых пленок [10].

Фосфорсодержащие антипирены.

Антипирены, содержащие фосфор, могут быть органическими и неорганическими [11]. Они активны либо в газовой, либо в конденсированной фазе, а иногда и в обеих. Соединения фосфора действуют путем образования радикалов $RO\cdot$ в газовой фазе. Поглотители активных радикалов $H\cdot$ и $OH\cdot$ способствуют распространению пламени.

Номенклатура фосфорсохраняющих соединений очень широка, их можно разделить на 2 группы: галогенсохраняющие и безгалогенные соединения. Преимущество галогенсохраняющих и фосфористых соединений:

- образование галоген-радикалов в процессе разложения, т.е. образование типичных $H\cdot$ и $OH\cdot$ радикалов, характерных для галогенов;
- образование активированных радикалов $H\cdot$ и $OH\cdot$, как обычно для галогенов;

Ко второй группе относятся красный фосфор, водорастворимые неорганические фосфаты, нерастворимые фосфаты и полифосфаты аммония, органофосфаты, фосфонаты, а также оксиды фосфина.

Красный фосфор является отличным антипиреном для гетероцепных полимеров (полиэтилентерефталат, поликарбонат и др.). В частности, красный фосфор применяется в качестве антипирена для огнезащиты при производстве электротехнических изделий из полиамида путем специальной обработки красного фосфора. Но его использование ограничено из-за его токсичности и красного цвета.

Определенное количество технологических отходов – вторичного сырья – образуется при переработке высококачественного полиэтиленового сырья, производимого на ООО «Шуртанский газохимический комплекс». После использования полимерных изделий в различных целях срок их годности истекает, и они измельчаются и перерабатываются как вторичная продукция. Для снижения горючих свойств полимерных материалов, полученных в качестве вторичного продукта, мы использовали ряд антипиренов. Для этой цели использовался полиэтилен следующих марок: ПЭ И-0525, ПЭ И-0760, ПЭ Ф-0220, ПЭ Ф-0320.

Литература:

1. Вейл Э., Левчик С. Антипирены для пластмасс и текстиля. Практическое применение. Мюнхен: Изд-во Хансер, 2009.
2. Гликштерн М. В. Антипирены // Полимерные материалы. 2003. № 3. С. 22–23; № 4. С. 15–18.
4. Самадов С.Ж. Назаров Ф.С. Бекназаров Э.М. Назаров Ф.Ф. Биологическая активность синтезированных соединений производных N, N- полиметилена бис [(но-ароматило-циклоалканолоило) карбаматов]. *Universum: технические науки*. "Технические науки" 2021 3(84).
5. Самадов С.Ж. Назаров Ф.С. Бекназаров Э.М. Назаров Ф.Ф. Математическое описание технологических процессов и аппаратов. *Universum: технические науки*. "Технические науки" 2021 5(86).
6. Назаров Ф.Ф. Назаров Ф.С. Шабарова У.Н. Файзуллаев Н.И. Паркарбонатная конверсия метана. *Universum: технические науки*. "Технические науки" 2021 6(87)
7. Ф.Ф.Назаров, Ф.С.Назаров, Э.Ш.Якубов. Смещаннолигандные комплексы меди (II) с хиназолоном-4 и его производными. *Universum: технические науки*, 32-37
8. F.S.Nazarov, F.F. Nazarov. Displaced ligand copper(II) complexes with quinazolone-4 and its derivatives. *Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*.

9. Н.Ф.С, Назаров Феруз Фарходович, Лутфуллаев Саъдулла Шукурович. Определение горючести вторичного полиэтилена. *Universum: технические науки: электрон. научн. журн.* 12 (117), 25-28

10. Nazarov F. F, Beknazarov E.M, Chuliev J.R, Nazarov F.S, Lutfullaev S.S. Research of fire resistance and physical-mechanical properties of secondary polyethylene. *E3S Web of Conferences* 392, 02042.

11. Nazarov F.F, Nazarov F.S. Coordination compounds of copper(ii) and zinc with 2-aminoquinazo-lone-4. *Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences* 4 Volume.

12. Azizkulov R.U, Lutfullayev S.S, Nazarov F.F. Complex use of secondary polymer waste. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences* 2 Volume.

МЕДЬ (II) И ЦИНК ИК-СПЕКТРАЛЬНЫЙ АНАЛИЗ С 2-АМИНОХИНАЗОЛОНОМ-4

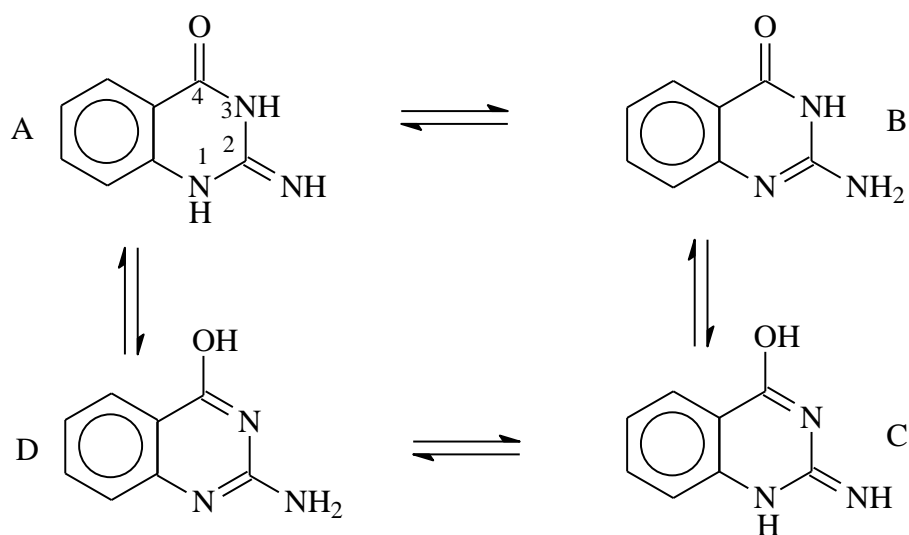
Назаров Фарход Собирович

Каршинский инженерно-экономический институт

2-Аминохиназолон-4 (AGz) содержит три атома азота и карбонильный кислород и является потенциальным комплексообразующим лигандом. Поэтому представляет интерес синтез и изучение его комплексообразования с переходными металлами. Кроме того, в серии АХ обнаружены препараты, обладающие фунгицидными, бактерицидными и другими свойствами. свойства [1, 2].

2-Аминохиназолон-4 может существовать в нескольких таутомерных формах:

амидоимино (А), амидоамино (В), енолиминоимино (С) и енолиминоамино (D) [3].

В ИК-спектре 2-аминохиназолона-4 в области $\nu(\text{NH})$ наблюдаются несколько полос поглощения различной интенсивности и ширины [4]. Так, полоса при 3400 см^{-1} соответствует $\nu(\text{NH})$ в присутствии азота, согласно спектру хиразолона-4. Вторая полоса $\nu(\text{NH})$ с азотом появляется при 3060 см^{-1} [5]. В этой области остаются две полосы поглощения при 3190 и 3300 см^{-1} . Они соответствуют группе NH_2 ($\nu_s(\text{NH}_2)$ $\nu_{as}(\text{NH}_2)$ соответственно). Кроме того, наблюдается широкая полоса с центром 2760 см^{-1} . Оно относится к $\nu(\text{NH})$ или $\nu(\text{OH})$ других таутомерных форм С и D, и такая полоса указывает на наличие внутримолекулярной водородной связи [6]. Поэтому, только анализируя ИК-спектр 2-аминохиназолона-4, нельзя однозначно говорить о той или иной таутомерной форме [7]. Вероятно, в твердом состоянии 2-аминохиназолон-4

существует в нескольких таутомерных формах [8]. Это предположение подтверждается анализом полос поглощения в области валентных колебаний двойных связей [4]. Таким образом, не наблюдается четкой полосы $\nu(\text{C}=\text{O})$, $\nu(\text{C}=\text{N})$, которая может присутствовать в смеси таутомерных форм аминохиназолона. Однако таутомерные формы $\nu(\text{C}=\text{O})$ при 1695 и 1715 cm^{-1} могут принадлежать А и В. Смещение полос поглощения наблюдается и в полосах поглощения $\nu(\text{C}=\text{N})$. область 1640-1690 cm^{-1} . Так, в твердом состоянии 2-аминохиназolon-4 существует одновременно в нескольких таутомерных формах [10].

В ИК-спектрах комплексов, как и в случае калиевой соли, исчезает полоса $\nu(\text{C}=\text{O})$ -АНs при 1695 cm^{-1} . В области валентных колебаний $\nu(\text{NH})$ (3200-3400 cm^{-1}) наблюдается значительное уменьшение ширины полосы поглощения, что может быть связано с отсутствием внутримолекулярных водородных связей с участием групп NH. Исчезновение полосы $\nu(\text{C}=\text{O})$ можно объяснить переходом водорода от азота 3 к кислороду, который разрушается в процессе комплексообразования. Следовательно, АН должны координироваться через 4-положение углерода и кислорода. В спектрах комплексов наблюдается полоса, соответствующая $\nu(\text{OH})$ координированных молекул воды, при 3340-3330 cm^{-1} [13].

Шахидоятов Х.М. и другие. [2] соль 2-аминохиназолона-4 представляет собой полидентальный анион, что позволяет предположить, что его электронная плотность делокализована между пятью (фрагмент $\text{O}^4-\text{C}^4-\text{N}^3-\text{C}^2-\text{N}^2$) или тремя (фрагмент N1). Атомы $\text{O}-\text{C}^2-\text{N}^2$. В калиевой соли аминохиназolon координируется с металлом через кислород, о чем свидетельствует исчезновение интенсивной полосы поглощения $\nu(\text{C}=\text{O})$ при 1695 cm^{-1} в ИК-спектре [11].

Ацедолиганды (NO_3^- , Cl^-) координируются с металлом по электропроводности комплексов в растворе ДМСО (4-6 $\text{cm}^2 \cdot \text{mole}^{-1}$). Этот факт подтверждается также наличием в спектре $\text{ZnNO}_3 \cdot \text{AH}_2 \cdot 2\text{H}_2\text{O}$ полос поглощения при 1470 и 830 cm^{-1} , соответствующих колебаниям ν^3 и ν^2 координированного нитрат-иона [3]. Эти линии отсутствуют в спектре комплекса $\text{ZnClAH}_2 \cdot 2\text{H}_2\text{O}$.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Шахидоятов Х.М. Хиназолоны-4 и их биологическая активность. - Ташкент: ФАН, 1988. - 138 с.
2. Мусаев З.М., Якубов Э.Ш., Парпиев Н.А., Шохидоятов Х.М. Изучение комплексообразования хиназолона-4 с солями кобальта (II) фотометрическим методом. // Узб. хим. журн. - 1993. - № 6. - С. 18-22.
3. Якубов Э.Ш., Нахатов И., Норматов Б.Р. Координационные соединения меди(II) с хиназолоном-4 и его производными. // Узб. хим. журн. - 2019. - № 4. - С. 44-51.

4. Самадов С.Ж. Назаров Ф.С. Бекназаров Э.М. Назаров Ф.Ф. Биологическая активность синтезированных соединений производных N, N- полиметилена бис [(но-ароматило-циклоалканолоило) карбаматов]. *Universum: технические науки. "Технические науки"* 2021 3(84).

5. Самадов С.Ж. Назаров Ф.С. Бекназаров Э.М. Назаров Ф.Ф. Математическое описание технологических процессов и аппаратов. *Universum: технические науки. "Технические науки"* 2021 5(86).

6. Назаров Ф.Ф. Назаров Ф.С. Шабарова У.Н. Файзуллаев Н.И. Паркарбонатная конверсия метана. *Universum: технические науки. "Технические науки"* 2021 6(87)

7. Ф.Ф.Назаров, Ф.С.Назаров, Э.Ш.Якубов. Смещаннолигандные комплексы меди (II) с хиназолоном-4 и его производными. *Universum: технические науки*, 32-37

8. F.S.Nazarov, F.F. Nazarov. Displaced ligand copper(II) complexes with quinazolone-4 and its derivatives. *Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*.

9. Н.Ф.С, Назаров Феруз Фарходович, Лутфуллаев Саъдулла Шукурович. Определение горючести вторичного полиэтилена. *Universum: технические науки: электрон. научн. журн.* 12 (117), 25-28

10. Nazarov F. F, Beknazarov E.M, Chuliev J.R, Nazarov F.S, Lutfullaev S.S. Research of fire resistance and physical-mechanical properties of secondary polyethylene. *E3S Web of Conferences* 392, 02042.

11. Nazarov F.F, Nazarov F.S. Coordination compounds of copper(ii) and zinc with 2-aminoquinazo-lone-4. *Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences* 4 Volume.

12. Azizkulov R.U, Lutfullayev S.S, Nazarov F.F. Complex use of secondary polymer waste. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences* 2 Volume.

13. SJ Samadov, FF Nazarov, FS Nazarov. Mathematical description of echnological processes and devices. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. Том-2. Номер-4. Страницы- 942-945. Издатель ООО «Oriental renessans»*

ИЗУЧЕНИЕ СОСТАВА СЛОЖНЫХ СОЕДИНЕНИЙ ХИНАЗОЛОНА-4 С СОЛЯМИ Cu(II)

Назаров Фарход Собирович

Каршинский инженерно-экономический институт

В настоящее время известно множество органических и неорганических лигандов, которые являются биологически активными, сильно различаются по строению и свойствам, содержат электронодонорные атомы и склонны к образованию координационных соединений, одним из важнейших классов которых является хиназолон-4 и его производные, которые считаются.

Хиназолон-4 (Хз) и его производные имеют большое значение в различных отраслях народного хозяйства благодаря своим гербицидным, фунгицидным, растениеводческим, фармакологическим и другим свойствам [1]. Например, 2-метилхиназолон-4 применяется в медицине под названиями метаквалон и ортанал или мотонол как седативное и жаропонижающее средство. Установлено, что карбоксиметиламинохиназолон-4 на 80–100% активен против вилта хлопчатника, а его комплексные соединения — против ржавчины пшеницы и нематод [2].

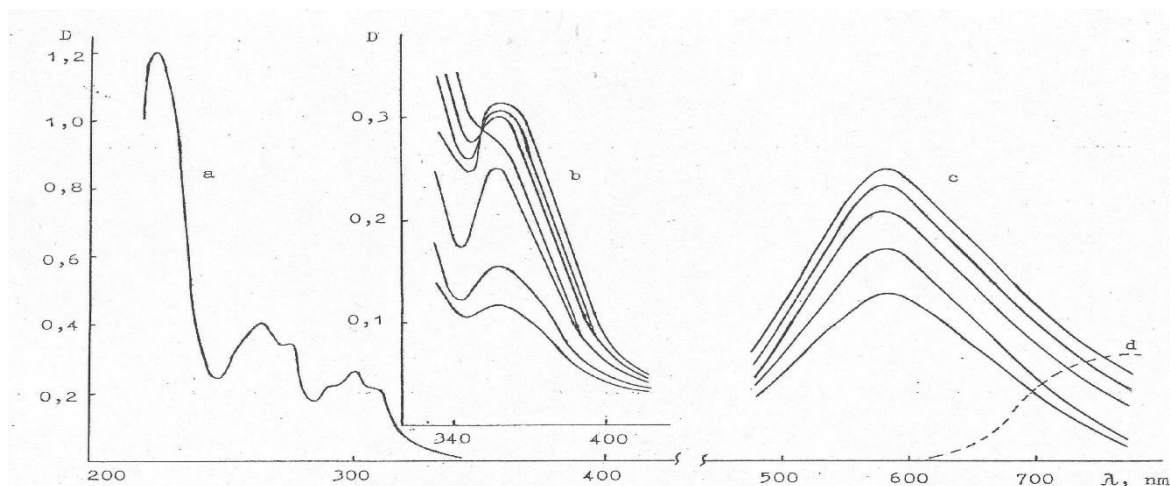
Известно, что включение биометаллов в биологически активные органические соединения не только снижает их вредные свойства, но и повышает их биологическую активность или во многих случаях проявляет новые свойства. Поэтому в настоящее время актуальны синтез новых высокоэффективных биопрепаратов и их изучение современными методами [3]. При смешивании хинасалона-4 с солями нитрата или ацетата меди(II) в растворе образуются комплексные соединения зеленого цвета $\text{CuNO}_3 \cdot (\text{Xz}) \cdot 2\text{CH}_3\text{OH}$ и $\text{CuCH}_3\text{COO} \cdot (\text{Xz}) \cdot 2\text{CH}_3\text{OH}$ состава 1:1 [4].

Эти комплексные соединения были выделены в чистом виде, изучены элементный анализ, электропроводность и ИК-спектры и установлено, что они относятся к типу катионных комплексных соединений и имеют квадратно-пирамидальную структуру [5].

При добавлении большего количества Хз к труднорастворимым в растворе комплексным соединениям $\text{CuNO}_3 \cdot (\text{Xz}) \cdot 2\text{CH}_3\text{OH}$ и $\text{CuCH}_3\text{COO} \cdot (\text{Xz}) \cdot 2\text{CH}_3\text{OH}$ образуется новая композиция зеленого и чернильного цвета 1:2 и 1:3. растворим в растворе, образуются комплексные соединения $\text{Cu}(\text{Xz})_2 \cdot 2\text{CH}_3\text{OH}$ и $\text{K}[\text{Cu}(\text{Xz})_3 \cdot 2\text{CH}_3\text{OH}]$ [6].

При исследовании комплексных соединений $\text{Cu}(\text{Xz})_2 \cdot 2\text{CH}_3\text{OH}$ и $\text{K}[\text{Cu}(\text{Xz})_3 \cdot 2\text{CH}_3\text{OH}]$ спектрофотометрическим методом в растворе были обнаружены линии поглощения при 360 и 580 нм [7]. Так, при добавлении избытка Хз в результате координации еще одной молекулы Хз образуются

комплексные соединения состава 1:2 и 1:3. Без изменения концентрации солей меди(II) исследование максимума линий поглощения в зависимости от концентрации Xz показывает, что комплексные соединения $CuNO_3.(Xz).2CH_3OH$ и $CuCH_3COO.(Xz).2CH_3OH$ при небольшом количестве При добавлении к нему Xz начинает образовываться комплексное соединение $Cu(Xz)_2.2CH_3OH$ зеленого цвета состава 1:2, линии поглощения которого формируются при 360 нм. При добавлении более Xz в соотношении 1:60 линии поглощения при 360 нм достигают максимума [8]. Когда мы добавили избыток Xz в соотношении 1:80, было замечено, что линии поглощения при 360 нм уменьшились, а линии поглощения при 580 нм, принадлежащие новому чернильному цвету $K[Cu(Xz)_3.2CH_3OH]$ комплекс [9].

Электронные спектры Xz (а), $Cu(NO_3)_2 \cdot 3H_2O$ (г) и их смесей в метаноле (б,в), т.е. комплексных соединений 1:2 и 1:3.

Образование комплексных соединений по методу Фостера, при изучении графиков зависимости D/CL от D в обоих случаях (360 и 580 нм) образуется прямая линия ($n=1$) показало, что молекулы одного лиганда объединяются в образование комплексных соединений [10].

Образование прямой линии при нанесении $\lg D/D_0 - D$ на $\lg[CL]$ по методу Бабко подтвердило корректность результатов, полученных методом Фостера [11].

В процессе синтеза установлено, что соли меди(II) помимо комплексных соединений состава 1:1 образуют еще 2 комплексных соединения. Установлено, что комплексное соединение, образующееся при 580 нм, образуется только при добавлении большего количества хиназолона-4. Эти комплексы были изучены методами Фостера и Бабко и установлено, что они образуют комплексные соединения состава 1:2 и 1:3 [12].

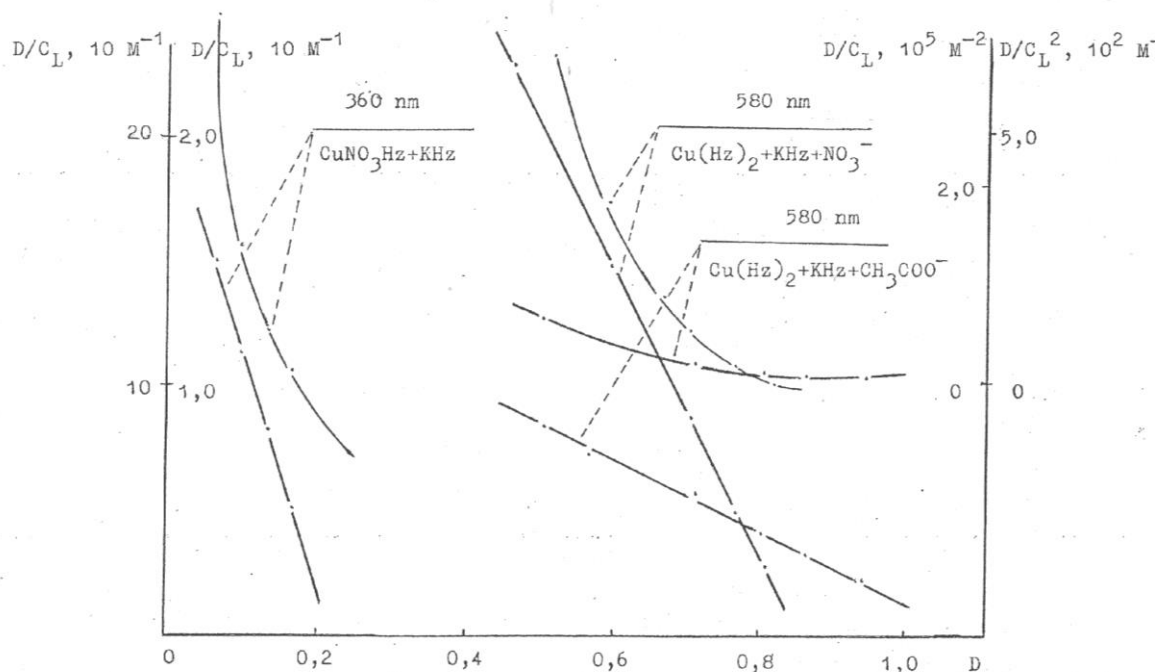

График зависимости D от D/CL ($l=360$ и 580 нм).

Логарифмы значений констант неустойчивости комплексных соединений

Комплексные соединения	метод Фостера	метод Бабко	Сбалансированный сдвиг	Объяснение
$Cu(Hz)_2 \cdot CH_3OH$	-3,00	-3,01	-3,07	$Cu(NO_3)_2 \cdot 3H_2O$
$K[Cu(Hz)_3 \cdot CH_3OH]$	-1,86	-1,82	-1,84	$Cu(NO_3)_2 \cdot 3H_2O$
$K[Cu(Hz)_3 \cdot CH_3OH]$	-1,15	-1,14	-1,12	$Cu(CH_3COO)_2 \cdot H_2O$

Метанол упаривают при комнатной температуре и выделяют комплексные соединения в виде кристаллов. Показано, что хиназолон-4 монодентатно связывается с центральным ионом через кислород и имеет плоско-плоско-квадратную и квадратно-пирамидальную структуру [3].

ЛИТЕРАТУРА

1. Шахидоятов Х.М. Хиназолон-4 и их биологическая активность. - Ташкент: ФАН, 1988. - 138 с.
2. Мусаев З.М., Якубов Э.Ш., Парпиев Н.А., Шохидоятов Х.М. Изучение комплексообразования хиназолона-4 с солями кобальта (II) фотометрическим методом. // Узб. хим. журн. - 1993. - № 6. - С. 18-22.
3. Якубов Э.Ш., Нахатов И., Норматов Б.Р. Координационные соединения меди(II) с хиназолоном-4 и его производными. // Узб. хим. журн. - 2019. - № 4. - С. 44-51.

4. Самадов С.Ж. Назаров Ф.С. Бекназаров Э.М. Назаров Ф.Ф. Биологическая активность синтезированных соединений производных N, N- полиметилена бис [(но-ароматило-циклоалканолоило) карбаматов]. *Universum: технические науки. "Технические науки"* 2021 3(84).

5. Самадов С.Ж. Назаров Ф.С. Бекназаров Э.М. Назаров Ф.Ф. Математическое описание технологических процессов и аппаратов. *Universum: технические науки. "Технические науки"* 2021 5(86).

6. Назаров Ф.Ф. Назаров Ф.С. Шабарова У.Н. Файзуллаев Н.И. Паркарбонатная конверсия метана. *Universum: технические науки. "Технические науки"* 2021 6(87)

7. Ф.Ф.Назаров, Ф.С.Назаров, Э.Ш.Якубов. Смещаннолигандные комплексы меди (II) с хиразолоном-4 и его производными. *Universum: технические науки*, 32-37

8. F.S.Nazarov, F.F. Nazarov. Displaced ligand copper(II) complexes with quinazalone-4 and its derivatives. *Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*.

9. Н.Ф.С, Назаров Феруз Фарходович, Лутфуллаев Саъдулла Шукурович. Определение горючести вторичного полиэтилена. *Universum: технические науки: электрон. научн. журн.* 12 (117), 25-28

10. Nazarov F. F, Beknazarov E.M, Chuliev J.R, Nazarov F.S, Lutfullaev S.S. Research of fire resistance and physical-mechanical properties of secondary polyethylene. *E3S Web of Conferences* 392, 02042.

11. Nazarov F.F, Nazarov F.S. Coordination compounds of copper(ii) and zinc with 2-aminoquinazo-lone-4. *Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences* 4 Volume.

12. Azizkulov R.U, Lutfullayev S.S, Nazarov F.F. Complex use of secondary polymer waste. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences* 2 Volume.

13. SJ Samadov, FF Nazarov, FS Nazarov. Mathematical description of echnological processes and devices. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. Том-2. Номер-4. Страницы- 942-945. Издатель ООО «Oriental renessans»*

**БИОЛОГИЧЕСКИЕ И ХИМИЧЕСКИЕ СВОЙСТВА
N,N-ПОЛИМЕТИЛЕН-БИС-СОЕДИНЕНИЙ**

*ст.пред. С.Ж.Самадов, студент Д.Х.Бобоназаров
Каршинский инженерно-экономический институт*

Ростостимулирующая активность синтезированных соединений исследована в лаборатории фитотоксикологии Института химии растительных веществ АНРУз [2].

Изучено 5 новых ранее неизвестных производных N,N- гексаметилен бис [(циклоалканолоило)-карбаматов] [3]. Исследования проведены в трехкратной повторности для того, чтобы экспериментальным путем, определить чувствительность культур к действию препаратов и установить его оптимальную действующую концентрацию [4]. Известно, что стимулирующую концентрациями могут быть приняты те концентрации, при действии которых наблюдается максимальная стимуляция [5]. Максимальная стимуляция корешков и стеблей проростков томатов сорта «темп-8» получена при замочке семян в 0,01- 0,001% растворе (в разведении 750-раза) ССЖ-1 N,N- гексаметилен бис [(L-борнеоило)- карбамата] [6]. Стимуляция роста корешков составила 107,5%, а стеблевой части 125,7% сравнению с контролем. А при замочке семян концентрацию 0,1% в растворе ССЖ-2, стимуляция роста корешков составила 123,3, а стеблевой части 115,5% по сравнению с контролем [7].

Результаты исследований. Исследование препаратов класса ССЖ-1-5 на ростостимулирующую активность на семенах огурца (сорт «Узбекистан») дала очень высокие результаты. Наибольший прирост стебель проявил на препараты ССЖ-1: N,N- гексаметилен бис [(L-борнеоило)- карбамата] и ССЖ-3: производных N,N- гексаметилен бис [(циклоалканолоило)- карбаматов] в концентрации 0,01% по сравнению с контролем (Рослином), повышал соответственно на 14%. Исследование изучаемых препаратов на ростостимулирующую активность хлопчатника показали, что препараты способствовали всхожести семян и развитию корневой системы проростков, например, препарат ССЖ-1 N,N- гексаметилен бис [(L-борнеоило)- карбамата] в концентрации 0,001% ускорял всхожесть семян на 3-й день от 13 до 15,7% выше контроля [8].

Заключение. Таким образом, среды испытанных препаратов, ССЖ-1, ССЖ-2, ССЖ-3, ССЖ-4 и ССЖ-5, являются наиболее эффективными ростостимулирующими препаратами овощных культур в лабораторных условиях и рекомендовано дальнейшее более углубление изучение в полевых условиях [9].

Ростостимулирующая активность производных бис-циклокарбаматов

Таблица-1

Шифры	Название препарата	Концентрации %	Всхожесть семян через 5 день, %	Рост проростков на 10 й день, %	
				корень	стебель
ССЖ-1	N,N-гексаметилен бис [(L-борнеоило)-карбамат]	Биотест огурцы			
		0,1	100,0	80,7	90,8
		0,01	69,3	106,7	125,7
	0,001	53,6	123,6	148,7	
	Контроль	H ₂ O	76,9	100,0	100,0
	Рослин	0,75	85,0	104,8	110,2
ССЖ-2	N,N-гексаметилен бис [(бензилоило)-карбамат]	0,1	100,0	106,7	113,8
		0,01	76,9	101,6	112,3
		0,001	64,3	101,2	110,5
		Контроль	H ₂ O	76,9	100,0
	Рослин	0,75	85,0	104,8	110,2
ССЖ-3	N,N-гексаметилен бис [(циклогексанолоило)-карбамат]	0,1	69,3	107,7	120,8
		0,01	84,6	111,1	122,8
		0,001	84,6	127,7	126,0
		Контроль	H ₂ O	76,9	100,0
	Рослин	0,75	80	106,2	105,0
ССЖ-4	N,N-гексаметилен бис [(коричоило)-карбамат]	0,1	90,0	89,7	100,9
		0,01	90,0	125,0	154,0
		0,001	90,0	105,0	101,6
		Контроль	H ₂ O	76,9	100,0
	Рослин	0,75	86,2	106,2	105,0
ССЖ-5	N,N-гексаметилен бис [(п-ферроценилфенокси)карбамат]	0,1	97,2	106,1	109,7
		0,01	100,0	104,3	114,9
		0,001	99,3	112,2	124,2
		Контроль	H ₂ O	90,2	100,0
	Рослин	0,75	90,1	106,2	105,0

Литература:

1. Махсумов А.Г., Хатамова М.С., Атаходжаева М.А. Технология производства гексаметилен бис [(метилоило) карбамата] и его химические свойства// Кимёвий технология. Назорат ва бошқарув, Т., 2007-№2, б.22-28.

2. Самадов С.Ж. Назаров Ф.С. Бекназаров Э.М. Назаров Ф.Ф. Биологическая активность синтезированных соединений производных N, N- полиметилена бис [(но-ароматило-циклоалканолоило) карбаматов]. *Universum: технические науки. "Технические науки"* 2021 3(84).

3. Самадов С.Ж. Назаров Ф.С. Бекназаров Э.М. Назаров Ф.Ф. Математическое описание технологических процессов и аппаратов. *Universum: технические науки. "Технические науки"* 2021 5(86).

4. Назаров Ф.Ф. Назаров Ф.С. Шабарова У.Н. Файзуллаев Н.И. Пар-карбонатная конверсия метана. *Universum: технические науки. "Технические науки"* 2021 6(87)

5. Ф.Ф.Назаров, Ф.С.Назаров, Э.Ш.Якубов. Смещаннолигандные комплексы меди (II) с хиразолоном-4 и его производными. *Universum: технические науки*, 32-37

6. F.S. Nazarov, F.F. Nazarov. Displaced ligand copper(II) complexes with quinazalone-4 and its derivatives. *Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*.

7. Н.Ф.С, Назаров Феруз Фарходович, Лутфуллаев Саъдулла Шукурович. Определение горючести вторичного полиэтилена. *Universum: технические науки: электрон. научн. журн.* 12 (117), 25-28

8. Nazarov F. F, Beknazarov E.M, Chuliev J.R, Nazarov F.S, Lutfullaev S.S. Research of fire resistance and physical-mechanical properties of secondary polyethylene. *E3S Web of Conferences* 392, 02042.

9. Nazarov F.F, Nazarov F.S. Coordination compounds of copper(ii) and zinc with 2-aminoquinazo-lone-4. *Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences* 4 Volume.

10. SJ Samadov, FF Nazarov, FS Nazarov. Mathematical description of echnological processes and devices. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*. Том-2. Номер-4. Страницы- 942-945. Издатель ООО «Oriental renessans»

МАТЕМАТИЧЕСКАЯ ГРАФИКА ТЕХНОЛОГИЙ

ст.пред. С.Ж.Самадов, студент Д.Х.Бобоназаров
Каршинский инженерно-экономический институт

Поиски на их основе высокоэффективных малотоксичных биологически активных соединений постоянно продолжается, о чем можно судить по большой количестве публикаций в мировой научной и патентной литературе [2]. Синтезы новых соединений на основе производных замещенных циклических, ароматических предельных и непредельных спиртов, а также ферроценсодержащих фенолов и изоцианатов а также их практическое применение имеет широкие перспективы в решении первоочередных задач развития, прежде всего химической, фармацевтической промышленностью по выпуску, биопрепаратов, сельского хозяйства, а также всего народного хозяйства и роста благосостояния народа республике Узбекистана [3].

Методы эксперимента. Синтез N_1N^1 – гексаметилен бис [(циклогексаноило) карбамата] проводится в аппарате периодического действия. Продолжительность операции, т.е [4]. Время от начала загрузки исходных веществ предыдущей операции до начала загрузки исходных веществ последующей операции, являются суммой продолжительностей отдельных этапов [5].

эти операции следующие:

подготовка сырья:

Загрузка циклогексанола, гексан – 1,6 – диизоцианата, катализатора и растворителя τ_1

перемешивание τ_2

химическое превращение сырья, отвод тепла реакции $\tau_3 = \tau_{II} = \tau_p$

подготовка реакционной смеси и выделению продукта:

охлаждение реакционной массы

выгрузка реакционной массы τ_4 } τ_{III}

сушка, дробилка и отсеивание τ_5 }

продолжительность операции τ_6 }

Продолжительность работы τ_{on} }

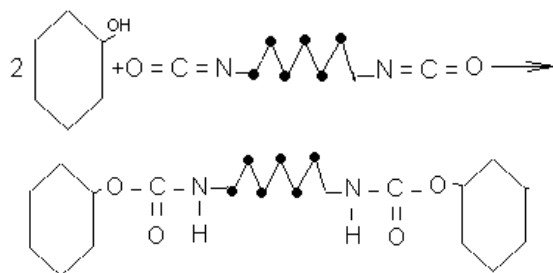
го аппарата в ходе выполнения

операции меньше, общей продолжительности операции [6].

Результаты исследований. Степень (коэффициент) использования реактора по прямому его назначению выражается отношением: $\eta = \frac{\tau_1}{\tau_{on}} = \angle I$.

Для реакционного пространства образование N_1N^1 – гексаметилен бис [(циклогексаноило) карбамата] взаимодействием гексан – 1,6 – диизоцианата с циклогексаноном в общей виде описывается уравнением [7].

$$\eta = \frac{\tau_p}{\tau_{on}} = \frac{\tau_p}{1 + \tau_p} \quad \text{где } \tau_1 + \tau_3 = \tau_{III}$$

или в условных обозначениях $A+B \rightarrow C$ где А – гексан – 1,6 – диизоцианат; В – циклагексанол, С - N_1N^1 – гексаметилен бис [(циклогексаноило) карбамат].

Скорость реакции образования N_1N^1 – гексаметилен бис [(циклогексаноило) карбамата] выражается уравнением [9].

$$V = K [A] [B] \quad (1)$$

Из уравнения (1) видно, что скорость образования N_1N^1 – гексаметилен бис [(циклогексаноило) карбамата] прямо пропорциональна к концентрациям циклогексанола и гексан – 1,6 – диизоцианата [8]

Заключение. Результаты исследований приведена в таблице.

Расчет ожидаемого экономического эффекта от производства N_1N^1 – гексаметилен бис [(циклогексаноило) - карбамата]

Таблица-1

Калькуляция себестоимости N_1N^1 – гексаметилен бис [(циклогексаноило) карбамата]

№	Наименование статьи	Единица измерения	Норма расхода, кг/кг	Цена сырья в долл, США	Сумма на 1кг долл, США
1	Сырье и основные материалы:	кг	0,451	144	64,94
	Гексан – 1,6 – диизоцианат	кг	0,526	0,51	3,06
	циклогексанол	кг	0,022	0,2	0,4
	катализатор	кг	3,0	0,2	1,0
	растворитель				69,4
	Итого:				

2	Топливо и энергия на технологию:	т/кВт	0,4	4,0	45
		т/м ³	0,01	6,0	1,6
	а) электроэнергия	г/кал	1,2	1,0	0,6
	б) вода обратная	т/м ³	0,002	3,0	1,2
	в) пар	т/м ³	0,002	12,0	0,006
	г) воздух КИП и л				
	д) азот				

Литература:

1. А.Г.Махсумов, С.Ж.Самадов "Разработка синтеза и свойства производных бис-бензилкарбаматов" Ишлаб чиқариш корхоналарининг долзарб муаммоларини ечишда инновацион технологияларнинг аҳамияти, ҚарМШИ, 19 – 20 апрел, 2013 йил (121-122 бет).
2. Самадоав С.Ж. Назаров Ф.С. Бекназаров Э.М. Назаров Ф.Ф. Биологическая активность синтезированных соединений производных N, N- полиметилена бис [(но-ароматилло-циклоалканолоило) карбаматов]. Universum: технические науки. "Технические науки" 2021 3(84).
3. Самадов С.Ж. Назаров Ф.С. Бекназаров Э.М. Назаров Ф.Ф. Математическое описание технологических процессов и аппаратов. Universum: технические науки. "Технические науки" 2021 5(86).
4. Назаров Ф.Ф. Назаров Ф.С. Шабарова У.Н. Файзуллаев Н.И. Пар-карбонатная конверсия метана. Universum: технические науки. "Технические науки" 2021 6(87)
5. Ф.Ф.Назаров, Ф.С.Назаров, Э.Ш.Якубов. Смещаннолигандные комплексы меди (II) с хиразолоном-4 и его производными. Universum: технические науки, 32-37
6. F.S. Nazarov, F.F. Nazarov. Displaced ligand copper(II) complexes with quinazolone-4 and its derivatives. Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences.
7. Н.Ф.С, Назаров Феруз Фарходович, Лутфуллаев Саъдулла Шукурович. Определение горючести вторичного полиэтилена. Universum: технические науки: электрон. научн. журн. 12 (117), 25-28
8. Nazarov F. F, Beknazarov E.M, Chuliev J.R, Nazarov F.S, Lutfullaev S.S. Research of fire resistance and physical-mechanical properties of secondary polyethylene. E3S Web of Conferences 392, 02042.
9. Nazarov F.F, Nazarov F.S. Coordination compounds of copper(ii) and zinc with 2-aminoquinazo-lone-4. Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences 4 Volume.
10. SJ Samadov, FF Nazarov, FS Nazarov. Mathematical description of echnological processes and devices. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. Том-2. Номер-4. Страницы- 942-945. Издатель ООО «Oriental renessans.

**ESTABLISHMENT OF MODERN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS
IN UZBEKISTAN AT THE BEGINNING OF THE 20TH CENTURY
AND IMPROVEMENT**

Xalikova Latofat Uktamovna

Toshkent davlat transport universiteti

“Chet tillari” kafedrasi o’qituvchisi

khalikova.latofat74@gmail.com

Tel: +99 890 987 76 60

In the 20th century, one of the major social events in Central Asia related to the modern form of education was the establishment of the first university in Asia. Of course, it is known from historical data that the path of its development was not smooth. Initially, the Turkestan People's University was transformed into a state university in the same year. Five years later, another change took place with the granting of dorilfun status. This place, aimed at providing the population of a huge area with qualified personnel and engaging in scientific work to the extent that changes the way of life of these countries, began to be called the first Central Asian State University (OCU) from July 1923, and by this time, in this educational institution, not only the Republic of Turkestan, but citizens of Khorezm People's Republic, Bukhara People's Republic, Kyrgyz Autonomous Region were also studying and their number was increasing year by year. For example, this year, one hundred Kyrgyz youths were accepted as students. The government of Iran requested fifty students to be trained as modern specialists. This situation caused the university to expand its scope of activity and gain international status.

It should be said that the date of TurDU's transformation into OODU is indicated differently in the sources. For example, on page 13 of the book "XX let Sredne-Aziatskogo gosudarst-vennogo universiteta" it is said that this event took place on July 19, 1923, while in the work "ToshDU the center of science and enlightenment" it is noted that it was on July 17 of the same year. The national demarcation in 1924 and the dire need of educated modern specialists of each newly established republic further increased the importance of the Central Asian State University. The government of the time paid as much attention as possible to the development of the only university in a region with a large area and a large population. However, this opportunity was insufficient and limited, and the ideology of that time did not allow the university to develop freely. Therefore, the development path of OODU was very complicated. Some literature prepared during the Shura era and based on them written in the following years mentions that the State University of Central Asia has been growing year by year both in terms of quantity and quality, and figures are given to prove this. However, the development of the first university was not smooth. It is known from

historical sources that in 1924, the number of books in the university library fund was 75,000 copies, including rare manuscripts, and by 1940, the library had 376,000 books. From November 1923, "Central Asian State Medical Information" (Bulletin Sredneaziatskogo gosudarstvennogo universiteta) began to be published, and the publication of scientific researches of scientists from Russia on various topics written in Russian made this publication soon attract the attention of world scientists. We can also learn from the fact that in 1925 "Central Asian State Medical Information" was sent abroad to 278 higher educational institutions and scientific centers, and in 1929 to 438.

Even after the national demarcation was carried out and Uzbekistan became a separate republic, OODU remained officially at the disposal of the Central Executive Committee of the former union. By 1926, the number of faculties of the university increased to seven, and the faculties of physics-mathematics, law, oriental faculty, medicine, agriculture, land reclamation engineering, economy were operating under it. In 1929, the number of students was 2,750, and the internal specialization of the university's faculties increased, leading to the opening of new departments and an increase in their number, as well as an increase in scientific potential. By this time, a new need arose, that is, the need to open new higher schools on the basis of some faculties of the Central Asian State University. In 1929-1932, industrial, agricultural, medical, agricultural irrigation and mechanization, financial and economic, pedagogic institutes were established in Tashkent on the basis of OODU, the institute of national economy in Samarkand, the zoo-veterinary institute in Ashkhabad, and the agricultural institute in Khojand. In addition to these, a number of research institutes separated from the university and became independent scientific organizations. On the eve of the Second World War, the number of higher educational institutions established on the basis of the Central Asian State University reached 14.

Turkestan Shurolar MIQiing was established by order 195 of January 31, 1919, and was opened on February 11, 1920, and by this time, the labor faculty of the university "preparing workers and peasants to take the course" was well established. The admission of Uzbeks and representatives of other landed nationalities to the faculty has somewhat increased. This faculty, which first started with 153 students, received 784 students in 1923, 773 students in 1924, 889 students in 1925, and 900 students in 1928. However, the educational structure of the faculty was very unfavorable for the rural population. For example, the faculty consists of the main and preparatory department, and it would be necessary to study three years in the main department and two years in the preparatory department. Therefore, a landholder who did not graduate from high school would have to study for five years at the labor faculty and another five years at the faculty he entered, which would reduce the opportunity for educated youth. Only by 1930, the term of study at the faculty was reduced to three years. In this case, the activity of this auxiliary faculty continued until 1938.

The number of representatives of the local people in the university was extremely low. In particular, in the academic year 1925-1926, 157 rural residents were admitted to study, and in 1928-1929, this figure reached 256. Half of them were people of Uzbek nationality. But most of them could not finish their studies, of course. Our opinion is proved by the huge gap between the number of people admitted to OODU and the number of its graduates. For example, if in 1924 2,278 students were admitted to the university, five years later, that is, in 1928, the number of young professionals who graduated from OODU was only 250 people. In other words, only one out of every five students was able to graduate from the university. One can only imagine how many Uzbeks were among them. Nevertheless, progress in the educational and scientific activities of the university continued, albeit slowly.

Although there were few graduates of the university in 1922, scholars such as Zulfiya Umidova, who later became an academician of the former Union Medical Academy, emerged from the representatives of the local people. Over the years, representatives of our nation from among the local young people striving for knowledge began to try to become specialists at the university. We can know this from the figures of the 1928-1929 academic year, that is, 19 percent of applicants were representatives of the local population, most of whom were Uzbeks. According to the data, the majority of applicants failed the entrance exams, and a certain number of those who entered were forced to drop out. But the process of striving to study at the university, to acquire knowledge and knowledge began and it began to become popular. The need for higher education has been increasing year by year. Starting from the 1928-1929 academic year, preparatory courses were opened at all faculties, and representatives of the rural population were admitted to them and prepared to enter the university. In 1930, studies in these courses were transformed into preparatory sections, conducted in the daytime and in the evening. Also, since 1929, the rural population who graduated from the second-level school, technical school or short-term teachers' institute was admitted to the university without entrance exams. In accordance with the decision of the MIQ of the former Union of September 19, 1932 "On the curriculum and order of higher schools and technical schools", the entrance exams were restored again. Examination sessions and thesis defense were introduced at the university. During this period, lectures rose to the level of the main method of higher education. In March 1930, the inter-faculty chair of the languages of the peoples of Central Asia was established. Since these years, some attention has been paid to teaching the language of indigenous peoples. Entrance exams in one of these languages have been made mandatory. By the mid-1930s, for the first time, there were "national groups" who had to study certain subjects at the university in their own language. But the transfer of education to the national language did not happen quickly. At first, only some subjects were taught in the national language, later some books on mathematics, physics, botany, and zoology were translated into Uzbek by university professors. This

movement was continued at different paces. By 1941, there were 21 Uzbeks in the faculty of OODU. By 1931, due to the separation of a number of higher educational institutions from the structure of OODU, only one physics-mathematics faculty remained in its structure. On the basis of this single faculty, three faculties such as biology, chemistry and physics-mathematics were soon established. Naturally, the number of students was drastically reduced. However, in 1935, the faculties of history and geography were opened, the number of faculties reached five, and a number of inter-faculty departments such as foreign languages, pedagogy (1937), Russian and Uzbek languages (1939), physical education and military work (1939) were established.

By the decision of the Central Asian State University on April 16, 1938, the former union was transferred to the People's Commissariat Council of the Republic of Uzbekistan. And he transferred OODU to the care of the Commissariat of Public Education. Now the republican government was responsible for providing the university with funds. Therefore, in the first years, there was a financial deficit in the provision of the university and, as a consequence, organizational interruptions.

The management of the State University of Central Asia, although the number of faculties is increasing and decreasing, tried to maintain the system of departments and increase its number regularly. The number of departments was 17 in 1937, 36 in 1938, and 46 in 1939. By the beginning of 1940, there were 15 doctors of science among professors and teachers. This figure was 6 people in 1938. The number of candidates of sciences reached 85 (52 in 1938), professors made 39 (32 in 1938), associate professors reached 60 (two years ago they were 32). In the 1939-1940 academic year, 40 percent of the applicants, 25 percent of those who were admitted to the university, were representatives of our nation.

In 1938, part-time education was established in some faculties, and already in 1939, 18 people graduated from the part-time department of OODU. This situation was of great importance in covering the rural population with higher education. On September 1, 1939, 2,116 students were admitted to the Central Asian State University, of which 1,560 were full-time students and 556 part-time students. 683 of them were representatives of landless nations, which was 32.5 percent. More than half of them were Uzbeks. It seems that in the 1939-1940 academic year, the number of people who graduated from the university was only 273.

The faculty members of the First Central Asian State University also had a small number of intellectuals. In 1930, among the university professors, there were only 28 representatives of the land population, which constituted only 6 percent of the teachers. Two years later, this figure increased to 10 percent. Among them were Abdulla Avloni, who was awarded the title of professor, Sultan Segizboev, a young mathematician who graduated from this university, Kori-Niyazi, a former student of the faculty of agriculture and law, poet Oibek. In 1940, 103 young specialists studied at the graduate

school of OODU. It should be noted that there was a significant increase in this regard. After all, in 1937, the number of graduate students was only 30 people. About 40 percent of graduate students were representatives of the rural population. Thus, on October 17-19, 1929, the students of the Central Asian State University were the first among the world's universities to pick cotton. This useless tradition lasted for almost 66 years until our country became free.

It should be noted that after the transfer of the Central Asian State University to the care of Uzbekistan, the admission of representatives of the rural population to study is regular. rising bhorde. During the past years, it became more and more clear that it is impossible to develop the country without attracting local personnel to higher education.

References:

1. Хусанбаева, Ю., & Саъдуллаева, Д. (2023). ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОНДА ТАЪЛИМ-ТАРБИЯ ТИЗИМИ. *Евразийский журнал права, финансов и прикладных наук*, 3(3), 48-51.
2. Салимсакова, Н. С., & Хусанбаева, Ю. Б. (2021). СОЦИАЛЬНАЯ ЗАЩИТА КАК СОЦИОЛОГИЧЕСКИЙ ФЕНОМЕН. *ЖУРНАЛ СОЦИАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ*, (SI-1).
3. Назарбоева, Б. А., & Хусанбаева, Ю. Б. (2021). ЎЗБЕКИСТОН ИЖТИМОЙ ҲАЁТИДА ЁШЛАР ИНТЕЛЛЕКТУАЛ САЛОҲИЯТИНИНГ ЎРНИ. *ЖУРНАЛ СОЦИАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ*, 4(4).
4. Хошимова, Г. Ф., & Хусанбаева, Ю. Б. (2020). ВЗАИМОСВЯЗЬ ВИРТУАЛЬНОГО И ДУХОВНОГО МИРА НА ФОНЕ ГЛОБАЛИЗАЦИИ. *ЖУРНАЛ СОЦИАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ*, 3(4).
6. Kurultaevich, I. K., Zairjanovich, Y. S., Abdullayevna, S. D., Botirovich, T. B., & Anatolievna, T. M. (2023). Specifics Of Teaching Foreign Language Speaking To Students At A Non-Linguistic Institute (Iper) In The Distance Learning Format. *Best Journal of Innovation in Science, Research and Development*, 2(10), 549-559.
8. Sadikova, D. A. (2023). TEACHING RUSSIAN AS A FOREIGN LANGUAGE IN THE MODERN STUDY OUTLOOK: TEACHING DICTIONARIES. *World of Scientific news in Science*, 1(2), 104-115.
9. Sapparbaevna, R. R., Allanazarovna, E. R., & Nawbahar, O. (2020). Physiological Ergogenic Medicines: Modern Trends Of Application In The Training Of Athletes. *European Journal of Molecular & Clinical Medicine*, 7(03), 2020.
10. Reymbaeva Roza, Ernazarova Raya, Joldasbaeva Gulchexra, & Allambergenovna Laura. (2023). HANDBALL EFFICIENCY IN THE SYSTEM OF PHYSICAL EDUCATION. *Innovations in Technology and Science Education*, 2(14), 721-725. Retrieved from <https://humoscience.com/index.php/itse/article/view/1774>
11. Roza, R., Talgat, K., Raya, E., & Aynura, P. (2023). THE CONTENT AND FORMS OF SUPPORT FOR PROFESSIONAL SELF-DETERMINATION OF STUDENT TEACHERS. *Innovations in Technology and Science Education*, 2(10), 273-279.
12. Sapparbaevna, R. R., Erejepovich, K. D., Allanazarovna, E. R., & Sabitovna, P. A. (2022). Organization Of Rational Nutrition of Athletes in Training and Competitive Activities. *Specialusis Ugdymas*, 2(43), 3566-3568.
13. Sapparbaevna, R. R., & Allanazarovna, E. R. (2020). Aspects Of Studying Snakes In The Fauna Of Uzbekistan. *Solid State Technology*, 63(6), 3765-3771.

THE ROLE OF RELIGIOUS AND SECULAR KNOWLEDGE IN YOUTH EDUCATION

Nosirov R.O. - Professor of TDTrU

Temirova S.V.-

Senior lecturer of the department of "Public international law"

Abstract: This min shortthe role of religious and secular knowledge and the issues of education and upbringing are always gaining decisive importance in the education of young people. Although the spiritual and educational changes in the state development of different peoples and nations took place on the basis of their own characteristics, in the end, they were manifested as a whole socio-political process that determined the general laws and trends of the development of mankind..

Basic words: Young people,spiritual and moral maturity,people,The religion of Islam,responsibility, popular culture,high spirituality of our people, justice, enlightenment, humanity.

Enter. Today, in the development of world civilizations, the spiritual and moral maturity of a person, the issues of education and upbringing, which are its basis, are always gaining decisive importance. Although spiritual and educational changes in the state development of different peoples and nations took place on the basis of their own characteristics, in the end, they are manifested as a whole socio-political process that determines the general laws and trends of human development. Since the main goal of mankind is to ensure a comfortable and prosperous life, the importance and influence of the spiritual factor is increasing. Especially in today's conditions, where the processes of globalization are developing at a rapid pace, the spiritual values that are the adornment of humanity and the growing need for them increase the relevance of the topic.

Over the centuries, the noble qualities of our people, such as high spirituality, justice, and enlightenment, have been developed in close connection with Eastern philosophy and the teachings of Islam. However, the totalitarian ideological oppression based on the ingenious "revolutionary" philosophy, which was completely foreign to the spirituality of our people during the last 70 years and tried to put the spiritual development of humanity in a completely opposite direction, is a way of brutal repression on the minds of several generations. tried to absorb with. The political Independence achieved 28 years ago has given back to our nation the opportunity to freely study and practice our original values. Now our task is to restore our ancient and stable traditions in accordance with the completely new conditions of the present time, and to make our contribution to the extent possible to the spiritual development of the

young generation in accordance with the way of thinking of our people and in an understandable form. need

Today, at a time when comprehensive reforms are being implemented in our country Uzbekistan, it is more important than ever to increase the responsibility of the individual to the society. One of the urgent problems of today's era is to improve the sense of responsibility in the individual in order to counter the threats such as "mass culture" which is growing under the influence of globalization conditions. In fact, the thing that distinguishes man from the animal world is that he has a sense of responsibility. Through this sense of responsibility, a person realizes that he is a spiritual being. A person begins to realize his identity as he realizes the need to bring out his potential for spiritual perfection. It is difficult to call any person a person. A person is characterized by social characteristics. People are not born as individuals, social characteristics are not passed from generation to generation, but people are formed as individuals in the social environment, society. In the process of communicating with people in the society, a person enters into social relations, and in it, gradually, an opportunity arises to become an individual. As a result of socialization, new personal qualities appear in a person, that is, responsibility for one's actions, self-control, self-discipline, social activity, strong self-esteem. owning a belief, one's own worldview, making independent decisions and freely expressing one's thoughts is a characteristic of a person. When a person seriously feels his responsibility to his family members, to the nation, to the Motherland, to the society and, moreover, to the whole humanity, he can be considered a real person in the literal sense. Based on this, it can be concluded that personal responsibility determines the true essence of a person.

From a secular point of view, the following can be cited as factors that shape personal responsibility:

- existence of the level of provision of personal responsibility from a legal point of view;
- the importance of personal responsibility in achieving economic well-being;
- a person's political responsibility, that is, the ability to act with awareness of the duties and obligations of citizens to their country;
- provision of opportunities to show people's intellectual abilities;

These factors forming personal responsibility will be effective only when they are mutually compatible.

"Responsibility is social in nature. Social responsibility arises when performing family, civil, community and personal services.¹

Cultivating the qualities of responsibility in young people serves to form independence, enthusiasm, dominance, and self-reliance in them. Psychologist and scientist NSSafoyev, "As long as a person is able to know the laws of life and apply

¹Ergashev I. S. A combination of freedom and social responsibility in the spiritual development of a person. name Diss. Abstract. - Tashkent: 2011, -B. 15.

them in his activities, from this point of view, his behavior can be controlled by social norms. "Besides, a person should feel responsible for his actions," he says.

Another psychologist, Sagindikova, said that "Responsibility is the most basic quality of character that forms the self-management and behavior of a person, taking responsibility for his actions in front of himself and others, the community." 'riflap goes through.

"Responsibility" as a philosophical category represents the perceived behavior of a person in social reality. Social-spiritual, material-physical, spiritual-natural responsibilities of people are included and analyzed through this philosophical category. In social philosophy, this concept is considered from the point of view of an individual's fulfillment of moral and ethical requirements before society. The issue of responsibility is of particular importance in the spiritual development of a person.

The socio-spiritual function of responsibility acquires a different meaning depending on different times and places. This is directly manifested in the form of interpersonal, intergroup, state and societal relations. At the same time, the level of responsibility expressed at each stage of a person's spiritual development also changes, and the person's spiritual activity is integrated with his or her characteristics. So, social responsibility is the main factor that forms the essence of a person's spiritual life. Every person should feel that his civic duty towards the country, people and society is a matter of conscience. After all, the reputation, value, and position of people who have a good sense of their duty and responsibility increase in front of the people and the country, and everyone respects such persons.

The thinker scientist Abdurauf Fitrat interprets responsibility as "a set of moral actions - actions" of a person.² In fact, since a person is a spiritual being, it is natural that spirituality is reflected in his actions. When a person thinks about the consequences of his actions and conscientiously feels his moral responsibility for it, then responsibility becomes a real set of moral actions. Responsibility shows the unique spiritual aspects of a person. For example, faith, conscientiousness, honor, will, spiritual purity, sincerity, pride, humanitarianism, patriotism. Therefore, the role of responsibility in the formation of a spiritually perfect person is incomparable.

"Responsibility" is derived from the Arabic language and means "to answer", "to be responsible". The concept of responsibility was first used in European science as a philosophical concept from the second half of the 19th century. The concept of "responsibility" was first introduced into philosophy in 1859 by Alfred Behn. concluded:

The study of religious and secular factors in the formation of personal responsibility required the study of a number of literature and scientific studies.

²An explanatory dictionary of the main concepts of spirituality. -Tashkent: 2010, -B. 633.

First, according to the religious and secular interpretation of personal responsibility, a deep self-awareness is emphasized. A self-aware person has a high sense of social and economic responsibility. Visions of human maturity have formed the basis of cultural and spiritual ideas and concepts in any era.

Secondly, the goal of forming Islamic values is the historical commonality of national and religious values, their harmony with universal values, the importance of these values in the current conditions of independent Uzbekistan, and the formation of the correct approach to Islam in the worldview of the general public, especially young people. and training high morale personnel for the society.

Thirdly, in illuminating the true essence of Islamic values, Islam has taken a deep place in the hearts of our people over the centuries, and is an incomparable factor in understanding our identity, preserving our national culture and lifestyle, passing our values, customs and traditions from one generation to the next. it is necessary to pay special attention to what is coming. Because the important aspects of Islam, which cannot be measured and compared with anything, are manifested in these issues.

REFERENCES:

1. Хусанбаева, Ю., & Саъдуллаева, Д. (2023). ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОНДА ТАЪЛИМ-ТАРБИЯ ТИЗИМИ. *Евразийский журнал права, финансов и прикладных наук*, 3(3), 48-51.
2. Салимсакова, Н. С., & Хусанбаева, Ю. Б. (2021). СОЦИАЛЬНАЯ ЗАЩИТА КАК СОЦИОЛОГИЧЕСКИЙ ФЕНОМЕН. *ЖУРНАЛ СОЦИАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ*, (SI-1).
3. Назарбоева, Б. А., & Хусанбаева, Ю. Б. (2021). ЎЗБЕКИСТОН ИЖТИМОЙИ ҲАЁТИДА ЁШЛАР ИНТЕЛЛЕКТУАЛ САЛОҲИЯТИНИНГ ЎРНИ. *ЖУРНАЛ СОЦИАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ*, 4(4).
4. Хошимова, Г. Ф., & Хусанбаева, Ю. Б. (2020). ВЗАИМОСВЯЗЬ ВИРТУАЛЬНОГО И ДУХОВНОГО МИРА НА ФОНЕ ГЛОБАЛИЗАЦИИ. *ЖУРНАЛ СОЦИАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ*, 3(4).
6. Kurultaevich, I. K., Zairjanovich, Y. S., Abdullayevna, S. D., Botirovich, T. B., & Anatolievna, T. M. (2023). Specifics Of Teaching Foreign Language Speaking To Students At A Non-Linguistic Institute (Iper) In The Distance Learning Format. *Best Journal of Innovation in Science, Research and Development*, 2(10), 549-559.
8. Sadikova, D. A. (2023). TEACHING RUSSIAN AS A FOREIGN LANGUAGE IN THE MODERN STUDY OUTLOOK: TEACHING DICTIONARIES. *World of Scientific news in Science*, 1(2), 104-115.
9. Saparbaevna, R. R., Allanazarovna, E. R., & Nawbahar, O. (2020). Physiological Ergogenic Medicines: Modern Trends Of Application In The Training Of Athletes. *European Journal of Molecular & Clinical Medicine*, 7(03), 2020.
10. Reymbaeva Roza, Ernazarova Raya, Joldasbaeva Gulchexra, & Allambergenova Laura. (2023). HANDBALL EFFICIENCY IN THE SYSTEM OF PHYSICAL

- EDUCATION. *Innovations in Technology and Science Education*, 2(14), 721–725. Retrieved from <https://humoscience.com/index.php/itse/article/view/1774>
11. Roza, R., Talgat, K., Raya, E., & Aynura, P. (2023). THE CONTENT AND FORMS OF SUPPORT FOR PROFESSIONAL SELF-DETERMINATION OF STUDENT TEACHERS. *Innovations in Technology and Science Education*, 2(10), 273-279.
 12. Saparbaevna, R. R., Erejepovich, K. D., Allanazarovna, E. R., & Sabitovna, P. A. (2022). Organization Of Rational Nutrition of Athletes in Training and Competitive Activities. *Specialusis Ugdymas*, 2(43), 3566-3568.
 13. Saparbaevna, R. R., & Allanazarovna, E. R. (2020). Aspects Of Studying Snakes In The Fauna Of Uzbekistan. *Solid State Technology*, 63(6), 3765-3771.

LINGUOCOGNITIVE EXAMINATION OF LITOTES IN UZBEK AND ENGLISH

Karjawbaev Orazali Esbosinuli

Karakalpak state University named after Berdakh,

Bachelor degree of the faculty of English linguistics 3-rd year student

Abstract: The linguocognitive analysis of linguistic units in Uzbek and English that depict litota is the subject of this essay. Litota sharpens the meaning of words and phrases in order to discriminate, concentrating on particular occurrences by lessening their indicators. Because litota is the opposite of hyperbola in this respect, it is frequently referred to as "reverse hyperbola." Litota is frequently employed for moral purposes: it is possible to develop a favorable impression of something by being humble and downplaying one's accomplishments.

Key words: Metaphor, method, culture, culture

Introduction

Foreign language instruction is currently being offered in more schools and colleges than ever before. New curriculum, new disciplines, and new training areas are being established in response to this. Studying foreign languages has become essential in the current world as we are constantly interacting with two, three, or more different cultures. Such scenarios arise from a variety of life conditions, including extensive work trips, interethnic marriages, educational initiatives, immigration, and residing in multilingual and multicultural areas. Speaking at least one foreign language has become essential due to the growth of international contacts, making linguistic proficiency in such languages crucial. [1:67].

In addition to their area of expertise, representatives of several professions need to speak another language in order to establish a common language with individuals from other countries. World linguistics has recently focused particularly on semantics, or the study of a language's internal word forms, in addition to language structure. The fields of anthropocentric paradigm, cognitive linguistics, and linguoculture are expanding quickly.

The intricate analysis of literary texts is showing signs of improvement. Our original language has developed as a result of our independence, the resurgence of our national ideals, and the growth of its usage in society. It represents the spiritual realm of our people. Studying is one of the most important things to do thoroughly and in-depth our original tongue, "a solid foundation of the nation's spirituality, great values, invaluable spiritual wealth, and symbol of our national identity and independent statehood." [4:47]. The major focus of global linguistics is not only on the semantics of a word, but also on its pragmatic meaning, evaluation connection, national cultural

elements, and the link between the term and the speech of a specific topic. Understanding a nation's spiritual legacy, rich history, national ideals, and cultural and spiritual resources may be expanded via studying the core of language. Litota is frequently employed in poetry and fiction to accentuate the emotive and descriptive aspects of speech. It is also utilized in prose and poetry for figurative, euphonic speech that highlights fundamental ideas. Litota is used in literature to minimize the size or significance of a character or object. Litota is utilized for expressiveness, imagery, euphonic speech, and emphasizing fundamental ideas in both poetry and prose. In writing, denial types (discrimination or mitigation) are defined by context; in speech, they are decided by intonation and emphasis. For example, the term "not bad" may signify both ways to lessen and soften, depending on how it is spoken or the context. Such aberrations are frequently employed to transform the rejection of something into morality in literature and ordinary discourse. An illustration of this might be, "You're not sure you can finish the task." This indicates that the speaker is persuaded that the other person is incapable of completing the assignment. [5:34]. Nonetheless, he clearly conveyed this with the assistance of rejection. In this instance, litota is a softening agent that you employ in speech to gently voice your displeasure rather than overtly. The term "litota" was first used in a letter by the ancient Roman philosopher Cicero, who used it to refer to the simplicity of existence. The word's meaning has changed throughout time to represent a deeper concept that emphasizes caution above "simplicity." [6:80]. Litota is utilized for expressiveness, imagery, euphonic speech, and emphasizing fundamental ideas in both poetry and prose. In writing, denial types (discrimination or mitigation) are defined by context; in speech, they are decided by intonation and emphasis. For instance, the term "not bad" can refer to methods of both softening and softening, depending on how it is spoken or used in context. The great Russian masters of words, like A.S. Pushkin, N.V. Gogol, A.S. Griboyedov, N.A. Nekrasov, and others, employed the Litota approach. It is difficult to learn a language without learning the local speaker's culture. The ties between elite and popular culture are activated in contemporary society through communication. These links include those between traditional culture (values, religion, knowledge from earlier generations) and the quickly evolving modern phenomena found in our generation's mass culture (clips, movies, computer games, etc.). Acquiring proficiency in other languages is becoming increasingly important, as businesses are seeking people with foreign language skills and university degrees. Because of everything said above, it is necessary to reevaluate the aims and purposes of education. foreign languages and to develop cutting-edge teaching techniques. Litota is a creative idea. They employ this strategy when they wish to cast doubt on the object's or event's true proportions. An phrase can be referred to as a methodical cycle of special softening when a word that affirms a certain litota trait is substituted with a word that negates it. Litota is an uncommon artistic example that is

used in literature to minimize the size or significance of someone or something. It is the opposite of hyperbola, which is used to emphasize the visual-expressive aspects of speech. Lithota's verbal structure includes comparison, metaphor, and epithet. Litota is frequently employed in poetry and prose to more vividly and properly depict people or events in a piece of art. [7:78]The most expressive Russian language has a wealth of speech twists and phrases that may be used to give each statement the exact emotional undertone it needs to be more or less brilliant. Litota ranks among the least common of these conditions. It is a deliberate kind of creative discernment that may be used to describe an individual, an item, or the features of a specific occurrence or phenomena. Generally speaking, if the narrator is unsure if the deed has been completed completely or if the individual possesses certain maturity traits, then such a speech distortion is avoided. One of the main branches of anthropocentric linguistics is called linguoculturology (Latin: lingua - language + Latin Cultura - processing + Greek Logos - doctrine). It is an amalgam of linguistics, cultural studies, ethnography, psycholinguistics, language culture, ethnos, and national mentality. is a field of research that constantly engages with the anthropocentric paradigm's tenets. According to researchers, the area emerged in the latter part of the 20th century, and the name "linguoculturology" first arose in relation to studies carried out by V.N. Telia's Moscow School of Phraseology.

Almost all scholars note that V. von Humboldt is the source of this hypothesis when discussing the origins of linguoculture. [8:56]

In the development of this area of linguistics, the opinions of linguists like A.A. Potebnya, L. Weisgerber, H. Glins, H. Holles, D.U. Powell, F. Boas, E. Sepir, G. Bruno, A. Vejbitskaya, and D. Haims were crucial.

Three phases may be identified in the evolution of linguoculturalology according to V.A. Maslova, a pioneer in the area.

- 1) the establishment of the first studies that contributed to the growth of science (the work of linguists like V. Humboldt, E. Benvenist, L. Weisgerber, A.A. Potebnya, and E. Sepir);
- 2) the division of linguoculture as a distinct discipline; and
- 3) the stage at which lingvoculturology developed. [9:89]

Studying a people's culture, way of thinking, and language use to represent certain parts of their worldview is the major objective of linguoculture. Language units that represent cultural semantics are the topic of this area, while language and culture are the object.

Language units that convey cultural information are therefore investigated in linguoculture. Linguocultural units are the word used to group these language units. The most fundamental linguocultural units include symbols, myths, standards,

metaphors, paremiological units, lacunae, stereotypes, precedent units, and speech labels. Language culture serves. [10:67]

Conclusion

The domains of ethnolinguistics, ethnopsycholinguistics, cognitive linguistics, linguistic-state studies, linguoconceptology, and linguopersonology are among those that also study the issue of language and culture interaction. These fields are therefore related to linguoculture.

Studying a people's culture, way of thinking, and language use to represent certain parts of their worldview is the major objective of linguoculture. Language units that represent cultural semantics are the topic of this area, while language and culture are the object.

References:

1. DeMooij, M. (2010). *Global Marketing and Advertising* (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
2. Fieg, J. (1976). *A common core: Thais and Americans*. Yarmouth, ME: Intercultural Press.
3. Fieg, J. & Mortlock, E. (1989). *A common core: Thais and Americans* (Rev. ed.). Yarmouth, ME: Intercultural Press.
4. Gannon, M. (2001). *Working across cultures: Applications and exercises*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications. Also available for public use at <http://faculty.csusm.edu/mgannon>
5. Gannon, M. (2008). *Paradoxes of culture and globalization*. Los Angeles, CA: Sage.
6. Gannon, M. & Pillai, R. (2011). *Understanding global cultures: Metaphorical journeys through 17 Nations* (5th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
7. Hall, E. & Hall, M. (1990). *Understanding cultural differences*. Yarmouth, ME: Intercultural Press.
8. Hofstede, G. (2001). *Culture's consequences* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage
9. Publications. Hollinger, C. (1977). *Mai pen rai means never mind, first far east*. Reprint Edition. Tokyo, Japan: John Weatherhill, Inc. (Originally published by Houghton Mifflin in 1965).
10. Kaufman, J. (1999, October 22). *Why doesn't business, like baseball, create improbable heroes?* *The Wall Street Journal*.

Samarqand Iqtisodiyot va Servis Instituti
O'rinboeva Yulduz Pirnazarovna – I.f.f.dok. dotsent

ulduzurunbaeva75@gmail.com

Buxgalteriya Hisobi va Menejment fakulteti

BH-423 guruh talabasi

Abdurashidov Xurshid

xurshidabdurashidov2005@gmail.com

Annotasiya. XXI asr zamonaviy texnologiyalar asridir. Ishlab chiqarishga bo'lgan ehtiyoj, tabiiy resurslar sarfining ortishi, tabiiy resurslar qazib olish, mashinalar sonining ortishi, yangi yerlarning o'zlashtirilishi tufayli juda ko'plab ekologik muammolar kelib chiqmoqda. Vaqt o'tgani sari ekologik muammolar soni ko'payib bormoqda. Ushbu maqolada ularning asosiylar turlari va ularga yechimlar haqida ma'lumot berilgan.

Kalit so'zlar: Ekologiya, ekologik muammolar, suv tanqisligi, suvning sarflanishi, texnologiyalar, avtomobillar, global isish, chiqindi, o'rmon yong'inlari, havoning ifloslanishi, "Qizil kitob", "Issiqxona effekti".

Kirish. Ekologik muammolar, inson faoliyati va tabiatning o'zaro ta'siri oqibatida paydo bo'layotgan muammolardir. Bu masalalar atmosfera o'zgarish, suvlarning buzilishi, biologik diversitetning kamayishi va boshqa o'zgarishlarni o'z ichiga oladi. Ekologik muammolarga quyidagilarni misol qilish mumkin:

1.Suv tanqisligi. Suv tanqisligi insonning tabiatga bo'lgan shavqatsiz munosabati, yangi yerlarning o'zlashtirilishi, aholi sonining ortishi, o'rmon hududlarining kamayishi va boshqa ko'plab sabablar orqali vujudga kelmoqda. Suv inson uchun havodan keyingi eng kerakli muhim omillardan biri hisoblanadi. Suv tanqisligini kamaytirish va suv sarflarini to'g'ri yo'naltirish suvga bo'lgan ehtiyojni qondiradi.

Yechimlar. 1) Yangi texnologiyalarni qo'llash orqali suv sarfini kamaytirish;
2) Ekstensiv sug'orishdan intensiv sug'orishga o'tish;
3) Aholiga suv tanqisligi haqida ma'lumot berish, suvning tugaydigan resurs ekanligini haqida tushuncha berish;
4) Suvsizlikka chidamli yangi navli o'simliklarni yaratish;
5) Suvni tejash usullarini takomillashtirish va qo'llash.

2.Havoning ifloslanishi. Havoning ifloslanishiga sanoat korxonalaridan chiqadigan gazlar, avtomobillar chiqarayotgan gazlar sabab bo‘lmoqda. Havoga chiqayotgan gazlar sababli ozon qatlami yemirilmoqda. Havoning ifloslanishi yer yuzidagi barcha tirik organizmlar uchun xavflarni keltirib chiqaradi. Havoning ifloslanishi bo‘yicha dunyo shaharlari reytinggida poytaximiz 4-o‘rinni qayd etdi (3.01.2024).

Yechim. 1) Sanoat korxonalaridan chiqadigan gazlar hajmini qisqartirish, bunda yangi texnologiyalarni qo‘llash;

2) “Avtomobilsiz bir kun” loyihalarini amalga oshirish;

3) Elektron avtomobillar sonini ko‘paytirish;

3.Hayvonot dunyosiga ta’sir. Ma’lumki, yangi yerlarning o‘zlashtirilishi tufayli juda ko‘plab hayvonlar boshpanasiz qolmoqda. Birgina bu uchun emas balki, inson omili ham bunga sabab bo‘lmoqda. O‘rmon yong‘inlari, o‘rmon xo‘jaliklari sonining kamayishi, atrof muhitning ifloslanishlari tufayli hayvonlar o‘z boshpanalarini tashlab chiqib ketmoqda va ayrimlarining yo‘q bo‘lib ketish xavfi mavjud. Bunday hayvonlarni muhofaza qilish uchun mamlakatimizda “Qizil kitob”

joriy etilgan bo‘lib, bu kitobga yo‘qolib ketish xavfi yuqori hayvonlar va o‘simliklar kiritiladi va muhofazaga olinadi.

Yechim. 1) Hayvonlar va o‘simliklar geografiyasi bo‘yicha bilimlar asosida ularga mos sharoitlar yaratish, qo‘riqxonalar sonini ko‘paytirish;

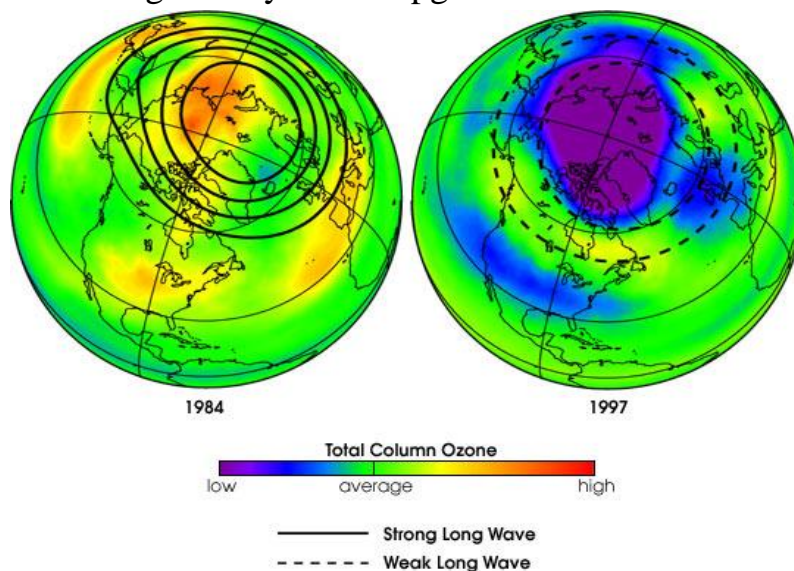
2) Hayvonlarga bo‘lgan noqonuniy ov qilishni qat‘iy taqib ostiga olish;

3) Yangi yerlarning o‘zlashtirilishida hayvonot va o‘simlik dunyosiga ta‘sirini o‘rganish.

4.Ozon qatlaminin yemirilishi. Ozon qatlaminin yemirilishi, dunyodagi hayotning asosiy jarayonlari va issiqlik bilan bog‘liq atmosfera tiziminin muhim qismi sifatida ko‘rinadi. Ma‘lumki, ozon qatlami quyoshdan keladigan ultrabinafsha nurlarni sintezlaydi. Ozon qatlaminin yemirilishi oqibatida yuzaga kelgan ozon tuynugidan ultrabinafsha nurlar o‘tishi natijasida ko‘p yillik muzlar erishi, suvlarning qurishi, kunlarning isishi, inson sog‘ligiga zararli oqibatlari va boshqa ko‘plab oqibatlarga sabab bo‘lmoqda.

Yechim. Ozon qatlaminin yemirilishi bu havoning ifloslanishi bilan bog‘liq bo‘lgan jarayon hisoblanadi. Havoning ifloslanishini kamaytirsak ozon qatlaminin yemirilishi muammosiga ham yechim topgan bo‘lamiz.

5. Chiqindilar miqdorini ortishi. Bugungi kunga kelib ehtiyojlarimiz ortib bormoqda. Iste'mol qilish jarayonidan keyin chiqindilar ham qoladi. Bugungi kunda bu chiqindilar sonining ortishi natijasida "chiqindi muammosi" global muammoga aylandi. Birgina karantin vaqtida 2020- yil ishlab chiqarilgan 52 milliard tibbiy niqoblarning 1.5 milliarddan ortig'i dunyo okeaniga tashlangan. Bu oqibatida dunyo okeanida chiqindi sonining ortishi va suvda yashovchi hayvonot va o'simlik dunyosiga katta ta'sir o'tkazgan.

Yechim. 1) Chiqindilarni qayta ishlash zavodlari sonini ko'paytirish, ularga yangi texnologiyalarni qo'llash;

2) Chiqindilarni duch kelgan joyga tashlamaslik, bu holat bo'yicha jazo choralari qo'llash;

3) Chiqindilar uchun maxsus idishlar sonini ko'paytirish;

6. O'rmon yong'inlari. O'rmon yong'inlari vujudga kelishining sabablari juda ko'p emas. O'rmon yong'inlari bevosita tabiiy va sun'iy ravishda kelib chiqadi. O'rmon yong'inlariga tabiat va inson omili sabab bo'ladi. Kunlarning isishi, ob-havoning yomonlashishi, chaqmoq chaqnashidan hosil bo'lgan katta hajmli zaryadning daraxtlarga kelib tushishi oqibatida vujudga keladi. (Chaqmoq chaqnashidan 7-8 % o'rmon yong'inlari kelib chiqadi). Inson omilining ta'siri to'g'risida shunday deyish mumkin: sayyohlar, dam olishga chiqqan kishilar o'rmonda gulxan yoqishadi va uning o'chirganlariga e'tibor qaratishmaydi. Buning oqibatida o'rmon yong'inlari kelib chiqib atmosferaga katta hajmli karbonat angidrid gazi chiqishi va havoning isishiga olib keladi. Havoga chiqqan kul yomg'irlarga qo'shib yerga qayta tushadi va bu inson salomatligi uchun zararli oqibatlarga olib keladi.

Yechim. 1) Sayyohlarga o'rmon yong'inlarining oqibatida yuzaga keladigan havf va muammolar haqida ma'lumot berish;

2) O'rmonga bo'lgan e'tiborni o'shinish.

7.Global isish. Global isish, dunyodagi atmosfera temperaturasining o'sish darajasi va iqlimi o'zgartirishning o'zaro bog'liqligi bilan bog'liq eng katta muammolardan biridir. Bu jarayonning asosiy sabablari o'sayotgan gazlar (karbonat anhidrid, metan va shu kabi gazlar) va iqlim o'zgarishi sabab bo'lmoqda. Ozon qatlaminin yemirilishi oqibatida quyoshdan keladigan ultrabinafsha nurlar yer yuzasiga to'g'ridan to'g'ri tushishi oqibatida yuzaga keladigan muammodir. Global isish oqibatida "Issiqxona effekti" vujudga keladi.

Yechim. 1) O'rmon hududlari sonini ko'paytirish va yo'q bo'lib ketgan o'rmon xo'jaliklarini qayta tiklash;

2) "Yer kuni" da minglab ko'chatlar ekish (22-aprel "Yer kuni") va bu borada ko'ngillilarni jalb qilish;

3) "Yashil makon" loyihasi hajmini kengaytirish.

Xulosa. Global muammolar kelib chiqishiga inson omilining ulushi kattadir. Global muammolar jiddiy va ularga zudlik bilan choralar ko'rish kerak. Bu muammolarni hal qilish o'zimizning qo'limizda. Global muammolarni hal qilish orqali bir o'zimiz va avlodlarimizning kelajagini ta'minlagan bo'lamiz.

Foydalanilgan adabiyotlar:

<https://oefen.uz/uz/documents/slaydlar/umumiy/ekologik-muammolar-va-uning-turlari>

<https://uz.m.wikipedia.org/wiki/Ekologiya>

<https://www.renovablesverdes.com/uz/problemas-medioambientales/>

<https://yuz.uz/uz/news/yashil-makon-umummilliy-loyihasi-aholi-hayoti-sifatini-oshirish-omili>

https://uz.m.wikipedia.org/wiki/Global_isish

CHANGES IN THE MORPHOFUNCTIONAL PROPERTIES OF THE FORK, SLENOSIS AND LYMPHID SYSTEM UNDER THE INFLUENCE OF TICKS OF DIFFERENT ORIGIN

*Usmonov Ulugbek Rizoevich,
Teshaeva DilnozaChorievna
Bukhara State Medical Institute*

Abstract: The article is devoted to the structural and functional features, morphometric indicators of the main structures of the central and peripheral organs of the immune system. The patterns of development of these organs at different stages of postnatal ontogenesis are revealed. Data from domestic and foreign literature on the influence of environmental factors on structural changes in the thymus and spleen at the organ, tissue and cellular levels were analyzed. Further study of the morphofunctional organization of the immune system organs will make it possible to identify and analyze the patterns of their structural and functional changes under the influence of factors of various origins.

Key words: morphology, immune system organs, thymus, spleen, action of environmental factors.

The immune system of humans and animals is one of the most reactive systems of the body, quickly responding to the effects of damaging factors at the earliest stages. The immune system is formed by a complex of organs and tissues that create protection from foreign endo and exogenous influences [1]. It arose in the early stages of evolution, and its activity is based on the recognition of foreign antigens, their destruction and removal, which is absolutely necessary for the survival of the organism [2]. There is now convincing evidence that the immune system largely determines the body's resistance to chemical factors. The central organs of mammalian immunogenesis are the thymus, where T-lymphocytes are formed and multiply, and the red bone marrow, where B-lymphocytes are formed and multiply.[5] Peripheral lymphoid organs are lymph nodes, spleen, tonsils and intestinal lymphoid follicles [7].

Lymphoid tissue, which is the main site for the development of specific immunological reactions, contains numerous populations of cells involved in ensuring the genetic constancy of the internal environment of the body [3]. In this case, the thymus is considered as an immune organ in which acquired and natural immunity is formed with the help of biologically active peptides [12]. The history of studying the structural organization and functions of the thymus gland (thymic, lymphatic, thymus, major thoracic node) goes back many decades [8]. In the structure of the immune system, the thymus ensures the maturation and differentiation of T-lymphocytes,

including in peripheral immune organs, and stimulates the integration of various populations of T-lymphocytes and macrophages to implement immune responses [10].

Until the end of the twentieth century, the theory of involution of the thymus of humans and animals was considered undeniable. According to the theory of thymus involution in adolescents 14-15 years old and animals aged 8-9 months . upon reaching puberty, the organ under study undergoes complete involution in the body and loses its functional purpose. [8]The founders of this theory believed that the thymus gland reaches its maximum functional development in newborns. However, there are justifications for the morphofunctional significance of this gland in northern animals during all periods of individual development and age-related changes in the organ before the onset of biological death.[7] In a 4-week embryo, the reticuloendothelial complex and its cellular elements are formed.

The thymus is the central organ of immune defense, which is subject to age-related changes, in addition, it is extremely sensitive to stress. [4] It is known that chronic stress causes involution of the thymopoietic component of the gland, followed by structural restructuring of the organ and its atrophy, while changes in the gland are similar to age-related involution, but occur much faster [14]. Surgical stress also has short-term but reversible negative effects on the thymus gland [11].

The thymus is a combination of epithelial and mesenchymal reticula and, together with the capillary network, form the Reti - culo -endothelial complex. Epithelial cells differentiate and different generations of thymocytes appear . It has been proven that T-lymphocytes of the thymus regulate cellular immunity in the body and form thymus-dependent organs (spleen, lymph nodes, etc.). The epithelial islands of the thymus gland of young adult animals secrete into the blood a secretion containing hormones of the thymositis family . These hormones regulate humoral immunity in animals and humans [9]. T cell development results from the interaction of progenitor cells and immature thymocytes with components of the thymic stroma, which contains several cell types that provide a supportive scaffold and microenvironment for thymocyte development [6].

It is known that in the thymus, medullary dendritic cells and some populations of epithelial cells included in the perivascular spaces of the medullary zone give a positive reaction with the marker of neuroectodermal differentiation S-100, and with synaptophysin - neuroendocrine cells of the medullary zone, which are classified as cells of the DES series [6, 17].

As a result of immunohistochemical studies [7], the presence of serotonin was detected in the precursors of T lymphocytes (CD4-CD8 -), in immature cortical cells (CD4 + CD8), in mature medullary cells (CD4 + CD8 -). , as well as in epithelial cells that form Hassall's bodies . Studies of the thymus of people of different age groups, carried out at autopsy, made it possible to verify the expression of serotonin in human thymus cells at all stages of ontogenesis. [20]There was a significant increase in the number of

cells containing serotonin in elderly people and the preservation of this hormone in people of old age and longevity at the same level as in the initial stages of ontogenesis. The intensity of serotonin synthesis does not change during ontogenesis. The data obtained convincingly indicate the preservation of the endocrine function of the gland during aging [13].

The regenerative potential of the thymus gland was studied in 54 adults who received chemotherapy for lymphoma for 12 months . [25] The dynamics of thymic activity were analyzed by assessing structural changes in the thymus using sequential computed tomography, correlating them with the results of thymic examination by simultaneous analysis of T-cell receptor excision circles (sjTREC) and CD3i (+) recently emigrated from thymus (recent thymic immigrants - RTE) in the peripheral blood. In addition, regeneration processes in the thymus were assessed based on the recovery of peripheral CD4 (+) T cells after chemotherapy. Enlargement of the target organ after chemotherapy compared with baseline, called recurrent thymic hyperplasia, was found in 20 patients aged 18-53 years (mean 33 years). Using general linear models of mathematical analysis, it was found that patients with hyperplasia recovered sjTREC and CD3i(+)+RTE levels more quickly after chemotherapy than patients of the same age, sex, diagnosis, disease stage, and baseline thymic function . equal , but without hyperplasia. These data indicate that the adult thymus retains the ability to regenerate after chemotherapy, especially in younger adults. The presence of hyperplasia may contribute to the renewal of thymopoiesis and replenishment of the pool of peripheral CD4 (+) T cells after chemotherapy in adults [15].

The main function of the thymus gland is to ensure the development of T-lymphocytes. The role of cytokines produced in the thymus is mainly to support the main processes carried out in the thymus, that is, T- lymphopoiesis . Cytokines also coordinate intercellular relationships. It was found that the main role in the formation of T cells belongs to IL-7, produced by thymic epithelial cells. This process also involves products of the cellular stroma (SCF-stem cell factor, cytokines of the IL-6, IL-15 family, pro-inflammatory cytokines) or thymocytes themselves (cytokines acting through γ (C)-containing receptors - IL-4, IL-2 ,IL-9)[4,16].

The influence of various immunomodulators on the immune system has been studied. Polyoxidonium - derivative heteroceptive polyamines containing highly polar N -oxide groups lead to an increase in the number of CD 4 - CD 8 + - thymocytes without changing their relationship to CD 4 + CD 8 - cells [8].

In an experiment on outbred male rats [13], which were intramuscularly injected with cyclophosphamide , imunofan and their combinations, it was found that a course of imunofan leads to changes in the morphology of the thymus and the functioning of its bioamine-containing structures. [22] Imunofan significantly increases the width of the cortical layer, diameter and area of the medulla of the thymus with a corresponding increase in the weight of the organ 7 and 14 days after the end of the course of

injections.[21] An increase in the number of luminescent granular cells of the corticomedullary and subcapsular zones is detected after 1 and 14 days. After 14 days, the cells of both the cortical and subcapsular zones become larger and densely filled with granules. It has been shown that the use of Imunofan against the background of cyclophosphamide administration increases the mass of the thymus, the size of the cortical and medulla lobes and accelerates the restoration of the cytoarchitecture of the thymus. [20] Recovery processes begin within 1 day after the combined course. [24]After 7 days, the weight of the thymus and the size of the cortical and cerebral substance in rats with isolated administration of cyclophosphamide and in the group with combined administration of cyclophosphamide and immunofan differ little, but there is a tendency towards normalization of the structure of the thymus. After the combined administration of imunofan and cyclophosphamide, the structure of the thymus and the supply of bioamine to cells differs significantly from that with the isolated administration of both drugs. It was found that an increase in the size of the cortical and medullary lobules with the administration of Imunofan occurs due to the activation of proliferation and differentiation of thymocytes, which may be mediated by the inclusion of various factors that control the growth and development of lymphocytes.

Conclusion

Morphological studies of the central and peripheral organs of the immune system make it possible to assess age-related changes in the functioning of the immune system in response to factors of various natures. Modern immunohistochemical research methods create opportunities for elucidating stromal relationships in the organs under study. Further study of the morphofunctional organization of the immune system organs will make it possible to identify and analyze the patterns of structural and functional changes in the immune organs when the body is exposed to factors of various origins.

Literature:

1. Пулатова, Ш. Х. (2021). АРТЕРИАЛЬНАЯ ГИПЕРТОНИЯ И ХРОНИЧЕСКАЯ СЕРДЕЧНАЯ НЕДОСТАТОЧНОСТЬ: КОМОРБИДНОСТЬ КАК ФАКТОР РИСКА НЕДОСТАТОЧНОЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ ТЕРАПИИ. In *АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ МЕДИЦИНЫ КРИТИЧЕСКИХ СОСТОЯНИЙ* (pp. 59-60).
2. Усмонов, У. Р., & Иргашев, И. Э. (2020). Changes in the morphofunctional properties of thymus and spleen under the influence of mites of different origins. *Новый день в медицине*, (2), 242-244.
3. Влияние вентиляции легких, контролируемой по объему и по давлению, на результаты лечения больных с геморрагическим инсультом / А.И. Грицан, А.А. Газенкамф, Н.Ю. Довбыш, А.В. Данилович // *Вестник анестезиологии и реаниматологии*. — 2012. — № 3. — С.26—31.

4. Rizoyevich, U. U., Olimjonovich, J. O., Khusenovich, S. S., & Sharifboevna, K. D. (2021). Changes in the morphofunctional properties of thymus, spleen and lymphoid system under the influence of mites of different origins. *Web of Scientist: International Scientific Research Journal*, 2(12), 533-540.

5. Пулатова, Ш. Х., Азимов, Б. К., & Тоиров, И. Р. (2019). Эндovasкулярное лечение больных ишемической болезнью сердца. *Евразийский кардиологический журнал*, (S1), 327-328.

6. Rizoyevich, U. U., Olimjonovich, J. O., Khusenovich, S. S., & Sharifboevna, K. D. (2022). CHANGES IN THE MORPHOFUNCTIONAL PROPERTIES OF THYMUS, SPLEEN AND LYMPHOID SYSTEM UNDER THE INFLUENCE OF MITES OF DIFFERENT ORIGINS. *Web of Scientist: International Scientific Research Journal*, 3(1), 23-29.

7. Байханова, М. Б., Бафаев, Ж. Т., & Пулатова, Ш. Х. (2009). Роль врача общей практики в повышении медицинской грамотности населения. *Врач-аспирант*, 28(1), 48-50.

8. Khayotovich, K. D., & Ikromovich, T. I. (2022). SPECIFICITY OF RESUSCITATION MEASURES IN PATIENTS WITH ISCHEMIC HEART DISEASE AND ARRHYTHMIA. *World scientific research journal*, 10(1), 150-155.

9. Хайитов, Д. Х., & Болтаев, Э. Б. (2022). ПОСТРЕАНИМАЦИОН КАСАЛЛИК НАТИЖАСИДА КЕЛИБ ЧИКАДИГАН АСОРАТЛАРНИ БАРТАРАФ ЭТИШДА ЗАМОНАВИЙ ИНТЕНСИВ ТЕРАПИЯ. КЛИНИК АМАЛИЕТДА УЧРАГАН ХОЛАТ. *Academic research in modern science*, 1(9), 172-178.

10. Khayotovich, K. D., & Ikromovich, T. I. (2022). Specific Morpho functional Changes of the Lymphatic System in Patients Suffering from Burns. *Eurasian Research Bulletin*, 15, 81-84.

11. Yarashev A.R., Boltaev E.B., Shabaev Y.K. A retrospective analysis of complications of percutaneous dilated tracheostomy // *New day in medicine*, 2020. 4 (32). P. 301-304.

12. Khayotovich, K.D., & Bekmurodugli, B.E. (2022). Case in clinical practice: Modern intensive care in the treatment of post-resuscitation complications caused by cardiac arrhythmias. *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*.

13. Babanazarov, U. T., & Barnoyev, S. S. (2023). Clinical Characteristics of Patients with Chronic Diffuse Liver Disease Against the Background of Covid-19. *Genius Repository*, 26, 49-55.

14. Rizaeva, M. Z. (2022). The clinical course of atrial fibrillation in patients with coronary heart disease. *European journal of molecular medicine*, 2(1).

15. Turobkulovich, B. U., & Khayotovich, K. D. (2024). MORE THAN MINIMUM CONSCIOUSNESS: APPALLIC SYNDROME. *European Journal of Interdisciplinary Research and Development*, 23, 113-115.

16. Ризаева, М. Ж. (2020). ЭФФЕКТИВНОСТЬ И БЕЗОПАСНОСТЬ ЭЛЕКТРИЧЕСКОЙ КАРДИОВЕРСИИ ПРИ ПЕРСИСТИРУЮЩЕЙ ФОРМЕ ФИБРИЛЛЯЦИИ ПРЕДСЕРДИЙ. *Новый день в медицине*, (4), 322-325.17. Потапов А.А., Крылов В.В., Лихтерман Л.Б. и др. Современные рекомендации по диагностике и лечению тяжелой черепно-мозговой травмы // Журнал вопросы нейрохирургии. – 2006. – № 1. – С. 3–8.

18. Qoyirov, A. Q., Kenjaev, S. R., & Xaitov, S. S. (2020). Egamova NT, Boltaev EB The role of delirium in patients with myocardial infarction of complicated acute heart failure. *New Day in Medicine*, 3(31), 68-71.

19. Kh, P. S., & Ganiev, N. S. (2022). The Importance of Cardioprotective Artificial Ventilation of The Lungs in Intensive Care. *Eurasian Research Bulletin*, 15, 208-212.

20. Эшонов, О. Ш., & Болтаев, Э. Б. (2020). СПОСОБ ЭКСТРЕННОГО ОПРЕДЕЛЕНИЯ СТЕПЕНИ ТЯЖЕСТИ ЭНДОТОКСИКОЗА ПРИ НЕОТЛОЖНЫХ СОСТОЯНИЯХ. *Новый день в медицине*, (1), 462-464.

21 Sharifovich, B. S., & Xayotovich, X. D. (2023). Management Of Deep Vein Thrombosis. *Genius Repository*, 27, 59-71.

22. Ураков, Ш. Т., & Ризаева, М. Ж. (2019). КЛИНИЧЕСКИЙ СЛУЧАЙ ПАЦИЕНТА С СИНДРОМОМ МАРФАНА. *Новый день в медицине*, (4), 439-440.

23. Мирзажонова, Г. С., Пулатова, Ш. Б., & Набиева, Д. А. (2023). *Частота поражения сердца при анкилозирующем спондилите* (Doctoral dissertation, Zamonaviy tibbiyotning dolzarb muammolari yosh olimlar xalqaro anjumani, Uzbekiston).

24. Бабаназаров, У. Т., & Хайитов, Д. Х. (2024). БОЛЬШЕ, ЧЕМ МИНИМАЛЬНОЕ СОЗНАНИЕ: АПАЛЛИЧЕСКИЙ СИНДРОМ. *European Journal of Interdisciplinary Research and Development*, 23, 109-112.

25. Sh, B. S. (2024). IMPORTANCE OF MYORELAXATION IN PATIENTS WITH SEVERE COMA. *Journal of new century innovations*, 47(3), 5-8.

26. Babanazarov, U. T., & Barnoyev, S. S. (2023). Clinical Characteristics of Patients with Chronic Diffuse Liver Disease Against the Background of Covid-19. *Genius Repository*, 26, 49-55.

RESPIRATORY DYSFUNCTION OF PATIENTS WITH SEVERE BURN INJURY

Usmonov U.R.

Teshayeva D.Ch.

BUKHARA STATE MEDICAL INSTITUTE

ABSTRACT

Dysfunctional changes in the upper respiratory tract in most cases develop as a post-burn pathology. (1,2,12). After a burn, in 30-40% of patients, the general condition worsens and vital organs fail. (3,6,8,11,13,16). The most important factors that damage the mucous membrane of the respiratory tract during IT are various combustion products in a confined space. The development of mucosal edema is primarily dependent on mediators such as histamine, bradykinin, prostacyclin and bronchospasm, and pulmonary vascular resistance is associated with the release of thromboxane and complement components (8.15).

Key words: Multiple organ disorders, burn disease, inhalation injury.

Introduction

Acute respiratory failure in burned patients, regardless of the cause that caused it, often leads to multiple organ failure and mortality. Respiratory failure is one of the most common forms of organ failure in the PON syndrome and, progressing, leads to death in combination with dysfunction of other organs, regardless of the presence of inhalation injury (12,16). The disorder of the respiratory function of the lungs, in turn, disrupts the nutrition of the alveolar tissue, reduces the production of surfactant, contributing to the development of atelectasis (4.14), and increases venous blood shunting (2.5). In burn disease, along with respiratory disorders, non-respiratory functions of the lungs suffer: blood purification from mechanical impurities and their enzymatic destruction, participation in hemostasis and fibrinolysis, water and electrolyte metabolism, metabolism of proteins, fats, biologically active substances (1, 7,9,10).

Purpose of the study: To study the pathology of the respiratory organs in burn disease

Materials and methods of research: For the period 2017-2021, there were 2136 patients in the combustiology department of the Bukhara branch of the RRCEM. Of these, 156 patients had impaired function of the respiratory system. Of these, 96 women (61.5), men 60 (38.5). The age of the patients ranged from 2 to 70 years.

Frank index (IF) more than 60-90 units in 76 (48.7) patients, IF more than 90 units in 80 (51.3%) patients. In 55% burns with flames, 43% with boiling water, in 2% - electrical injury.) To study the dysfunction of the respiratory system in terms of

systemic inflammatory (SIR), we analyzed the clinical indicator of tachypnea and features of the X-ray picture of the lungs (Table No. 1).

Chest radiography is an important diagnostic method for monitoring pulmonary complications and evaluating treatment from day 1 of a burn injury (493).

Results and discussions: First of all, it was noted that among 156 patients with identified disorders of the respiratory system, the vast majority (128 patients) with tachypnea 21-24 in 1 minute had signs of venous plethora of the lungs, expressed to varying degrees and indicating an increase in pressure in the pulmonary artery system. According to the literature data, the pressure in the pulmonary artery is increased during all periods of burn disease, depending on the severity of the burn disease, and the greatest increase in pressure was found in the stages of shock and toxemia with a gradual decrease by the time of healing of burn wounds (11.16).

Hyperserotoninemia plays a role in the genesis of increased pulmonary resistance, hypertension of the pulmonary circulation, impaired perfusion and gas exchange, causing vasoconstriction and bronchial constriction (2,4). The development of venous plethora, and with it tachypnea in burned patients, we associate with manifestations of systemic microcirculation disorders and capillary-alveolar diffusion of blood gases against the background of developed SIRS (17.18.19.20).

Table №.1

Pathological changes	Number of patients			groups	Total
	B r]				
	1-18	II-40	III - 56	IV-42	156
Venous plethora	7	30	52	39	128
Interstitial edema	-	3	10	10	23
Alveolar edema	-	1	3	6	10
ARDSV	-	-	1	2	3
bacterial pneumonia	-	1	8	11	20
Infarct pneumonia	1	5	6	3	15
Atelectasis	1	3	8	6	18
Diaphragm dome position	-	5	7	8	20
Pneumothorax	-	-	1	-	1

Distribution of patients with different severity of burn injury in accordance with x-ray changes in the lungs in most patients, signs of venous plethora appeared on the 1-2 day and persisted for 7-14 days, and in some patients it was much longer during the SVR, which correlated with the severity of the burn injury. With an uncomplicated course of a burn disease, venous plethora, according to radiography, gradually decreased and disappeared, with a complicated one, it appeared again or increased, while some patients developed signs of increased vascular permeability in the

microvessels of the lungs, which manifested itself as interstitial or even alveolar edema. Among 128 patients, more than half (5, 8, 11) had tachypnea combined only with circulatory disorders in the lungs.(22,25)

Signs of increased vascular permeability against the background of venous plethora in the form of interstitial and alveolar pulmonary edema were detected in 23 and 10 patients, respectively. An additional negative role in the formation of edema can be played by excessive infusion therapy.(20)

Conclusions: We assume that interstitial edema, caused by a systemic increase in vascular permeability in SVR, occurred in a larger number of patients with tachypnea, but its severity was minimal and insufficient to detect this sign on radiographs. A more pronounced swelling of the interstitium, and even more so the sweating of edematous fluid into the alveoli, caused more severe dysfunction and even respiratory failure.

Literature:

1. Пулатова, Ш. Х. (2021). АРТЕРИАЛЬНАЯ ГИПЕРТОНИЯ И ХРОНИЧЕСКАЯ СЕРДЕЧНАЯ НЕДОСТАТОЧНОСТЬ: КОМОРБИДНОСТЬ КАК ФАКТОР РИСКА НЕДОСТАТОЧНОЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ ТЕРАПИИ. In *АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ МЕДИЦИНЫ КРИТИЧЕСКИХ СОСТОЯНИЙ* (pp. 59-60).

2. Усмонов, У. Р., & Иргашев, И. Э. (2020). Changes in the morphofunctional properties of thymus and spleen under the influence of mites of different origins. *Новый день в медицине*, (2), 242-244.

3. Влияние вентиляции легких, контролируемой по объему и по давлению, на результаты лечения больных с геморрагическим инсультом / А.И. Грицан, А.А. Газенкамф, Н.Ю. Довбыш, А.В. Данилович // *Вестник анестезиологии и реаниматологии*. — 2012. — № 3. — С.26—31.

4. Rizoyevich, U. U., Olimjonovich, J. O., Khusenovich, S. S., & Sharifboevna, K. D. (2021). Changes in the morphofunctional properties of thymus, spleen and lymphoid system under the influence of mites of different origins. *Web of Scientist: International Scientific Research Journal*, 2(12), 533-540.

5. Пулатова, Ш. Х., Азимов, Б. К., & Тоиров, И. Р. (2019). Эндovasкулярное лечение больных ишемической болезнью сердца. *Евразийский кардиологический журнал*, (S1), 327-328.

6. Rizoyevich, U. U., Olimjonovich, J. O., Khusenovich, S. S., & Sharifboevna, K. D. (2022). CHANGES IN THE MORPHOFUNCTIONAL PROPERTIES OF THYMUS, SPLEEN AND LYMPHOID SYSTEM UNDER THE INFLUENCE OF MITES OF DIFFERENT ORIGINS. *Web of Scientist: International Scientific Research Journal*, 3(1), 23-29.

7. Байханова, М. Б., Бафаев, Ж. Т., & Пулатова, Ш. Х. (2009). Роль врача общей практики в повышении медицинской грамотности населения. *Врач-аспирант*, 28(1), 48-50.

8. Khayotovich, K. D., & Ikromovich, T. I. (2022). SPECIFICITY OF RESUSCITATION MEASURES IN PATIENTS WITH ISCHEMIC HEART DISEASE AND ARRHYTHMIA. *World scientific research journal*, 10(1), 150-155.

9. Хайитов, Д. Х., & Болтаев, Э. Б. (2022). ПОСТРЕАНИМАЦИОН КАСАЛЛИК НАТИЖАСИДА КЕЛИБ ЧИКАДИГАН АСОРАТЛАРНИ БАРТАРАФ ЭТИШДА ЗАМОНАВИЙ ИНТЕНСИВ ТЕРАПИЯ. КЛИНИК АМАЛИЕТДА УЧРАГАН ХОЛАТ. *Academic research in modern science*, 1(9), 172-178.

10. Khayotovich, K. D., & Ikromovich, T. I. (2022). Specific Morpho functional Changes of the Lymphatic System in Patients Suffering from Burns. *Eurasian Research Bulletin*, 15, 81-84.

11. Yarashev A.R., Boltaev E.B., Shabaev Y.K. A retrospective analysis of complications of percutaneous dilated tracheostomy // *New day in medicine*, 2020. 4 (32). P. 301-304.

12. Khayotovich, K.D., & Bekmurodugli, B.E. (2022). Case in clinical practice: Modern intensive care in the treatment of post-resuscitation complications caused by cardiac arrhythmias. *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*.

13. Babanazarov, U. T., & Barnoyev, S. S. (2023). Clinical Characteristics of Patients with Chronic Diffuse Liver Disease Against the Background of Covid-19. *Genius Repository*, 26, 49-55.

14. Rizaeva, M. Z. (2022). The clinical course of atrial fibrillation in patients with coronary heart disease. *European journal of molecular medicine*, 2(1).

15. Turobkulovich, B. U., & Khayotovich, K. D. (2024). MORE THAN MINIMUM CONSCIOUSNESS: APPALLIC SYNDROME. *European Journal of Interdisciplinary Research and Development*, 23, 113-115.

16. Ризаева, М. Ж. (2020). ЭФФЕКТИВНОСТЬ И БЕЗОПАСНОСТЬ ЭЛЕКТРИЧЕСКОЙ КАРДИОВЕРСИИ ПРИ ПЕРСИСТИРУЮЩЕЙ ФОРМЕ ФИБРИЛЛЯЦИИ ПРЕДСЕРДИЙ. *Новый день в медицине*, (4), 322-325.17. Потапов А.А., Крылов В.В., Лихтерман Л.Б. и др. Современные рекомендации по диагностике и лечению тяжелой черепно-мозговой травмы // *Журнал вопросы нейрохирургии*. – 2006. – № 1. – С. 3–8.

18. Qoyirov, A. Q., Kenjaev, S. R., & Xaitov, S. S. (2020). Egamova NT, Boltaev EB The role of delirium in patients with myocardial infarction of complicated acute heart failure. *New Day in Medicine*, 3(31), 68-71.

19. Kh, P. S., & Ganiev, N. S. (2022). The Importance of Cardioprotective Artificial Ventilation of The Lungs in Intensive Care. *Eurasian Research Bulletin*, 15, 208-212.

20. Эшонов, О. Ш., & Болтаев, Э. Б. (2020). СПОСОБ ЭКСТРЕННОГО ОПРЕДЕЛЕНИЯ СТЕПЕНИ ТЯЖЕСТИ ЭНДОТОКСИКОЗА ПРИ НЕОТЛОЖНЫХ СОСТОЯНИЯХ. *Новый день в медицине*, (1), 462-464.

21 Sharifovich, B. S., & Hayotovich, X. D. (2023). Management Of Deep Vein Thrombosis. *Genius Repository*, 27, 59-71.

22. Ураков, Ш. Т., & Ризаева, М. Ж. (2019). КЛИНИЧЕСКИЙ СЛУЧАЙ ПАЦИЕНТА С СИНДРОМОМ МАРФАНА. *Новый день в медицине*, (4), 439-440.

23. Мирзажоннова, Г. С., Пулатова, Ш. Б., & Набиева, Д. А. (2023). *Частота поражения сердца при анкилозирующем спондилите* (Doctoral dissertation, Zamonaviy tibbiyotning dolzarb muammolari yosh olimlar xalqaro anjumani, Uzbekiston).

24. Бабаназаров, У. Т., & Хайитов, Д. Х. (2024). БОЛЬШЕ, ЧЕМ МИНИМАЛЬНОЕ СОЗНАНИЕ: АПАЛЛИЧЕСКИЙ СИНДРОМ. *European Journal of Interdisciplinary Research and Development*, 23, 109-112.

25. Sh, B. S. (2024). IMPORTANCE OF MYORELAXATION IN PATIENTS WITH SEVERE COMA. *Journal of new century innovations*, 47(3), 5-8.

26. Babanazarov, U. T., & Barnoyev, S. S. (2023). Clinical Characteristics of Patients with Chronic Diffuse Liver Disease Against the Background of Covid-19. *Genius Repository*, 26, 49-55.

IMPORTANCE OF CARDIOPROTECTIVE ALV IN PATIENTS WITH SEVERE BRAIN INJURY

*Usmonov U.R, Teshayeva D.Ch.
Bukhara state medical institute*

Summary: This article discusses the significance of SPM in patients with traumatic brain injury, changes in the respiratory and cardiovascular systems of the patient's body after extended mechanical ventilation. In total, 295 patients with craniocerebral injuries have been treated in the Department of Neuro -Resuscitation of the Republican Scientific Center for Emergency Medical Assistance to the Bukhara branch this year. In 85 of these patients, an IVDS device was connected. During the examination of 49 patients, 20 showed various changes in the cardiovascular and respiratory systems. The article describes X-ray studies, laboratory studies and ECG changes in these patients.

Key words: ALV, closed craniocerebral injury, IVS cardioprototype , X-ray studies, laboratory studies, ECG

The basis of intensive care in neurosurgery is the prevention and treatment of secondary cerebral ischemic attacks. In their prevention, it is of great importance to ensure the function of external respiration, adequate to the needs of the affected brain. Insufficient minute volume of breathing can cause hypoxia, while hyperventilation due to hypocapnia and spasm of cerebral vessels can also be dangerous. Modern respiratory devices allow for effective assisted ventilation while maintaining the patient's spontaneous rhythm. But we must not forget that in case of injuries and diseases of the central nervous system, the principles of respiratory support developed in general resuscitation for various types of primary lung damage cannot be fully transferred to neuroreanimatology . It should be remembered that without targeted pharmacological and/or surgical intervention on the underlying pathological process, the effectiveness of the treatment of respiratory disorders is significantly lower.

Purpose: to study the effect of mechanical ventilation (ALV) and some types of assisted lung ventilation (ALVL) on cerebral hemodynamics and intracranial pressure in patients with severe traumatic brain injury (STBI).[8,12]

Material and methods: Examinations showed that most of these patients are between the ages of 30 and 50 years, and among them, patients aged 45+1-48+1 years have many changes in the cardiovascular system. In most patients, hypotensive complications from the cardiovascular system are observed, a sharp decrease in intracranial pressure is observed, and constant parameters of the apparatus, hemodynamic and respiratory parameters are controlled. 50-55% of cases of lowering

blood pressure and the occurrence of ischemic changes in the heart in the early stages of mechanical ventilation in complicated patients. [31 , 32].

Indications for mechanical ventilation and mechanical ventilation were not only the increase in respiratory failure, but also the progression of neurological disorders. All patients underwent a clinical and neurological examination in dynamics, control of laboratory parameters (general blood count, acid-base state of the CBS), including arterio-venous oxygen difference (AVDO₂) and hemoglobin oxygen saturation in the bulb of the jugular vein (SjO₂). To study the gas composition, capillary, arterial, and venous blood taken from the internal jugular vein was examined. Blood sampling from the jugular vein was carried out by puncture method from v.jugularis interna on the 1st, 3rd and 5th day. Blood gas parameters were recorded at least 4 times a day during the entire period of respiratory support. The indicators of the gas composition of the blood were studied on the Analyze apparatus blood gas (USA). AVDO₂ was calculated from pulse oximetry and hemoglobin oxygen saturation in the blood of the jugular vein, as well as by comparison with arterial blood gas parameters. [13,15,16,17] In the postoperative period, all patients underwent mechanical ventilation using Savina, Evita devices against the background of standard intensive care 2+ (Dreager , Germany). At first, the IPPV mode (Intermittent Positive Pressure Ventilation) - intermittent ventilation under positive pressure. Subsequently, various ventilation modes were used individually: BIPAP (Biphasic Positive airway Pressure) - two-phase www.sta.uz Shoshilinch tibbiyot axborotnomasi , 2011, no. 2 41 positive airway pressure, SIMV (Synchronized Intermittent Mandatory Ventilation) - synchronized intermittent mandatory ventilation. Ventilation parameters: inspired oxygen fraction (FiO₂) not lower than 40-45%, peak inspiratory pressure (P_{ins}) from 10 to 30 mbar , PEEP from 2 to 10 mbar . At the same time , invasive intracranial pressure (ICP) was measured in all patients using the IIND 500/75 device (Triton-Electronics , Russia) during the entire period of respiratory support. Monitoring of hemodynamic parameters (BP, mean arterial pressure MAP , heart rate) was carried out by Nihon devices Cohden (Japan) and Datex Ohmeda (USA). If necessary, to increase systemic blood pressure, pressor amines were used in generally accepted dosages, and to prevent cerebral edema, 3% hypertonic solutions of sodium chloride at an average dose of 5.3 ml/kg were used. Cerebral perfusion pressure (CPP) was calculated by the formula: CPP = MAP - ICP, where: ICP - intracranial pressure, MAP - mean arterial pressure, which is calculated by the formula: $MAP = (BP_{syst} + 2BP_{diast})/3$.

Results and discussion :

The works devoted to the prognosis and outcomes of treatment in patients with TBI who underwent mechanical ventilation indicate only the fact that the results of treatment in this category of patients depend on the initial severity of the patient and do not reflect the role of timely and adequate respiratory support [19]. Unreasonable use of the hyperventilation mode leads to hypocapnia, which causes vasoconstriction

and a decrease in cerebral blood flow [22,23,25]. The decrease in cerebral blood flow following vasospasm will be more pronounced in the affected areas of the brain. Thus, the metabolism and oxygenation of cells, which are already in a state of apoptosis, worsen, an ischemic cascade and secondary ischemia of the brain parenchyma develop [14,20]. With a decrease in cerebral blood flow, oxygen utilization by neurons increases, and the SpO₂ index decreases. In this regard, an increase in AVD O₂ may reflect the potential danger of ischemic changes [20,22,26]. With forced ventilation of the lungs, an increase in intrathoracic pressure will lead to a decrease in cardiac output and an increase in ICP [2,4,6]. These two factors will certainly lead to a decrease in CPP. Optimization of respiratory support methods in patients with subarachnoid hemorrhage (SAH) deserves close attention, since mortality among patients with cerebrovascular pathology who underwent mechanical ventilation is very high and, according to the literature, ranges from 49 to 93% [3]. In patients with acute cerebrovascular accident, hypoxia and impaired spontaneous breathing often occur, which worsens the outcome, so patients should be intubated and transferred to mechanical ventilation [18, 21]. The indication for tracheal intubation and artificial lung ventilation is not only respiratory, but also cerebral insufficiency. Patients with severe brain damage, including those with SAH, have features of respiratory support, which include a wide range of respiratory disorders of central origin, as well as the need to maintain the concentration of carbon dioxide in the blood plasma in a narrow therapeutic range in order to avoid cerebral ischemia due to hypercapnia. . During mechanical ventilation, two tasks are solved: maintaining adequate gas exchange and preventing lung damage. The purpose of mechanical ventilation is to ensure sufficient oxygenation of arterial blood (PaO₂ - 100 mm Hg or more) and maintenance of carbon dioxide tension (PaCO₂) within 33-40 mm Hg. Art. With intact lungs, the tidal volume should be 8-10 ml per 1 kg of ideal body weight, the pressure at the height of inspiration should not exceed 30 cm of water. with t., positive pressure at the end of expiration - 5 cm of water. Art., minute respiratory volume - 6-8 l / min, and the oxygen content in the respiratory mixture - 30-50% [7-9]. It is important to prevent episodes of PaCO₂ falling below 30 mm Hg. Art., since hypocapnia leads to a decrease in cerebral blood flow and cerebral ischemia [24]. The choice of the mode of respiratory support is carried out individually. As a rule, in the process of respiratory therapy, ventilation modes are periodically changed depending on the needs of the patient. It is believed that the expediency of using mechanical ventilation is associated not only with overcoming respiratory disorders, but with the possibility of using the hyperventilation mode to influence the tone of the pial -capillary vessels, to achieve an increase in peripheral vasoconstriction and thereby reduce the volume of the intracranial blood flow fraction, which leads to an increase in craniospinal compliance and a decrease in intracranial hypertension [10,11]. There is evidence that volume-controlled ventilation modes should be used. The problem of optimal minute volume of lung ventilation for

patients with neurosurgical pathology is discussed in the literature. In the study of A.A. Belkina et al . (2005) showed that the use of volumetric ventilation in patients with acute cerebral insufficiency is accompanied by a significant increase in the hydrodynamic resistance of the pial vessels of the brain, which may be due to the effect of mechanical ventilation on the increase in pressure in the cerebral venous system and on the autonomic innervation of cerebral vessels [11] E .A. Kozlova et al . (2005) studied the autoregulation of cerebral circulation in patients in the acute period of severe TBI as a guideline for managing the parameters of artificial lung ventilation. They showed the possibility of a directed change in the autoregulatory reactions of cerebral arteries by changing the level of CO₂ and determined the conditions for the optimal mode of mechanical ventilation, which optimizes the state of cerebral circulation [1]. A.V. Oshorov et al . (2004) offer a differentiated approach to the use of hyperventilation in the acute period of severe TBI, depending on the state of cerebral blood flow. [2 7 ,2 8 ,2 9]. The authors note that the use of hyperventilation to combat intracranial hypertension in vasospasm leads to a temporary decrease in ICP, but at the same time causes changes in cerebral blood flow that do not correspond to the oxygen needs of the brain, a decrease in CPP, which increases the risk of ischemic damage to the brain tissue . This requires multi-parameter monitoring of cerebral functions as a prerequisite for the strictly justified use of hyperventilation during the intensive care of intracranial hypertension [5]. Thus, there is practically no complete picture of changes occurring in the brain in patients with TBI during mechanical ventilation, the influence of respiratory support parameters on the state of the brain and outcomes of treatment in patients with TBI. It is especially important to resolve these issues in order to prevent the occurrence of hypoxemia and hypoxia of the brain, as the leading causes of secondary ischemic episodes that worsen the course and prognosis of neurosurgical pathology. This can be avoided by rational respiratory therapy, which, along with other methods of intensive therapy, is based on the results of complex monitoring of the functional state of the brain and its life support systems. All of the above determines the relevance of research in this area in order to develop optimal methods of respiratory support, which is based on long-term artificial ventilation of the lungs of patients with TBI.

Literature

1. Autoregulation of cerebral circulation as ori 1 . Entire for controlling the parameters of artificial lung ventilation in the acute period of severe traumatic brain injury / E.A. Kozlova, A.V. Oshorov , V.L. Anzimirov [et al.] // Questions of neurosurgery. - 2005. - No. 1. - P. 24-29.
2. Kenzhaev , M. L., & Rizaeva , M. Zh. (2020). Clinical course of atrial fibrillation in patients with ischemic heart disease. In Science And innovation - modern concepts (pp. 103-109).

3. Khayrullaeva D. Kh ., Avezova SM C hanges in hormonal in adverse environmental condition//World Journal of Pharmaceutical Research 2020 Vol.9 Issue 5, pp. 2450-2458.

4. Gromov V.S., Belkin A.A., Levit A.L. To the question of the relationship between central and cerebral hemodynamics in intracranial hypertension. Intensive ter 2007; 3.

5. Shodieva M.S., Komilova B.O. Immunogenetic aspects of Helicobacter Pylori associated gastroduodenal pathology in children // Russian Journal of Gastroenterology Hepatology Coloproctology. Russia. - 2019 No. 5vol.

6. Pulatova Shahnoza Khaydarovna Features of thrombolytic therapy in patients with acute myocardial infarction // Bulletin of emergency medicine. 2019. №6. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/osobennosti-tromboliticheskoy-terapii-u-bolnyh-ostrym-infarktomiocardia> (Date of access: 12/09/2022)

7. Rizaeva , MZ (2022). EFFICIENCY AND SAFETY OF ELECTRIC CARDIOVERSION IN PERSISTENT FORM OF ATRIAL FIBRILLATION. European journal of molecular medicine, 2(5).

8. UROQOV, S., & RIZAEVA, M. NEW DAY IN MEDICINE. NEW DAY IN MEDICINE Founders: Bukhara State Medical Institute, LLC "New Day in Medicine", (1), 230-232.

9. Pulatova Sh.Kh., Azimov B.K., Toirov I.R. ENDOVASCULAR TREATMENT OF PATIENTS WITH CORONARY HEART DISEASE. 2019. №S1. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/endovaskulyarnoe-lechenie-bolnyh-ishemicheskoy-boleznyu-serdtsa> (Date of access: 12/09/2022).

10. Kasumov , V.R.5. Intensive therapy of the acute period of severe craniocerebral injury / V.R. Kasumov , L.B. Dzhabarova , I.A. Ruslyakova // Bulletin of TSU. - 2006. - Vol. 11, no . 6. - P. 435-438. www.scientificprogress.uz «SCIENTIFIC PROGRESS» Scientific Journal ISSN: 2181-1601 // Volume : 1, ISSUE: 6 396

eleven. Rizaeva , MZ (2022). The clinical course of atrial fibrillation in patients with coronary heart disease. European journal of molecular medicine , 2(1).

12. Kanu s, I. I. Modern modes of artificial lung ventilation: textbook . - method , manual / I. I. Kanus , V. E. Oletsky . Minsk : BelMA -PO, 2004. - 64 p. 13. Kassil, V. L. Artificial and assisted ventilation of the lungs / V. L. Kassil, M. A. Vyzhigina , G. S. Leskin . M . : Medicine , 2004. - 480 p .

14. Pulatova Sh.H. _ Improvement of treatment of patients with acute heart failure, a comparative evaluation of the effectiveness of dobutamine and levosimendan // World Journal Of Pharmaceutical Research. 2020. Vol 9(6). -P. 2283-2288

Krylov , A. E. Talypov , Yu. Secondary factors of brain damage in traumatic brain injury // Russian Medical Journal. - 2009. - No. 3. - S. 23-28.

16. Lectures on traumatic brain injury: textbook . p special / ed. V.V. Krylova 17. Potapov A.A., Krylov V.V., Likhтерman L.B. Modern recommendations for the diagnosis and treatment of severe traumatic brain injury // Journal of neurosurgery. - 2006. - No. 1. - P. 3–8.

18. Severe traumatic brain injury in Austria / V. Rudel , J. Leitgeb , I. Janciak et al . // Herald of Intensive Care. — 2008

19. Rizaeva , M. Zh . (2020). Efficiency And Safety Of Electric Cardioversion In Persistent Form Of Atrial Fibrillation. *A new day in medicine*, (4), 322-325.
20. Bleck TP A look at the top 5 topics in Neurocritical Care: an expert interview. *Med. Crit. care* 2001; 5 :. - No. 2. - P. 35-42.
21. Boltayev Elmurod Bekmurodugli , & Sabirov joraboy Marifbayevich . (2021). Organization Of Oxygen Therapy Using A Nasal Mask And Ventura Mask In Severe Patients With Covid-19 Corona Virus Infection. *Emergent: Journal of Educational Discoveries and Lifelong Learning (EJEDL)* , 2 (08), 6–10. <https://doi.org/10.17605/OSF.IO/N26VB>
22. Urakov , Sh. T., Eshonov , O. Sh., & Boltaev , EB (2019). Postoperative Cognitive Dysfunction. *A new day in medicine*, (2), 56-60.
23. Pulatova Sh.H. _ Method of improving vasopressor therapy for acute myocardial infarction complied with cardiogenetic shock // *American Journal Of Medicine And Medical Sciences*. 2020 .– Vol. 10(11). - - R. 911-913
24. Oliveira-Abreu, M.30. Management of mechanical ventilation in brain injury: hyperventilation and positive end-expiratory pressure / M . Oliveira-Abreu, LM de Almeida // *Rev. Bras. Ter. Intensiva* . - 2009. - Vol. 21, No. 1. - P.72-79.
25. Khayrullaeva D. Kh ., Avezova SM C hanges in hormonal in adverse environmental condition//*World Journal of Pharmaceutical Research* 2020 Vol.9 Issue 5, pp. 2450-2458.
26. Czosnyka M., Picard JD Monitoring and interpretation of intracranial pressure. *J Neurol neurosurg Psychiatr* 2004; 75: 813-821.
- 27 . USMONOV UR, IRGASHEV I,E, CHANGES IN THE MORPHOFUNCTIONAL PROPERTIES OF THYMUS AND SPLEEN UNDER THE INFLUENCE OF MITES OF DIFFERENT ORIGINS ”// *Tibbiyotda yangi kun Uzbekistan*.-2020.-No . 2(30).-S. 242-245.
28. Usmonov U. R , Sobirov Sh. Morphofunctional aspects of the lymphatic system and its current problems. // *Tibbiyotda yangi kun Uzbekistan*.-2020.-№2/1 (30/1).-S. 123-125.
29. Usmonov UR, SobirovSh ,H , Irgashev I,E. The role of neuroimmunoendocrine processes in the human body// *World Journal of Pharmaceutical Research Belgium*-2020.-Volume9.-Issue. 6 2413-2424 pages.
- thirty. Ochilova D.A., Ruziev O.A., Khudoyberganova N.Kh., Boboev A.T. Evaluation of the effectiveness of antihypertensive drugs // *Bulletin of the Medical Center for the Administration of the President of the Republic of Kazakhstan* . - 2015 . - No. 3 (60) . - S. _ 41-44.
- 31.** Ochilova DA , Rakhmonkulova NG, SH.H.Sobirov . Feature of the Course of Hypertension Disease in people with Dyslipidemia// *Medical and Medical Sciences, America*- 2020.

ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА В ЮРИДИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЯХ

Набижонов Асилбек Абдужалил угли

Ташкентский государственный юридический университет

Факультет: Магистратура и заочное обучение

Направление: Бизнес право

Аннотация: В статье раскрывается понятие искусственного интеллекта и обосновывается необходимость его применения в корпоративном управлении акционерных обществ Узбекистана, также в статье освещены правовые последствия применения искусственного интеллекта в корпоративном управлении.

Abstract: The article reveals the concept of artificial intelligence and substantiates the need for its application in the corporate management of joint-stock companies in Uzbekistan. The article also highlights the legal consequences of the use of artificial intelligence in corporate governance.

Ключевые слова: искусственный интеллект, совет директоров, корпоративное управление, акционерное общество.

Keywords: artificial intelligence, board of directors, corporate governance, joint stock company.

Искусственный интеллект - это сложное явление, определяемое в широком смысле как технологический комплекс, способный не только замещать человека в решении многочисленных вычислительных задач, но и моделировать отдельные функции сознания человека. В другом известном определении указывается, что ИИ — это искусственный агент, который может «достигать целей в широком диапазоне областей». Впервые термин искусственный интеллект был применен Дж. Маккарти в 1956 году на научном семинаре по вопросам искусственного интеллекта Дартмутского университета. Со времени первого употребления данного термина до наших дней ИИ достиг небывалых высот своего развития. Например, в настоящее время наблюдается повсеместное внедрение ИИ: от бытовых мобильных устройств до создания «умных» городов, и даже его применение в некоторых сферах юридического обслуживания, судопроизводства и корпоративного управления. В данной статье автор рассматривает возможности внедрения ИИ в корпоративное управление с правовой точки зрения.

Важность развития и внедрения ИИ в корпоративное управление очевидна, так как именно корпорации играют главную роль в исследованиях, направленных на разработку и внедрение ИИ в управление бизнесом. В

подтверждение этих слов следует привести данные, по которым корпорации, опубликовали на 50 % больше исследовательских работ по ИИ, чем ученые из США в 2018 году. Кроме того, такие транснациональные компании как Google, Apple, Amazon, Microsoft выделяют огромные ресурсы на исследования в области ИИ для решения многочисленных задач в управлении бизнесом.

Проблемы развития и применения ИИ в различных сферах широко обсуждаются международным научным сообществом, но правовых исследований применения ИИ в корпоративном управлении не так много. В связи с этим, необходимо проанализировать правовые аспекты внедрения ИИ в корпоративное управление обществ, для того, чтобы выявить положительные результаты и возможные риски его применения.

Само по себе развитие и применение искусственного интеллекта в корпоративном управлении многих успешных зарубежных компаний является вызовом для стабильного функционирования экономики Республики Узбекистан, так как большинство стратегических крупных акционерных обществ находятся под контролем государства. Например, с практической точки зрения изучение и дальнейшее внедрение ИИ является критически важным для успешного функционирования экономики Узбекистана.

Данные масштабного опроса Международного экспертного совета Всемирного экономического форума предсказывают, что к 2025 г. в состав совета директоров может войти первый робот, спроектированный на основе искусственного интеллекта, а 30% корпоративных аудиторских проверок также сможет проводить искусственный интеллект само-стоятельно.

Рассматривая внедрение ИИ в корпоративное управление, следует отметить, что данная технология применяется, главным образом, в подборе менеджеров. Большинство компаний, применяющих ИИ, накопили большой объем данных о производительности сотрудников, на основе которых искусственный интеллект может определить, кто из предложенных кандидатов наиболее эффективно будет выполнять свои задачи в долгосрочной перспективе. Такие системы уже используются для найма рядовых сотрудников, и тем самым появилась возможность их применения и для формирования органов юридических лиц, в частности, при отборе кандидатов в члены наблюдательных советов.

Помимо этого, в странах, активно применяющих цифровые технологии (США, Китай, Сингапур и др.), приняты кодексы корпоративного управления, предусматривающие обязанности наблюдательного совета по учету информационных технологий и рисков кибербезопасности. В связи с этим, нарастает ответственность наблюдательных советов, играющих ключевую роль в эффективном функционировании обществ, за качество и обоснованность принимаемых ими решений.

В такой ситуации, предлагается применение ИИ, способного сделать работу менеджеров более эффективной, дополнив их ключевые компетенции необходимой информацией и качественными прогнозами. Машинное обучение позволит корпоративным директорам сосредоточить свое внимание на оценке прогнозов и последующем принятии решений. При прогнозировании алгоритмы способны учитывать в реальном времени колоссальные массивы информации, касающиеся внешней среды организации. Это позволит проводить в режиме реального времени регулярный анализ технологических новинок и возникающих на этом фоне рисков для компании, анализировать сведения о деятельности конкурентов, получаемые из средств массовой информации и открытых источников, отслеживать изменения предпочтений потребителей, производить мониторинг деятельности стейкхолдеров и т. д.

Таким образом, можно констатировать, что увеличивается количество компаний, в совете директоров которых присутствует ИИ в качестве независимого члена. Это подтверждается исследованием, проведенным ЕУ, выявившим, что 13% опрошенных компаний Европейского Союза уже применяют ИИ, и еще 26% планируют сделать это в будущем.

Быстрое развитие внедрения ИИ в корпоративном управлении резко контрастирует со статичным правовым регулированием данной деятельности. Законодательство, регулирующее деятельность совета директоров не предусматривает вопросы использования ИИ, оно адаптировано к процессу принятия корпоративных решений человеком. Таким образом, корпоративному законодательству государств, применяющих ИИ, придется решить ряд новых вопросов, связанных регламентацией ИИ.

Отсутствие правового регулирования ИИ в корпоративном управлении создает вопросы о законности «улучшенных» с помощью ИИ решений, и о возможной ответственности за неправомерное решение, принятое на основании анализов ИИ. Здесь следует указать, что упомянутый выше искусственный интеллект, являющийся независимым членом совета директоров Гонконгского венчурного фонда, юридически таковым не является, так как корпоративное законодательство Гонконга признает в качестве членов совета директоров только физических лиц. Примечательно, что в вышеупомянутом исследовании ЕУ, применение ИИ в качестве вспомогательного инструмента для принятия решений советом директоров считается приемлемым в рамках корпоративного права, даже при отсутствии соответствующих законодательных норм. Данное утверждение вызывает споры, так как существующая нормативно-правовая основа корпоративного управления непригодная для регулирования интеллекта, обладающей высшей степенью автономности. Отсутствие законодательной базы, регулирующей внедрение и применение ИИ в корпоративном управлении, может представлять собой препятствие для внедрения ИИ для компаний, не

смотря на все преимущества его использования. В настоящее время уже действуют советы директоров в различных зарубежных компаниях, использующие предложения ИИ для улучшения информативной основы принимаемых решений.

В качестве примера можно привести решения исполнительных органов, полностью основанных на анализе информации, подготовленном ИИ, преимущественно используемом в венчурном инвестировании. Помимо этого, ИИ может быть наделен специальными полномочиями по мониторингу действий исполнительного органа. Однако наделение такими полномочиями также не имеет никакой правовой основы. Например, закон о компаниях Великобритании, предоставляет директорам возможность делегировать свои полномочия какому либо лицу или комитету, но ИИ не может быть рассмотрен как один из них. По законодательству Италии полностью запрещено возложение указанных полномочий иным агентам. Помимо указанного, открытым остается вопрос ответственности за неправомерные решения, принятые органами управления, на основе данных ИИ, которые наносят ущерб деловым партнерам компании и/или третьим лицам. Очевидно, что искусственный интеллект сам по себе не может нести ответственность либо возмещать убытки за свои ошибочные прогнозы или решения. Вследствие пробела в нормативно-правовом регулировании ответственности за ошибки ИИ, законодательство большинства стран возлагает ответственность на владельца технологии ИИ, которым в большинстве случаев является компания, применяющая ее.

Перечисленные проблемы корпоративного управления с применением искусственного требует решения, или, по крайней мере, смягчения проблемы посредством разработки соответствующей правовой базы для ее регулирования, так как положительные свойства внедрения искусственного интеллекта явно превышают недостатки. В завершении, следует указать, что корпоративное право вот-вот вступит в новую эпоху искусственного интеллекта. Принимая во внимание обще-принятость того, что ИИ рационализирует процесс принятия решений и способствует повышению независимости членов совета директоров, можно ожидать, что вспомогательная роль ИИ в корпоративном управлении вскоре превратится в ведущую.

Список литературы:

1. Бамбуров В.А. Применение технологий искусственного интеллекта в корпоративном управлении // Государственная служба. 2018. №3 (113). С. 26.
2. Зуб А.Т., Петрова К.И. Искусственный интеллект в корпоративном управлении: возможности и границы применения // Государственное управление. Электронный вестник. 2022. № 94. С. 173-187.

3. Никишова М.И. Применение технологий искусственного интеллекта в системе корпоративного управления. Дис. ... канд. юрид. наук. Москва, 2021. С. 39.
4. Шваб К. Четвертая промышленная революция / К. Шваб. - Москва: Издательство Э, 2016. - 208 с.
5. Legg, S.; Hutter, M. Universal intelligence: A definition of machine intelligence. *Minds Mach.* 2007, 17, 391-444.
6. McCahery J.A. Corporate governance of non-listed companies - Корпоративное управление для нелистингуемых компаний / J.A. McCahery, E.P. Vermeulen. - Oxford : Oxford University Press, 2010. - 280 с. - ISBN 978-0199596386.
7. Perrault R.; Shoham Y.; Brynjolfsson E.; Clark J.; Etchemendy J.; Grosz B.; Lyons T.; Manyika J.; Mishra S.; Nibbles J.C. The AI Index 2019 Annual Report; Human-Centered AI Institute, Stanford University: Stanford, CA, USA, 2019.
8. Ajay Agrawal, Joshua S. Gans, and Avi Goldfarb. (2017). What to Expect From Artificial Intelligence // MIT Sloan Management Review. URL: <https://sloanreview.mit.edu/article/what-to-expect-from-artificial-intelligence/> (дата обращения 22.03.2022).
9. Yuval Noah Harari, "Homo Deus: A Brief History of Tomorrow", p. 322.
10. ERNST & YOUNG, "Study on the relevance and impact of artificial intelligence for company law and corporate governance - Final report", 2021, URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/13e6a212-6181-11ec-9c6c01aa75ed71a1/language-en> , 13-14 (дата обращения 22.03.2022).
11. A foundation model is an AI model trained on a large amount of unlabelled data, resulting in a model that can be adapted (e.g. finetuned) to various downstream cognitive tasks; R. BOMMASANI et al., "On the Opportunities and Risks of Foundation Models", 2021, URL: <https://arxiv.org/abs/2108.07258>, 3 (дата обращения 22.03.2022).
12. Möslein F, "Robots in the Boardroom: Artificial Intelligence and Corporate Law" in W. Barfield and U. PAGALLO (eds.), *Research Handbook on the Law of Artificial Intelligence*, Cheltenham, Edward Elgar, 2018, 666-667; M. PETRIN, "Corporate Management in the Age of AI", *Columbia Business Law Review* 2019, vol. 3, 1015-1022; J. ARMOUR and H. EIDENMÜLLER, "Self-Driving Corporations?" in H. EIDENMÜLLER and G. WAGNER (eds.), *Law by Algorithm*, Tübingen, Mohr Siebeck, 2021, 175-182
13. Mertens F.. The use of artificial intelligence in corporate decision-making at board level: a preliminary legal analysis WP 2023-01. Available at: URL:<https://financiallawinstitute.ugent.be/wp-content/uploads/2023/01/2023-01.pdf> (дата обращения 22.03.2022).
14. Gramitto Ricci S.A., "Artificial Agents in Corporate Boardrooms", *Cornell Law Review* 2020, vol. 105, 886.

UO‘K: 619.616.98:363.2-071.

“BUZOQ, QO‘ZI VA CHO‘CHQA BOLALARINING KOLIBAKTERIOZ VA SALMONELLYOZ KASALLIKLARIGA QARSHI ASSOTSIATSIYALANGAN GOA FORMOL VAKSINA”NING BUZOQLAR ORGANIZMIGA TA‘SIRI

*Navruzov N.I., v.f.f.d., katta ilmiy xodim.,
Elmurodov B.A., v.f.d., professor.
Veterinariya ilmiy tadqiqot instituti*

Annotatsiya: Maqolada “Buzoq, qo‘zi va cho‘chqa bolalarining kolibakterioz va salmonellyoz kasalliklariga qarshi assotsiatsiyalangan GOA formol vaksina” bilan buzoqlarni emlash natijasida 9-12 oylik immunitet davomiyligi tajribalarda kuzatilgan. Buzoqlarning kolibakterioz va salmonellyoz kasalliklarini davolashda giperimmun qon zardobi tarkibidagi gamma-globulinlar hisobidan immun tizimni barqarorlash evaziga samaradorlik 92 foizdan yuqori natijaga erishilgani aniqlangan. Shuningdek mazkur kasalliklar aralash shaklda kechgan buzoqlar organizmida qonning gematologik va biokimyoviy o‘zgarishlari hamda E.coli va Salmonella larning antibiotiklarga sezgirligi haqida ma’lumotlar keltirilgan.

Аннотация: В статье в результате вакцинации телят с вакциной «Ассоциированный ГОА формол вакцина против колибактериоза и сальмонеллеза телят, ягнят и поросят», в опытах установлена продолжительность иммунитета 9-12 месяцев. При лечении колибактериоза и сальмонеллеза телят отмечено, что за счет стабилизации иммунной системы за счет гамма-глобулинов в гипериммунной сыворотке крови эффективность превышает 92 процентов. В статье также приведены сведения о гематологических и биохимических изменениях крови у телят при смешанной форме этих заболеваний и чувствительности кишечной палочки и сальмонелл к антибиотикам.

Summary: In the article, as a result of vaccination of calves with the vaccine “GOA-associated formol vaccine against colibacillosis and salmonellosis of calves, lambs and piglets”, the duration of immunity was established in experiments at 9-12 months. In the treatment of colibacillosis and salmonellosis in calves, it was noted that due to the stabilization of the immune system due to gamma globulins in hyper immune blood serum, the effectiveness exceeds 90 percent. The article also provides information about hematological and biochemical changes in the blood of calves with a mixed form of these diseases and the sensitivity of E.coli and salmonella to antibiotics.

Kalit so‘zlar: Antitelo, titr, buzoq, agglyutinatsiya, davolash, oldini olish, sezuvchanlik, giperimmun qon zardobi, mikrobiologiya, antibiotik, vaksina, gastrit, splenit, atrofiya, distrofiya, tromboz.

Key words: Antibody, titer, calves, agglutination, treatment, prevention, sensitivity, hyper immune blood serum, microbiology, antibiotic, vaccine, gastritis, splenetic, atrophy, dystrophy, thrombosis.

Mavzuning dolzarbligi: Hozirgi kunda chorvachilik sohasiga yetarli darajada ziyon yetkazib kelayotgan kasalliklardan yosh hayvonlar orasida ayniqsa, buzoqlarda sodir bo'ladigan kolibakterioz va salmonellyoz kasalliklarining ko'p uchrashi ba'zan bu infeksiyalarning aralash shaklda kelishi, fermer, shirkat xo'jaliklari va aholiga tegishli shaxsiy hayvonlar orasida talofatni ko'paytirishi hech kimga sir emas.

Kolibakterioz va salmonellyoz kasalliklarini oldini olishda mahalliy shtammlar asosida tayyorlangan "Buzoq, qo'zi va cho'chqa bolalarining kolibakterioz va salmonellyoz kasalliklariga qarshi assotsiatsiyalangan GOA formol vaksina"ni buzoqlar organizmi immun tizimiga samaradorligini o'rganish dolzarb muammolardan biri hisoblanadi.

Bakterial kasalliklarni davolashda ishlatiladigan antibiotik dori vositalarining hayvon organizmida qolaversa go'sht va sut maxsulotlari orqali inson tanasida kumulyativ holatda yig'ilishi, uning keyingi o'zgargan biokimyoviy strukturasi hisobidan jigar, taloq, markaziy nerv tizimi va boshqa organlardagi turli patologik holatlarni chaqirishi muammoli jarayondir.

Bunday turdagi kasalliklardan ayniqsa yosh hayvonlar orasida sodir bo'ladigan kolibakterioz va salmonellyoz kabilarni davolashda mahalliy shtammlar vositasida tayyorlangan giperimmun qon zardobi bilan davolash samaradorligini aniqlash 2012-2023 yillar mobaynidagi o'rganilgan tadqiqotlarimizning bosh vazifalaridan hisoblanadi. Mazkur antigenlardan organizmda hosil bo'ladigan murakkab oqsil tabiatli faol organik moddalar (gamma-globulin va boshq.) hisobidan immun tizimining barqaror bo'lishini ya'ni birlamchi klostridial immunitetning tez paydo bo'lishini tajribalar asosida aniqlash muhimdir.

Tadqiqotning maqsadi: "Buzoq, qo'zi va cho'chqa bolalarining kolibakterioz va salmonellyoz kasalliklariga qarshi assotsiatsiyalangan GOA formol vaksina"ning immunitet davomiyligi, mazkur kasalliklarni davolashda giperimmun qon zardobining antibiotik vositalaridan avfzalligi va shu bilan bir qatorda mazkur vaksina bilan emlangan buzoqlar organizmida qondagi gemotologik va biokimyoviy o'zgarishlarini aniqlash ko'zda tutilgan.

Adabiy sharh: Qo'zi va buzoqlarning kolibakteriozi chorvachilikda keng tarqalgan bo'lib, oshqozon-ichak trakti disfunktsiyasi simptomlari bilan tavsiflanadi [9,12,18]. Kasalliklar ichida enterotoksigenligi va tarqalish darajasi bo'yicha Kanadada 11-29 foiz, AQSHda 13-50,8 foiz, Gollandiyada 6 foiz, Fransiyada 58 foiz, Angliyada 4 foiz, Avstraliyada 6 foiz va Isroilda 6-47 foizni tashkil qiladi [1,7,21,29].

Kolibakterioz – kolienterit, kuchli diareya, septisemiya va holsizlanish simptomlari bilan tavsiflanadigan yosh hayvonlarning o'tkir kechuvchi infeksiyon

kasalligi bo'lib, asosan yangi tug'ilgan buzoqlar hayotining 2-7 kunlari, cho'chqa bolalari, qo'zilar va jo'jalarning dastlabki kunidanoq boshlanib 3-5 oylikgacha, mo'ynali hayvonlar esa 1-5 kunligidan E.coli bilan zararlanadi. Hayvon organizmida immun tizimining pasayishi natijasida infeksiyon va invazion (nafas yo'llari, oshqozon-ichak) kasalliklarga tez-tez chalinishiga olib kelishi tabiiy hol. Bu holat shu jumladan, buzoqlar kolibakterioz bilan zararlanganda iqtisodiy zararni oshiradi [10,36,19]. Bunday turdagi kasalliklarni davolashda ishlatiladigan antibiotik vositalar organizm immun tizimiga, morfopatologik, morfo-funksional holatiga salbiy ta'sir etadi [7].

Salmonellyoz – yosh hayvonlarning septik shaklda, o'tkir o'tuvchi yuqumli kasalligi bo'lib, harorat ko'tarilishi va oshqozon-ichak faoliyati buzilib, ich ketishi bilan tavsiflanadi. Salmonellyoz bilan asosan buzoqlar 3-4 haftalikdan 4 oylikkacha, cho'chqa bolalari 4 oylikkacha, qo'y-qo'zilar hamma yoshida, parrandalar hayotining dastlabki kunlarida, toychoqlar esa ona qornidayoq o'ziga xos turdagi qo'zg'atuvchilar bilan zararlanadi [23,25,32,34].

Yosh hayvonlarning E.coli va Salmonella qo'zg'atuvchilari bilan zararlanishida abomazum tarkibida og'iz suti cho'kmalari mavjud. Zararlangan hayvonlarning shilliq qavatlari shishgan, shilimshiq bilan qoplangan va qon tomirlari to'la qonli [2,35].

Ichakdagi gaz pufakchalari yoqimsiz hidli bo'lib, ba'zan tarkibida qon izlari kuzatiladi. Shilliq qavat shishgan, shilimshiq bilan qoplangan, dog'li va nuqtali qon quyilishlar mavjud [26]. Ichak tutqich limfa tugunlari kattalashgan. Patologik o'zgarishlarni tavsiflashda qon ketishi yuqumli jarayonning septikotoksik xususiyatini ko'rsatadi [4]. Shubhasiz, patologik diagnostika paytida ushbu organlardagi o'zgarishlar e'tiborga loyiqdir. Ayniqsa organlardagi o'zgarishlar ekssudativ xarakterga egadir [3,11,19,28]. Bunday holda, taloq kattalashadi ba'zan o'z me'yorida qoladi. Organning chekkasida o'sish bo'lsa, ular biroz yumaloq bo'lib, konsistensiyasi yelimsimon bo'ladi. Kapsulasi silliq, uning ostida qon ketish kuzatiladi. Kesma yuzasi quruq, qizil-jigarrang, oq chiziqlar bilan qoplangan. Gistologik tekshiruv paytida limfoid va retikulyar to'qima elementlarining ko'payishi kuzatilmaydi. Ushbu a'zoldagi patologik o'zgarishlarning farqlari, differensial ahamiyatga ega bo'lib, qo'zilar kolibakterioz va salmonellyoz kasalliklarini birgalikda kechishini tashxislashda e'tiborga olinishi lozim [5]. Ovqat hazm qilish jarayonining buzilishi va disbiozning rivojlanishi natijasida hosil bo'lgan zaharli moddalar qon oqimiga tushib, tananing umumiy intoksikasiyasiga, tizimlar va organlar, xususan, jigar va buyraklar funksiyasining buzilishiga olib keladi [6].

Tadqiqotlar ob'ekti va uslubiyatlar: Buzoqlarni kolibakterioz va salmonellyoz kasalliklarini oldini olish, davolash va patomorfologik o'zgarishlarni aniqlash maqsadida tadqiqotlarimizni laboratoriya qismini Veterinariya ITIda (mikrobiologiya va patomorfologiya laboratoriyalarida) hamda ishlab chiqarish sharoitida Surxondaryo viloyati Denov tumani "OYBEK ALMAN UZUN" nomli MCHJda bajarildi.

Tadqiqotlarda xo'jalikning ijtimoiy kelib chiqish sharoitidan foydalanib, kolibakterioz va salmonellyoz kasalliklaridan tabiiy zararlangan 42 bosh buzoqlarda giperimmun qon zardobi bilan davolash va klinik o'zgarishlar 21 kun davomida kuzatib borildi.

Tajribalar olib borilgan bir yoshgacha bo'lgan buzoqlarda gematologik, biokimyoviy, serologik (E.coli va Salmonella antigenlariga bilan agglyutinasia reaksiyasi), va mikrobiologik uslublarda tekshirishlar bajarildi. Serologik (agglyutinasia reaksiyasi) tekshirishda VITI mikrobiologiya laboratoriyasida mahalliy shtammlari asosida tayyorlangan E.coli va Salmonellalarning antigenlaridan foydalanildi. Tabiiy sharoitda E.coli va Salmonellalar bilan zararlangan buzoqlar qonidagi gematologik va biokimyoviy tahlil natijalari Samarqand shahar 1-Respublika ilmiy-amaliy shifoxonasining bioximiya laboratoriyasida aniqlandi.

Natijalar va ularning tahlili: O'tkazilgan tadqiqotlarning laborator natijalari asosan quyidagi jadvallarda keltirilgan (1,2,3,4,5-jadvallar). Denov tumani "OYBEK ALMAN UZUN" nomli MChJda mavjud 3 kunlikdan 4 oylikgacha bo'lgan buzoqlar "Buzoq, qo'zi va cho'chqa bolalarining kolibakterioz va salmonellyoz kasalliklariga qarshi assotsiatsiyalangan GOA formol vaksina" bilan emlangan hayvonlarda gematologik tahlillar qondagi eritrositlar va leykositlar soni (Горяев sanoq to'ri), gemoglobin miqdor qo'rsatkichi Сали gemometri yordamida, qon zardobidagi umumiy oqsillarning biokimyoviy ko'rsatkichlari refraktometrik usulda, qondagi glyukozaning miqdori orto toluidin bilan rangli reaksiyasida aniqlandi [8].

"Buzoq, qo'zi va cho'chqa bolalarining kolibakterioz va salmonellyoz kasalliklariga qarshi assotsiatsiyalangan GOA formol vaksina"ning immunitet davomiyligini aniqlashda tajriba uchun xo'jalikdagi buzoqlar 2 guruhga ajratildi. I tajriba guruhidagi 10 bosh buzoqlar "Buzoq, qo'zi va cho'chqa bolalarining kolibakterioz va salmonellyoz kasalliklariga qarshi assotsiatsiyalangan GOA formol vaksina" bilan birinchi marta 3 ml, 14 kundan so'ng (revaksinasiya) 5 ml teri ostiga aseptika va antitseptika qoidalariga asosan emlandi. II tajriba guruhidagi 10 bosh buzoqlar faqat bir marta 3 ml miqdorda teri ostiga "Buzoq, qo'zi va cho'chqa bolalarining kolibakterioz va salmonellyoz kasalliklariga qarshi assotsiatsiyalangan GOA formol vaksina" bilan emlandi.

Epizotik tadbirlar tajribalar olib borilgan buzoqlarda 9 oy mobaynida nazoratli kuzatuvda bo'ldi. Tajribaga ko'ra "Buzoq, qo'zi va cho'chqa bolalarining kolibakterioz va salmonellyoz kasalliklariga qarshi assotsiatsiyalangan GOA formol vaksina" bilan emlangan buzoqlarning qon zardobida E.coli va Salmonellalarga qarshi antitelolar titri agglyutinasia reaksiyasi asosida 30, 60, 90, 180 va 270 kungacha aniqlab borildi (1-2-jadvallar).

Agglyutinasia reaksiyasi natijasiga ko'ra I tajriba guruhidagi 10 bosh buzoqlar "Buzoq, qo'zi va cho'chqa bolalarining kolibakterioz va salmonellyoz kasalliklariga qarshi assotsiatsiyalangan GOA formol vaksina" bilan amaldagi qo'llanmaga muvofiq

2 marta emlanib, E.colining antitelolar titri dinamikasi tajribaning boshidan 9 oylikga qadar $2,82 \pm 0,13$ martaga kamayganligi, II tajriba guruhidagi buzoqlar mazkur vaksina bilan faqat bir marta emlanganligi sababli tadqiqotlarda bir va to‘qqiz oylik natijasi $2,22 \pm 0,08$ martaga kamaygani statistik aniqlandi.

1-jadval

Emlangan buzoqlar qon zardobida E.coliga qarshi antitelolar titri dinamikasi (AR 1:25)

Guruhlar	Bosh soni	Tajribagacha	Kunlar (vaksinasiyadan keyin)				
			30 kun	60 kun	90 kun	180 kun	270 kun
I tajriba guruhi (2 marta emlangan)	$n=10$	1:40	1:1240	1:1200	1:972	1:800	1:400
II tajriba guruhi (bir marta emlangan)	$n=10$	1:60	1:600	1:720	1:800	1:600	1:270

2-jadval

Emlangan buzoqlar qon zardobida Salmonellaga qarshi antitelolar titri dinamikasi (AR 1:25)

Guruhlar	Bosh soni	Tajribagacha	Kunlar (vaksinatsiyadan keyin)				
			30 kun	60 kun	90 kun	180 kun	270 kun
I tajriba guruhi (2 marta emlangan)	$n=10$	1:42,5	1:920	1:840	1:880	1:680	1:540
II tajriba guruhi (bir marta emlangan)	$n=10$	1:50	1:470	1:620	1:667	1:533	1:333

Agglyutinasiya reaksiyasi natijasiga ko‘ra I tajriba guruhidagi 10 bosh buzoqlar “Buzoq, qo‘zi va cho‘chqa bolalarining kolibakterioz va salmonellyoz kasalliklariga qarshi assotsiatsiyalangan GOA formol vaksina” bilan amaldagi qo‘llanmaga muofiq 2 marta emlanib, Salmonellaning antitelolar titri dinamikasi tajribaning boshidan 9 oylikga qadar $1,703 \pm 0,09$ martaga kamayganligi, II tajriba guruhidagi buzoqlar mazkur vaksina bilan faqat bir marta (3 ml) emlanganligi sababli tadqiqotlarda bir va to‘qqiz oylik natijasi orasidagi farq $1,411 \pm 0,1$ martaga kamaygani statistik aniqlandi.

“Buzoq, qo‘zi va cho‘chqa bolalarining kolibakterioz va salmonellyoz kasalliklariga qarshi assotsiatsiyalangan GOA formol vaksina” bilan emlangan buzoqlar qonida gematologik tahlillarni 9 oylik natijasini aniqlash uchun qon

namunalari tekshirib borildi. Tadqiqotlarimizda yuqorida nomi qayd qilingan emlama bilan emlangan buzoqlarning gematologik ko'rsatkichlari tekshirib borildi. Tekshirishlar natijasida emlangan buzoqlar qonida leykositlar va eritrositlar sonining ko'payib borishi, leykoformulaning nisbatan o'zgarishi qayd etildi (3-jadval).

3-jadval

Kolibakterioz va salmonellyoz kasalliklariga qarshi vaksina bilan emlangan buzoqlar qonining gematologik ko'rsatkichlari (n=10)

Tekshirish vaqti	Eritrotsit, mln/mkl	Leykosit, ming/mkl	Leykoformula					
			E	B	M	L	Neytrofillar	
							tayoqcha yadroli	bo'g'im yadroli
Me'yor	9,16±0,88	8,74±0,74	7,0	0,6	3,4	44,8	4,8±0,41	41,6±4,12
I tajriba guruhi (2 marta emlangan)								
30 kun	9,21±0,77	11,91±0,72	8,1	0,4	3,1	44,0	4,9±0,28	36,4±2,14
60 kun	8,85±0,54	10,82±0,71	6,9	0,3	3,0	47,0	4,7±0,39	33,2±3,16
90 kun	9,24±0,84	9,20±1,05	6,7	0,5	3,7	44,4	4,3±0,18	41,4±2,24
180 kun	9,21±0,78	8,28±1,04	6,2	0,5	3,4	46,2	4,7±0,44	42,0±2,41
270 kun	9,55±0,45	8,71±0,41	7,4	0,7	3,2	41,4	4,1±0,27	44,2±1,81
II tajriba guruhi (1 marta emlangan)								
30 kun	9,18±0,28	11,62±0,41	7,4	0,4	2,2	44,2	4,8±0,31	35,4±1,87
60 kun	9,21±0,84	10,64±0,81	8,2	0,5	3,0	48,4	4,2±0,21	37,5±2,21
90 kun	9,20±0,85	8,74±0,89	8,0	0,4	3,2	41,1	4,6±0,38	36,4±3,21
180 kun	9,18±0,45	8,45±0,78	7,8	0,4	2,5	41,2	4,8±0,22	36,9±2,22
270 kun	9,24±0,85	8,41±0,56	7,9	0,5	3,2	40,9	3,8±0,18	38,5±2,52

Tajribadagi har bir gematologik o'zgarishlar me'yorga nisbatan taqqoslab borildi. "Buzoq, qo'zi va cho'chqa bolalarining kolibakterioz va salmonellyoz kasalliklariga qarshi assotsiatsiyalangan GOA formol vaksina" bilan 2 marta (birichi marta 3 ml, 14 kundan so'ng 5 ml) emlangan I tajriba guruhi buzoqlarida leykoformulaning o'zgarishi me'yoriga nisbatan 30 kunligida e'zinofillarda 1,157±0,04 martaga ortgan bo'lsa, limfosit, bazofill, miyelosit, tayoqcha va bo'g'im yadroli neytrofillarda qisman kamayishi aniqlandi. Eritrositlar deyarli o'zgarishsiz qolgan bo'lsada, leykositlarda me'yorga nisbatan 1,363±0,06 martaga oshgani aniqlandi. Bu esa organizmga yagni turdagi antitelolar kirib kelishi va immun tizimning gumanitar javob reaksiyasidan dalolat beradi. "Buzoq, qo'zi va cho'chqa bolalarining kolibakterioz va salmonellyoz kasalliklariga qarshi assotsiatsiyalangan GOA formol vaksina" bilan bir marta emlangan (3 ml) II tajriba guruhi buzoqlari leykoformulasida miyelositlar va bo'g'im yadroli limfositlarda o'zgarishlar borligi aniqlandi.

“Buzoq, qo‘zi va cho‘chqa bolalarining kolibakterioz va salmonellyoz kasalliklariga qarshi assotsiatsiyalangan GOA formol vaksina” bilan emlangan 30 bosh buzoqlar qonida biokimyoviy o‘zgarishlar natijasini aniqlash uchun qon namunalari tekshirib borildi (4-jadval). Tekshirishlar natijasida 2 va 1 marta emlangan buzoqlar qonida umumiy oqsil va qisman kreatinin me‘yorga nisbatan o‘zgarishi qayd etildi.

4-jadval

Kolibakterioz va salmonellyoz kasalliklariga qarshi assotsiatsiyalangan GOA formol vaksina bilan emlangan buzoqlar qonining biokimyoviy ko‘rsatkichlar dinamikasi

Ko‘rsatkichlar	I tajriba guruhi (ikki marta emlangan)	II tajriba guruhi (bir marta emlangan)	III nazorat guruhi
Tajribagacha n=10			
Albumin, g/l	29,16±1,13	32,36±0,82	28,84±0,607**
Umumiy oqsil, g/l	66,28±5,10*	65,84±3,51	65,34±3,72
Mochevina, mmol/l	4,26±0,12	4,56±0,29	4,86±0,25
AlAt, E/l	58,14±3,26	61,93±1,82	76,58±3,49
Amilaza, E/l	1659,31±18,51	1658,45±15,18	1648,62±21,19
Kreatinin, mkmol/l	78,24±4,24	65,72±4,25	89,39±4,58
Tajribaning 21 – kunida n=10			
Albumin, g/l	29,78±3,16	31,49±2,34	29,51±2,55
Umumiy oqsil, g/l	66,31±3,58	72,46±3,45	56,41±2,31
Mochevina, mmol/l	4,25±0,23	4,39±0,29	4,28±0,19
AlAt, E/l	58,14±3,41	61,46±2,16	56,34±3,44
Amilaza, E/l	1645,84±18,71	1659,31±19,45	1645,56±13,84
Kreatinin, mkmol/l	71,8±2,74	69,78±5,74	81,19±2,28
Tajribadan 14 kun keyin n=10			
Albumin, g/l	31,58±3,08	29,97±2,16	28,29±1,46
Umumiy oqsil, g/l	69,06±4,19	72,48±2,54	58,86±2,58
Mochevina, mmol/l	5,78±0,36	4,49±0,608**	4,89±0,51
AlAt, E/l	61,54±3,24	65,12±2,58	69,49±4,11
Amilaza, E/l	1616,24±16,02	1645,73±22,52	1641,45±28,75
Kreatinin, mkmol/l	66,72±3,79	72,93±3,419**	61,85±2,84
Izoh: *-p<0,05; **-p<0,001			

Mazkur jadval ma’lumotlariga ko‘ra kolbakterioz va salmonellyoz kasalliklariga qarshi assotsiatsiyalangan GOA formol vaksina bilan 2 marta emlangan I guruh buzoqlar qonining biokimyoviy tahlil natijalari tajribaning 14 kunligida albumin va

umumiy oqsillarning tajribagacha bo'lgan va tajribaning 21-kunida olingan qon tahlillarida mos ravishda $2,42 \pm 0,081$ va $2,78 \pm 0,04$ ga farq qilishi aniqlandi. Bu esa buzoqlar organizmiga kirib kelgan yangi E.coli va Salmonella antigenlarining murakkab tuzilishdagi kompleks oqsil tabiatli modda ekanligidan dalolat beradi.

Agar qonning biokimyoviy tahlillarida umumiy oqsillar miqdori kamayib ketsa, jigar distrofiyasining rivojlanishiga sabab bo'lar edi. Albuminlar miqdorining kamayib ketishi esa jigar gepatosidlarining proteosintetik jarayonning pasayishiga sabab bo'lar edi. Bu holat esa bizning buzoqlar ustida bajarilgan tadqiqotlarda o'zgarishsiz qolgani aniqlandi.

“Buzoq, qo‘zi va cho‘chqa bolalarining kolibakterioz va salmonellyoz kasalliklariga qarshi assotsiatsiyalangan GOA formol vaksina” bilan 2 marta emlangan birinchi guruhdagi buzoqlarning qon zardobida mochevina miqdorining kamayishi kuzatilgan bo‘lsa, nazorat guruhidagi buzoqlarida bu holatning o‘zgarishsiz qolgani aniqlandi.

Organizmdagi mochevina miqdori $5,78 \pm 0,36$ mmol/lga oshishi hisobiga, kreatinin $72,93 \pm 3,419$ mkmol/lga ortishi tadqiqotimizda ishonchlilik darajasi yuqori ekanligi ($P < 0,05$) aniqlandi.

“Buzoq, qo‘zi va cho‘chqa bolalarining kolibakterioz va salmonellyoz kasalliklariga qarshi assotsiatsiyalangan GOA formol vaksina” bilan 2 marta emlangan birinchi guruh buzoqlar qonining biokimyoviy tahlilida alanin aminotransferaza (AlAT) fermenti 2-guruhda mazkur emlama bilan 1 marta emlangan buzoqlarga qaraganda $-3,28$ E/l va amilaza fermenti $-13,47$ E/l miqdorga oshganligi qayd qilindi. Bu holat gepototsitlarning zararlanmaganligini va fermentlar funksiyasining o‘zgarishsiz qolganini bildiradi. Nazorat guruhidagi buzoqlar organizmida uglevod almashinuvida ishtirok etadigan amilaza fermentining faolligi o‘zgarmay qolgani aniqlandi.

Shunday qilib, “Buzoq, qo‘zi va cho‘chqa bolalarining kolibakterioz va salmonellyoz kasalliklariga qarshi assotsiatsiyalangan GOA formol vaksina” bilan 2 marta emlangan buzoqlar qonining barcha biokimyoviy ko‘rsatkichlari fiziologik me‘yorda bo‘lishi ta‘minlanib, ularni immun tizimining yaxshilanishiga, mobodo kolibakterioz va salmonellyoz qo‘zg‘atuvchilari bilan zararlanib qolgudek bo‘lsa, jarayonning yengil kechishiga, qisqa muddatlarda barcha fiziologik ko‘rsatkichlari me‘yorlashishiga yordam beradi.

Denov tumani “OYBEK ALMAN UZUN” nomli MCHJ xo‘jaligida kolibakterioz va salmonellyoz kasalliklaridan tabiiy zararlangan 42 (qirq ikki) bosh buzoqlar alohida ajratilib, “Yosh hayvonlarning kolibakterioz va salmonellyoz kasalliklariga qarshi giperimmun qon zardobi” bilan davolash samaradorligi bir necha turdagi antibiotik preparatlarga taqqoslab, ilmiy-amaliy tadqiqotlar bajarildi.

Tajribada kasallangan buzoqlarning 14 boshi I guruhga, 24 boshi II guruhga ajratildi. I guruh VITIning mikrobiologiya laboratoriyasida mahalliy shtammlar

asosida tayyorlangan “Yosh hayvonlarning kolibakterioz va salmonellyoz kasalliklariga qarshi giperimmun qon zardobi” bilan davolandi. II tajriba guruhidagi 24 bosh buzoqlar amoksisillin-150, penstrip-400, farmostar-200, doksiloks, nitoks, tiful, enrofloks va gentamitsin sulfat antibiotiklar bilan davolandi (5-jadval).

Yuqumli kasalliklarni davolovchi xususiyatga ega antibiotik vositalarining har bir turi kolibakterioz va salmonellyoz bilan tabiiy kasallangan 3 boshdan buzoqlarni davolash uchun taqsimot asosida olib borildi.

5-jadval ma'lumotlariga ko'ra I tajriba guruhi buzoqlari “Yosh hayvonlarning kolibakterioz va salmonellyoz kasalliklariga qarshi giperimmun qon zardobi” bilan davolandi. Mazkur kasalliklar bilan tabiiy kasallangan 14 bosh buzoqlarni davolash jarayonida yo'riqnomaga asosan ularga kun davomida ikki marta teri ostiga 1 ml qon zardobi 3-5 kg tirik vazniga nisbatan yuborildi. Giperimmun qon zardobi bilan davolash natijasiga ko'ra, kolibakterioz va salmonellyozlar bilan aralash holda kasallangan buzoqlarning 92,86 foizi tuzalgani aniqlandi.

5-jadval

Kolibakterioz va salmonellyoz kasalliklari bilan tabiiy kasallangan buzoqlarni giperimmun qon zardobi va antibiotiklar bilan davolash samaradorligi (n=42)

guruhlar	davolovchi vosita	kuzatuv kunlari										yuborish joyi	natija	samaradorlik %
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10			
I tajriba guruhi, 14 bosh	Kolibakterioz va salmonellyoz kasalliklariga qarshi giperimmun qon zardobi	K	K	T	T	T	T	T	T	T	T	teri ostiga	1 boshi tuzalmadi	92,86
II tajriba guruhi, 24 bosh	Amoksisillin-150	K	K	T	T	T	T	T	T	T	K	mushak orasiga	3 boshi tuzalmadi	87,5
	penstrip-400	K	K	K	K	T	T	T	T	K	K			
	Farmostar-200	K	K	T	T	T	T	T	T	K	K			
	doksiloks	K	K	T	T	T	T	T	T	T	K			
	nitoks	K	K	K	K	K	K	K	K	K	K			
	enrofloks	K	K	T	T	T	T	T	T	K	K			
	gentamitsin	K	K	K	K	K	K	K	K	K	K			
tiful	K	K	T	T	T	T	T	T	K	K				

Izox: K-kasal, T-tuzaldi

Kolibakterioz va salmonellyozning aralash kasalliklaridan tuzalgan buzoqlardan olingan qon namunalari zardoblarida tajribaning 8 va 10- kunlari AR titri n=14 (o'rtacha) 1:564 bo'lishi o'rganildi. Bu esa buzoqlar organizmda birlamchi klostridial

immunitet shakllanganidan dalolat beradi. II tajriba guruh buzoqlarini 8 turdagi antibiotik vositalari bilan maxsus yo'riqnomaga asosan davolashning dastlabki kunlarida kasal bo'lsada, amoksitsillin-150, farmostar-200, doksiloks, va enroflokslar bilan davolandi. Shunday bo'lishiga qaramay kuzatuv davrining 9-10-kunlarida buzoqlarda kolibakterioz va salmonellyoz kasalliklariga xos klinik belgilar paydo bo'ldi. Boshqa tur antibiotiklar penstrip-400, nitoks, va gentamitsin sulfatlar bilan davolanarlari tuzalmadi va tuzalishi kuzatuv kunlarida kechikkani aniqlandi. Tajribadagi hayvonlarda kuzatuvning 3-4-kunlari diareya, dormonsizlanish, tana haroratining ($+40,5$ - $+41,4^{\circ}\text{C}$) ko'tarilishi, yurak urishi, nafas olishi tezlashdi (taxekardiya). Kasal buzoqlar holsizlanib, faqat yotib qolishi, tumshuq, burunning ko'rinarli shilliq qavatlari quruq bo'lib, ko'z shilliq pardalarida qon quyilishlar (qisman nuqtali va asosan dog'li), ko'z olmasinig suvsizlanishi hamda cho'kib qolishi kuzatildi.

Xulosalar:

1. Buzoq, qo'zi va cho'chqa bolalarining kolibakterioz va salmonellyoz kasalliklariga qarshi assotsiatsiyalangan GOA formol vaksina bilan yo'riqnomaga ko'ra 2 marta (1-marta 3 ml, 2-marta 14 kundan keyin 5 ml) emlangan buzoqlar organizmida salmonellaga antitelolar titri 9 oylikda 1:426; mazkur vaksina bilan faqat bir marta (3ml) emlangan buzoqlarda 1:270 gacha bo'lishi aniqlandi.

2. Buzoq, qo'zi va cho'chqa bolalarining kolibakterioz va salmonellyoz kasalliklariga qarshi assotsiatsiyalangan GOA formol vaksina" bilan 2 marta emlangan birinchi guruh buzoqlari qonining biokimyoviy tahlilida alanin aminotransferaza (AlAT) fermenti 2-guruhda mazkur emlama bilan 1 marta emlangan buzoqlarga qaraganda $-3,28$ E/l va amilaza fermenti $-13,47$ E/l miqdorga oshganligi aniqlanish holati jigar gepototsitlarining zararlanmaganligini va fermentlar funksiyasining o'zgarishsiz qolganini bildirdi.

3. Tabiiy sharoitda yangi tug'ilgan buzoqlar kolibakterioz va salmonellyoz kasalliklariga aralash infeksiya holida chalinishi $y=65,5\pm 0,42$ % va o'lim darajasi $x=46,18\pm 0,56$ foizni tashkil etishi aniqlandi.

4. "Buzoq, qo'zi va cho'chqa bolalarining kolibakterioz va salmonellyoz kasalliklariga qarshi assotsiatsiyalangan GOA formol vaksina" emlamasidan 2 marta foydalanilgan buzoqlar organizmiga yagni turdagi antitelolar kirishi tufayli va immun tizimning gumanitar javob reaksiyasiga ko'ra tajribaning 30 kunligida e'ozinofillar me'yoriga nisbatan $1,157\pm 0,04$; leykositlar esa $1,363\pm 0,06$ martaga oshgani aniqlandi.

5. Kolibakterioz va salmonellyozning aralash infeksiya xolatida zararlangan buzoqlarni giperimmun qon zardobi bilan davolash samaradorligi 92,86 foizni, kasalliklardan tuzalgan buzoqlarning qon zardoblarida AR titri $n=14$ (o'rtacha) 1:564 bo'lishi aniqlandi.

6. E.coli va Salmonella qo'zg'atuvchilarining antibiotiklarga sezuvchanligiga ko'ra amoksitsillin-150, farmostar-200, doksiloks, va enroflokslarga sezuvchan,

ampisillin va oksasilinlarga nisbatan sezuvchan emas va penstrip-400, nitoks, sefur va gentamitsin sulfatlarga kam sezuvchan ekanligi aniqlandi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Navruzov N.I. Buzoqlar kolibakteriozining patomorfologiyasi va immunoprofilaktikasida xitozan preparatining roli v.f.f.doktorlik dissertatsiyasi – Samarqand, 2021 -5 b.

2. Ермолова Т.Г. Энергетический обмен у крупного рогатого скота при применении биологически активных веществ: Автореф.дисс. на соис. уч. степ. канд. биол. наук. –Воронеж, 2007. -23 с.

3. Qambarov A.A., Aliev D.D. Qorako‘l qo‘ylarida kolibakteriozga vaksinatseyadan keyin buyrak usti bezi glyukokortikoidal faolligi // “Chorvachilik hamda veterinariya fani yutuqlari va istiqbollari”: Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materialari to‘plami. –Samarqand, 2010. –B. 42-44.

4. Васильева В.А., Мусаткина Т.Б. Патоморфология органов телят и поросят, вызванная эшерихиями // Труды КубГАУ. -Краснодар, 2009. -№1. -С.17-18.

5. Elmurodov B.A. Qo‘zilarda pasterellyoz va kolibakterioz aralash holda uchraganda kuzatiladigan klinik-anatomik belgilari // Проблемы изыскания синтеза и производства препаратов для ветеринарии: Respublika ilmiy-amaliy konferensiya ma‘ruzalari to‘plami. – Samarqand: VITI, 1999. -B.219-221.

6. Elmurodov B.A. Buzoq va qo‘zilarning aralash bakterial kasalliklari patomorfologik diagnostikasi va ularga qarshi kurash choralarini ishlab chiqish: Doktorlik dissertatsiyasi avtoreferati. -Samarqand, 2016. -29 b.

7. Navruzov N.I. va boshqalar Scopus: Jundishapur Journal of Microbiology. ISSN 2008-3645 E-ISSN 2008-4161; India. (2022). IF: 1.233.

8. Navruzov N.I., Elmurodov B.A. “Veterinariya meditsinasi” jurnali–Toshkent, 2023.-№6 (187). -B. 5-8.

9. Navruzov N.I. Buzoqlar kolibakteriozining patomorfologiyasi va immunoprofilaktikasida xitozan preparatining roli v.f.f.doktorlik dissertatsiyasi avtoreferati –Samarqand, 2021 -11 b.

10. Б.А.Элмуродов., С.Х.Абдалимов., Н.И.Наврузов., И.Д.Шералиева “Ёш ҳайвонлар касалликлари” Монография. Самарқанд-2016. “Зарафшон нашриёти”. 187-Б.

11. Navruzov N.I., Б.А.Элмуродов., С.Ш.Рашидова., Н.Р.Вохидова, Ёш ҳайвонлар касалликларининг профилактикаси ва уларни даволашда полимер: металл системаларини қўллаш / Ўзбекистон қишлоқ хўжалиги журналининг “Agro ilm” иловаси. –Тошкент, 2013. -№ 4(28). –Б. 51-52.

12. Наврузов Н.И., Б.А.Элмуродов., Н.Р.Вохидова Сальмонеллез касаллик қўзғатувчисига нанотехнологияли хитозан препаратининг таъсири / “Zooveterinariya” илмий оммабоп журнали. – Тошкент, 2013. - № 8(69). –Б. 12.

13. Наврузов Н.И., Б.А.Элмуродов., З.Ж.Шопулатова., У.Х.Рўзикулова. Ёш ҳайвонлар юкумли касалликларини аниқлаш, даволаш ва олдини олиш ҳақида // “Zooveterinariya” илмий оммабоп журнали. – Тошкент, 2014. - № 5(78). –Б. 12-13.

14. Наврузов Н.И., Б.А.Элмуродов., А.Абдусатторов., Г.А.Менглиев., Б.Ф.Улмасов “Бузоқларнинг колибактериоз ва сальмонеллэз касалликларини олдини олувчи гипериммун зардоб учун комплексли бактерия антигенини олиш усули” **Patent:** O`zbekiston respublikasi adliya vazirligi huzuridagi intellektual mulk agentligi. № IAP 06162. Расмий ахборотнома Тошкент-2020.

15. N.I.Navruzov “The role of immunostimulants in the prevention of colibacillosis in calves” International engineering journal for research & development. Indonesia; April. (2020). Vol-5, ISSUE-4 E-ISSN NO: 2349-0721 IF: 6.549.

16. N.I.Navruzov “The role of immunostimulants in the prevention of colibacillosis, salmonellosis and pasteurellosis in calves” International engineering journal for research & development. Indonesia; September. Vol-3, №8 (2020). ISSUE-4 E-ISSN NO: 2349-0721 JIF: 7.242.

17. Navruzov N.I., Elmurodov B.A., Mamadullayev G.H. “The role of chitosan in the pathomorphology and immunoprophylaxis of colibacillosis of calves” European journal of agricultural and rural education. Las Palmas, Spain. Vol-2, (2021). ISSUE-5 ISSN (E): 2660-5643 JIF: 7.235. – P. 25-28.

18. Наврузов Н.И., Б.А.Элмуродов Ёш ҳайвонлар касалликларини даволашда полимерли препаратларнинг аҳамияти Агросаноат мажмуаси учун экологик хавфсиз полимерлар Республика илмий ва илмий – техник анжумани. Тошкент, 2012. 8-9 ноябр. –Б. 28-32.

19. Наврузов Н.И., Б.А.Элмуродов., Б.Ф.Муртазин., Ш.К.Балиев Ёш ҳайвонлар касалликларини даволашда полимерли препаратларнинг аҳамияти Агросаноат мажмуаси учун экологик хавфсиз полимерлар Республика илмий ва илмий – техник анжумани. Тошкент, 2012. 8-9 ноябр. –Б. 32-33.

20. Наврузов Н.И. “Бузоқлар колибактериозининг профилактикасида иммуностимуляторларнинг роли” // Материалы международной научно-практической конференции «Состояние разработки и производства биологических и ветеринарных и возможности расширения их локализации». Самарқанд, 2020. – Б. 132-135.

21. Наврузов Н.И., Б.А.Элмуродов., Х.У.Муродов., З.Н.Киямова “Бузоқлар колибактериоз, сальмонеллэз ва пастереллэз касалликларини олдини олиш самарадорлиги”//Материалы международной научно-практической конференции «Состояние разработки и производства биологических и ветеринарных и возможности расширения их локализации». Самарқанд, 2020. – Б. 119-121.

22. Наврузов Н.И., Б.А.Элмуродов Бузоқлар колибактериозининг патоморфологик диагностикаси, профилактикаси ва даволаш бўйича тавсиянома. Ветеринария илмий – тадқиқот институти илмий кенгашининг 2020 йил 9-сентябрдаги №9 сонли йиғилишида муҳокама қилинган ва нашрга тавсия этилган Самарқанд, 2020.– 16 б.

23. Navruzov N.I. “The importance of chitozan suctinat in colibactereriosis of calves”// Сборник статей II Международной научно-практической конференции «Актуальные научные исследования». Пенза, 2021. – С. 60-64.

24. Наврузов Н.И., Пулатов Ф.С., Султанова И.Ю., Шералиева И.Д., Набиева Н.А., Актамов У.Б. The importance of chitozan suctinat in lamb

colibacteriosis // Scopus: Jundishapur Journal of Microbiology. ISSN 2008-3645 E-ISSN 2008-4161; India. (2022). IF: 1.233.

25. Navruzov N.I., Sayfidinov B.F., Aktamov U.B. Significance of immunological Reaction (IFT) in Sheep Chlamydiosis // Web of Scholars; Multidimensional Research Journal (MRJ). (Germany) Volum-01. ISSUE: 06/2022 ISSN: (2751-7543) – P. 63-67. IF - 8.7 / 2022.

26. Navruzov N.I., Elmurodov B.A., Z.N.Kiyamova “Intervention of Bacterial Diseases in Poultry” // **International Journal of Biological Engineering and Agriculture e-ISSN: 2833-5376 Volume 1 | No 4 | Oct-2022** – P. 8-12. Impact Factor-8,384.

27. Navruzov N.I., Elmurodov B.A., X.U.Murodov., F.M.Qurbonov Pathomorphological Changes in Poultry Pasteurelliosis, Pullorosis and Colibacteriosis Diseases // Middle European Scientific Bulletin. [Academic](#) journal. io **Volume 29 | Oct-2022** ISSN(E): 2694-9969 – P. 87-92. Impact Factor-5.985

28. Наврузов Н.И. Бузоқлар колибактериозиди хитозан сукцинатнинг аҳамияти // “Ветеринария фанининг истиқболлари ва унинг озиқ-овқат хавфсизлигини таъминлашдаги ўрни” // Ветеринария илмий-тадқиқот институтининг 95 йиллигига бағишланган халқаро илмий конференция. 8-9 сентябр, Самарқанд – 2022. – Б. 298-303.

29. Наврузов Н.И. “Кўзилар колибактериозиди хитозан сукцинатнинг аҳамияти” // International scientific journal «GLOBAL SCIENCE AND INNOVATIONS 2022: CENTRAL ASIA» Astana, Kazakhstan, September 2022. –С. 36-42.

30. Наврузов Н.И., Б.А.Элмуродов., Н.А.Набиева., Л.Х.Ахмадалиева., З.Н.Киямова Инновационные вакцины для профилактики пастереллёза кроликов и других животных // Материалы международной научно-практической конференции, посвященной 100-летию Института экспериментальной ветеринарии им. С.Н.Вышелеского современные достижения в решении актуальных проблем АГРОПРОМЫШЛЕННОГО КОМПЛЕКСА. Минск. 2022. – С. 282-285.

31. Navruzov N.I., Elmurodov B.A. The role of chitosan succinate in colibacillosis of calves and the effect on the immune system // **Uzbekistan Journal of polymers Vol. 2, Special Issue 2, (2023). P. 122-126.**

32. Navruzov N.I., Elmurodov B.A. Qo`zilarda kolibakterioz va salmonellyoz kasalliklarining patomorfologiyasi, oldini olish va davolash chora-tadbirlari // “Veterinariya meditsinasi” jurnali–Toshkent, 2023.-№6 (187). –Б. 5-8.

33. Navruzov N.I., O.K.Djurakulov., G.X.Mamadullayev / Salmonellyoz qo`zg`atuvchisining antibakterial preparatlarga nisbatan rezistentligi va sezuvchanligi // “Veterinariya meditsinasi” jurnali–Toshkent, 2023.-№7 (188). –Б. 28-32.

34. Navruzov N.I., Sayfidinov B.F., Aktamov U.B. Chlamydiosis in Sheep: Immunological Examination And Path morphological Changes / Scopus preview - Scopus - Journal of Advanced Zoology. India. ISSN: 0253-7214 Volume 44 Issue S-5 Year 2023 Page 385:391.

35. Navruzov N.I., Mamadullayev G.H., Djurakulov O.K., Xamidov S.G. Kolibakterioz qo`zg`atuvchisining etis-2 kompleks preparatiga nisbatan sezuvchanligi

va chidamliligi//“AGROSANOAT MAJMUINING DOLZARB MUAMMOLARINI HAL ETISHDA VETERINARIYA FANI VA BIOTEXNOLOGIYALARNING AHAMIYATI” Respublika ilmiy-amaliy konferensiya Samarqand 2023. –B 47-50.

36. Navruzov N.I., Mamadullayev G.H., Djurakulov O.K., Xamidov S.G. // Salmonellyoz qo‘zg‘atuvchisiga antibakterial preparatlarning ta’siri. “AGROSANOAT MAJMUINING DOLZARB MUAMMOLARINI HAL ETISHDA VETERINARIYA FANI VA BIOTEXNOLOGIYALARNING AHAMIYATI” Respublika ilmiy-amaliy konferensiya Samarqand 2023. –B 65-69.

37. Abduraimova, G. T. (2024). PREVENTION AND TREATMENT OF SHEEP POISONING BY HELIOTROP PLANT. *Web of Teachers: Inderscience Research*, 2(3), 243-249.

38. Elmurodov, B. A., Pulotov, F. S., Axmedov, B. N., & Murodov, X. U. (2024). INSECTICIDAL EFFECT OF THE ALPHA-SHAKTI PREPARATION AGAINST FLIES AND PATHORS. *Web of Teachers: Inderscience Research*, 2(3), 250-256.

39. Kiyamova, Z. N., & Elmurodov, B. A. (2024). POTOMORPHOLOGICAL DIFFERENTIAL DIAGNOSTICS OF PULLOROSIS AND STREPTOCOCCOS DISEASES IN POULTRY. *Web of Medicine: Journal of Medicine, Practice and Nursing*, 2(3), 79-84.

40. Элмуродов, Б., Хамракулов, Н., & Эшбуриев, С. (2022). Симптомы и гематологические показатели нарушений кальциевого и фосфорного обмена у цыплят-несушек. *in Library*, 22(2), 15-17.

41. Элмуродов Б. А. и др. Инновационные вакцины для профилактики пастереллеза кроликов и других животных //Современные достижения в решении актуальных проблем агропромышленного комплекса: материалы международной научно-практической конференции, посвященной 100-летию Института экспериментальной ветеринарии им. СН Вышелесского (Минск, 15-16 сентября 2022 г.). – С. 282-284.

“O‘TKIR LEYKOZ FONIDA HOMILADOR AYOLLAR TUXUMDON VA BACHADON ENDOMETRIY TO‘QIMASIGA XOS MORFOLOGIK O‘ZGARISHLARI“ MAGISTRLIK DISSERTATSIYASI MAVZUSIGA ANNOTATSIYA

Kodirova Xonzoda Farxod qizi

Patologik anatomiya kafedrasida magistri

70910223– “Patologik anatomiya” mutaxassisligi

Dissertatsiya ishining sohasi: Tibbiyot fanlari

Ilmiy rahbar: Allaberganov D.Sh.

Mutaxassislik: Patologikanatomiya

Ish bajaradigan tashkilot: Toshkent Tibbiyot Akademiyasi

Mavzuning dolzarbligi: O‘tkir leykoz – qon tizimidagi geterogen o‘sma kasalligi bo‘lib, qon yaratuvchi monoklonal bosh hujayralar o‘sma proleferatsiyasiga uchragan mahalda boshlanadi. Barcha O‘Llar bitta hujayra mutatsiyasi natijasida paydo bo‘ladi(ular klonaldir). Natijada, molekulyar darajada hujayra siklining buzilishu sodir bo‘lib, nazoratsiz ko‘payish, differentsiatsiyaning yo‘qligi, patologik portlash, hujayrakar to‘planishi va tarqalishiga olib keladi. Blast hujayralarning u yoki bu gematopoez chizig‘iga(miyeloid, limfoid) tegishliligi, ularning yetuklik darajasi va molekulyar xususiyatlari kasallikning klinik kechishi, terapiya samaradorligi va prognozini aniqlaydi. Miyeloid o‘tkir leykemiya limfoidlarga qaraganda o‘rtacha 6 marta tez-tez tashxislanadi.

Xomilador ayollarda onkogematologik kasalliklardan leykoz umumiy holda 75 000 – 100 000 dan 1 ta bemorda uchraydi. Bemorlarning uchdan ikki qismi o‘tkir miyeloblastik leykemiya, uchinchisida o‘tkir limfoblastik leykemiya va faqat bir necha foizi promiyelotsitik leykemiyaga ega.

Poliximiyaterapiyaning intensivligiga va qo‘llaniladigan kimyoterapiya preparatlariga qarab xomiladorlikning 25 % birinchi trimestrda rivojlanmagan xomiladorlik bilan tugaydi va ikkinchi- uchinchi trimestrlarda antenatal homila o‘limi 63 % da sodir bo‘ladi. Kasallangan ayollarning taxminan 75%i homiladorlik davrida o‘tkir miyelo- yoki limfoblastik leykemiyaning to‘liq remessiyasiga erishadi, ammo umumiy omon qolish darajasi oshmaydi. O‘ML ning natijasi va prognozi ko‘p jixatdan bemorning yoshiga bog‘liq. 40 yoshgacha bo‘lgan bemorlarning 40-50 % uzoq muddatli relapsiz omon qolish bilan tavsiflanadi. O‘LL prognozi yaxshi bo‘lib, 5yillik omon qolish 75% yoki undan ko‘p.

O‘zbekistonda o‘rtacha xomiladorlarda 0,9- 2,1 % gemablastoz kasalliklari uchraydi. Joriy yilda Respublika miqiyosida 58 000 homiladorlik, shundan 6 ta o‘tkir leykoz bilan vafot etgan xomilador ayollar RPAM da ro‘yxatga olingan. Bu ko‘rsatkich

reproduktiv yoshdagi ayollarda oshib borishi bu soxada hali o'rganilmagan dolzarb muammolar borligini anglatadi.

Ilmiy ish mavzusining Respublika ilmiy-tadqiqot ishlarining asosiy yo'nalishiga mosligi: Reja qilinayotgan ilmiy ish Respublika sog'liqni saqlash tizimidagi ilmiy muammolarning fundamental va amaliy qismini hal qilishga bag'ishlangan bo'lib, tuxumdon va endometriy to'qimasida o'tkir leykozga xos morfologik o'zgarishlarni asoslash xisoblanadi.

Tadqiqot maqsadi: O'tkir leykoz kasalligini homiladorda uchrash darajasi, xavf omillari, o'tkir leykoz fonida ayollar jinsiy organlari morfogenezi va patomorfologik o'zgarishlarini oydinlashtirish.

Tadqiqot vazifalari:

- 1) Autopsiya malumotlari bo'yicha klinik-anamnestik va statistik tahlil qilish.
- 2) O'tkir leykoz fonida xomiladorlar tuxumdon va bachadon endometriysining patomorfologiyasi darajasini, patogenezini va xavf omillarini o'rganish.
- 3) Tuxumdon va bachadon endometriysi to'qimasining patomorfologik va morfometrik o'zgarishlarini o'ziga xos belgilarini o'rganish.

Tadqiqotning ilmiy yangiligi: O'tkir leykoz bilan kasallangan ayollarda xomiladorlikning kechishi, remissiya induksiyasi hamda protivoretsidiv davolashdan keyingi a'zodagi morfologik o'zgarishlarni tekshiruvlarda asoslash.

Gemoblastozda ayollarda xomila rivojlanishi, immun hujayralarining tuxumdon va endometriy sturukturaviy komponentlariga ta'sirini, blastli krizning ushbu organlarda qay darajada bo'lishini tekshiruvlarda ilmiy asoslash.

Tadqiqotning amaliy ahamiyati : O'tkir leykoz fonida o'limga olib keluvchi xolatlarda, kasallikni kechishi, displastik anemiya, trombositopeniya, yondosh kasalliklarning mavjudligida og'ir o'zgarishlar rivojlanish tendentsiyasini ochib berish, morfometrik o'zgarishlar koeffitsentini retrospektiv va prospetiv baxolash, tashxislash va davolash uchun ko'rsatmalar berish. Morfologik va morfometrik xususiyatlar bo'yicha tadqiqotlar davomida aniqlangan natijalar , olingan yangi ilmiy va amaliy natijalar leykoz kasalligida xomilador ayollar jinsiy organlari morfologiyasi haqidagi bilimlar bazasini kengaytirish uchun asosdir.

Material va usullar : Tadqiqot materiali sifatida so'ngi 3 yilgi autopsiya natijalarini retrospektiv usulda o'rganish rejalashtirilgan(2022-2024). Istiqbolli tekshiruv uchun o'tkir leykoz bilan kasallangan xomiladorlarda tuxumdon va bachadon endometriysi biopsiya materiallari yig'iladi:

- Patologiyani o'rganishning retrospektiv usuli
- Materialni umumiy morfologik organish uchun gemotoksilin va eozin boyash usuli qo'llaniladi.

- Stitomorfoloqik metodlar yordamida hujayra biokimyoviy moddalari haqida xulosa qilinadi (Shik- reaksiyasi – glikogen , shuningdek, miyeloperoksidaza, nospektsifik esteraza, kislotali fosfataza kabilarni o‘rganishga qaratilgan.

- O‘rganilayotgan to‘qimalarning hujayralari va sturukturaviy komponentlarini hisoblashning morfometrik usullari.

- Olingan malumotlarning ishonchliligini baxolashning statistik usullari.

Tadqiqotni bajarish bosqichlari :

Mart oyi, 2023. – ilmiy ish mavzusini aniqlashtirish.

Aprel- iyun, 2023. – ilmiy ish mavzusi bo‘yicha kasallik tarixlari bilan tanishish, ma’lumot va materiallar yig‘ib borish.

Sentabr, 2023. - ilmiy ish mavzusiga annotatsiya tayyorlash, patentga berish.

Aprel oyi, 2023 - may oyi, 2024. – ilmiy adabiyotlar bilan tanishish, obzor tuzish, material yig‘ish.

May-iyun oyi, 2023 – mart oyi, 2024. – o‘tkir leykoz fonida vafot etgan ayollar tuxumdon va bachadon endometriysidan olingan autopsiya materiallarini ishlov berishdan o‘tkazish, olingan natijalarni taxlil qilish va yozma ko‘rinishga keltirish.

Sentabr oyi,2023. – may oyi, 2024. - o‘tkir leykoz fonida xomilador ayollar tuxumdon va bachadon endometriysida patomorfoloqik tadqiqotlardan o‘rganilgan ma’lumotlar asosida tezis, maqolalar chop etish, ilmiy ish boblarini shakllantirish va ximoyaga tayyorlash.

Ilmiy rahbar :

Allaberganov D.Sh.

Patologikanatomiya kafedراس

1-kurs magistri :

Kodirova X.F.

MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA BYUDJET HISOBI VA HISOBOTINI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI

Rahmatov Bahodir Toji o'g'li

*Bank va moliya akademiyasi DMNA yo'nalishi
magistratura bo'limi 2323- guruh talabasi*

Annotatsiya: Mazkur maqolada Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida byudjet hisobi va hisobotini takomillashtirish yo'nalishlari zaruriyati ilmiy-nazariy jihatdan yoritilgan. Mamlakatimizda sohaga doir masalada amalga oshirilayotgan ishlar, maktabgacha ta'lim tashkilotining mamlakat ta'lim tizimidagi o'rni, qamrov darajasi va holati tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: byudjetdan moliyalashtiriluvchi muassasalar, davlat byudjeti mablag'lari, moliyaviy munosabatlar, maktabgacha ta'lim muassasalarining moddiy-texnik holati, mehnatiga haq to'lash, xodimlarni moddiy rag'batlantirish jamg'armasi, yagona ijtimoiy to'lov xarajatlar

Dunyo tajribasi shuni ko'rsatadiki, yosh avlodni har tomonlama barkamol etib voyaga yetkazish uchun sarflangan sarmoya jamiyatga o'n, yuz barobar ko'p foyda keltiradi

SH.M.Mirziyoyev

Mamlakatimizda izchillik bilan amalga oshirilayotgan ta'lim sohasidagi islohotlar zahirida Hamdatanimizni yanada taraqqiy ettirish, yoshlarni har jihatdan barkamol shaxs etib voyaga yetkazish, sohalar uchun yuqori bilimga ega mutaxassislarni tayyorlashdek maqsadlar mujassamdir. Rivojlangan mamlakatlarda ta'limning to'liq sikliga investisiya kiritishga, ya'ni, bola 3 yoshdan 22 yoshgacha bo'lgan davrda uning tarbiyasiga sarmoya sarflashga katta e'tibor beriladi. Chunki ana shu sarmoya jamiyatga 15-20 barobar foyda keltiradi. Inson kapitaliga e'tiborni kuchaytirishimiz, buning uchun barcha imkoniyatlarni safarbar etishimiz shart. Shu yildagi muhim amaliy qadam sifatida bolalarni maktabgacha ta'lim bilan qamrab olish darajasi 2021 yilda 65 foizga oshirishga erishildi. 2023-yil holatiga esa ushbu ko'rsatkich 78 foizni tashkil etdi.

Dastlabki yillarda mamlakatimizda ta'lim tizimiga doir bir qator islohotlar amalga oshirilmogda. Uzoq qishloqlarda maktabgacha ta'limni uyda berish modelini YUNESKO hamda Jahon banki bilan hamkorlikda yo'lga qo'yilishi rejalashtirildi, byudjetdan moliyalashtiriluvchi muassasalar hamda ayniqsa, uzluksiz ta'lim tizimining muhim bo'g'inlaridan hisoblanmish maktabgacha ta'lim muassasalari faoliyatini tashkil etish hamda boshqarishning iqtisodiy asoslaridan biri bo'lgan moliyaviy munosabatlarning xususiyatlarini o'rganish, maktabgacha

ta'lim muassasalari xarajatlarini moliyalashtirish mexanizmini yoritish muhim ahamiyatga ega.

Maktabgacha ta'lim muassasalari faoliyat xususiyatlariga ko'ra quyidagi tiplarga bo'linadi:

– umumiy tipdagi maktabgacha ta'lim muassasalari;

– ixtisoslashtirilgan (jismoniy hamda ruhiy rivojlanishida turli nuqsonlari mavjud bo'lgan bolalar uchun) maktabgacha ta'lim muassasalari;

– sanatoriy tipdagi (zaif, turli yuqumli kasalliklarni boshdan kechirgan, surunkali asoratlarga ega bo'lgan bolalar uchun) maktabgacha ta'lim muassasalari.

Muassasaning qanday tipga mansubligi uning xarajatlarini rejalashtirishda hisobga olinadi. Maktabgacha ta'lim tashkiloti o'z moliyaviy-xo'jalik faoliyatini byudjet mablag'lari hamda byudjetdan tashqari mablag'lar doirasida amalga oshiradi. Umumiy tipdagi davlat MTTlarini saqlash bilan bog'liq xarajatlar MTTlarining bo'ysinuviga ko'ra tumanlar hamda shaharlarning mahalliy byudjetlaridan mablag' bilan ta'minlanadi. Ixtisoslashtirilgan hamda sanatoriy tipdagi MTTlari, odatda, viloyatlar byudjetlaridan yoki respublika byudjetidan mablag' bilan ta'minlanadi. Shuningdek, MTTlarning xarajatlarini rejalashtirishda bog'chalarning ishlash rejimi, ya'ni ularda bolalarning bo'lish hamdaqti (3-4 soatlik, 9 soatlik, 10,5 soatlik, 12 soatlik) inobatga olinadi.

Yuqoridagi kidlanganidek, ta'lim sohasini moliyalashtirish hamda boshqarish tizimini takomillashtirishga qaratilgan qator hukumat qarorlari doirasida "pul o'quvchining ortidan boradigan tamoyil bo'yicha byudjet mablag'larini taqsimlashning muqobil hamda oshkora mexanizmini ishlab chiqish hamda amaliyotga joriy qilish asosida jon boshiga (o'quvchi, tarbiyalanuvchi soniga) moliyalashtirish tartiblari joriy qilindi. Ma'lumki, jon boshiga (tarbiyalanuvchi, o'quvchi, talaba soniga) ko'ra moliyalashtirishda ta'lim muassasalari xarajatlarining umumiy hajmi bir nafar tarbiyalanuvchi, o'quvchi, talaba uchun o'rnatilgan xarajatlar me'yori, tarbiyalanuvchi, o'quvchi, talabalar soni hamda muassasalarning u yoki bu xususiyatlarini (muassasaning katta-kichikligi, isitish tizimi, alohida toifadagi o'quvchilarni o'qitish dasturlari) aks ettiruvchi maxsus koeffitsiyentlarga asoslangan maxsus formula asosida aniqlanadi. MTTlarining byudjetini aniqlash bir nafar tarbiyalanuvchilarga xarajatlarning bazaviy normativlari (XBN) hamda tuzatish koeffitsiyentlarini qo'llash orqali amalga oshiriladi. Masalan, 2022-yil uchun davlat MTTlari byudjetini aniqlash tartiblariga ko'ra, xarajatlarning bazaviy normativlariga quyidagilar kiritilgan: O'zbekiston Respublikasining qonun hujjatlariga muvofiq tarbiyachilar, rahbar hamda yordamchi xodimlar mehnatiga haq to'lash, xodimlarni moddiy rag'batlantirish jang'armasi, yagona ijtimoiy to'lov xarajatlari; MTTni saqlash bilan bog'liq boshqa xarajatlar (kommunal xizmatlar, joriy ta'mirlash, tohamdar, xom-ashyolar, oziq-ovqat mahsulotlari xarid qilish hamda boshqa xizmatlar). Ayrim xarajatlar XBN

tarkibiga kiritilmasligi mumkin, masalan, har bir MTTning ehtiyojlaridan kelib chiqib, ajratiladigan ko'mir hamda suyuq yoqilg'i (mazut) xarid qilish hamda uni joylarga yetkazish, kommunal xizmat iste'moli hisoblagichlarini xarid qilish hamda o'rnatish, MTTning kuz-qish mavsumida uzluksiz faoliyatini ta'minlashga tayyorgarlik ko'rish bilan bog'liq ta'mirlash ishlari (isitish qozonlarini o'rnatish hamda almashtirish) kabi xarajatlar tashkilotning yillik smetasiga mahalliy hokimiyatlarning manzilli dasturlariga muvofiq alohida tarzda kiritilgan. Xarajatlarning bazaviy me'yorlari hamda tuzatuvchi koeffitsiyentlarni qo'llagan holda aniqlangan MTTning byudjeti rejalashtirilayotgan yilda xarajatlar smetasi bo'yicha unga ajratiladigan mablag'larning umumiy hajmini belgilab beradi. Xarajatlar smetasi, shtatlar jadhamdali hamda pedagog xodimlarning tarifikatsiya ro'yxatini tuzish MTTning rahbari hamda bosh hisobchisi (hisobchisi) tomonidan xarajatlar bazaviy normativlari asosida hisoblangan mablag'lar doirasida amalga oshiriladi. Bunda, mablag'larni taqsimlashda quyidagi ketma-ketlikka qat'iy amal qilinadi:

- ish haqi hamda yagona ijtimoiy to'lov;
- oziq-ovqat xarajatlari;
- kommunal xarajatlar;
- boshqa joriy xarajatlar;
- muassasaning moddiy-texnik bazasini mustahkamlash bo'yicha tadbirlar.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarini moliyalashtirish manbalari bo'yicha quyidagi turlarga ajratish mumkin:

- byudjetdan to'liq moliyalashtiriluvchi;
- byudjetdan qisman moliyalashtiriluvchi;
- xususiy to'lovlar hisobidan moliyalashtiriluvchi.

Bizning fikrimizcha, qisman byudjetdan moliyalashtiriluvchi maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ota-onalar to'lovlari ochiqligini ta'minlash uchun ushbu muassasada ko'rsatiluvchi qaysi xizmatlar davlat tomonidan, qaysi biri to'lovlar asosida ta'minlanishini belgilash lozim. Buning uchun esa, davlatning hamdakatli organlari tomonidan tegishli huquqiy-normativ bilan xizmatlarning mezonlashtirishni joriy etish zarur hisoblanadi. Shu nuqtai-nazardan, byudjetdan moliyalashtirilishida quyidagi omillarga e'tibor qaratish lozim:

- maktabgacha ta'lim tashkilotida davlat zimmasidagi xizmatlarning aniq hajmini belgilash;
- umumiy hamda individual ahamiyatga ega maktabgacha ta'lim xizmatlarini guruhlashtirish;
- davlat ta'lim xizmatlariga yo'naltirilgan byudjet mablag'larining tejamkorligi hamda samaradorligi ko'rsatkichlari mavjudligi;
- manzilli ahamiyatga ega muassasa xizmatlari hajmi belgilanishi;
- oraliq hamda yakuniy natija mezonlari hisobga olinishi;

-maktabgacha ta'lim muassasalarida moliyaviy menejment mustaqilligi ta'minlanishi.

Umuman, maktabgacha ta'lim tashkilotlarini moliyalashtirishning quyidagiqator usullarini keltirishmumkin:

-maktabgacha ta'lim xizmatlarini ko'rsatuvchi muassasalarni smetali moliyalashtirish;

-davlat maktabgacha ta'lim muassasalarini normativ asosida moliyalashtirish;

-davlat maktabgacha ta'lim muassasalarini dasturiy moliyalashtirish;

-davlat maktabgacha ta'lim muassasalarini shartnomali moliyalashtirish.

Alohida qayd etish lozimki, mamlakatimizda olib borilayotgan islohotlar natijasida yuqorida keltirib o'tilgan moliyalashtirish uslubiyatlarining har bir shakliga xos ma'lum jihatlar aks etmoqda. Smetali moliyalashtirish amalda mavjud bo'lib, ushbu uslubiyatdan keng foydalanib kelinmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1.O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi. 2022 yil 29 dekabr.

2.O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi. 2023 yil 20 dekabr

3.Davlat maktabgacha ta'lim muassasasi to'g'risida Nizom (O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017-yil 19-iyuldagi 528-son qaroriga 1-ilohamda) asosida.

4.O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2018-yil 19-maydagi "Maktabgacha ta'lim sohasida davlat-xususiy sherikchilik munosabatlarini yanada rag'batlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 378-son Qarori, 2-ilohamda. (Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 22.05.2018 y., 09/18/378/1259-son).

5.Abduraxmanov K.X. i dr. Современный менеджмент и реформирование системы образования в Узбекистане. Учебное пособие. –Т.: Издательство REA im. G.V. Plexanohamda, 2005. –240 s

6.Abdullayehamda.F.O'zbekistonda maktabgacha ta'lim muassasalarini moliyalashtirishni takomillashtirish.Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati.

BIJG'ISH (ACHISH) MAHSULOTLARIDAN TAYYORLANADIGAN ICHIMLIKLER KLASSIFIKATSIYASI

*Sultonova O.I - 126-21 VT guruh talabasi
Buxoro muhandislik-texnologiya instituti*

Annotatsiya: Alkogolsiz bunday ichimliklar foydalaniladigan dastlabki xom ashyoning turiga qarab, quyidagi uch asosiy gruppaga bo'linadi: non kvaslari, asalli ichimliklar, meva va rezavor mevali kvaslar va morslar. Bu ichimliklar xarakteriga va ularga ta'm beruvchi, xushbo'y qiluvchi va salqinlatuvchi afzalliklariga ko'ra, quyidagicha klassifikatsiyalanadi.

Kalit so'zlar: non kvasi, Moskovskiy kvaslar, sut kislotali bijg'ish, ekstraktiv moddalar, javdar uni, karbonat angidrid gazi.

Kirish: Non kvaslari.

Non kvaslari tugallanmagan sut kislotali bijg'ish va u bilan birga boradigan dastlabki non mahsulotlaridan ajratib olingan ekstraktiv moddalar suvli eritmasi (kvas suslosi)ning spirtli bijg'ishi mahsulotidir. Dastlabki mahsulotlar fermentlangan javdar va pivo pishiriladigan arpa solodlari hamda javdar unidir. Bu xildagi ichimliklar: non kvasi, Moskovskiy kvaslaridir[1]

Non kvasi ta'm beruvchi, xushbo'y qiluvchi va salqinlatuvchi afzalliklari tarkibidagi quyidagi eng muhim komponentlarga: 1) javdar, arpa solodi va javdar unining ekstraktiv moddalariga va bijg'uvchi shakarlarga; 2) melanoidlarga va javdar solodining aromatik moddalariga (ular kvasga o'ziga xos yangi pishirilgan javdar noni hidini beradi); 3) bijg'ish jarayonida hosil bo'ladigan va kvasga salqinlatuvchi nordon maza beradigan karbonat angidrid gazi bilan sut kislotaga bog'liq. Kvas tayyorlash uchun ishlatiladigan dastlabki xom ashyo komponentlarining nisbati kvas tayyorlash uchun belgilangan (tasdiqlangan) retseptura normalari bo'yicha aniqlanadi. [2]

Asalli ichimliklar

Non kvaslariga o'xshab, asalli ichimliklar, tabiiy asal bilan shakar suvli eritmalarining tugallanmagan spirtli bijg'ish mahsulotlaridir. Asalli ichimliklarning eng muhim komponentlari: asalari asali – uning ekstraktiv moddalar va asosan monosaxaridlar – glyukoza, fruktoza hamda aromatik moddalar; susloga qo'shiladigan shakar, karbonat kislotasi va bijg'ish jarayonida hosil bo'ladigan alkogoldir. [3]

Xom ashyo va yarim fabrikatlar	Namlilik (%)	100 dkl ga sarflangan (kg)			
		Non kvasi		Moskovskiy	
		Ratsional usulda	Nastoy tayyorlash usulida	Ratsional usulda	Nastoy tayyorlash usulida

Javdar solodi	8,0	24,0	-	28,0	-
Bug‘doy solodi	6,0	3,0	-	4,0	-
Javdar uni	15,0	5,0	-	6,0	-
Xlebs kvasi	40,0	-	60,0	-	57,0
Quruq non kvasi	10,0	-	40,0	-	38,0
Shakar (koler tayyorlash bilan birga)	0,15	55,0	55,0	72,0	72,0
Nonvoyxona achitqisi	75,0	0,15	0,15	-	-
Sut kislota	-	-	-	1,8	1,8
Karbonat kislota	-	-	-	14,0	14,0

Kvas pishirish sanoatining texnologik sxemasi

Kvas pishirishning texnologik sxemasi 31-rasmda ko‘rsatilgan. Javdar va bug‘doy solodi avtomashinadan noriyaning qabul qiluvchi bunker (1)ga to‘kiladi, undan gorizont shnek (3)ga, keyin saqlash uchun qabul qiluvchi bunker (4)ga uzatiladi. [4]

Javdar uni va kvas xlebsylari ombordan qoplarda transportyor orqali (7) bunkerlar yuqorisida joylashgan sex omboriga yuboriladi.

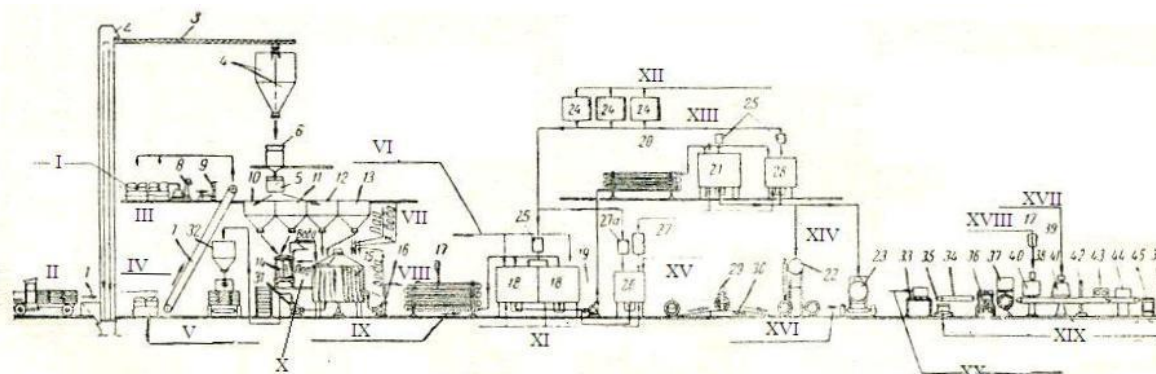
Javdar va bug‘doy solodidan kvas suslosi tayyorlashning ratsional usulida solod bunker (4)dan avtomatik tarozi (6)da tortilib, solod maydalagich (5)ga, undan yuklash bunkerlari (10 va 12)ga tushadi. Javdar uni tortilgandan keyin bunker (11)ga solinadi. Quruq non kvasi tarozi (8)da tortilgandan keyin aravacha (9)da 13 bunkerga solinadi, yangi xlebsylar maydalangandan keyin bevosita shira (zator) chaniga yoki zator oldi changiga solinadi va suvga aralashtiriladi, so‘ngra nasosda shira (zator) chaniga solinadi va suvga aralashtiriladi, so‘ngra nasosda shira (zator) chaniga tortib olinadi. [5]

Kvas suslosi tayyorlashning ratsional usulida xom ashyoni zatiraniya jarayoni quyidagicha boradi. Ma‘lum miqdordagi javdar solodi va uni yuklash bunkerlari (10 va 11)dan bug‘latgich (14)ga o‘zicha boradi, u yerda suv bilan aralashib, bug‘lanadi va pishgan massa holda bosim ostida shira (zatorniy) chaniga (15) tushadi. [6]

Harorat pasaygandan keyin unga bunker (12)dan zator shakarlanishi (shirinlanishi) uchun bug‘doy solodi qo‘shiladi.

Nastoy usulida kvas xlebsylari bevosita maydalangandan keyin, quruq kvas esa bunker (13)dan shira chani (15)ga uzatiladi; [7]u yerda issiq suv bilan aralashtiriladi va ma‘lum haroratda tindiriladi va shirinlashtiriladi. Zatiraniya va shirinlashtirish

jarayonida zator asosan mexanik aralashtirgichda yoki sirkulyatsiya yo‘li bilan aralashtirib turiladi. [8]

31-rasm. Kvas pishirish sanoatining texnologik sxemasi

I-Javdar uni; II-Solod; III-Quruq kvas; IV-Quruq kvas; V-Javdar uni; VI-Kvas achitqilari vas sut kislota bakteriyalari toza kul'turasining aralash achitqisi; VII-Bug'suv; VIII-Suv; IX-Sovuq suv; X-Bug'; XI-Siqilgan havo; XII-Alkogolsiz ichimliklar sexining sirop pishirish bo'limidan keladigan shakar siropi; XIII-Yalpiz nastoyi; XIV-Sharbat yerto'lasidan olinadigan tabiiy sharbat; XV-Achitqilarning toza (sof) kul'turasi; XVI-Ekspeditsiyaga; VII-21 va 28 pozasi kvasi yoki gazlangan suv; XVIII-17 pozasi suslosi; XIX-Tayyor mahsulot joylanadigan yashchiklar; XX-Idish sexidan. [9]

Zatiraniadan keyin suslo tindiriladi, keyin kvas quyqasidan tozalanadi va nasos (16)da sovitkich orqali (17) bijg'itish yoki bijg'itish-kupaj chani (8)ga tortib olinadi. [10]Kvas quyqasi pastki teshikdan chiqarib yuboriladi. Achitqi bo'limida tayyorlangan kombinirlangan (aralash) achitqi bosimli non (25)dan susloni aralashtiruvchi chan (18)ga yuboriladi. Achitilgan (bijg'itilgan) suslo keyin sovitiladi, achitqi qoldiqlaridan ajratiladi va sovitkich orqali (20 nasosda kupaj chani (21)ga tortib olinadi. Kupajlash jarayoni kvasga ma'lum miqdorda bosimli bak (24) va o'lchagich (25)dan keladigan shakar siropidan qo'shishdan iborat. Sirop qo'shilgandan keyin kvas mexanik aralashtirgichda yoki karbonat kislota qo'shib yaxshilab aralashtiriladi. Kupajlab bo'lingandan keyin tayyor kvas zmeeviklar bilan yoki bijg'itish yo kupaj chanining suvni g'ilofida ko'pi bilan 5-6°S gacha sovitiladi va shu idishda kamida 6 soat saqlanadi. [11]

Kvasni savdo tashkilotlariga tarqatishdan oldin yana sovitiladi va shu zahoti avtotermosternalar (23)ga yoki izobarik apparat (22)da oldindan yuvib tozalangan bochka-idishlarga (30) quyiladi. Yirik zavodlarda maxsus yuvish va avtosisternalarga kvas quyish stansiyalari quriladi. [12]

Non kvasi (butilkada) uchun suslo alohida chan (28)da kupajlanadi, undan o'lchagich (39)ga boradi, undan esa kupaj siropi mashinka (38)da butilkalarga quyiladi. Yuvib tozalangan butilkalarga kupajlangan sirop (40) quyilgandan keyin

gazlangan suv bilan to'ldiriladi, keyin qopqoqlanadi (42), brakeraj ekranidan (43) o'tadi, yorliq yopishtiriladi (44), 45 stolda yashchiklarga (35) joylanadi va savdo tashkilotlariga tarqatish uchun ekspeditsiya omboriga jo'natiladi (yuboriladi).

Meva va rezavor meva kvaslari yoki klyukva va brusnika morslari uchun sharbatlar o'lhagich (27)dan changa tushadi va bosimli o'lhagichdan keladigan (27a) sirop bilan kupajlanadi, keyin bosimli changa tortiladi (28), undan quyish mashinasida bochka yoki avtotermosisterna (23)larga yoki (41) butilikalarga quyiladi. Keyingi ishlar Moskovskiy kvasnikidek bajariladi. Zatorli chandagi kvas quyqasi nasos (21)da bosimli bunker (32)ga uzatiladi, u yerdan chorva mollariga yem sifatida tarqatiladi (avtotransportda). [13]

Suslo (shinni) tayyorlash

Non kvaslari ishlab chiqarishda suslo (shinni) tayyorlash asosiy va bosh jarayon hisoblanadi. Bu jarayonni bir necha bosqichga bo'lish mumkin:

1) maydalangan non yarim fabrikatlaridan ekstraktiv moddalarni ajratib olish va ularni suvli eritmaga o'tkazish; 2) kraxmalni solod fermentlari bilan qisman gidrolizlab, dekstrinlar va shakarlarga aylantirish, murakkab oqsillarning kamroq qismini oddiy eruvchan birikmalarga aylantirish. Shundan keyin susloni erimaydigan moddalardan ajratib olib, kvas mikroorganizmlari rivojlanishi uchun qulay bo'lgan haroratgacha sovitish zarur. Dastlabki xom ashyoning xarakteriga ko'ra, non kvasi uchun ikki asosiy usulda suslo tayyorlanadi: ratsional va nastoy usuli. [14]

Ratsional usulda suslo bevosita fermentlangan javdar va bug'doy solodidan va javdar unidan tayyorlanadi. Bu usulning xususiyati suvga aralashtirilgan javdar solodi unini oldin bosim ostida bug'lash, keyin bug'doy solodi bilan osaxarivaniedan iborat. Bunda harorat solodning ferment sistemalari eng aktiv bo'lishini ta'minlash darajasida bo'lishi kerak. **Nastoy usulida** kvas xlebsalari yoki quruq kvasdan suslo olinadi. Buning uchun yanchilgan yarim fabrikatlar ustiga 2-3 marta issiq suv quyiladi, ma'lum vaqtdan keyin nastoy quyqadan ajratib olinadi. Suslo tayyorlash jarayoni quyidagi ishlarni o'z ichiga oladi: yarim fabrikatlarni yanchish (maydalash), ularni suvga aralashtirish, sovitish, susloni tiniqlashtirish, bijg'itish chaniga tortib olish. [15]

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati

1. Abdurazakova S.X., Rustambekova G.U. Sharob biokimyosi. O'zbekiston yozuvchilar uyushmasi, 2005y. 240b.
2. Xakimova Sh.I. Sharobchilik mikrobiologiyasi. "Sharobsoz" ijodiy uyushma 2001y.190b.
3. Nazarov Sh.I. «Общая технология брошенных производств». Izdatelstvo Legkaya i Pishhevaya promyshlennost. 1981.
4. Ismatova S. N. Prospects of the use of quinoa and amaranth for expanding of food reserve of poultry farming //Isabayev I.B., Ergasheva Kh. B., Yuldasheva S.J. // Austrian Journal of Technical and Natural Sciences, 2020, Vol. 7-8, pp. 26-30.

5. Ismatova S. N. Research of Impact of Direct Bioconversion of Secondary Grain and Fruit Raw Materials by Probiotic Microorganisms on Increasing the Protein Value of Feed Additives. //Journal of Pharmaceutical Negative Results, 2022, Vol.13, Special Issue 08 pp. 2370-2374.
6. Ergasheva K.B., Current State of Processing of Seed Wheat in the Republic //Yuldasheva S.J., Khuzhakulova, N.F., Ismatova S.N., Ruziyeva Z. //Journal of Pharmaceutical Negative Results, 2022, Vol.13, Special Issue 08, pp 2381-2386.
7. Ismatova S. N. Determining the optimal modes of the technological process of obtaining dietary flour from oat grain. // Ismatova S. N. Yuldasheva S. J., Khujakulova N. F.// In *E3S Web of Conferences* (Vol. 390), 2023, EDP Sciences.
8. Ismatova Sh. N. Alternativnye istochniki сыра для производства комбикормовой продукции. // Ismatova Sh. N., Isabayev I. B., Ergasheva X. B. // *Universum: texnicheskie nauki*, 2019, (12-2 (69)),str. 18-23.
9. Ravshanov S. Effect of water-sorption properties of wheat grains on hydrothermal treatment process.// Kholmuminov A., Musaev Kh., Baltabayev U., Ismatova Sh.// *European science review*, (2018), Vol.1(11-12), pp 74-78.
10. Ismatova Sh.N. Izmenenie ximicheskogo sostava kombikormov pri xranenii. //Yuldasheva Sh.J.// *Universum: texnicheskie nauki*, (2019), (5 (62)),str. 8-8.
11. Yuldasheva Sh.J. Obespechenie ekologicheskoy chistoty produktov dieticheskogo pitaniya. //Ismatova Sh.N.// *Nauka i obrazovanie segodnya*, (2018), (4 (27)), str.33-34.
12. Ismatova Sh.N. Sovershenstvovanie texnologii proizvodstva kombikormov s ispolzovaniem amaranta. *Texnika i texnologiya piщevыx proizvodstv*, 371.
13. Ismatova Sh.N. Biologicheskaya sennost perspektivnogo сыра для комбикормов. //Isabaev I.B., Atamuratova T. I.// In *Sovremennыe aspekty proizvodstva i pererabotki selskoxozyaystvennoy produkcii*, (2019), (pp. 233-238).
14. Ergasheva, H.B, Enrichment of Wheat Flour with Shorts at Flour-Milling Enterprises// Khujakulova, N.//Journal of Pharmaceutical Negative Results, 2022, 13, pp. 2359–2363
15. Akabirov, L., Research of impact of discharge parameters of electric impulse on the damage of tissue cells of the fig and the drying process and determination of its parameters// Narziyev, M., Khujakulova, N.//Journal of Physics: Conference Series, 2022, 2388(1), 012180

**SANOAT KORXONALARINING ELEKTR ENERGIYA TA'MINOTIDA
NOAN'ANAVIY ENERGIYA MANBALARIDAN FOYDALANIB
ENERGIYA TEJAMKORLIKKA ERISHISH USULLARI**

Xolliyev Javohir Farxodovich

“TIQXMMI” MTU Buxoro tabiiy resurslarni boshqarish instituti

“Elektr energetikasi va elektrotexnika” kafedrasi assistenti

javohirx1993gmail.com

Yazliyev Ikbol Choriyevich

“TIQXMMI” MTU Buxoro tabiiy resurslarni boshqarish instituti

Elektr energetika (tarmoqlar va yo'nalishlar bo'yicha)

ta'lim yo'nalishi I bosqich talabasi

ykbalyazliyev@gmail.com

Annotatsiya: Energiya tejамkorlik siyosati, ishlab chiqarishning umumiy samaradorligini oshirish vositasi sifatida, issiqlik va elektr energiya ishlab chiqarish va iste'molchilarning undan unumli foydalanishlarigacha bo'lgan barcha keng ko'lamdagi harakatlarni o'z ichiga oladi.

Jamiyatning issiqlik va elektr energiyaga bo'lgan haqiqiy ehtiyoji, uning hayot tarzi, iqlimiy sharoiti va texnikaviy rivojlanish darajasi bilan belgilanadi. Energiya resurslarining eng oxirgi bo'g'inidagi o'zgartirilgan so'nggi energiyaning bevosita texnologik qurilma va majmualarda, maishiy hayotda va transportda qo'llanilishi darajasi esa jamiyatning taraqqiy etganlik darajasini belgilaydi.

Kalit so'zlar: Elektr stansiya, elektr energiya, generator, noan'anaviy energiya, aktiv va reaktiv quvvatlar.

Аннотация: политика энергосбережения, как средство повышения общей эффективности производства, включает в себя весь спектр действий, начиная от производства тепла и электроэнергии и заканчивая их эффективным использованием потребителями. Реальная потребность общества в тепле и электроэнергии определяется его образом жизни, климатическими условиями и уровнем технического развития. Степень использования преобразованной конечной энергии в самом последнем звене энергоресурсов непосредственно в технологических устройствах и комплексах, в быту и на транспорте определяет уровень развития общества.

Ключевые слова: электростанция, электроэнергия, генератор, нетрадиционная энергия, активная и реактивная мощность.

Abstract: the energy saving policy, as a means of increasing the overall efficiency of production, includes the whole range of actions, starting from the production of heat and electricity and ending with their effective use by consumers. The real need of a society for heat and electricity is determined by its lifestyle, climatic conditions and

level of technical development. The degree of use of converted final energy in the very last link of energy resources directly in technological devices and complexes, in everyday life and in transport determines the level of development of society.

Keywords: power plant, electric power, generator, unconventional energy, active and reactive power.

Texnik taraqqiyotning rivojlanib borishi ishlab chiqarishning barcha sohalarida texnologik jarayonlarni avtomatlashtirish va mexanizatsiyalash, tabiiyki elektr energiyaga bo‘lgan talab va ehtiyojning tinmay oshishiga olib keladi.

Sanoat, qishloq xo‘jaligi va shuningdek noishlab chiqarish sohalarining elektr energiyaga bo‘lgan ehtiyojlari kundan-kunga oshib bormoqda. Ammo elektr energiyaning tabiiy energetik manbalari bo‘lmish gaz, neft va ko‘mir zahiralari esa kamayib bormoqda. Bundan tashqari, bu yoqilg‘i turlarini qazib olish va qayta ishlab elektr energiya olish uchun sarf bo‘ladigan sarmoyalar miqdori ham oshib bormoqda. 1973 – 1974 yillarda butun dunyoni keng qamrab olgan energetik krizis ayniqsa bu muammoning qanchalik dolzarb ekanligini yaqqol ko‘rsatdi. Rivojlangan mamalakatlarda organik yoqilg‘i va elektr energiyani iqtisod qilish maqsadida zudlik bilan davlat dasturlari qabul qilindi va amalga oshira boshlandi.

Sanoati rivojlangan mamlakatlarda olib borilgan ilmiy tadqiqotlar yoqilg‘i va energiya resurslarini iqtisod qilish imkoniyatlarining katta ekanligini ko‘rsatdi. Yevropa iqtisodiy hamkorligi (EIH), Xalqaro energetika agentligi (XEA) va Iqtisodiy hamkorlik va rivojlanish tashkiloti (IHRT) ning hisob-kitoblariga qaraganda energetika resurslarini qazib chiqarishdan to «foydali energiya» turi sifatida iste‘molchilarga etib kelishi oralig‘ida 70% isrof bo‘lib, faqat 30% igina iste‘molchilarga «foydali energiya» sifatida etib kelar ekan. Agar statistik materiallarga qaraydigan bo‘lsak, 1978 yilda sarf bo‘lgan 5 mlrd. tonna shartli yoqilg‘ining 1,5 mlrd. tonnasigina «foydali energiya» sifatida iste‘molchiga etib kelgan xolos.

XEA ma‘lumotlariga ko‘ra 1985 yilda shu tashkilotga kiruvchi sanoati rivojlangan 20 davlatda energiyadan tejamkorlik bilan foydalanish to‘g‘risidagi dastur bo‘yicha amalga oshirilgan tadbirlar natijasida energiya isrofini 15% ga kamaytirishga erishilgan.

O‘zbekiston Respublikasi mustaqillika erishgandan so‘ng MDH davlatlari ichida birinchilardan bo‘lib 1997 yili «Energiyadan ratsional foydalanish to‘g‘risida» Qonun va uni hayotga tatbiq qilish uchun davlat dasturi qabul qilindi, bu dasturdan o‘rin olgan energiya tejamkorlik yo‘nalishidagi barcha tadbirlar izchillik bilan amalga oshirilib kelmoqda. Bu qabul qilingan qonun energetika resurslaridan foydalanish va ishlab chiqarishning hamma sohalarida barcha energiya turlaridan tejamkorlik bilan foydalanish va shuningdek energetikaning shu dolzarb sohasi bo‘yicha kadrlar tayyorlash uchun ham huquqiy asos bo‘lib xizmat qilmoqda.

Ishlab chiqarishning barcha sohalarida energiyadan tejamkorlik bilan foydalanishni amalga oshirish odatda ikki yo‘nalishda olib boriladi.

Birinchi yo‘nalish – ishlab chiqarilayotgan tayyor mahsulotga sarf bo‘ladigan energiya miqdorini kamaytirish, ya’ni organik va yadro yoqilg‘i, elektr va issiqlik energiyalarini iqtisod qilishdan iborat. Buning uchun quyidagi tadbirlarni amalga oshirish maqsadga muvofiq:

Texnologik va ishlab chiqarish intizomini yuqori darajaga ko‘tarish va energiya resurslaridan tejamkorlik bilan foydalanish;

Issiqlik va elektr energiyalarni ishlab chiqarish, uzatish, o‘zgartirish, saqlash va iste’molchilarga uzatish va taqsimlashda sodir bo‘ladigan energiya isroflarini kamaytirish;

Elektr stansiyalarda ishlab chiqarilgan elektr energiyani uzoqdagi iste’molchilarga uzatishda imkoniyat doirasida o‘ta yuqori kuchlanishga o‘zgartirib uzatish;

Ishchi mashina va mexanizmlarning elektr yuritmalarida zamonaviy adaptiv va dasturiy boshqariladigan avtomatlashgan elektr yuritmalarni qo‘llash;

Asosiy energetik va texnologik qurilma va majmualarni yangilash, qayta ta’mirlash va zamonaviy energiya tejamkor bo‘lgan qurilma va majmualar bilan almashtirish;

Sanoatning kam energiya sarf bo‘ladigan sohalarini rivojlantirish, mashinasozlik mahsulotlarining sifatini hamda ishlash muddatlarini oshirish, materiallar sarfini kamaytirish, energiya tejamkorligiga qaratilgan korxonalarining ichki boshqaruv tizimlarini takomillashtirish.

Ikkinchi yo‘nalish – issiqlik va elektr energiya ishlab chiqarish tizimlarining o‘zini va energetik balansini takomillashtirish, ish unumdorligini oshirish, shuningdek qimmat va noyob materiallarning o‘rnini bosadigan, nisbatan arzon va noyob bo‘lmagan materiallar bilan almashtirish natijasida energetika xo‘jaliklarida iqtisodiy samaradorlikka erishish. Noan‘anaviy energiya manbalari bo‘lgan shamol, quyosh, biogaz energiyalari asosida va shuningdek kichik daryo va anxorlarning tabiiy oqimi energiyalarida ishlaydigan mini elektr stansiyalardan foydalanish ham organik energiya manbalarini tejashga imkon beradi. Qo‘shimcha energiya resurslaridan foydalanish natijasida ishlab chiqarilayotgan mahsulotning sifati, ishonchliligi va ishlash muddatining oshishi yoki iste’molchilarning talablarini qondiradigan yangi mahsulotlarni ishlab chiqarishni yo‘lga qo‘yish, mehnat muhofazasi va ish sharoitlarini yaxshilash, insonlarning turmushini yaxshilash va ekologik muhitga bo‘ladigan salbiy ta’sirlarni kamaytirish kabi natijalarga intilib, iqtisodiy samaradorlikka erishish uchun zarur bo‘lgan harakatlar ham shu yo‘nalishga kiradi. Iqtisodiy samaradorlik qilinadigan sarflardan yuqori bo‘lgan holdagina bunday sa’y-harakatlar energiya tejamkorlik yoki resurs tejamkorlik xarakteriga ega bo‘ladi.

Iste'molda bo'lgan mahsulotlar o'rniga qo'shimcha energiya sarf qilib, o'rniga – o'rin mos materiallar ishlab chiqarib, bu yangi materiallarni ishlab chiqarishda qo'llash energiya resurs iqtisodiga va ishlab chiqarish jarayonidagi xarajatlar kamayishi natijasida iqtisodiy samaradorlikning oshishi, sarf bo'lgan qo'shimcha energiya narxidan yuqori bo'lsagina, bu harakat energiya tejamkorligiga kiradi.

Ishlab chiqarishning energiyaga bo'lgan ehtiyojini o'zgartirish uchun jamiyatning noenergetik ishlab chiqarish kuchlariga ta'sir qilmoq kerak. Iste'molchilarning ish faoliyatida energiyani iqtisod qilishi tom ma'nodagi energiya tejamkorligini bildiradi.

Ishlab chiqarishning barcha sohalarida energiya tejamkorligiga erishishda fan va texnikaning o'rni beqiyosdir. Yangi zamonaviy energiya tejamkor texnologik qurilma va majmualarni, shuningdek energiya tejamkor texnologiyalarni yaratish va ishlab chiqarishda qo'llanilish, albatta ilmiy izlanishlarning natijasi bo'lmog'i kerak. Jumladan, texnologik qurilmalarning elektr yuritmalarida elektr energiyadan unumli foydalanish, avvalambor elektr yuritmalarda energiya tejamkor motorlarni qo'llash, yuklanishlarni rostdash, yuklanish darajasiga qarab iste'mol kilinayotgan aktiv va reaktiv quvvatlarini rostdash, quvvat isroflarini kamaytirish, energetik optimal mezonlar bo'yicha boshqarish va shu kabi o'nlab dolzarb masalalarning echimini topish so'zsiz faqat ilmiy izlanishlar va konstruktorlik faoliyatlar bilan bog'liqdir.

Jahon bozorida kon'yunkturaning beqarorligini, tez o'zgarib borayotganini e'tiborga olmaslik ham mumkin emas. Bugungi kunda respublikamizga kiritilayotgan investitsiyalar tufayli energetizimda o'z o'rnini topib, energetika va elektrotexnika sanoatimizga singib borayotgan, sharqiy davlatlarda ishlab chiqilayotgan texnologiyalarning bozor iqtisodiyoti sharoitida raqobatbardoshlik darajasini, o'zgarish tendensiyalarini bashorat (prognoz) qila bilish ham zarur.

Ishlab chiqilgan KTN ni avtomatik boshqarish tizimining asosiy afzalligi boshqarishda dasturlanadigan mantiqiy kontroller (DMK) dan foydalanish bo'lib, bunda boshqarish sxemasi kam quvvat iste'mol qiladigan elektron apparatlardan, shu jumladan DMK, tashkil topgani uchun, KTN ni avtomatik boshqarishning elektromexanik relelar va elektron qurilmalardan farqli ravishda, KTN ni DMK yordamida avtomatik boshqarishda energiya tejamkorlikka erishiladi.

Bundan tashqari 1- toifali va o'ta mas'ul iste'molchilarning elektr ta'minotining ishonchliligini oshirish bilan bir qatorda noan'anaviy energiya manbaidan, aniqrog'i quyosh elektr stansiyasidan (QES) foydalanish, ayniqsa, QES ni KTN transformatorlardan asosiy kirishlari bilan parallel ishlatish evaziga yuqori energiya tejamkorlikni ta'minlash imkoniyati mavjud.

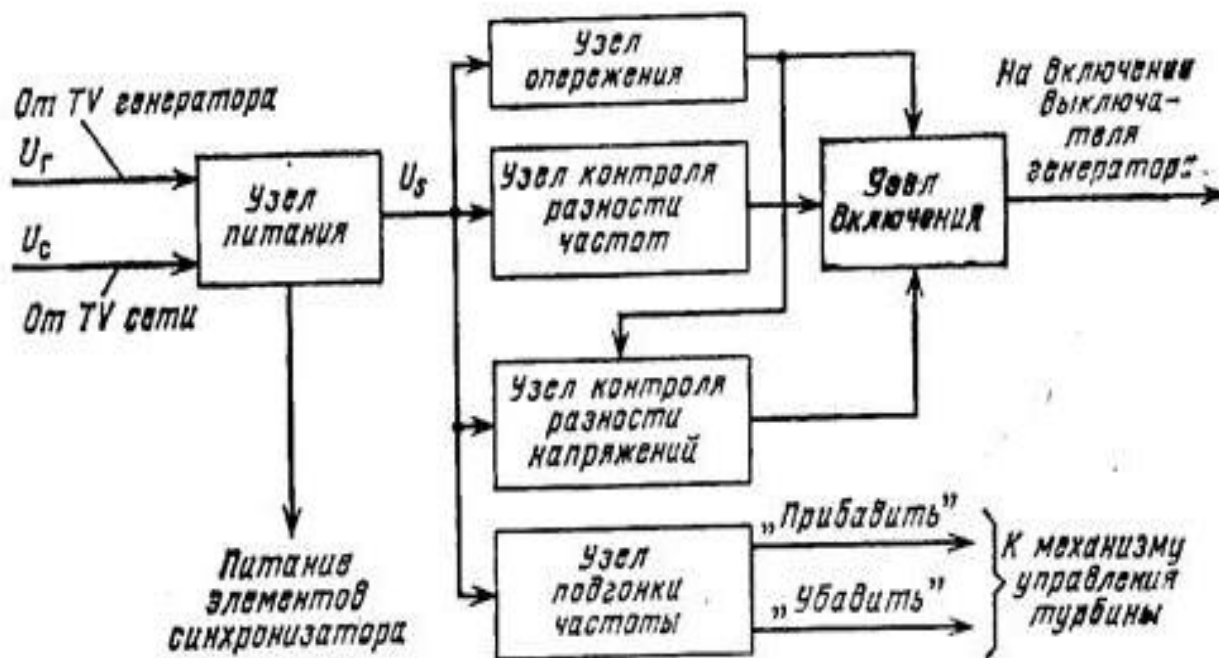
Buning uchun 1- rasmda keltirilgan KTN taomiliy sxemasida uchinchi mustaqil energiya ta'minoti manbai sifatida ADES o'rniga QES o'rnatib, o'z navbatida transformatorlardan asosiy kirishlari bilan QES ni parallel ishlatish kutilgan natijalarni berishi aniq.

Sinxronizatorlarning ikkiki turi farq qilinadi: o'zgarmas o'zish burchakli, ulashga impuls - σ ma'lum o'zgarmas qiymatga erishganda beriladigan; o'zgarmas o'zish burchakli, ulashga impuls - σ o'chirgichning ulanish vaqtiga teng qiymatga erishganda beriladigan.

Aniqligi yuqoriroq, o'zgarmas o'zish burchakli sinxronizatorlar keng tarqalgan. Bu turga AST-4, UBAS, SA-1 sinxronizatorlar mansub.

Quyida UBAS turdagi sinxronizatorni qarab chiqamiz.

O'zgarmas o'zish burchakli UBAS turdagi avtomatik sinxronizator (rus tilida ustroystvo beskontaktnoe avtomaticheskoy sinxronizatsii- kontaktisiz avtomatik sinxronlash qurilmasi) oltita asosiy qismlardan tuzilgan (1- rasm).

1- rasm. UBAS turdagi sinxronizatorning tuzilish sxemasi.

2-

ta'minot tuguni- sinxronizator tarkibiga kiruvchi yarim o'tkazgich elementlarning iste'molini ta'minlovchi va bir vaqtning o'zida tebranib urilishlar kuchlanishi U_s ni ishlab chiqaruvchi;

o'zish tuguni- generatorni U_g va U_t vektorlar fazasi bo'yicha mos tushishiga nisbatan o'zib ulanishiga impuls ishlab chiqaradigan;

generator va tarmoq chastotalari farqini nazorat qilish tuguni - generatorning ulanishini ta'minlaydigan o'zish burchagi signalining o'tishini ta'minlaydigan;

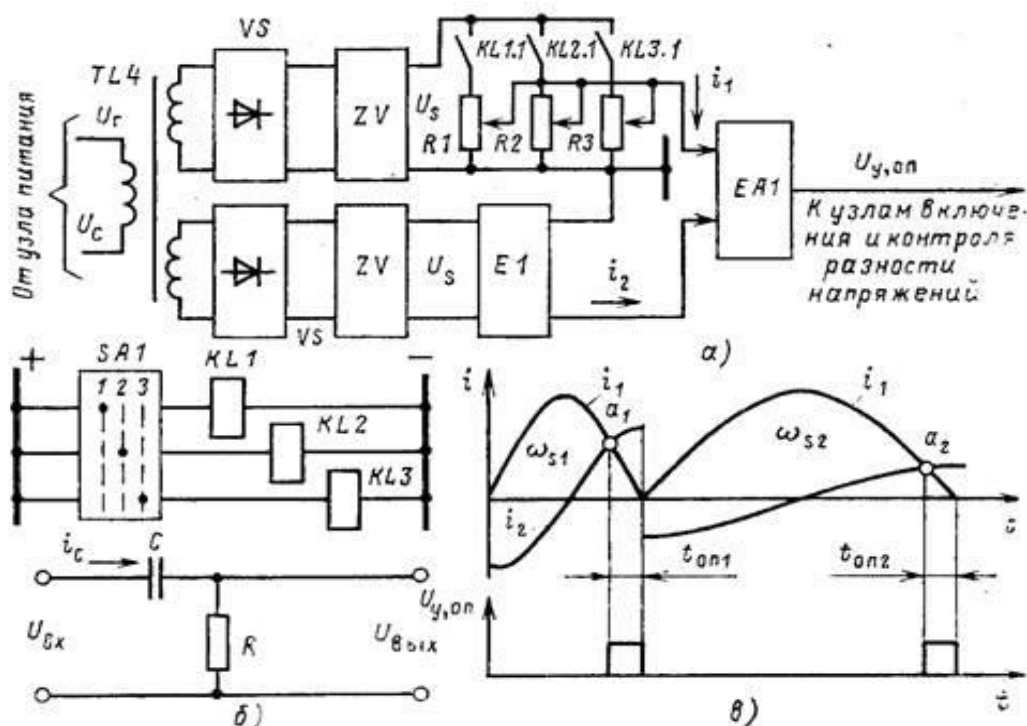
generator va tarmoq kuchlanishlari farqini nazorat qilish tuguni – kuchlanishlar farqi yo'l qo'yilgandan oshmaganda o'chirgichni ulashga signal o'tishiga ruxsat beradigan;

chastotani yaqinlashtirish tuguni- ulanayotgan generatorning chastotasini turbinani boshqarish mexanizmiga ta'sir ko'rsatib ishlayotgan generatorlarning chastotasiga yaqinlashtirishni amalga oshiradi;

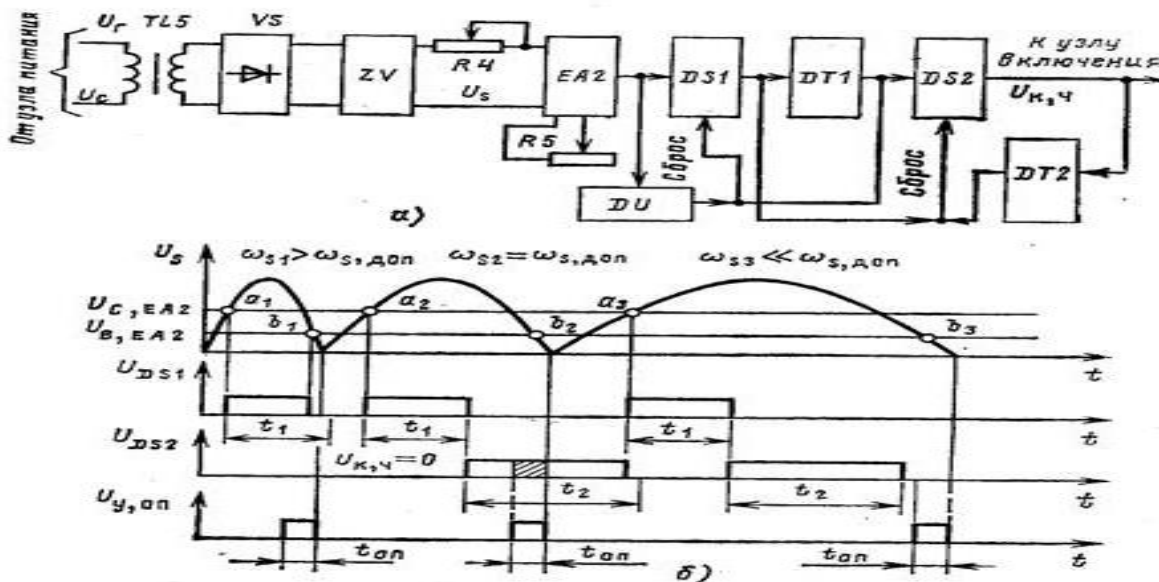
ulash tuguni- o'chirgichni ulashga ma'lum davomiylikdagi impulsni ishlab chiqaradi;

O'zish tuguni (2- rasm) oraliq transformatori TL4 , to'g'rilovchi elementlar VS , filtrlar ZV, diferensiallovchi element E1, nul -organa EA1 va o'zish vaqti o'rnatmalarini o'zgartirish relelari KL1—KL3 lardan tuzilgan.

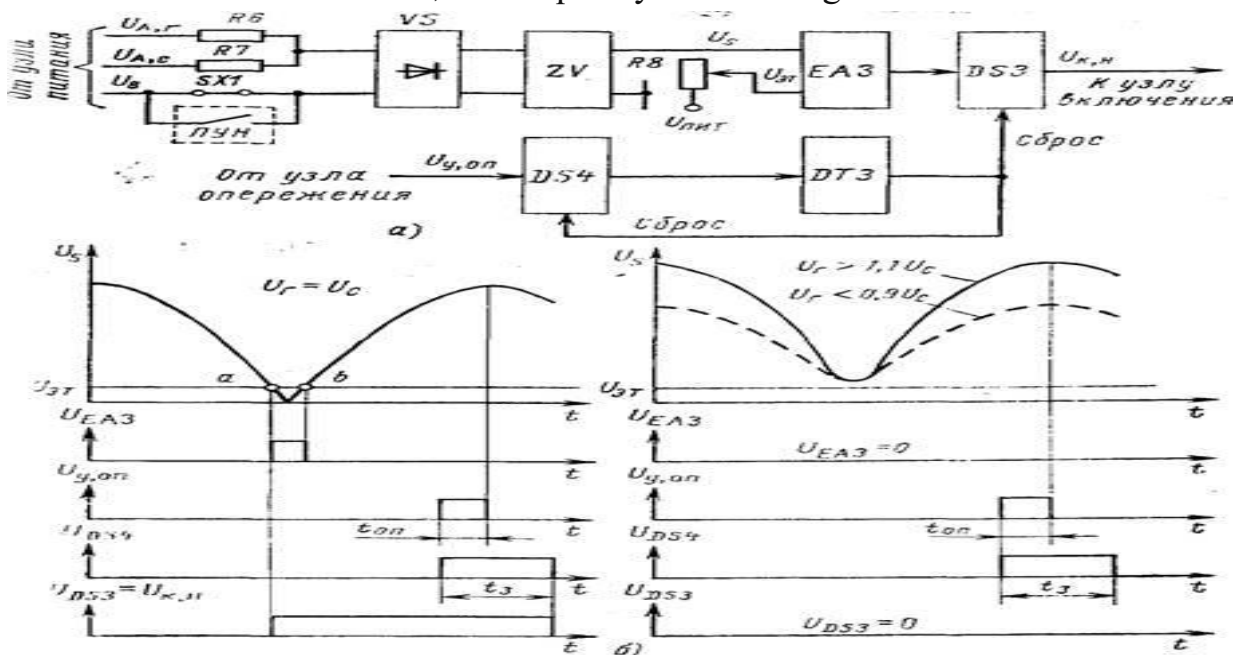
Tugunning kirishiga generator kuchlanishi U_T va tarmoq kuchlanishi U_C larning ayirmasi bilan hosil qilingan tebranishlar kuchlanishi beriladi. Ikkita kuchlanishlarning ayirmasiga teng kuchlanishni hosil qilish uchun bu ikkala kuchlanishlar tizimi sxemada umumiy nuqtaga ega bo'lishi kerak. SHuning uchun sinxronizatsiyalash sxemalarida generator va tarmoqning kuchlanish transformatorlari ikkilamchi zanjirlarining umumiy nuqtasi B fazalari o'zaro birlashtiriladi.

2- rasm. UBAS turdagi sinxronizatorning o'zish (oldinga siljish) tuguni: a- funksional sxema; b -E₁ differensiallovchi elementning sxemasi; v- vaqt bo'yicha ish diagrammasi.

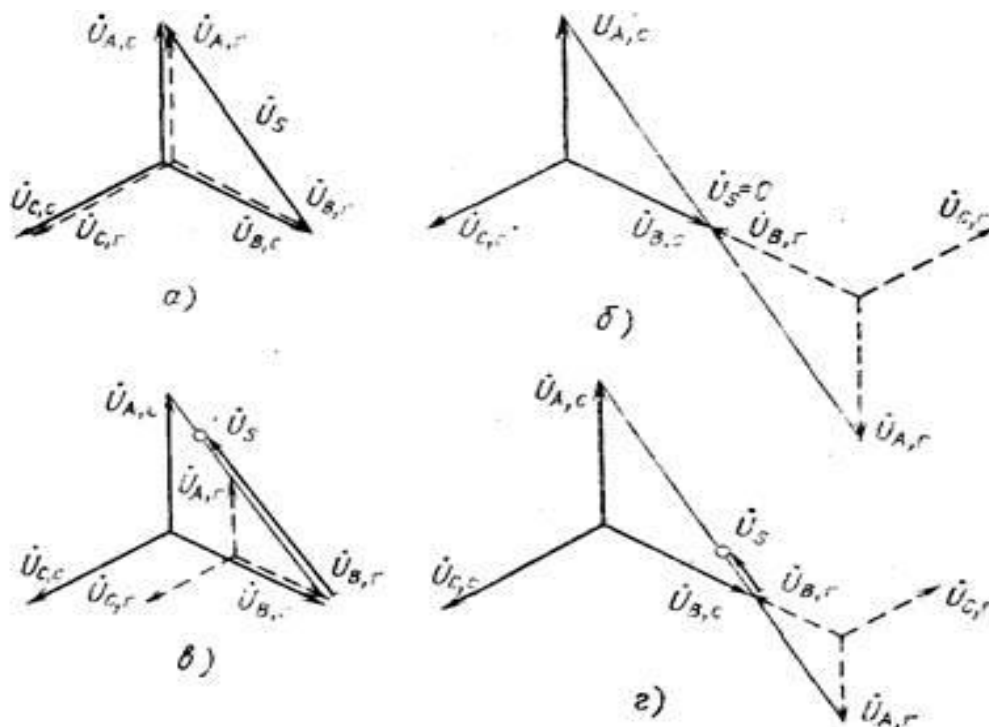

3- rasm. UBAS sinxronizatorining chastotalari farqini nazorat qilish tuguni : a- funksional sxema; б - vaqt bo'yicha ish diagrammasi.

4- rasm. UBAS sinxronizatorining kuchlanishlari farqini nazorat qilish tuguni : a-funksional sxema; b - vaqt bo'yicha ish diagrammasi.

Tugunning kirishida tebranishlar kuchlanishlarining o'zgarish grafigi 3.6, 6- rasmda; tebranishlar kuchlanishlarining o'zgarish xarakterini tushuntiruvchi vektorlar diagrammasi 5 - rasmda keltirilgan.

5-rasm. Kuchlanishlari farqini nazorat qilish tugunining vaqt bo'yicha tavsiflarini tavsiflovchi vektorlar diagrammalari:

$a - \delta = 0, U_{\Gamma} = U_C$; $b - \delta = 180^{\circ}, U_{\Gamma} = U_C$; $c - \delta = 0, U_{\Gamma} < U_C$; $d - \delta = 180^{\circ}, U_{\Gamma} < U_C$.

Vektorlar diagrammalaridan ma'lum bo'lishicha, tugunda foydalaniladigan tebranishlarning kuchlanishi $\delta = 0$ da maksimal, $\delta = 180^{\circ}$ da minimal. Generator kuchlanishi U_{Γ} va tarmoq kuchlanishi U_C larning ayirmasini nazorat qilish burchaklarning $\delta = 180^{\circ}$ soharida, ya'ni o'zish tuguni ishga tushishi soniyasi (optimum soniyasi) dan oldin : $U_{\Gamma} = U_C$ da tebranishlarning kuchlanishi nulgacha teng, $U_{\Gamma} < U_C$ da nuldan katta bo'lganda amalga oshiriladi.

Tebranishlarning to'g'rilangan kuchlanishi U_s nul organ EA3 ning kirishiga beriladi, uningikkinchi kirishiga ta'minot tugunidan etalon kuchlanishi U_{aT} beriladi. Etalon kuchlanish rezistor R8 yordamida rostlanishi mumkin. U generator va tarmoq kuchlanishlarining yo'l qo'yilgan farqiga teng.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Sanoat korxonalarining elektr ta'minoti ishonchliligini oshirishga qaratilgan ushbu maqolada dunyo mamalatlari energetikasining yoqilg'i resurlarini o'rganib chiqib, O'zbekistonda mavjud noan'anaviy energiya manbalari qarab chiqildi.

Sanoat korxonalarini elektr ta'minotining turkumiy sxemalari tahlil qilinib, kuch transformatorlarining ish rejimlarini optimallashtirish afzalliklari ko'rsatib o'tildi.

Sanoat korxonalarining transformator nimstansiyalarini zamonaviy dasturlanadigan mantiqiy kontrollerlar yordamida avtomatlashtirish masalari, elektr energiya ta'minotida noan'anaviy energiya manbalaridan foydalanib energiya tejamkorlikka erishishning istiqbollarni tahlil qilinib takliflar berilgan .

FAOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Xolliyev, J. F. (2023). ANSYS MAXWELL DASTURIDA LOYIXALANGAN ASINXRON DVIGATEL TAHLIL QILISH. *Educational Research in Universal Sciences*, 2(6), 22-25.
2. Xolliyev, J. F. (2023). ELEKTR ENERGIYASI ISTE'MOLINI HISOBGA OLISH VA NAZORAT QILISHNING AVTOMATLASHTIRILGAN TIZIMI (ACKYЭ) TAHLILI. *Educational Research in Universal Sciences*, 2(6), 18-21.
3. Asror o'g'li, J. A. (2023). BO 'LAJAK MUHANDISLARNI KOMPETENTLIKNI RIVOJLANTIRISHDA INNOVATSION YONDASHUVLARNING PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARINI ILMIY-METODIK AHAMIYATI. *Наука и технологии*, 1(1).
4. Ibrohimovich, N. H., & Djabarovich, A. X. (2023). Ventil motorli elektr yuritmaning tezlik bo 'yicha yopiq rostdash tizimini taqbiq qilish usullari. *Образование наука и инновационные идеи в мире*, 15(3), 92-96.
5. Ahmadjonovich, T. R. S. (2022). AVTOMOBILLARDA ISHLATILADIGAN YUQORI BOSIMLI GAZ BALLONLARIDA ISHLATILADIGAN KOMPOZITSION POLIMER MATERIALLAR TAXLILI. *Scientific Impulse*, 1(4), 106-111.
6. O'G'Li, J. A. A., & O'G'Li, A. B. B. (2022). ELEKTROTEXNIKANING NAZARIY ASOSLARI FANI DARSLARIDA KREATIV TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH. *Science and innovation*, 1(B2), 413-415.
7. Mirzoev, D. P. (2021). Specialization in higher educational institutions teaching subjects. *World Bulletin of Social Sciences*, 4(11), 115-119.

HOW TO CREATE PROFESSIONAL VIDEO CONTENT IN PYTHON

Kamalova Nilufar Ilkhomovna

Bukhara State University Lecturer of the Department of Applied Mathematics and Programming Technologies, Doctor of Philosophy (PhD)

Annotation: The article discusses the use of the MoviePy library for creating and editing video content in the Python environment. The MoviePy library provides a wide range of possibilities for working with video files, including merging, slicing, resizing and speed of videos, as well as creating slideshows and animations. Examples of using MoviePy for various tasks are presented, such as creating animations, adding text to videos, cropping video fragments and creating a slideshow with music. The article also discusses the advantages and convenience of working with video files using MoviePy, emphasizing its ease of use, rich functionality and high performance.

Keywords: Python, moviepy, video editing, video effects

Introduction

Moviepy is a library for working with videos in Python, which allows you to create, edit and process video files. It has many features such as merging, slicing, resizing and speed of video, adding text, images, sound, etc. The library also supports working with various video, audio and image formats. Thanks to its simple and intuitive interface, Moviepy is ideal for both beginners and advanced users who need to process video files quickly and efficiently.

Ease of use: the library has a clean and understandable syntax, which makes the process of working with video files quite simple even for beginners. MoviePy provides a wide range of video editing features, including cropping, merging, adding sound, text and images, changing the speed and size of the video, and more. The library supports working with various video, audio and image formats, which makes it convenient to process and convert files. MoviePy is well optimized for working with videos and allows you to process large files quickly and efficiently. The library has an active community of users and developers, which provides support and the opportunity to get help if necessary. In general, MoviePy is a convenient and powerful tool for working with video files in Python, which allows you to easily and quickly create and edit video content.

Methods

To create a new video using the Movie Py library, follow these steps:

1. Install the MoviePy library using pip: `pip install movies`

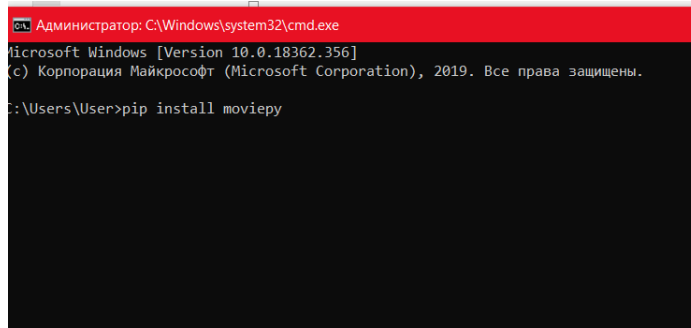

Figure 1. Installing moviepy via pip.

2. Import the necessary modules from the MoviePy library:

```
from moviepy.editor import *
```

3. Create a new video clip. For example, to create a video from an image, you can use the following code:

```
from moviepy.editor import *
image_uzb = "Uzbekistan.png"
clip = ImageClip(image_uzb, duration=5)
clip.write_videofile("Uzb.mp4", fps=24)
print("FINISH")
```

4. Create video clips that need to be combined into a new video. For example, to create a new video clip from two existing video files, you can use the following code:

```
from moviepy.editor import *
video1=VideoFileClip("bir.mp4")
video2=VideoFileClip("ikki.mp4")
birlashgan=concatenate_videoclips([video1, video2])
birlashgan.write_videofile("uch.mp4")
print("Bajarildi")
```

5. Save video by rotating 180 degrees:

```
from moviepy.editor import *
a=VideoFileClip("bir.mp4").rotate(180)
a.write_videofile("ikki.mp4")
```

6. The following code can be used to crop the video:

```
from moviepy.editor import *
a=VideoFileClip("bir.mp4").rotate(180)
a=a.subclip(5,9)
a.write_videofile("uch.mp4")
```

7. To create video collages

```

from moviepy.editor import *
a=VideoFileClip("bir.mp4").subclip(1,3)
b=VideoFileClip("ikki.mp4").subclip(1,3)
c=VideoFileClip("bir.mp4").subclip(3,5)
d=VideoFileClip("ikki.mp4").subclip(3,5)
x=clips_array([[a,b],[c,d]])
x.write_videofile("uch.mp4")

```

After completing these steps, there will be a new video clip with a cropped fragment or a changed duration, saved in the format and quality you need.

When using the moviepy library, you can use various methods and functions provided by this library to apply filters and effects to videos. Below is an example showing how a filter can be applied to a video:

```

from moviepy.editor import *
video = VideoFileClip("Uzb.mp4")
filtered_video = video.fx(vfx.blackwhite)
filtered_video.write_videofile("oq-gora.mp4")

```

This example uses the `.fx()` method, which allows you to apply various effects to the video. In this case, a black and white filter is applied to the video and a new video clip with the applied effect is saved.

MoviePy also provides many other built-in effects (such as overlay effects, color correction, blur, and more) that can be applied to videos. In addition to this, you can also create your own custom effects using the functions and methods of the MoviePy library.

To save and export the finished video file using the MoviePy library, you must use the `write_videofile()` method:

```

from moviepy.editor import *
video_clip = VideoFileClip("video.mp4")
processed_clip = video_clip.fx(vfx.rotate, angle=90)
processed_clip.write_videofile("output_video.mp4")

```

In this example, a video clip is created, then a 90-degree rotation effect is applied to the video clip, and finally the processed video clip is saved in mp4 format under the name "output_video.mp4".

When using the `write_videofile()` method, you can specify various parameters, such as frame rate (fps), video bitrate, codec, etc., to customize the saved video. For example:

```

processed_clip.write_videofile("output_video.mp4",
codec='libx264', fps=30, bitrate='5000k')

```

This code will save the processed video clip with the libx264 codec, a frame rate of 30 frames per second and a bitrate of 5000 kbps.

Thus, after editing the video using MoviePy, you can easily save and export the finished video file with the necessary settings.

Results

When working with video and maintaining its quality, it is important to consider several factors that may affect the final video quality. To optimize and maintain video quality:

- When saving a video, you need to specify the correct encoding parameters, such as codec, bitrate, frame rate and resolution. These parameters can significantly affect the quality and size of the video file.
- It is necessary to choose the optimal bitrate. Too low a bitrate leads to a loss of quality, and too high a bitrate leads to large files.
- A suitable resolution must be set for the video. It is important to use a resolution that matches the original video, or focus on the requirements of the platform on which the video will be used.
- You also need to select the appropriate codec for the video. Some codecs provide better quality with a smaller file size.
- The frame rate must be set to the optimal value. The frame rate of 24-30 frames per second is the standard for most videos.
- When storing videos, it is necessary to use variable bitrate instead of constant bitrate (CBR) for more efficient use of space and excellent quality.
- When re-editing a video, avoid multiple encoding, as this may lead to loss of quality. To find out the optimal parameters for the video, you need to experiment with various encoding settings.

By following these concepts, you can maintain high video quality and effectively optimize its size and parameters.

Discussion

The MoviePy library provides a wide range of features for working with videos in Python.

You can use MoviePy to create video presentations of images with the addition of text labels, background music and additional effects.

MoviePy makes it easy to resize videos, add captions and logos to optimize videos for posting on social networks.

You can use MoviePy to create simple animations, cinematic effects, and video clips.

MoviePy can be useful for video processing in scientific research, including motion analysis, timelapse creation, and data visualizations.

You can use MoviePy to create creative content, including video reviews, tutorials, music videos, and more.

MoviePy allows you to create scripts for automated video processing, which can be especially useful when working with a large number of video files.

This is just a small list of examples of using MoviePy in various tasks. Thanks to its flexibility and powerful features, the MoviePy library provides ample opportunities to work with videos and create high-quality video content.

Conclusion

Using the MoviePy library in Python opens up wide possibilities for creative processing and creation of video content. Thanks to its user-friendly interface, rich functionality and high performance, users can easily and efficiently edit video files, add special effects, text, sound and images, creating professionally designed video content. MoviePy is suitable for both beginners and experienced users, opening up new possibilities in the field of video processing and creating unique content. Modern video tools are becoming more and more accessible thanks to innovative solutions such as the MoviePy library, and allow us to expand the boundaries of creativity and bring any ideas and projects to life. As a result, MoviePy turns out to be an indispensable tool for working with videos and creating high-quality video content in Python.

List of literature used

1. Siahaan V., Sianipar R. H. DIGITAL VIDEO PROCESSING PROJECTS USING PYTHON AND TKINTER. – BALIGE PUBLISHING, 2024.
2. Satpute S. S. et al. Smart Video Summarization using Subtitles //International Research Journal Of Modernization In Engineering Technology And Science. – 2022. – T. 4. – №. 07.
3. Ilxomovna K. N. PYTHON DASTURLASH TILINI O ‘QITISHDA INTELLEKT TESTLARIDAN FOYDALANISH //Proceedings of International Conference on Educational Discoveries and Humanities. – 2023. – T. 2. – №. 5. – C. 274-278.
4. Qodirov A. Ta’limda Python dasturlash tilidan foydalanish //Engineering problems and innovations. – 2023.

**BANK KREDITI BAHOSI SHAKLLANISHI BO'YICHA XORIJ
TAJRIBASI VA UNDA O'ZBEKISTON AMALIYOTIDA IJODIY
FOYDALANISH IMKONIYATLARI**

To'xtayeva Umida Shamsiddin qizi
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
Magistratura va kechki ta'lim fakulteti
KBIA-72 guruh talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada banklarning kredit ta'minotini baholashda ma'muriy yondashuvlarga barham berish va bu baholash tashkilotlari o'rtasida o'zaro raqobatni kuchaytirish va garov ta'minotini haqqoniy va oqilona baholash, kredit ta'minoti sifatida olingan mol-mulkni zarur hollarda sotish, bank kreditlari ta'minotiga qo'yilgan garovni baholashda yuqori malakali va tajribali baholovchilarni jalb etish, bank kreditlari ta'minotini baholash bo'yicha tashkiliy huquqiy asoslarni takomillashtirish bilan bog'liq muammolar yoritilgan.

Kalit so'zlar: bank kreditlari, garov ta'minoti, baholash usullari, xarajatli, daromad va qiyosiy yondoshuvlari.

Аннотация: В данной статье рассматриваются проблемы, связанные с устранением административных подходов в оценке кредитного предложения банков и через эту оценку взаимной конкуренции между организациями и справедливой и обоснованной оценкой залогового предложения, реализацией имущества, полученного в качестве кредитного предложения в необходимых случаях, привлечением высококвалифицированных и опытных оценщиков при оценке залогового предложения.

Ключевые слова: банковские кредиты, обеспечение, методы оценки, стоимость, доход, сравнительный подход.

Annotation: In this article, the problems related to the elimination of administrative approaches in the evaluation of credit supply of banks and through this evaluation of mutual competition between the organizations and fair and reasonable assessment of collateral supply, sale of the property obtained as a credit supply in necessary cases, attraction of highly qualified and experienced appraisers in the evaluation of the collateral.

Keywords: bank loans, collateral, valuation methods, cost, revenue and comparative approaches.

Kirish

Mamlakatimizda bank kreditlari bo'yicha garov ta'minotini baholash amaliyotini takomillashtirish, xususan, banklarning kredit ta'minotini baholashda ma'muriy yondashuvlarga barham berish va bu orqali baholash tashkilotlari o'rtasida o'zaro raqobatni kuchaytirish ustuvor masalalardan biri. «Bank kreditlari garov ta'minotini baholash amaliyotini takomillashtirish yo'llari» mavzusidagi ilmiytadqiqotlar shu muammolarni bartaraf etishga qaratilgan.

Garov ta'minotini haqqoniy va oqilona baholash, kredit ta'minoti sifatida olingan mol-mulkni zarur hollarda sotish, bank kreditlari ta'minotiga qo'yilgan garovni baholashda yuqori malakali va tajribali baholovchilarni jalb etish, bank

kreditlari ta'minotini baholash bo'yicha tashkiliy-huquqiy asoslarni takomillashtirish bilan bog'liq muammolar tahlil etilmoqda.

O'zbekiston Respublikasini 2017-2021 yillarda rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasibaholashning nazariy asoslarini o'rganish orqali iqtisodiy mohiyatini ochib berish, bank kreditlari garov ta'minotini baholashning xarajat, daromad va qiyosiy yondashuvlarini tahlil qilish vazifalari belgilab olindi. Albatta, har bir ilmiy ishning o'z oldiga qo'ygan maqsadi va yangiligi mavjud. Mazkur ilmiy ish ham bu kabi yangi g'oya va tashabbuslardan xoli emas. Bugungi kunda texnologik uskunarlar sotib olish uchun xorijiy valyutada ajratilayotgan kreditlar bo'yicha garov ta'minoti sifatida uskunalarini qabul qilish bilan birga eksport operatsiyalari va shartnomalarini ham hisobga olish tartibi ishlab chiqilgan. Shuningdek, bank kreditlari bo'yicha transport vositalar, mashina va uskunalar garov sifatida qabul qilinganda amortizatsiya muddatini hisobga olish orqali garov riskini kamaytirish yo'llari belgilab berilgan. Bank kreditlari bo'yicha garov riskini pasaytirish maqsadida garov aktivlari portfelida yuqori likvidli aktivlarni diversifikatsiyalashning asosiy yo'nalishlari sifatida tadqiqotning asosiy masalalari va farazlari mavjud. Tadqiqot ishi davomida bank kreditlari garovi bo'yicha baholashda yo'l qo'yiladigan miqdorlarni aniqlashga asosiy masala sifatida e'tibor qaratiladi. Asosiy masaladan kelib chiqqan holda ishchi gepoteza sifatida bevosita bank kreditlari garov ta'minotini baholashga doir tadqiqotlarini yanada takomillashtirish g'oyasi ilgari surilmoqda.

Baholash tashkilotlari va baholovchilar faoliyatini tashkil etish, shuningdek bank kreditlari garov ta'minotini baholashning xorij tajribasi shuni ko'rsatmoqdaki, bank kreditlari bo'yicha qo'yilgan ko'chmas va ko'char mulklarni baholash tartibi boshqa xo'jalik sub'ektlarining buyurtmalari uchun amalga oshiriladigan baholash jarayonidan deyarli farq qilmaydi. Bank kreditlari garov ta'minotini baholash jarayonini tashkil etish va amalga oshirish bosqichlari tavsiya qilindi(1-jadval).

Bizning nazarimizda, baholash jarayonini tashkil etishda bankning vakolatli xodimining ishtiroki juda muhim hisoblanadi. Chunki, kreditning to'lovi bilan og'liq muammo vujudga kelganda garov hisobidan ushbu riskni bartaraf etish o'ta muhim ahamiyat kasb etadi.

Amaliyotdan ma'lumki, tijorat banklari ayrim hollarda muammoli kreditlarni garov hisobidan so'ndirishga majbur bo'lganda garov bilan bog'liq egalik huquqi, kadastr tasdiqlagan loyiha, foydalanish imkoniyatlari kabi qator muammolar vujudga keladi. Bularning barchasi, baholash jarayonida bankning vakolatli xodimini ishtirok etishi va uch tomonlama shartnoma tuzish bilan ma'lum darajada o'zining yechimini topadi. Biroq, mamlakatimiz amaliyotida kredit oluvchining ta'minot ob'ektini baholash jarayonida bankning vakolatli xodimi bevosita ishtirok etmaydi. Fikrimizcha, ushbu jarayonni tartibga soluvchi qonunchilik va me'yoriy hujjatlarga tegishli qo'shimcha va o'zgartirishlar kiritish orqali garov ob'ektini baholash jarayonida bankning vakolatli mas'ul xodimini bevosita ishtirok etishini belgilab qo'yish maqsadga muvofiq. Bunda mas'ul xodim bozor qiymatini aniqlash bo'yicha baholash hisobot tuzulgunga qadar garov mulkining ochiq bozorda sotilish darajasi; kredit shartnomasi muddati davomida garov ob'ektining qiymati o'zgarishi; garov ob'ektini auksionda sotish va boshqa ko'zda tutilmagan xarajatlar vujudga kelganda ularning garov ta'minoti qiymatiga

ta'siri; garovga qo'yilayotgan ob'ekt kredit oluvchiga qanchalik darajada zarur va uning biznes faoliyatida qanday rol o'ynashi kabilarga jiddiy e'tibor qaratish zarur.

Baholash jarayonini tashkil etish bosqichlari

1-jadval

Bosqichlar	Bosqichlarning mazmuni	Amalga oshiriladigan ishlar
1-bosqich	Baholovchi bankning va kredit oluvchining vakolatli xodimi bilan texnik jihatlarini kelishib olish	Baholanayotgan ob'ekt aniqlanadi, uni baholash jarayoni zarur ma'lumotlar hajmi va ularni shakl lantirish tartibi, baholash jarayonida yo'l qo'yi lishi mumkin bo'lgan xatoliklar va chegaralar hamda baholash o'tkazish muddatlari kelishib olinadi
2-bosqich	Shartnoma tuzish	Shartnoma ikki tomonlama yoki uch tomonlama bo'lishi mumkin ¹¹ . Uch tomonlama shartnomada bank ham buyurtmachi sifatida baholash haqidagi hiso botni olish va imzolash huquqiga ega bo'ladi.
3-bosqich	Joriy maslahat	Baholovchi bankning vakolatli xodimini garov ta'minoti bo'yicha kredit muddati amal qilgan davrida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan muammoli holatlar haqida ogohlantiradi, shuningdek ayrim masalalarni birgalikda muhokama qiladi.
4-bosqich	Baholovchi bankga qisqa hisobot-rezyume taqdim etish.	Baholovchi garov ta'minoti sifatida baholanayotgan ob'ektning bahosi yuzasidan bankka qisqa hisobot rezyume taqdim etgandan so'ng u bo'yicha e'tirozlar bo'lmasa hisobotni tayyorlashga kirishadi.
5-bosqich	Buyurtmachiga taqdim etish	Ob'ektni baholash haqidagi hisobotni buyurt machiga taqdim etadi.

Tahlillar va o'rganishlar natijasi shuni ko'rsatmoqdaki, mamlakatimizda bank kreditining garov ta'minoti sifatida qo'yilgan ob'ekt bo'yicha garov ob'ekti

hisobidan muammoli kreditlarni soʻndirishda uni realizatsiya qilish hamda garov taʼminotini baholash jarayonida bankning ishtirok etmasligi bilan bogʻliq ziddiyatli holat yaqqol koʻzga tashlanadi. Bunda oʻz-oʻzidan bank kreditlari garov taʼminotini baholash jarayoniga taʼsir etuvchi talab va taklif omiliga eʼtibor qaratish talab etiladi.

Maʼlumki, baholashning xarajat, daromad va qiyosiy yondashuvlari mavjud boʻlib, bunday amaliyot bank kreditlari garov taʼminotini baholashda hamqoʻllaniladi. Bank kreditlari garov taʼminotini baholashdagi yondashuvlar, qoʻllash usullari, har bir yondashuvning afzalliklari va kamchiliklari quyidagi jadvalda keltirilgan

(2-jadval).

«Baholovchi yondashuvning birini tanlashdan oldin uning oldida turli xil variantlar paydo boʻladi. Bunday yondashuvlarning barchasi bitta bozordagi qiymatlarga asoslangan boʻlsa ham, lekin ular bozorning turli xil segmentlaridagi maʼlumotlar hisoblanadi. Rivojlangan bozorlarda barcha hisob-kitoblar aynan bir xil qiymatni keltirib chiqarishi lozim. Ammo real hayotda rivojlangan bozorlarning oʻzi mavjud emas, yaʼni talab va taklif hech qachon tenglikda saqlanmaydi».

2-jadval

Bank kreditlari garov taʼminotini baholash yondashuvlari qoʻllanilishi, afzalliklari va kamchiliklari.

Aniqlash usullari	Qoʻllash shartlari	Afzalliklari	Kamchiliklari
Daromad yondashuvi			
1. Daromad larni kapitallash tirish usuli	Bir maromda daromadlar olavotganda	*Garov oʻektining haqiqiy bahosini muqobillik asosida aniqlashga xizmat qilishi. *Muammoli kreditlar yuzaga kelganida banklarning kredit lari boʻyicha yoʻqotishlarining oldini olishga qaratilishi. *Garov obʻektidan bank tomonidan samarali foydalanish yoʻnalishlarini aniqlab olish imkonini berishi. *Garov obʻektiga nisbatan	*Barcha hisob-kitoblarning bashorat maʼlumotlari va ekspertlarning dastlabki xulosalari asosida amalga oshirilishi. *Garov obʻektining haqiqiy baho sini aniqlash bilan bogʻliq muammo larning yuzaga kelishi mumkinligi. *Baholanayotgan obʻekt toʻliq qurib bitkazilmagan va toʻliq daromad beradigan darajaga yetkazilmagan holatlarda xatoliklar ehtimoli yuqori. *Inflyatsiya sharoitida daromad yondashuvini qoʻllashning kutilgan samarani bermasligi va boshqalar.

2. Pul oqimlarini diskontlash usuli	Barcha ob'ektlarga qo'llash mumkin		
Xarajat yondashuvi			
1.Sof qiymat usuli	Ishonchli va asosli buxgalteriya balansiga ega bo'lishi. Inflyatsiya darajasi yuqori bo'lmasligi	*Garov ob'ektining tarkibiy qismlari asosida baholash amalga oshirilishi mumkin. *Garov ob'ektining eskirish darajasi va texnologiyalarning joriy holati hisobga olinadi.	*Baholash sanasida garov ob'ekti bo'yicha bozor holati inobatga olmaydi, baholash hujjatlariga asoslangan holda amalga oshiriladi
		*Baholash natijalari moliyaviy hisob-kitoblarga asosan aniqlanadi.	*Garov ob'ekti qiymati belgilanayotganda garov
		*Garov ob'ekti qiymati o'zgarishiga undan foydalanish ta'sir yo'nalishlari ko'rsatadi.	riski bilan bog'liq yo'qotishlarga e'tibor qaratilmaydi. *Garov ob'ekti keltirishi mumkin bo'lgan daromad e'tibordan chetda qoladi. *Kreditorning joriy va
2. Tugatish qiymati usuli	Faoliyatni to'xtatish, aktivlarni sotish va majburiyatlarni bajarish		
Qiyosiy yondashuv			

<p>1.Kapital bozori usuli</p>	<p>O'xshash ob'ektlar bo'yicha ma'lumotlar etarli bo'lishi zarur</p>	<p>*Garov ob'ekti qiymati o'xshash ob'ektlarning bozordagi bahosi tahliliga asosan belgilanadi. *Garov ob'ekti bahosi bozor dagi joriy savdo amaliyotlari asosida belgilanadi. *Aksiya va obligatsiyalar bahosiga tarmoq omillarining ta'sirini hisobga oladi. *Rivojlangan bozor sharoitida</p>	<p>*Hisob-kitoblarda aktivlar baho lari bo'yicha keskin o'zgarishlarning inobatga olinmasligi. *Tahlil qilinayotgan ma'lumotlar da ko'pgina tuzatish va o'zgartirish lar kiritilishi mumkinligi. *Investorlarning kelgusidagi daromadliligini hisobga olishni nazarda tutmaydi. *Ayrim holatlarda ma'lumotlar bazasining mavjud</p>
<p>2.Bitimlar usuli</p>			
<p>3.Tarmoq koeffisient lari usuli</p>			

Yuqorida ko'rib chiqilgan baholash yondashuvlarining amaliyotda qo'llanilishi bo'yicha to'xtalib o'tamiz. Amaliyotda qo'llanilgan yondashuvlar doirasida olingan natijalarni muvofiqlashtirish amalga oshiriladi.

Baholash natijalarini muvofiqlashtirish – baholashga nisbatan turli yondashuvlar yordamida olingan natijalarni o'lchash va taqqoslash yo'li bilan baholash ob'ektining yakuniy qiymatini aniqlashdir.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Bank kreditlari garov ta'minotini baholash usullari va muammolari doirasida amalga oshirilgan o'rganishlar yuzasidan olib borilgan tadqiqotlar natijasida quyidagi xulosalar va takliflar ishlab chiqildi:

Xorijiy mamlakatlarda garov ta'minotini, shu jumladan, bank krediti garov ta'minotini baholash, ularga ta'sir qiluvchi omillarni ta'siri bo'yicha ko'p yillik nazariy va amaliy ilg'or tajriba to'plagan. Ushbu davlatlarning ilg'or tajribalari va qonunchiligini o'rganish hamda ularni mamlakatimiz bank amaliyotiga qo'llash muhim amaliy ahamiyat kasb etadi.

Bank kreditlari garov ta'minotini baholash – bankdan kredit olish maqsadida kredit oluvchi tomonidan taqdim etilgan mulkning real bahosini baholovchi tashkilotning baholash yondashuvlari asosida aniqlashga qaratilgan faoliyatidir.

Bank krediti garov ta'minoti sifatida qabul qilinayotgan holda mulkning bozor bahosi muhim hisoblanadi, aynan shu jarayon banklarning

kredit bo'yicha qo'yilayotgan garov ta'minotini baholashning zaruriyatini vujudga keltiradi. Bank krediti bo'yicha garov ta'minotini baholashda bank (mamlakatimiz baholash amaliyotida banklar ishtiroki mavjud emas), kredit oluvchi (uning garovga qo'ygan ko'char va ko'chmas mol-mulki) va mustaqil baholovchi tashkilot ishtirok etadi.

«Garov to'g'risida»gi Qonunga bank krediti garovi sifatida qo'yilayotgan ko'char yoki ko'chmas mulkni baholashning zarurligi haqidagi alohida modda kiritish maqsadga muvofiq. Bu, o'z navbatida, bank kreditlari va garov munosabatlarini samarali tartibga solish imkonini beradi.

«Bank kreditlari garov ta'minotini baholash» tushunchasiga «bankdan kredit olish maqsadida kredit oluvchilar tomonidan taqdim etilgan mulkning real bahosini (bozor qiymatini) baholovchi tashkilotning baholash yondashuvlari asosida aniqlashga qaratilgan faoliyati» sifatida mualliflik ilmiy ta'rifi shakllantirildi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Murojaatnoma (2018) O'zbekiston Respublikasi Prezident Shavkat Mirziyoevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi.
- 2.«Baholash faoliyati haqida» gi Qonun 19.08.1999 y.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 24.04.2008 yildagi №PQ-843 sonli Qarori.
4. 10-sonli mulkni baholashning milliy standarti (MBMS №10) (O'zbekiston Respublikasi Davlat mulki qo'mitasining 2009 yil 12-oktyabrdagi 01/19-18/21-son qaroriga ilova, O'zbekiston Respublikasi xususiy lashtirish, monopoliyadan chiqarish va raqobatni rivojlantirish bo'yicha Davlat Qo'mitasi tomonidan 18.08.2015 yildachiqarilgan O'zbekiston Respublikasi "Baholash faoliyati to'g'risida"gi Qonuniga izoh.

RABBIT PASTEURELLOSIS AND ITS EPIZOOTOLOGICAL ANALYSIS

*I.A. Fayzullayev assistant O.J.Saparov assistant
J.Sh Shodiyeva student of Samarkand state university of
veterinary medicine, livestock and biotechnology
Samarkand state university of veterinary medicine, livestock and
biotechnology, Past Darg'om district rabbit breeding farms*

Annotation: in order to determine the epizootological situation in rabbit pasteurellosis, the article describes our research carried out in the vivarium of Samarkand State Veterinary Medicine, University of livestock and biotechnology and the epizootological case analysis of low-dargom district rabbit farms. In order to accurately diagnose rabbits that are considered clinically unhealthy, bacteriological and microscopic examinations were carried out in the laboratory and conclusions were made on the results obtained.

Key words: Pasteurella multocida, pasteurellosis, endogenous pasteurellosis bacteriological methods, virulence, coccobacillus, infectious and invasive diseases, nursery, vivarium, GPA, GPB.

Introduction. Attention to the development of rabbit breeding in our country has been raised to the state level, and this attention has been strengthened by several legal documents. For example, in the decision PQ-120 "On approval of the program for the development of the livestock sector and its branches in the Republic of Uzbekistan for 2022-2026", a special priority is devoted to the development of the rabbit breeding industry the complaint is marked. Within the framework of this priority direction: raising the level of consumption of high-quality rabbit meat in the country and increasing its share in the volume of total meat products in the republic. The consumption of rabbit meat is increasing due to the sustainable development of rabbit meat production by industrial method: In order to create an added value chain in the field of rabbit breeding, work on further expansion of the network of organizations that purchase and process meat products and rabbit skin from producers was determined.

Relevance of the topic. Rabbits have a long list of diseases and many of them are very dangerous, so the rabbit owner should know everything about their treatment and prevention. Knowing the general symptoms and characteristics of a particular disease can protect and save healthy rabbits as much as possible from diseases, as well as prevent the development of infection, because dangerous diseases can occur regardless of how favorable conditions you have created for your pets. It can happen unexpectedly [2].

One of the most important problems of rabbits is pasteurellosis, which is a common, bacterial disease caused by *Pasteurella multocida* (*P. multocida*) and has been reported as a persistent, serious and highly contagious disease of domestic rabbits [1].

Pasteurellosis is a dangerous infectious disease of rabbits along with viral hemorrhagic disease, myxomatosis and coccidiosis, which causes great economic damage to rabbit farms, as well as to nurseries and vivariums that breed and feed animals for scientific research. The disease is characterized by the wide distribution of the vector, so the pathogen can appear on the farm even if the pathogen does not enter from outside (endogenous pasteurellosis) [3].

Pasteurella multocida, a highly virulent and easily transmissible coccobacillus, is one of the most important bacterial diseases of rabbits. The disease causes huge economic losses in production enterprises worldwide[4].

Materials and methods In the course of our research, in order to determine the epizootological situation of rabbit pasteurellosis in the regions, the epizootological situation of rabbit farms in the Past Darg‘om district of Samarkand region was analyzed. Infectious and invasive diseases among rabbits were observed in at least 5 rabbit farms of the selected district. Clinical examinations were carried out in the rabbit farms of this district, and rabbits suspected of being infected with infectious diseases, especially pasteurellosis, were isolated. In order to accurately diagnose clinically unhealthy rabbits, samples of blood, nasal lavage, whole body and/or internal organs of dead and forcibly slaughtered rabbits were taken for bacteriological and microscopic examination in the laboratory. The obtained samples were examined in city and district veterinary laboratories near farms. In the process of microscopic examination, 2 printing smears were prepared and viewed under a microscope and evaluated accordingly. In the course of bacteriological examination, in order to isolate the causative agents of infectious diseases from pathological materials, artificial nutrient media are included; inoculations were grown on meat peptone broth, meat-peptone agar, blood meat peptone agar, or whey meat peptone broths.

The data obtained from all laboratory tests were comprehensively analyzed and conclusions were given based on the results.

Results: Epizootological condition of rabbit farms in Past Darg‘om district of Samarkand region was analyzed. Infectious and invasive diseases among rabbits were observed in at least 5 rabbit farms of the selected district. Rabbits from these farms were examined clinically and those suspected to be infected with infectious diseases, especially pasteurellosis, were isolated.

Epizootological condition of rabbit farms in Past Darg‘om district of Samarkand region was analyzed. Infectious and invasive diseases among rabbits were observed in at least 5 rabbit farms of the selected district. Rabbits from these farms were examined clinically and those suspected to be infected with infectious diseases, especially pasteurellosis, were isolated.

Analysis of the epizootological condition of Past Darg'om district

№	Name of the farm	Pasteurellosis		Other infectious diseases		Healthy		
		121 number of heads = 80.7%						29 number = 19.3%
		101 number = 83.4%		20 number = 16.5				
		number	in %	number	in %	number	in %	
1	Momiq agro	23	19	4	3.3	3	10.4	
2	Darg'om fayz	18	14.9	5	4.2	7	24.3	
3	Farovon agro	20	16.5	4	3.3	6	20.7	
4	Velikan F/x	18	14.9	3	2.5	9	31	
5	Beka Charos agro	22	18.2	4	3.3	4	13.8	

As it can be seen from the table, as a result of our epizootological research conducted in the Lower Dargham district, 29 rabbits out of 150 examined rabbits were found to be healthy. 121 rabbits were infected with infectious diseases, of which 101 rabbits were infected with pasteurellosis and 20 rabbits were infected with other infectious diseases. Analyzing the results in terms of rabbit farms, it was found that 19% of Momik agro, 14.9% of Dargom faiz, 16.5% of Farovon agro, 14.9% of Velikan F/x and 18.2% of Beka Charos agro were infected with pasteurellosis. It was observed that the incidence of other infectious diseases was 3.3%, 4.2%, 3.3%, 2.5%, and 3.3%, respectively. It can be seen that the most cases are related to the disease of pasteurellosis, which causes great economic damage to rabbit farms.

Summary: During the analysis of the epizootological situation of rabbits on pasteurellosis, a total of 150 rabbits were sampled from the territory of the Lower Dargom district. According to the results of inspections, 121 rabbits = 80.7% were infected with infectious diseases, of which 101 rabbits = 83.4% were infected with pasteurellosis. It can be seen that prevention of rabbit pasteurellosis disease in the region and planned implementation of measures to combat it remain an urgent issue.

References

1. Rozikulov R. F., Fayzullaev I. A. CHARACTERISTICS OF THE CONSTITUTION OF ANTI-INFECTION RESISTANCE OF KORAKUL SHEEP //Academia Science Repository. – 2023. – T. 4. – №. 5. – C. 375-380.
2. Toshmurodov D. et al. The use of Chitosan hydroxyapatite in improving the Clinico-physiological indicators of broiler chicks, as well as in increasing productivity and preservation //BIO Web of Conferences. – EDP Sciences, 2024. – T. 95. – C. 01030.

3. Fayzullayev I. A., Nakhalboyev A. A. DIGESTIBILITY OF NUTRIENTS IN THE DIET DURING THE EARLY GROWTH PERIOD OF GOATS //Innovative Development in Educational Activities. – 2023. – Т. 2. – №. 23. – С. 423-427.
4. Fayzullayev I. A., Murodov X. U. SEASONAL AND AGE-RELATED DYNAMICS OF INFECTIOUS LARYNGOTRACHEITIS IN POULTRY FARMS //SCHOLAR. – 2023. – Т. 1. – №. 33. – С. 105-111.
5. Aliboyevich N. A., Alisherovich F. I. Change of Biochemical Indicators of the Blood of Goats during Throat //Best Journal of Innovation in Science, Research and Development. – 2023. – Т. 2. – №. 11. – С. 328-331.
6. Saparov O. J., Eshimov D. The Effect of a Decotion Prepared From Ferula Assafoetida Plant Grain on Clinical Indications of Male Rabbits //Miasto Przyszłości. – 2023. – Т. 41. – С. 398-400.
7. Saparov O., Salimov Y., Kamol E. MEDICINAL PROPERTIES OF THE FERULA PLANT AND TECHNOLOGY OF PREPARATION OF MEDICINES //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2022. – Т. 10. – №. 4. – С. 254-256.
8. Aliboyevich N. A., Jumanazarovich S. O. Effects on the Microflora of the Gastrointestinal Tract When Feeding Goats with High Algae //Central asian journal of social sciences and history. – 2023. – Т. 4. – №. 4. – С. 30-34.
9. Сапаров О. Ж. и др. ҚУЁНЧИЛИҚДА ҚЎЛЛАНИЛАДИГАН АЙРИМ БИОСТИМУЛЯТОРЛАРНИНГ ҚОННИНГ ГЕМОТОЛОГИК КЎРСАТКИЧЛАРИГА ТАЪСИРИ (Адабиётлар тахлили) //PEDAGOGS jurnali. – 2023. – Т. 31. – №. 1. – С. 185-188.

**РЕПРОДУКТИВ САЛОМАТЛИК КАЛИТИ: БУГУНГИ ҚИЗАЛОҚ,
ЭРТАГА ОНА, ШУ САБАБЛИ ҚИЗАЛОҚЛАР СОҒЛИҒИНИ
САҚЛАШ МИЛЛАТ СОҒЛИҒИНИ САҚЛАШДИР**

Ҳакимова Севинч Раҳимжон қизи

*Олий таълим, фан ва инновациялар вазирлиги
Тошкент тиббиёт академияси Чирчиқ филиали
(Чирчиқ тиббиёт институти 2-курс талабаси)*

*Врач акушер -гинеколог: Фозилова Нигора Собиржоновна
Илмий раҳбар: ўқитувчи Юсунов Ҳамза Сафарович*

Аннотация: Текширув мақсади: Туғиш ёшидаги аёлларни репродуктив саломатлигини сақлашнинг энг асосий буғуми, бўлажак оналар, яъни қизларни ёшлигидан даволаб, соғломлаштириб боришдир. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2018 йил 10 майдаги, 352-сонли “Қизлар ва фертил ёшидаги аёлларга кўрсатиладиган акушер-гинекологик ва тиббий ёрдам хизматлари самарадорлигини ошириш чора-тадбирлари тўғрисида” ги қарори ижросини таъминлаш(1,2).

Кутилаётган натижа: Қизларни ёшлигидан соғломлаштириш натижасида соғлом онадан соғлом фарзандлар туғилишига эришишдир.

Калит сўзлар: Репродуктив саломатлик, туғиш ёшидаги аёллар саломатлиги, ёш қизлар репродуктив саломатлиги.

Асосий қисм: Тошкент вилояти Чирчиқ шаҳарда 171 608 нафар(2023 йил ҳисобида) аҳоли бўлиб, шундан жами аёллар 86994 нафарни ташкил этади. Жами аёллар орасидан туғиш (фертил) (15 ёшдан 49 ёшгача) ёшидаги аёллар сони 37653 нафарни ташкил этган. 2023 йил давомида 3932 нафар ҳомиладор аёл руйхатга олинган. Шундан 3170 таси Чирчиқ перинатал марказида туққан, ундан 3167 таси Чирчиқ шаҳар туғруқхонасида тирик туғилган. 36 нафарида она қорнида туғма нуқсон аниқланиб, ҳомиладорлик тўхтатилган. 21 тасида ҳомила тушиши ёки она қорнида нобуд бўлиши кузатилган. 705 таси бошқа вилоятга кўчиб кетган. Йил давомида поликлиникалар (КТМП, №1,2,3 ОП)га жами қатнов 1642 та, шундан акушер-гинеколог кўригига жами қатнов 3170 та, қизлар 3022 та, болалар 439 та, касал ўсмир қизлар қантови 407 тани ташкил этган. Бу туғиш ёшидаги аёлларнинг 10% генитал ва экстрагенитал касаллик билан диспансер назоратига олинган. Булар фақат шаҳар буйича акушер -гинекологларда “Д” назоратга олингани. Бундан ташқари бошқа мутахассис (эндокринолог, кардиолог, невропатолог...)ларда яна қанчаси “Д” назоратга олинган. Бу кўрсаткичлар туғиш ёшидаги аёлларнинг қанчалик профилактик даволанишга муҳтож эканлигини кўрсатмоқда. Турмушга чиққандан кейин аёлларни даволаниши учун вақт бўлмасдан, ҳомиладор бўлиб қолмоқда. Шу сабабли уларни турмушга чиққанига қадар, яъни ёшлик давридан, имкони борича ҳайз бошлангунча барча касалликлардан профилактик даволаш лозим. Буни учун барча уюшган муассасалар (Боғча ва мактабларда...) ҳар йили тиббий кўриқлар ўтказилиб, топилган беморларни ажратиш ва режали даволаб бориш

лозим. Шунда туғиш ёшидаги аёллар турмушга чиққандан кейин ҳомиладорликни енгил ўтказиб, соғлом фарзанд кўради.

Бирламчи тиббий-санитария ёрдами тизимини тўғри ташкил этиш аҳоли саломатлигини сақлашнинг асосий қисм саналади, чунки бирламчи тиббий-санитария ёрдами муассасалари касалликларнинг олдини олиш, аҳоли ўртасида профилактика ва патронаж ишлари аҳолининг шифохонада даволаниши, касалланиш ва ногиронлик даражасини пасайтиришига олиб келади.

Шаҳар ва қишлоқ оилавий поликлиникаси (бундан буён — ШОП, ҚОП), оилавий ва кўп тармоқли поликлиникаларда хизмат кўрсатиш вақтини соат 8:00 дан 20:00 гача узайтириш ҳисобига аҳоли учун бирламчи тиббий-санитария ёрдамидан фойдаланиш имкониятини кенгайтириш, уларда туну-кун давомида мобил ишлайдиган, яхши жиҳозланган тез ёрдам подстанцияларини ташкил этиш ва фойдаланиш аҳоли саломатлиги учун жуда зарурдир.

Ривожланган давлатларда амбулатор қабул 80%, стационар қабул 20%ни ташкил этади. Бугунги кунда Республикамизда амбулатор қабулдан кўра стационар мурожаатлар сони ошибстационар врачларининг юқламаси ошиб бормоқда. кетмоқда. Натижада стационарларда кунлик беморлар мурожаати ошиб Бунга сабаб амбулатор қабулни тўғри ташкил этилмаганидир. Беморларни жинс буйича ўрганилганда аёллар кўпроқ мурожат этишади. Эрақ жинсдагилар фақат соғлиғида жиддий ўзгаришлар бўлгандагина соғлиғидан тиббиётга мурожаат этади. Болалар ҳам фақат зарурат бўлганда ёки эмлаш учун тиббий муассасаларга олиб келинади.

ШОП ва ҚОП га амбулатор қабулга қилинган тиббий қатновларни таҳлил қилганимизда, асосий беморлар аёллар эканлиги маълум бўлди. Аёллар соғлиғи келгусида боласи соғлиғига ҳам таъсирини инobatга олсак келгуси миллат тақдири соғлом аёлларнинг парварваришига боғлиқлиги кўринади. Аёллар соғлиғи билан акушер - гинеколог врачлар шуғулланади. Аёллар оилада асосан она сифатида ҳомиладор бўлгач, ҳомиласини ривожланиши, боласининг туғилишигача оналик инстинкти буйича барча ўзидаги ҳолатлардан кўз юмади. Шу даврда фақат боласи учун яшашади. Ўз соғлиғига эътибор бермайди. Касал онадан касал (ёки иммунитетни паст, касалманд) бола туғилади.

Жамиятда хотин - қизлар ҳаётини кўрадиган бўлсак, ҳайз цикл 13 - 14 ёшдан бошланади. Турли сабабларга кўра ҳайз цикл бузилиши натижасида қиз болада камқонлик (анемия) ривожланади. Ҳайз бузилиши сабаб қон даврий кетиб, ўрни ўз вақтида тўлдириб борилмаса, анемия оғирлашиб боради. Қиз бола вояга етиб, турмушга чиқади, турмушга чиқгач, тезда ҳомиладор бўлишини исташади ва ҳомиладор бўлишади. Ҳомила ўсиши ва ривожланиши учун озиқ модда, витамин ва минералларни она организмидан олади. Онанинг ўзида улар кам бўлгач, қаердан олади, натижада болада турли патологик ҳолатлар, вазн етишмовчилиги(гипотрофия), витамин ва минерал етишмовчилиги... билан туғилади.

Оилада соғлом муҳитни яратиш ота-онага, аввало аёлнинг маънавияти, жисмонан соғломлигига боғлиқ. Мамлакатимизда оилаларнинг барқарорлигини таъминлаш учун зарур бўлган барча шарт-шароитлар яратилмоқда. Оила масаласига давлат сиёсати даражасида қаралаётгани келажак авлод баркамоллиги, жамият тараққиёти, эл-юрт фаровонлиги учун қилинаётган

ғамхўрликдир. Ўз навбатида масъулият ва бурчни ҳис этадиган эр ва аёл маънавиятини шакллантириш учун, аввало, қизларимизни оилавий ҳаётга тайёрлаш зарур.

Ҳар йили юртимизда 200 мингдан зиёд оила никоҳи қайд этилади. Аммо, уларнинг ҳаммаси ҳам рисоладаги, барқарор оилалар мақомига эга бўла олармикан? Айримлар никоҳсиз яшашни ўзларига эп кўради, оқибати ўйлаб ҳам кўрилмайди. Бунга оила илмининг етишмаслиги, деб қараш мумкин. Ҳозирги кунда никоҳ ёши қизлар учун 20-22, йигитлар учун 24-26 бўлиши оиланинг мустаҳкамлигини таъминлайди, деган мулоҳазалар ҳам ўртага ташланяпти. Чунки, эрта турмуш қурганларда оила аталмиш неъматни қадрлаш лаёқати етишмайди. Шу ўринда ёшларнинг тиббий-ҳуқуқий маданиятини шакллантириш, оила масъулиятини кучайтириш, бунда аёл – онанинг ролини алоҳида таъкидлаш жоиз. Оқила, солиҳа уй бекалиги қизларимиздан билимдонлик, зукколик, омилкорликни талаб этади. Демак, етарли маълумот ҳаётда энг зарур омил эканлигини қизларимиз яхши тушунишлари керак. Келин бўлиш, аввало, бурч ва масъулият эканлигини ҳам англашлари лозим. Бундай аёлларимиз кўп орамизда, улар ўз фарзандларини ҳам шукру қаноатга ўргата оладилар. Оиланинг маънавий қиёфаси эр ва хотиннинг нечоғлик билимли, фаросатлилигига боғлиқ. Ҳаётнинг синовларига дош бериш, ҳар қандай шароитда ҳам оталик, оналик масъулиятини унутмаслик – бу ҳақиқий жасорат эмасми? Қолаверса, шундай тинч, ҳур замонда барқарор оила соҳиби бўла олмаслик масъулиятсизликдир(3)...

ЕЧИМ: қиз болада ҳайз бошланиши билан энг яқин инсони онаси билан маслаҳатлашади ва онаси қизининг соғлиғи учун қайғуриши лозим. Агар ҳайз цикли бузилса, кўп тармоқли марказий поликлиника(КТМП)ларда штатда турган ювинолог(қизлар гинекологи)га олиб бориши лозим. Лекин ўзбек менталитетида ёш турмишга чиқмаган қизчани гинеколог кўригига олиб келиб кўрсатишни уят деб ҳисоблашади. БУ ЎТА НОТЎҒРИ ҲОЛАТДИР. Агар ёш қизчани ёшлигидан нафақат ҳайзига боғлиқ камқонлик, буқоғи, юраги, буйраги ...каби органларни вақти - вақти текширтириб, соғломлаштириб турса, турмишга чиққанида соғлом бола дунёга келади. Чирчиқ шаҳрида жами 0 ёшдан 18 ёшгача 20 161 нафар қизча бор(2023 якуни буйича). Ундан КТМП 2023 йил давомида ювинолог қабулига бир йилда 5359 қабул бўлган, Боғча ва мактабларга бориб, ҳайзи бузилган ёш қизларни актив қидириб топиш, ёки онаси ўзи олиб келиши тўғри йўлга қуйилганида миллат соғайишига олиб келади. 2022 йилда 20 000 яқин 0 ёшдан 18 ёшгача қиздан бор йўғи 7555 таси ўтказилган. 2023 йилда ҳар 4 нафар қиздан биттаси ювинолог кўригида бўлган. 4 дан 3 таси (14, 500 га яқини)тиббий кўрикдан ўтмаган. Мана бу келгусида ёш оналарда учраши мумкин бўлган генитал ва эстрагенитал касалликларнинг бошланишидир.

Ўтказилган тадқиқот сўровномалар натижалари турмуш қурган Ўзбекистонликлар асосан учта фарзандли бўлишни, тўнғич фарзанд туғилиши учун эса 22 ёш энг мақбул ёш эканини кўрсатган. Шунингдек Жамоатчилик фикрини ўрганиш марказининг экспертлари Ўзбекистон фуқаролари “репродуктив саломатлик” ва “репродуктив ҳуқуқ” тушунчалари ҳақида нима деб ўйлаши, уларнинг оилани режалаштиришга бўлган муносабати ва нечта

фарзанд кўришни истаётгани билан қизиқиб кўрган. Тадқиқот натижаларига кўра, фарзандлар оиланинг энг олий қадрияти бўлиб қолмоқда. Бу нуқтаи назарни ўзбекистонликларнинг 77,8 фоизи қўллаб-қувватлаган. Шу билан бирга кўп болали оилалар сони камаяётгани, бироқ ҳар еттинчи оилада тўртта фарзанд, ҳар ўнинчи оилада – бешта ва ундан ортиқ бола борлиги қайд этилади. Ўтган 2023 йили республикада жами 726,8 минг нафар бола дунёга келган. Шунга қарамадан, 30 ёшгача бўлган ёшлар орасида иккита фарзандли бўлиш маъқул деган фикр оммабоп. 30 ёшдан катта оилалар эса болалар учта бўлиши керак деган фикрда. Шаҳарликларнинг 24,3 фоизи икки фарзандли бўлишни, 32,2 фоизи учта фарзандли бўлишни, 31 фоизи тўртта фарзандли бўлишни истади. Қишлоқ аҳолиси орасида ушбу кўрсаткич шунга мос равишда 23,5 фоизни, 37,8 фоизни ва 23,3 фоизни ташкил этган. Аёл неччи ёшда биринчи фарзандини туғиши керак, деган саволга турлича фикр билдирилган. Сўровда қатнашганларнинг унча катта бўлмаган қисми 18-19 ёшни кўрсатган бўлса-да, умуман олганда Ўзбекистонликлар сал кечроқ муддат тарафдори эканлиги маълум бўлди. Хусусан, иштирокчиларнинг 25 фоизи 20-25 ва 23-25 ёшни, фуқароларнинг қарийб учдан бир қисми эса 22 ёшни кўрсатган. Статистика маълумотларига кўра, Ўзбекистонда биринчи марта туғаётган аёллар сони барқарор ошиб бормоқда. Туғруқлар орасида камида уч йиллик танаффусга амал қилиш зарурати ҳақидаги савол қизиқарли натижаларни берган. Маълум бўлишича, ушбу нуқтаи назарни мамлакат фуқароларининг ярми қўллаб-қувватлар экан. Бироқ бу борада турли ҳудудлар аҳолисининг фикри фарқ қилиши ҳам аниқ бўлди. Сўров натижаларига кўра, аёлларнинг репродуктив саломатлиги ҳақида Андижон (72,3 фоиз), Бухоро (71,2 фоиз) ва Самарқанд (66,9 фоиз) вилоятларида кўпроқ қайғуришар экан. Қашқадарё вилоятида туғруқлар орасида танаффус бўлиш заруратини аҳолининг фақат 39,2 фоизи тушуниши маълум бўлди. Бу рақам пойтахтда ундан ҳам паст: юқоридаги саволга Тошкентликларнинг фақат 36 фоизи ижобий жавоб берган. Шунингдек социологлар “репродуктив саломатлик” атамаси (одамларнинг соғлом фарзандларни дунёга келтириш қобилиятини, хавфсиз ҳомиладорлик кафолатини, боланинг оомн қилиши ва соғлиғини, онанинг соғ-саломатлигини, кейинги ҳомиладорликни режалаштириш, шу жумладан керак бўлмаган ҳомиладорликнинг олдини олиш имкониятини ифодаловчи тўлиқ жисмоний, руҳий ва ижтимоий саломалик) билан ўзбекистонликларнинг неччи фоизи таниш эканини аниқлашга ҳам ҳаракат қилди. Натижалар ушбу тушунча сўров иштирокчиларининг фақат 36,5 фоизига маълумлигини кўрсатди, бу ўтган йилга қараганда сезиларли даражада кам. Айниқса ушбу кўрсаткич 18-19 ёшли йигит-қизларда пастлиги аниқланди. Марказ томонидан аҳолининг репродуктив ҳуқуқ, яъни эркаклар ва аёлларнинг ўз хоҳишига кўра туғилишни тартибга солишнинг хавфсиз, самарали, қиммат бўлмаган усуллари ҳақида маълумот олиш ва улардан фойдаланиш ҳуқуқи ҳақида хабардорлиги ҳам ўрганилди. Бу асосан фарзандли бўлиш ёки бўлмаслик ҳуқуқи бўлиб респондентларнинг 51,6 фоизи репродуктив ҳуқуқни болалар туғилишини режалаштириш ҳуқуқи сифатида, учдан бир қисми эса тегишли тиббий хизматга эга бўлиш ва болалар туғилишини режалаштириш ҳуқуқи сифатида ифодалаган. Социологларнинг қайд этишича, кераксиз ҳомиладорликдан сақланишни маъқулловчи кишилар сони ўсиб бормоқда. Бунда

иштирокчиларнинг 48,7 фоизи ҳомиладорликни сунъий тўхтатишга қарши фикр билдирган(4)...

Таққаслаш учун статистик маълумотлар	
Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1997 йил 11 мартдаги 133-сон қарорига 4-ИЛОВА Врач амбулатор қабулда 1 ставкада 1 ойдв 144 соат ишлаши белгиланган.	КТМПда 1 ставкада ювинолог 1 штат бирлигида врач ишга олинган.1 ойда 144 соат ишламоқда.
11 ҳафтада 36 соат(6 иш кунида)ишлаши керак ва ишламоқда	
Бир кунда 6 соат ишлаши белгиланган	Бир кунда 6 соат ишламоқда.
КТМП “МЕДХАБ”Электрон тизим буйича 20 минутда битта беморни кўриши белгиланган.	
1 кунда 6 соат ичида 18 та беморни кўриш керак	
Ювинолог 2023 йил да 5616 та бемор қизчаларни қабул қилиши лозим эди.	5359 кўрилган.
Чирчиқ шаҳрида 0 ёшдан 18 ёшгача 20 161(2023 якуни) қиз бор	
Шундан 20161 та 0 ёшдан 18 ёшгача (100%)2023 йил тиббий кўрикдан ўтиши лозим эди. Шундан 5359 2023 йил тиббий кўрикдан ўтган.	
Шундан 1689 таси жами касал топилган	
Ювинолог 2023 й жами 405 таси диспансер назоратига олинган.	
52 нафари (12%) ҳайз бузилиши аниқланган.	
74 (17%) вулвит аниқланган.	
42 (10%) да адекцид ва кичик таз яллиғланиш касалликлари аниқланган.	
112 (27%) тухумдон кистаси аниқланган.	
2 (0,4%) ювинил қон кетиш аниқланган.	
1 (0,2%) мастопатия аниқланган.	
1(0,2%) аменория аниқланган.	
41 (9,9% алгоменария аниқланган.	
38 (9,2%) жинсий орган ривожланиш нуқсони аниқланган.	
1(0,2%) ташқи жинсий йўллар жароҳати аниқланган.	
48(11%) бошқа қасалликлар аниқланган.	

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2018 йил 10 майдаги , 352-сонли “Қизлар ва фертил ёшидаги аёлларга кўрсатиладиган акушер-гинекологик ва тиббий ёрдам хизматлари самарадорлигини ошириш чоратадбирлари тўғрисида” ги қарори .
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг, 08.11.2019 йилдаги ПҚ-4513-сон “Репродуктив ёшдаги аёллар, ҳомиладорлар ва болаларга кўрсатиладиган тиббий ёрдам сифатини ошириш ва кўламини янада кенгайтириш тўғрисида”қарори.

3. Репродуктив саломатлик ва никоҳ ёши. Дата: 16.02.2016 Г.Эргашова, Мирзаобод туман ФХДЁ бўлими инспектори . <https://sirdaryo.adliya.uz/sirdaryo/uz/publikatsii/detail.php?ID=24281>
4. Ёшлар “репродуктив саломатлик” нималигини яхши билмайди .02 IYUN 2017. [HTTPS://ANHOR.UZ/UZ/SOCIETY/10951-2/](https://ANHOR.UZ/UZ/SOCIETY/10951-2/) . [ЖАМИЯТ](#).
5. ЎзР ССВнинг 2012 йил 18 майдаги № 137 «Бирламчи тиббий-санитария ёрдами муассасаларида ҳомиладорларга тиббий ёрдам кўрсатиш, антенатал парваришни таъминлаш ва ташкиллаштириш тўғрисида»ги буйруғи.
6. «Бирламчи тиббиёт муассасаларида хомиладорлик даврида парвариш ва тиббий ёрдам кўрсатиш бўйича стандартлар», ЎзР ССВ, Тошкент, 2016 й.
7. ЎзР ССВнинг 2017 йил 18 мартдаги 112-сонли “Аҳоли репродуктив саломатлигини мустаҳкамлаш, аҳолини патронаж хизмати ва профилактик кўриклар билан қамраб олиш юзасидан амалга оширилган ишларни янада такомиллаштириш тўғрисида”ги буйруғи.
8. Чирчиқ шаҳар тиббиёт бирлашмаси статистика бўлими 2023 йил ҳисоботи.

MORPHOLOGY OF LOCAL REGULATORY COMPONENTS OF THE SMALL INTESTINAL MUCOSA IN THE CONTEXT OF CONGENITAL SMALL BOWEL OBSTRUCTION EXPERIMENTALLY ANALYZED IN NEONATES

Mirzayeva Sarvinoz Sodikovna

Assistant of the Department of Histology, Cytology and Embryology Samarkand State Medical University

Raupova Rayhona Erkin qizi

Student of group 105 of the Faculty of Pediatrics Samarkand State Medical University

Abstract: This study analyzed the morphology of the small intestine in rabbit fetuses exposed to pesticide during pregnancy and in newborns suffering from congenital small intestinal obstruction. It was revealed that morphological changes in the structure of the jejunum of experimental animals are similar to the small intestine anomalies in newborns with the same diagnosis. Pesticide poisoning of rabbit mothers during pregnancy causes a delay in the development of both structural components of the jejunum and its regulatory structures in the offspring. Typical morphologic changes in the structure of the small intestine are also observed in newborns with congenital pathology of this organ.

Key words: newborns, small intestine, morphology, atresia, stenosis, jejunum, pesticide, nervous apparatus.

Introduction. According to modern theories, in newborn children, as well as in other mammals, after birth, the function of the mother-placenta-fetus system, which provides continuous intrauterine harmonious development of the fetus, is replaced by a subsequent system: mother's breast milk - child [1-5]. It is known that one of the factors polluting the environment (biosphere) is pesticides used for plant treatment. However, the influence of pesticides on all local regulatory structures in their complex (nervous, diffuse endocrine and immune), as well as on inductive and integrative interrelationships of regulatory structures among themselves, remains an understudied issue. Extreme environmental factors during the formation of organs and systems in ontogenesis are often the cause of various congenital developmental anomalies [6-10]. To elucidate the mechanisms of pesticide action during pre- and postnatal development, it is necessary to conduct a detailed study of the development of tissue and regulatory structures of the intestine, as well as to perform a comparative analysis of the features of their morphogenesis in the control and in animals exposed to pesticides during these periods of ontogenesis. Consequently, the study of morphology of internal organs and their local regulatory structures during the late prenatal and early

postnatal ontogenesis, when morphofunctional differentiation and formation of organs and systems of the future organism takes place, is important for both scientific and practical aspects [11-14]. Consequently, the issues of sequential development and morphofunctional formation of regulatory structures of internal organs and the influence of pesticides on them through the maternal body remain insufficiently studied.

Purpose of the study. The main purpose of this study is to analyze the morphological characteristics of the small intestine wall in order to reveal the peculiarities of congenital small intestinal obstruction in experimental animals and newborns.

Material and methods of research. The object of the study was the small intestines of rabbit fetuses subjected to pesticide poisoning during pregnancy of rabbits, as well as operated newborn rabbits with congenital anomalies of the small intestine.

Results of the study and their discussion. In the course of experimental studies, it was found that exposure of pregnant rabbits to pesticides, and consequently the developing fetus, increases the likelihood of congenital malformations, including atresia and stenosis of the intestinal tube. Pesticides entering the body of pregnant rabbits penetrate the placental barrier and have a negative impact on the developing fetus, which leads to a delay in its growth and development. This is reflected in the formation and functional establishment of morphological structures of the small intestine of rabbit offspring, including its regulatory apparatuses - intramural nervous, diffuse endocrine and immune. Comparative analysis of morphological and morphometric parameters showed a significant effect of pesticides on the development of the fetal organ, including its morphogenesis and histogenesis, as well as the formation of intestinal wall structures. This is manifested in irregular thickening of the wall, increase of muscular and submucous membranes. In fetuses exposed to pesticides during pregnancy of rabbits, a delayed "maturation" of the structural components of the intestinal wall is observed, leading to a low rate of decrease in morphometric parameters and preservation of high values, which is characteristic of poorly differentiated structural components of the small intestine wall. Such results indicate possible prerequisites for the development of congenital pathologies such as jejunal atresia and stenosis.

In newborn animals from the experimental group, there is a significant diversity in the shape of villi and crypt cavities, as well as a high content of mesenchymal cells, especially in the submucosal base. Animals from the experimental group have a delay in the development and formation of the jejunum, which leads to an increase in the duration of the period of mixed feeding and a later transition to the final feeding.

In the mucous membrane of the jejunum of experimental animals, linear dimensions decrease, and the total density of apudocytes decreases. Pesticide ingestion in rabbit fetuses through the mother's body during pregnancy causes reactive changes

in the intramural nervous apparatus of their offspring during late prenatal and early postnatal ontogenesis. These changes are manifested in hyperimpregnation of nerve structures, hyperplasia of outgrowths, as well as in the formation of dendritic plates and hypertrophy of nerve fibers and their terminals. Some synaptic structures undergo deformation. All this leads to some delay in the morphofunctional development of nerve structures compared to control animals, which can probably affect the development of structural components of the jejunal wall and contribute to the development of congenital anomalies.

The formation of immune structures of the jejunal mucosa and other regulatory structures of the organ is relatively slow compared to the same-aged control rabbits. Hypoplasia of the organ and its structures should be considered as a natural consequence of the toxic effect of the pesticide on the processes of morphogenesis and organogenesis, differentiation of structures and formation of functional systems of different levels, as well as integration and adaptation. During the transition to mixed nutrition, an increase in the number of leukocytes and immunocytes is observed, which reflects the adaptation response of the organ to the impact of an unfavorable factor.

To further analyze the negative impact of pesticides on the formation of the gastrointestinal tract of human fetuses, the morphology of the small intestine of newborns with congenital small intestinal obstruction was studied. For this purpose, samples of the affected area of the small intestine were taken from newborns during surgery for subsequent histologic analysis. The histologic study showed hypoplasia of the organ and similar changes in the morphology of structural components of the small intestine, which is a natural consequence of the lag in the formation of functional systems, integration and adaptation. Thus, experimental poisoning of rabbits during pregnancy with pesticide leads to delayed development of both structural components of the jejunum and its regulatory structures in the offspring. Characteristic morphological changes are also observed in the small intestine of newborns with congenital anomaly of the organ.

Conclusions. Our experimental studies demonstrate that morphologic changes in the jejunum of experimental animals are similar to the structural changes found in the small intestine of newborns with congenital anomalies of the small intestine during surgical interventions.

Given the assumption that one of the main routes of contamination of humans, including pregnant women, with pesticides widely used in agriculture is water bodies used by the population and water supply services of settlements as sources of drinking water, we can conclude that there is a high degree of correlation between the risk of birth of children with congenital malformations of the small intestine and the problems of water supply to the population, as well as the intensity of use of chemical plant protection products observed in some regions.

List of references

1. Oripov F.S. Adrenergic nervous structures of the jejunum of rabbits in early postnatal ontogenesis // *Morphology*, 2008. T. 133. № 2. C. 100a-100a.
2. Teshayev Sh.Zh., Khudojberdiev D.K., Teshayeva D.Sh. Impact of exogenous and endogenous factors on the stomach wall // *Problems of biology and medicine*. C. 212.
3. Teshayev Sh.Zh. et al. Relationship of anthropometric indices with the volume of testicles and spermatogenesis of young men of conscription age in Bukhara region // *Physician-aspirant*, 2006. № 1. C. 84-87.
4. Firdavs O. Age morphology of immune structures of the jejunum of the rabbit during early postnatal ontogenesis // *European science review*, 2017. № 1-2.
5. Oripov F.S. Morphology of the neuroendocrine-immune system of the jejunum in early postnatal ontogenesis // *European science review*, 2017. no. 1-2. C. 95-98.
6. Oripov F. S. Age morphology of immune structures of the jejunum of the rabbit during early postnatal ontogenesis // *Scientific journal "Medicine and Health"*, 2011. T. 5. C. 130-134.
7. Aminov Z., Haase R. & Carpenter D., 2011. Effects of polychlorinated biphenyls on lipid synthesis. *Epidemiology*. 22 (1). S. 298-S. 299.
8. Indiaminov S.I. Morphological features of the human brain at different variants of lethal blood loss against the background of alcohol intoxication // *Bulletin of the Russian State Medical University*. Moscow, 2011. № 5. C. 63-66. 106
9. Jamshid S., Ravshan S. Associated malformations in children with congenital cleft lip and palate // *European science review*, 2017. no. 1-2.
10. Kasimov S. et al. Hemosorption in the complex treatment of hepatargy // *International Journal of Artificial Organs*, 2013. T. 36. № 8.
11. Slepov V.P. et al. The use of etonium in the combined treatment of purulent-inflammatory diseases in children // *Clinical Surgery*, 1981. № 6. C. 78.
12. Sait I. Hypothalamic vascular damage in various types of blood loss against the background of acute alcohol intoxication // *European Scientific Review*, 2016. no. 7-8.
13. Suratovich O.F. Morphology of the neuroendocrine-immune system of the jejunum in early postnatal ontogenesis // *European science review*, 2017. no. 1-2.
14. Shamsiev A.M., Oripov F.S., Shamsieva D.A. Clinical and morphologic features of congenital anomalies of small intestine development in regions with different intensity of use of chemical plant protection products.

**THE MAIN STRATEGIES FOR SOLVING CURRENT PROBLEMS AND
DEVELOPING A CONCEPT FOR THE DEVELOPMENT OF THE
FINANCIAL MARKET IN UZBEKISTAN**

Student. Mansuraliyeva K.R.

Student. Karimov M.A.

Student. Rakhimov H.K.

Namangan Institute of Engineering and Technology

Annotation. This article is devoted to the analysis of the main directions for solving existing problems in the financial market in Uzbekistan and creating a concept for its further development. The article discusses such important aspects as improving the transparency and stability of financial markets, the development of innovative financial technologies, and strengthening regulation and control over financial transactions. The authors of the article propose a number of specific measures that can contribute to the sustainable and effective development of the financial market in the future.

Keywords: financial market, investments, investment activities, investment institutions, financial market development concept, financial market information transparency, securities market, financial market infrastructure, stock exchange

The financial market of Uzbekistan is under development, and for its effective functioning it is necessary to take a number of strategic measures. Currently, it has become clear that for the development of the financial sector it is necessary to develop a concept that would define the main directions and mechanisms of its development.

Significant progress has been made in Uzbekistan in creating a legal framework for the development of the financial market and the protection of the rights of depositors and investors. This is confirmed by the adoption of the laws "On the Protection of the Rights of Joint-Stock Companies and Shareholders" and "On the Securities Market", as well as other legislative and regulatory acts. The President of Uzbekistan adopted a resolution dated January 14, 2019 on the management of state assets and measures to improve the system of antimonopoly regulation and the capital market. The country is undergoing large-scale reforms aimed at stimulating economic growth, increasing competitiveness, modernizing and diversifying the economy, as well as creating favorable conditions for attracting investment in key industries.

At the same time, the further development of financial markets requires further attraction of foreign and domestic investments into the region's economy, and the protection of the legitimate rights of investors should be strengthened and placed among the most important national priorities.

To achieve this goal, the following measures must be taken:

1. To improve the coordination of the activities of various public authorities responsible for protecting the rights of investors.
2. Strengthen control over compliance with the current legislation of the Republic of Uzbekistan.
3. Develop effective compensation mechanisms to protect the rights of investors.
4. To continue the development of the investor risk insurance system.
5. Optimize the income taxation system for strategic investors.

In order to improve the protection of investors' rights in the country, it is necessary to tighten the requirements for licensing professional participants in the securities market and institutional investors, as well as standards for registration of prospectuses and reporting of issuers. In addition, the economic efficiency of self-regulatory organizations and professional participants in the securities market should be improved.³ To create and legislatively ensure the State Concept of the formation and development of regional financial markets, which should subsequently form the basis of the State Program for reforming the regional economy of Uzbekistan.

One of the main tasks in the development of the financial market is to increase information transparency. To achieve this goal, it is necessary to create a unified information base on all products that may be of interest to potential investors. In addition, it is necessary to organize cooperation between government agencies and financial institutions to eliminate the risks associated with information asymmetry. The introduction of a unified index system will allow us to assess the situation on the securities market. It is also important to strengthen responsibility for providing inaccurate and untimely information. National standards should ensure the completeness, speed, clarity, comparability and accuracy of data provided to investors. In addition, it is necessary to conduct professional information and explanatory work among various categories of investors in order to highlight various aspects of the investment potential of the region and competitive enterprises. It is also important to create a recognizable image of the region that inspires confidence among potential buyers. To do this, it is necessary to strengthen the role of the media in highlighting the potential of the region, the best enterprises and promising investment projects.

The concept of financial market development in Uzbekistan should be focused on sustainable growth, improving competitiveness and attracting investments. The implementation of the above strategies will help achieve these goals and create a favorable environment for the development of the financial sector in the country.

List of used literature:

1. Decree of the President of the Republic of Uzbekistan No. 5630 dated January 14, 2019 "On measures to radically improve the system of State asset management, antimonopoly regulation and the capital market".

2. Astapov K.L. On the transformation of economic policy in the context of the crisis of 2020 // *Society and Economics*. 2020 Issue 11 pp. 5-20.
3. Alimuradov M.K., Astapov K.L., Wenger K.G., Khabekova M.K. The role of financial institutions in ensuring the implementation of strategic priorities of Kuzbass / *Economics in industry*. 2020 Vol. 13 No. 3 pp. 399-408.
4. Manuilov K.E. Problems of evaluating the effectiveness of financial markets / *Actual problems of international finance* / Edited by V.D. Milovidov, 2013 – pp.251-260. – 0.5 p
5. Milovidov V.D., Asker-zadeh N.V. Protectionism 2.0: a new reality of the era of globalization // *World economy and international relations*. 2020 Vol. 64 No. 8 pp. 37-45.
6. Goncharenko T.V., Podgornaya K.N. Individual investment account: development trends // *The scientific result. Economic research*. 2020 Vol. 6 No. 4
7. Kadirova H.T., Mirzakholikov B.B. Problems of investment policy development in the financial market and ways to solve them. Collection of articles based on the materials of the international scientific and practical conference "Integration of science and practice in the modern world" part 2 of the publishing house - "SIC Bulletin of Science". Ufa. 2019 pp. 35-43.
8. Manuilov K.E. Speculative operations in the financial market / K.E. Manuilov // *Bulletin of MGIMO University*. - 2013 - No. 6 - pp. 141-148. – 0.7 pp.l.

**RICHARDSON ASARLARINING LINGVOMADANIY
XUSUSIYATLARINI OCHIB BERISHIDA BADIY
TAVSIR VA IFODA VOSITALARINING AHAMIYATI**

Odinaxon Samatova

Andijon Davlat Chet Tillar Insituti

+998993288652

@odinaxonsamatova.gmail.com

Annotatsiya: ushbu maqolada Richardson o'z romanlarida til va madaniy xususiyatlarni qanday ochib berganiga e'tibor qaratib, Samuel Richardson asarlaridagi badiiy tasvir va ifoda vositalarini o'rganishga xizmat qiladi. Dialog, hikoya qilish texnikasi, ramziylik, hikoya ovozi va ijtimoiy sinf va axloqni o'rganish tahlili orqali ushbu tadqiqot Richardson o'quvchilarni 18-asr Angliya dunyosiga qanday jalb qilishni taqazo qiladi va uning nutqini shakllantirgan lingvistik nuanslar va madaniy me'yorlarga oydinlik kiritadi.

Kalit so'zlar:tilning badiiy tasvirlari, ifoda vositalari, dialog, hikoya qilish texnikasi, madaniy me'yorlar, ifodaviy elementlar, lingvistik xususiyatlar, madaniy xususiyatlar, tilning nuanslari.

**THE IMPORTANCE OF ARTISTIC EXPRESSION AND MEANS OF
EXPRESSION IN REVEALING THE LINGUISTIC AND CULTURAL
FEATURES OF RICHARDSON'S WORKS**

Abstract: this article explores the artistic representation and means of expression in the works of Samuel Richardson, focusing on how Richardson reveals linguistic and cultural features in his novels. Through an analysis of dialogue, narrative techniques, symbolism, narrative voice, and exploration of social class and morality, this study examines how Richardson immerses readers in the world of 18th-century England, shedding light on the linguistic nuances and cultural norms that shaped his characters' lives. By delving into the complexities of human emotions, relationships, gender dynamics, and moral dilemmas.

Keywords: artistic representations, means of expressions, dialogue, narrative techniques, cultural norms, expressive elements, linguistic features, cultural features,nuances of the language

**ЗНАЧЕНИЕ ХУДОЖЕСТВЕННОЙ ВЫРАЗИТЕЛЬНОСТИ И СРЕДСТВ
ВЫРАЗИТЕЛЬНОСТИ В РАСКРЫТИИ ЛИНГВОКУЛЬТУРНЫХ
ОСОБЕННОСТЕЙ ТВОРЧЕСТВА РИЧАРДСОНА**

Аннотация: В данной статье исследуются художественная репрезентация и средства выразительности в творчестве Сэмюэля Ричардсона, уделяя особое внимание тому, как Ричардсон раскрывает языковые и культурные особенности в своих романах. Посредством анализа диалога, повествовательных техник, символизма, повествовательного голоса и исследования социального класса и морали это исследование исследует, как Ричардсон погружает читателей в мир

Англии 18-го века, проливая свет на языковые нюансы и культурные нормы, которые сформировали его жизнь персонажей. Углубляясь в сложности человеческих эмоций, отношений, гендерной динамики и моральных дилемм.

Ключевые слова: художественные представления, средства выразительности, диалог, приемы повествования, культурные нормы, экспрессивные элементы, языковые особенности, культурные особенности, нюансы языка.

Kirish. Richardson asarlarining lingvistik va madaniy xususiyatlarini ochishda badiiy tasvir va ifoda vositalari muhim rol o'ynaydi. 18-asr ingliz yozuvchisi Samuel Richardson tildan innovatsion foydalanishi va inson his-tuyg'ulari va munosabatlarini chuqur o'rganish yo'nalishi bilan mashhur. Richardson o'zining "Pamela", "Klarissa" kabi romanlari orqali o'z davrining lingvistik jilolari va madaniy me'yorlariga oydinlik kiritib, ijtimoiy o'zaro ta'sirlar va axloqiy ikkilanishlar murakkabligini chuqur o'rganadi. Richardson qo'llagan badiiy uslublar va ekspressiv elementlarni tahlil qilish orqali biz uning asarlarini shakllantiradigan lingvistik va madaniy jihatlarni chuqurroq tushunishimiz mumkin.

Samuel Richardson asarlarida ifoda vositalari; asarlaridagi til va madaniy xususiyatlarni ochish. 18-asrning nufuzli ingliz yozuvchisi Samuel Richardson o'z asarlarida inson tuyg'ulari, axloqiy ikkilanishlar va ijtimoiy dinamikalarni chuqur o'rganishi bilan mashhur. Richardson o'zining "Pamela yohud taqdirlangan fazilat" va "Klarissa" romanlari orqali o'z qahramonlari hayotining lingvistik va madaniy nuanslarini o'rganib, o'quvchilarga 18-asr Angliyasining yorqin tasvirini taqdim etadi. Ushbu maqola Richardsonning ifoda vositalarini chuqurroq o'rganishga qaratilgan bo'lib, unda Richardson asarlaridagi dialog, hikoya qilish texnikasi, ramziylik, hikoya ovozi va ijtimoiy sinf va axloqni o'rganish orqali til va madaniy xususiyatlarni qanday ochib berishiga e'tibor qaratadi. Richardson o'z asarlarining lingvistik va madaniy xususiyatlarini ochib berish uchun dialogdan tashqari turli ifoda vositalaridan foydalanadi. Richardson tomonidan qo'llaniladigan eng mashhur usullardan biri epistoliar shakl bo'lib, unda romanlar qahramonlar tomonidan yozilgan bir qator harflar sifatida taqdim etiladi. Ushbu format Richardsonga o'z qahramonlarining fikrlari va his-tuyg'ularini chuqur o'rganishga imkon beradi, o'quvchilarga asar qahramonlarining ichki hayotini yanada yaqinroq tushunish imkonini beradi. Richardsonning epistoliar shakl va vaziyatning batafsil tavsifidan tashqari, hikoya ovozidan foydalanishi ham o'z asarlarida lingvistik va madaniy xususiyatlarni ochib beradigan ifoda vositasi bo'lib xizmat qiladi. Richardson o'z romanlarida ko'pincha bir nechta hikoyachilar yoki nuqtai nazarlardan foydalanadi, bu o'quvchilarga voqealarni turli nuqtai nazardan ko'rish va qahramonlar va ularning motivlari haqida to'liqroq tushunchaga ega bo'lish imkonini beradi. Richardson turli xil hikoya tovushlari o'rtasida almashinish orqali 18-asr Angliyasida mavjud bo'lgan til uslublari va madaniy istiqbollarning xilma-xilligini qamrab oluvchi polifonik teksturani yaratadi. Richardson asarlaridagi ushbu maktublar orqali til va muloqotning nozik tomonlarini tasvirlab beradi, uning qahramonlarining o'zaro munosabatlarini shakllantiradigan ijtimoiy konventsiyalar va hissiy murakkabliklarni ochib beradi. Richardson ishlatgan yana bir muhim ifoda vositasi bu uning muhit va atmosferaga diqqatli e'tiboridir. Richardson o'z qahramonlari harakat qiladigan va o'zaro ta'sir qiladigan jismoniy

muhitni yorqin tasvirlab, madaniy ahamiyatga ega bo'lgan joy tuyg'usini yaratadi. Aristokratiyaning buyuk mulklaridan tortib ishchilar sinfining kamtar kottejlarigacha, Richardsonning sharoitlari 18-asr Angliyasining ijtimoiy tabaqalanishi va madaniy me'yorlarini aks ettiradi. Richardson o'zining ushbu sozlamalarni hayajonli ta'riflari orqali o'quvchilarni o'z qahramonlarining hayotini belgilaydigan til va madaniy xususiyatlarni yoritib, tanish va begona dunyoga cho'mishga taklif qiladi.

Bundan tashqari, Richardsonning ijtimoiy tabaqa va ierarxiyani o'z qahramonlarining nutq naqshlari va xatti-harakatlari orqali o'rganishi uning asarlarining lingvistik va madaniy xususiyatlari haqida qo'shimcha ma'lumot beradi. "Pamela yohud taqdirlangan fazilat" kabi romanlarida Richardson quyi tabaqa qahramonining tili va xulq-atvorini o'zining aristokratik ish beruvchilarining tiliga qarama-qarshi qo'yib, o'sha paytda ingliz jamiyatini belgilab bergan ijtimoiy nomutanosiblik va kuch dinamikasini ta'kidlaydi. Richardson sinfiy tafovutlarning ushbu tasvirlari orqali turli xil ijtimoiy kelib chiqishi bo'lgan shaxslar o'rtasidagi o'zaro munosabatlarni tartibga soluvchi lingvistik kodlar va madaniy me'yorlarni ochib beradi va o'quvchilarga 18-asr Angliyasining nozik portretini taqdim etadi. Richardsonning o'z asarlarida axloqiy falsafa va axloqiy dilemmalar bilan shug'ullanishi inson xatti-harakatlarining lingvistik va madaniy murakkabliklarini o'rganadigan ifoda vositasi bo'lib xizmat qiladi. Richardson axloqiy tanlovlar va axloqiy dilemmalar bilan kurashayotgan qahramonlarni taqdim etish orqali o'quvchilarni o'z harakatlariga asos bo'lgan qadriyatlar va e'tiqodlar haqida fikr yuritishga taklif qiladi. Richardson 18-asrda Angliyada fazilat, or-nomus va halollik tushunchalarini shakllantirgan lingvistik nuanslar va madaniy me'yorlarni o'rganadi va o'quvchilarga o'z davrining axloqiy manzarasi haqida chuqur ma'lumot beradi.

Dialog aks ettiruvchi vosita sifatida. Richardson o'z asarlarida til va madaniy xususiyatlarni ochib beradigan asosiy vositalardan biri dialogdir. Richardson romanlarida dialog 18-asr Angliyasining ijtimoiy normalari, lingvistik kodlari va kuch dinamikasini aks ettiruvchi oyna vazifasini bajaradi. Qahramonlarning suhbatlari orqali o'quvchilar o'sha davrda keng tarqalgan til naqshlari, odob-axloq qoidalari va ijtimoiy ierarxiyalar haqida tushunchaga ega bo'ladilar. Masalan, "Pamela"da titul qahramonining ish beruvchisi janob B bilan o'zaro munosabatlari sinfiy farqlar va gender dinamikasining murakkabligini namoyish etadi. Janob B Pamelaga nisbatan qo'llagan rasmiy til ular o'rtasidagi kuch nomutanosibligini ta'kidlab, ijtimoiy mavqega asoslangan hurmat va hurmatning ijtimoiy kutishlarini ta'kidlaydi. Richardson dialog orqali 18-asrda Angliyada shaxslararo munosabatlarni shakllantirgan lingvistik nuanslarni samarali tarzda etkazadi.

Hikoya texnikasi va simbolizm. Richardsonning hikoya qilish usullari va simbolizmdan foydalanishi uning asarlarida til va madaniy xususiyatlar tasvirini yanada kuchaytiradi. Richardson murakkab hikoyalar va ramziy elementlar orqali o'quvchilarni o'z qahramonlari dunyosiga cho'mdirib, ularning hayotini boshqaradigan axloqiy dilemmalar va ijtimoiy umidlarga oydinlik kiritadi. Masalan, "Klarissa"da Richardson epistolyar shakldan foydalanadi. markaziy hikoya, o'quvchilarga qahramonlarning ichki fikrlari va his-tuyg'ularini o'rganishga imkon beradi. Richardson personajlar o'rtasida yoziladigan maktublar orqali o'z qahramonlari duch keladigan ijtimoiy munosabatlar, hissiy to'qnashuvlar va axloqiy dilemmalarning nozik tomonlarini ochib beradi. Bundan tashqari, gullar, kiyim-kechak va arxitektura

inshootlari kabi ramziy elementlar hikoyani boyitish uchun xizmat qiladi, qahramonlarning ichki dunyosi va jamiyatdagi rollari haqida nozik tushunchalarni taqdim etadi. Richardsonning o'ziga xos hikoya ovozi uning asarlarida til va madaniy xususiyatlarni ochishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Richardson hamma narsani biluvchi hikoyachi yoki qahramonlarning o'z ovozlari orqali 18-asr Angliyasining axloqiy murakkabliklari va ijtimoiy me'yorlariga bir oyna beradi. "Pamela yohud taqdirlangan fazilat" filmida Pamelaning kundalik yozuvlaridan tashqi kuzatuvlarga o'tish ierarxik jamiyatning qiyinchiliklarini boshqarayotgan yosh xizmatkor sifatidagi tajribalarining ko'p qirrali ko'rinishini taqdim etadi. Richardsonning Pamelaning ichki kurashlari va tashqi bosimlarini nozik tasviri uning shaxsiyatini shakllantirgan lingvistik cheklovlar va madaniy umidlarni ta'kidlaydi.

Ijtimoiy sinf va axloqni o'rganish. Richardson asarlarida asosiy o'rinni ijtimoiy tabaqa va axloqni o'rganish bo'lib, u orqali til va madaniy xususiyatlar ochib beriladi. Richardson turli xil ijtimoiy kelib chiqishi va axloqiy holatidagi personajlarni yonmayon qo'yish orqali jamiyat konventsionalari va individual agentlik o'rtasidagi ziddiyatlarni ta'kidlaydi. "Klarissa"da fazilatli Klarissa Xarlou va ma'naviy jihatdan noaniq Robert Lavleys o'rtasidagi to'qnashuv 18-asrda Angliyada keng tarqalgan qat'iy ijtimoiy ierarxiya va axloqiy dilemmalarni ochib beradi. Richardsonning ularning o'zaro ta'sirini tasvirlashda ularning munosabatlarini belgilab beruvchi kuch dinamikasi, gender rollari va axloqiy qadriyatlarining lingvistik nuanslari o'rganiladi. Umuman olganda, Samuel Richardsonning asarlari 18-asr Angliyasining murakkabliklarini yorituvchi til va madaniy xususiyatlarning boy gobelen bo'lib xizmat qiladi. Dialog, hikoya qilish texnikasi, ramziylik, hikoya ovozi va ijtimoiy sinf va axloqni o'rganish orqali Richardson o'quvchilarga inson his-tuyg'ulari, munosabatlari, gender dinamikasi va axloqiy nuqtai nazarlarning nozik tasvirini taklif qiladi. Uning asarlaridagi til va madaniy boylikni o'rganish orqali kitobxonlar Richardsonning badiiy ifodasi va o'z davri jamiyati haqidagi chuqur mulohazasiga chuqurroq baho berishlari mumkin.

Samuel Richardson asarlaridagi badiiy tasvirlar: estetik va ramziy o'lchovlarni ochish. Samuel Richardsonning asarlari til va madaniy xususiyatlarni o'rganishdan tashqari, estetik va ramziy o'lchovlarni ochib beruvchi badiiy tasvirlari bilan ajralib turadi. Tafsilotlarga ehtiyotkorlik bilan e'tibor berish, vizual tasvirlardan foydalanish va badiiy motivlar bilan shug'ullanish orqali Richardson o'z o'quvchilari uchun jonli va hayratlanarli dunyo yaratadi. Ushbu maqola Richardsonning badiiy tasvirlarini chuqurroq o'rganishga qaratilgan bo'lib, u hikoyani boyitish va asarlarining tematik rezonansini chuqurlashtirish uchun vizual elementlar, ramziylik va estetik usullardan qanday foydalanganiga e'tibor qaratishdir. badiiy tasvirlar - bu joy, atmosfera va xarakter tuyg'usini uyg'otish uchun vizual tasvirlar va tavsiflovchi detallardan foydalanish. Richardson landshaftlar, interyerlar, kiyim-kechak va buyumlarning yorqin tasvirlari orqali 18-asr dunyosining boy gobelenini chizib, o'quvchilarni o'z qahramonlari hayotining diqqatga sazovor joylari va tovushlariga singdiradi. Masalan, "Klarissa"da Richardsonning Xarlou oilasining hashamatli mulki, Lavleys sayyohlik uyining dabdabali atrofi va qahramonlar kiygan nafis liboslari haqidagi batafsil ta'riflari o'quvchining ijtimoiy muhit haqidagi tushunchasini kengaytiradigan vizual jadval yaratishga xizmat qiladi. Vizual tafsilotlarga e'tibor berib, Richardson nafaqat

o'z qahramonlari va sozlamalarini jonlantiradi, balki hikoyalarini haqiqiylik va chuqurlik tuyg'usi bilan to'ldiradi.

Simvolizm va allegoriya: Richardsonning badiiy tasvirlarining yana bir ko'zga ko'ringan jihati uning asarlarida chuqurroq ma'no va tematik rezonansni etkazish uchun simvolizm va allegoriyadan foydalanishdir. Gullar, oynalar, derazalar va me'moriy elementlar kabi ramziy motivlar orqali Richardson o'z hikoyalarini ma'no qatlamlari bilan to'ldiradi, bu esa o'quvchilarni o'z hikoyalarini turli darajadagi talqin qilishga taklif qiladi. Masalan, "Pamela"da atirgul motivi Pamelaning pokligi, aybsizligi va qiyinchiliklarga chidamliligini anglatadi. Roman davomida takrorlanib turadigan atirgul obrazi Pamelaning axloqiy yaxlitligi va ichki kuchini vizual tasvirlash vazifasini o'taydi va o'quvchilarga uning fe'l-atvori va motivatsiyasini ochib beradi. Richardson simvolizmdan shu tarzda foydalanib, o'z asarlariga she'riy o'lchov qo'shib, o'quvchilarni fazilat, vasvasa va qutqarish mavzulari bilan yanada chuqurroq shug'ullanishga chorlaydi.

Estetik uslublar va hikoya tuzilishi: Richardsonning badiiy tasvirlari uning asarlarida birlik, uyg'unlik va go'zallik tuyg'usini yaratish uchun estetik uslublar va hikoya tuzilishidan foydalanishda ham yaqqol namoyon bo'ladi. Richardson diqqatni jamlash, voqealarni tartibga solish va til, ohang va ritm kabi stilistik elementlarga e'tibor berish orqali qiziqarli va estetik jihatdan yoqimli hikoyalar yaratadi. Masalan, "Klarissa"da Richardsonning romanni harflar, boblar va bo'limlarga sinchkovlik bilan tashkil etishi asarning umumiy estetik jozibadorligiga xizmat qiladi. Epistolyar shakl qahramonlarning ichki hayotini chuqur o'rganishga imkon beradi, shu bilan birga o'quvchilarni hikoyaga jalb qiladigan yaqinlik va yaqinlik hissini yaratadi. Bundan tashqari, Richardsonning tildan foydalanishi - rasmiy dialogdan lirik tavsiflarga - hikoyaga lirik sifat qo'shib, uning hissiy ta'siri va tematik rezonansini kuchaytiradi. Badiiy elementlarning o'zaro ta'siri. Richardsonning badiiy tasvirlarida markaziy o'rinni vizual tasvirlar, ramziylik, estetik usullar va hikoya tuzilishining o'zaro ta'siri tashkil etadi, ular birgalikda va immersiv o'qish tajribasini yaratish uchun ishlaydi. Ushbu badiiy elementlarni birlashtirgan holda, Richardson o'quvchilarni o'z asarlari bilan turli darajadagi - tasvirlarining hissiy boyligidan tortib, mavzularining intellektual chuqurligigacha bo'lgan munosabatda bo'lishga taklif qiladi. Masalan, "Klarissa"da yorug'lik va zulmatning ramziy motivlari hikoya davomida to'qilgan bo'lib, qahramonlar duch keladigan axloqiy noaniqliklar va axloqiy dilemmalarni aks ettiradi. Yorug'lik va soya o'yini personajlarning ichki kurashlari, haqiqat va ezgulikka intilishlari, inson tabiatining murakkab tomonlari uchun metafora vazifasini o'taydi. Richardson ushbu ramziy elementlarni hikoyaga kiritish orqali asarning tematik rezonansini chuqurlashtiradi va o'quvchilarni axloq, o'ziga xoslik va agentlik masalalari haqida o'ylashga taklif qiladi. Richardson romanlari murakkab syujet tuzilmalari, xarakterlarning batafsil rivojlanishi va boy tasviriy til bilan ajralib turadi. Richardson o'zining tafsilotlarga bo'lgan e'tibori va his-tuyg'ularning nozik tasviri orqali 18-asr Angliyasining lingvistik va madaniy muhitini aks ettiruvchi yorqin va immersiv dunyoni yaratadi. Richardson lingvistik va madaniy xususiyatlarni ochib berish uchun badiiy tasvirdan foydalanishning asosiy usullaridan biri uning dialogdan foydalanishidir. Richardsonning romanlaridagi qahramonlar o'rtasidagi suhbatlar shunchaki so'z almashinuvi emas, balki o'sha davrning ijtimoiy ierarxiyasi, xulq-atvori va qadriyatlariga bir oyna bo'lib xizmat qiladi. Turli personajlar ishlatadigan tilga va

ularning o'zini ifodalash usullariga diqqat bilan e'tibor qaratish orqali o'quvchilar Richardson davrining lingvistik nuanslari va madaniy me'yorlari haqida tushunchaga ega bo'lishlari mumkin.

Richardsonning dialog bilan bir qatorda hikoya qilish usullaridan foydalanishi ham uning asarlarining lingvistik va madaniy xususiyatlarini ochib berishda katta rol o'ynaydi. Richardsonning romanlari ko'pincha uning qahramonlari duch keladigan axloqiy dilemmalar va axloqiy ikkilanishlar atrofida tuzilgan bo'lib, 18-asr Angliyasining ijtimoiy normalari va qadriyatlarini aks ettiradi. Richardson murakkab syujet ishlanmalari va personajlarning o'zaro ta'siri orqali fazilat, sharaf va ijtimoiy tabaqa kabi mavzularni o'rganadi, uning qahramonlari hayotini shakllantirgan lingvistik nuanslar va madaniy kutishlarga oydinlik kiritadi. Richardson badiiy tasvirining asosiy jihatlaridan biri uning gender dinamikasi va munosabatlarni tasvirlashidir. "Pamela" va "Klarissa" kabi romanlarida Richardson o'z davridagi erkaklar va ayollar o'rtasidagi munosabatlarni tartibga soluvchi kuch dinamikasi va ijtimoiy cheklovlarni ta'kidlab, erkak va ayol o'rtasidagi munosabatlarning murakkabligini o'rganadi. Richardson o'zining erkak va ayol qahramonlari o'rtasidagi o'zaro ta'sirlar orqali 18-asrda Angliyada gender rollari va umidlarini belgilab beruvchi til kodlari va madaniy me'yorlarni ochib beradi. Ushbu gender dinamikasi kontekstida uning qahramonlarining muloqot qilish va his-tuyg'ularini ifodalash usullarini o'rganish orqali o'quvchilar Richardson dunyosini shakllantirgan til va madaniy xususiyatlar haqida tushunchaga ega bo'lishlari mumkin. Qolaversa, Richardsonning timsol va tasvirlardan foydalanishi ham asarlarida til va madaniy xususiyatlarining badiiy ifodalanishiga xizmat qiladi. Richardson gullar, landshaftlar va ob'ektlar kabi belgilardan foydalanish orqali o'z davrining madaniy kontekstiga mos keladigan chuqurroq ma'no va hissiyotlarni beradi. Masalan, "Klarissa"da qahramonning oppoq libosi va qorong'u xonada qamalishining ramziy ahamiyati poklik va buzuqlik, aybsizlik va tajriba o'rtasidagi ikkilanishni aks ettiradi. Richardson asarlaridagi ushbu ramziy elementlarni tahlil qilish orqali o'quvchilar uning hikoyalarida mavjud bo'lgan lingvistik va madaniy nuanslarni yorituvchi ma'no qatlamlarini ochishlari mumkin.

Samuel Richardsonning asarlari estetik va ramziy o'lchovlarni ochib beradigan badiiy tasvirlari bilan ajralib turadi. Vizual tasvirlar, ramziylik, estetik usullar va hikoya tuzilmasi orqali Richardson o'quvchilarni bir necha darajalarda - o'z ta'riflarining hissiy tajribasidan tortib, mavzularining intellektual kashfiyotlarigacha jalb qiladigan boy teksturali dunyoni yaratadi. Richardsonning badiiy tasvirlarini o'rganish orqali o'quvchilar uning hikoya qilish mahorati, tildan ta'sirchan foydalanishi va inson tabiati haqidagi chuqur tushunchalarini chuqurroq tushunishlari mumkin.

Xulosa. Badiiy tasvir va ifoda vositalari Samuel Richardson asarlarini lingvistik va madaniy xususiyatlarini ochib beradigan muhim vositalardir. Dialog, epistoliar shakl va vaziyatni batafsil tavsiflash kabi usullardan foydalangan holda, Richardson o'quvchilarni 18-asr Angliya dunyosiga jalb qiluvchi boy til va madaniyat modellenini yaratadi. Richardson insoniy his-tuyg'ular va munosabatlarning tafsilotlari va nozik tasviri orqali o'z davrining lingvistik nuanslari va madaniy me'yorlariga bir shakl taklif qiladi. Richardson ishlatgan badiiy usul va ekspressiv elementlarni tahlil qilish orqali biz uning asarlarini belgilab beruvchi til va madaniy boylikni chuqurroq anglay olamiz.

Richardson insoniy his-tuyg'ular, munosabatlar, gender dinamikasi va axloqiy ikkilanishlarning murakkabligini o'rganish orqali o'z davrini belgilab bergan lingvistik nuanslar va madaniy me'yorlarga oydinlik kiritadi. Richardson o'zining tafsilotlarga bo'lgan e'tibori va personajlar va vaziyatlarning nozik tasviri orqali o'quvchilarga lingvistik kodlar, madaniy tushunchalar va axloqiy mulohazalar asosida shakllangan jamiyatning yorqin portretini taqdim etadi. Richardson qo'llagan badiiy uslublar va ekspressiv elementlarni tahlil qilib, kitobxonlar uning asarlarini belgilab beruvchi til va madaniy boylikni chuqurroq tushunishlari mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Doody, Margaret Anne. "The Daring Muse: Augustan Poetry Reconsidered." Cambridge University Press, 1985.
2. Keymer, Thomas. "Samuel Richardson and the Art of Letter-Writing." *The Review of English Studies*, vol. 60, no. 247, 2009, pp. 1-23.
3. Sabor, Peter. "The Cambridge Companion to English Literature from 1740 to 1830." Cambridge University Press, 2004.
4. Watt, Ian. "The Rise of the Novel: Studies in Defoe, Richardson and Fielding." University of California Press, 2001.
5. Backscheider, Paula R. "Reflections on Biography." Oxford University Press, 2003
6. Battestin, Martin C. "The Providence of Wit: Aspects of Form in Augustan Literature and the Arts." Oxford University Press, 1974.
7. Downie, J.A. "Pamela in the Marketplace: Literary Controversy and Print Culture in Eighteenth-Century Britain and Ireland." Cambridge University Press, 2005.
8. Keymer, Thomas. "The Cambridge Companion to Samuel Richardson." Cambridge University Press, 2006.
9. Rogers, Pat. "The Augustan Vision." Methuen & Co Ltd, 1984.
10. Schellenberg, Betty A. "The Professionalization of English Poetry in the Eighteenth Century." Cambridge University Press, 2006.

O'ZBEKISTONDA MEHMONXONALARNI RIVOJLANTIRISH

Ochilov Abdurasul

Toshkent kimyo xalqaro universiteti, turizm fakulteti, talabasi

Boltayev Jaxongir

Toshkent kimyo xalqaro universiteti, turizm fakulteti, talabasi

ANNOTATSIYA

Mamlakatimizda mehmonxona xo'jaligi sohasiga mustaqillikning dastlabki vaqtlaridanoq asosiy davlat siyosati darajasida qaraldi. Soha rivoji uchun barcha zarur tashkiliy-huquqiy mexanizm vujudga keltirilib, muhim meyoriy hujjatlar qabul qilindi va bu ish hozirda ham davom etmoqda. Ushbu maqola yurtimizda mehmonxonalar turizimini tashkil etish va rivojlantirish uchun olib borilayotgan keng islohotlar haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: kompaniyalari, tashkilotlar, boshqaruv faoliyati, turizmning barqarorligi, psixologiya, mehmonxona turizmi.

АННОТАЦИЯ

В нашей стране гостиничная отрасль рассматривается на уровне основной государственной политики с первых дней независимости. Созданы все необходимые организационно-правовые механизмы для развития отрасли, приняты важные нормативные документы, и эта работа продолжается до сих пор. В статье представлена информация о масштабных реформах, которые проводятся для организации и развития отрасли. гостиничная система в нашей стране.

Ключевые слова: предприятия, организации, управленческая деятельность, устойчивость туризма, психология, гостиничный туризм,

ABSTRACT

In our country, the hotel industry has been considered at the level of the main state policy since the early days of independence. All the necessary organizational and legal mechanisms for the development of the industry have been created, important regulatory documents have been adopted, and this work is still ongoing. This article provides information about the extensive reforms that are being carried out for the organization and development of the hotel system in our country.

Key words: companies, organizations, management activities, sustainability of tourism, psychology, hotel tourism.

KIRISH

Mehmonxona - turli xizmatlar taklif qiluvchi turistlarni joylashtirish obekti. Boshqaruv metodi qo'yilgan maqsadga erishish uchun boshqariladigan obyektga ta'sir etish usullari va metodlari jamlanmasi. Boshqaruv psixologiyasi amaliy psixologiya

tarmog'i, boshqaruv faoliyati psixologik qonuniyatlarini o'rganadi. Boshqaruv psixologiyasining asosiy vazifasi boshqaruv faoliyati xususiyatlari, uning samaradorligini oshirish va psixologik sharoitlarini tahlil qilish bilan bog'liq. Boshqaruv qarori boshqaruv mehnatining asosiy turi, boshqaruv harakatining mantiqiy ketma-ketligi va maqsadga qaratilgan o'zaro bog'liqligi jamlanmasi. Boshqarish sifati boshqaruv tadbirlari tizimi, chiqarilayotgan mahsulot sifatini oshirish va uning standartga mos kelishi muammosini hal qilishga qaratilgan. Boshqaruv dasturi barcha ishlar tafsilotini sinchiqlab yozib chiqishni taqozo etadi, qaysikim oldinda bajarish turibdi, takrorlanadigan hulq ma'lum sonlar sxemasini ishlab chiqish tushuniladi.[1]

ADABIYOTLAR TAHLILI VA TADQIQOT METODOLOGIYASI.

O'zining boy tarixi, jo'shqin madaniyati va hayratlanarli me'moriy merosiga ega O'zbekiston Markaziy Osiyoda turizmning jadal rivojlanayotgan nuqtasiga aylandi. Mamlakat butun dunyo bo'ylab sayohatchilar uchun o'z eshiklarini ochar ekan, O'zbekistondagi mehmondo'stlik ajoyib o'zgarishlarga guvoh bo'ldi, hashamat, qulaylik va mamlakat merosi bilan tanishishni taklif qiluvchi jahon darajasidagi mehmonxonalar rivojlandi.[3]

Butik mehmonxonalarining paydo bo'lishi: So'nggi yillarda O'zbekistonda noyob va shaxsiy tajribaga intilayotgan aqlli sayohatchilarga xizmat ko'rsatuvchi butik-mehmonxonalarining mashhurligi oshib bormoqda. Ko'pincha tarixiy binolar yoki an'anaviy hovlilarda joylashgan bu butik korxonalar mehmonlar mahalliy madaniyat va muhitga sho'ng'ishlari mumkin bo'lgan samimiy muhitni taklif qiladi. O'zbekistondagi butik mehmonxonalar nafis dizayn, detallarga e'tibor va shaxsiy xizmat ko'rsatishga alohida e'tibor qaratgan holda, o'ziga xos dam olishni izlayotganlar uchun hashamatli dam olish maskanini taqdim etadi.[2]

Xalqaro mehmonxona zanjirlarining yuksalishi: Xalqaro mehmonlar oqimi va yuqori darajadagi turar joy variantlariga talab ortib borishi O'zbekistonda mashhur mehmonxonalar tarmog'ining paydo bo'lishiga olib keldi. Hilton, Hyatt va Marriott kabi global brendlar Toshkent, Samarqand va Buxoro kabi yirik shaharlarda o'z faoliyatini yo'lga qo'ygan bo'lib, ular xalqaro standartlar va mahalliy mehmondo'stlikni mukammal uyg'unlashtirib kelmoqda. Zamonaviy qulayliklar, eng so'nggi jihozlar va yuqori darajadagi xizmat ko'rsatish bilan ta'minlangan ushbu xalqaro mehmonxonalar ishbilarmonlar, hashamatli ixlosmandlar va korporativ tadbirlar ehtiyojlarini qondirib, O'zbekiston mehmondo'stligi sanoatida mukammallikka erishish uchun yangi mezonlarni belgilab beradi.

Tarixiy ob'ektlarning tiklanishi: O'zbekistonning ajoyib madrasalar, maqbaralar va karvonsaroylar bilan ajralib turadigan me'moriy merosi nafaqat sayyohlarni hayratga soldi, balki tarixiy ob'ektlarni qayta tiklash va hashamatli mehmonxonalariga aylantirishga ham ilhomlantirdi. Ushbu meros binolarining aksariyati zamonaviy qulayliklarni o'zida mujassam etgan holda o'zining o'ziga xos jozibasini saqlab, nafis butik mehmonxonalariga aylantirildi. Ushbu me'moriy durdonalarga yangi hayot

bag'ishlash orqali O'zbekiston sayohatchilarga har bir go'shasi o'tmishdan hikoya qiluvchi tirik tarixning bir bo'lagida qolish uchun noyob imkoniyatni taqdim etishga muvaffaq bo'ldi.

Barqaror amaliyotlarga e'tibor qarating: Jahon sayyohlik sanoati barqarorlik va ekologik ongga o'tayotgan bir paytda, O'zbekistondagi mehmonxonalar ham atrof-muhitga zarar yetkazadigan izlarni minimallashtirish bo'yicha ekologik amaliyot va tashabbuslarni o'zlashtirdi. O'zbekistondagi mehmonxonalar energiya tejaydigan tizimlar va chiqindilarni kamaytirish chora-tadbirlaridan tortib, mahalliy ishlab chiqarilgan mahsulotlar va jamoatchilik ishtirokigacha, mas'uliyatli turizm sari qadam tashlamoqda. Barqaror amaliyotni targ'ib qilish orqali bu mehmonxonalar nafaqat O'zbekistonning tabiiy resurslarini asrab-avaylashga hissa qo'shadi, balki atrof-muhitni muhofaza qilishni qadrlaydigan mehmonlar uchun yanada boyituvchi va o'ziga xos tajriba yaratadi.[4]

Oshpazlik mahorati va madaniy tajribalar: O'zbekistondagi pazandachilik landshafti madaniy merosi kabi rang-barang va mazali bo'lib, mehmonxonalar mehmonlarga mamlakatning gastronomik lazzatlarini namoyish etishda muhim rol o'ynaydi. O'zbekistondagi mehmonxonalar an'anaviy o'zbek taomlarini taqdim etuvchi restoranlardan tortib, interaktiv pazandachilik kurslari va pazandalik sayohatlarigacha, tuyg'ularni hayratga soladigan va mintaqaning boy ta'mini sharaflaydigan gastronomik sayohatni taklif etadi. Mehmonxonalar tomonidan tashkil etilgan madaniy chiqishlar, hunarmandchilik ustaxonalari va ekskursiyalar mehmonlarga O'zbekiston merosi va an'alarini chuqurroq anglash uchun ajoyib tajribalar bag'ishlaydi.[5]

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Mamlakatimizda turizm sohasi jadal rivojlanib, sohaning tez suratlarda o'sishi uchun sharoit yaratilmoqda.

Statistik ma'lumotlarga ko'ra, 2022-yil noyabr holatiga ko'ra, mamlakatimizda 4879 ta joylashtirish obyekti faoliyat ko'rsatmoqda, shundan 3384 tasi mehmon uylari va yotoqxonalar, 939 ta mehmonxonada 66 ta dam olish maskani sertifikat olgan.

Toshkent shahrida 352 ta mehmonxona ro'yxatga olingan, xonalar soni – 12562 ta, o'rinlar soni – 24771 ta;

Samarqand shahrida 140 ta mehmonxona ro'yxatga olingan, xonalar soni — 3562 ta, o'rinlar — 7319 ta;

Buxoro shahrida 186 ta mehmonxona ro'yxatga olingan, xonalar soni – 4038 ta, o'rinlar soni 8369 ta;

2022 yilda mamlakatga 4 700 000 sayyoh kelgan.2022 yil Mehmonxonalar uyushmasi uchun juda mahsuldor yil bo'ldi. Tashkilot yildan yilga jadal rivojlanib, O'zbekistonda mehmonxona sohasini rivojlantirish bo'yicha o'z oldiga yangi maqsadlar qo'yimoqda.

Bugungi kunda uyushma a'zolari 100 dan ortiq tashkilotlarga a'zo.

2022 yilda nimalarni amalga oshirdik:

2022-yil 30-31-mart kunlari to'rtinchi mehmonxona biznesi forumi bo'lib o'tdi, unda 500 dan ortiq tashrif buyuruvchilar, soha ekspertlari va xalqaro tashkilotlar ishtirok etdi.

O'zbekistonning birinchi milliy mehmondo'stlik mukofoti yuqori saviyada o'tkazildi.

GIZ Uzbekistan loyihasi doirasida Farg'ona vodiysida "O'zbekistonda mehmondo'stlik sohasidagi sanitariya-gigiyena me'yorlari" mavzusida amaliy mashg'ulotlar o'tkazildi.

GIZ Uzbekistan loyihasi doirasida Farg'ona vodiysidagi mehmonxona uylari uchun "Xavfsiz mehmonxona" mavzusida amaliy mashg'ulotlar o'tkazildi.

Toshkent, Andijon, Marg'ilon, Xorazm va Qoraqalpog'iston Respublikasi turizm kollejlari o'qituvchilari uchun barcha yulduz toifalaridagi Toshkent mehmonxonalari bo'yicha tanishuv seminari tashkil etildi.

VET4 UZ (Shveysariyaning HELVETAS loyihasi «Kasb-hunar ta'limi sifatini uch tomonlama baholash» loyihasi va loyihani ilgari surish uchun chop etilgan hisobot bilan ish beruvchilar (O'zbekiston mehmonxonalari) so'rovi) bilan hamkorlik.

Mehmonxona rahbarlari va menejerlari uchun treninglar.

Uy xo'jaligi, F&B, Front Office bo'limlarining liniya xodimlari uchun treninglar.

Hududlardagi mehmonxonalar uchun xizmat ko'rsatuvchi provayderlar bilan ishlash

Xalqaro brendlar bilan hamkorlik qilish va potentsial investorlar uchun masshtab konferentsiyalari va uchrashuvlarini tashkil etish

Sayyohlik agentliklari, mehmonxona korxonalari va bo'limlari vakillari dolzarb masalalarni muhokama qilishlari mumkin bo'lgan masshtab konferensiyasini tashkil etish

13 ta hamkorlik memorandumlari imzolandi.

O'zbekiston Mehmonxona xo'jaliklari assotsiatsiyasi xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikda 500 dan ortiq kishini tozalash, umumiy ovqatlanish va mehmondo'stlik bo'limlarining liniya xodimlari, shuningdek, mehmon uylarining gigiyenasi va xavfsizligi yo'nalishlari bo'yicha o'qitdi, shuningdek, menejment uchun treninglar tashkil etdi.

GIZ "Xavfsiz mehmonxona" loyihasi doirasida Farg'ona vodiysidagi mehmonxona uylariga o't o'chirish moslamalari va ma'lumot belgilari bepul taqdim etildi.

Shuningdek, O'zbekiston Mehmonxona egalari uyushmasi tashabbusi bilan O'zbekistonda joylashtirish vositalarining ball tizimi bo'yicha yagona davlat standartlari va tasnifini ishlab chiqish bo'yicha katta ishlar amalga oshirilmoqda.[6]

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, O‘zbekistondagi mehmonxonalar evolyutsiyasi mamlakatning mehmondo‘stlik sanoatidagi uyg‘onishni aks ettiradi, bu yerda hashamat, meros va barqarorlik birlashib, sayohatchilar uchun unutilmas va boyituvchi tajriba yaratadi. O‘zbekiston o‘zining cheksiz jozibasi va samimiy mehmondo‘stligi bilan sayyohlarni o‘ziga jalb etishda davom etar ekan, mehmonxonalarning rivojlanishi mamlakatdagi turizm rivoyatini shakllantirishda muhim rol o‘ynaydi, uning o‘tmishiga bir oyna ochadi, bugungi kunga eshigini ochadi va turizmni rivojlantirishga va’da beradi. yorqin kelajak.[5]

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

- 1.Tuxliyev I.S., Xaitboyev R., Tursunova G.R. Turizm asoslari. O'quv-uslubiy murakkab. - Samarqand, SamISI, 2013. - 372 b.[1]
- 2.Qudratov G.H., Pardayev M.Q., Otaboyev R. O‘zbekistonda turizm salohiyati va uni rivojlantirishda davlat siyosatining asosiy yo'nalishlari. // xizmat ko'rsatish va turizm sohalarini rivojlantirish: muammolar va ularning yechimlari. - T.:Iqtisodiyot va moliya, 2008. - b. 61-70.[2]
- 3.Hayitboyev R., Sattarov A. Turizm marshrutini ishlab chiqish texnologiyasi. Samarqand, 2011 yil.[3]
- 4.Matyakubov U.R. —Ekologik vaziyatni hisobga olgan holda turizmning samaradorligi takomillashtirish yo‘nalishlari va istiqbollari mavzusida. nomzodlik dissertatsiyasining konspekti. – Samarqand, 2011. – 12 b.[4]
- 5.Halikulov A.N. —Mehmonxonalarda xizmat ko‘rsatish sifati va samaradorligini oshirish imkoniyatlar dissertatsiya konspekti. Abstrakt. – Samarqand, 2010. – 25 b.[5]
- 6.<https://www.hoteliers.uz/reportuz2022>[6]

O'ZBEKISTONDA SAYYOHLIK TURIZMINI RIVOJLANTIRISH

Tangriyeva Sabina

*Toshkent kimyo xalqaro universiteti,
turizm fakulteti, talabasi*

Raimbaeva Muqaddas

*Toshkent kimyo xalqaro universiteti,
turizm fakulteti, talabasi*

ANNOTATSIYA

Bugungi kunda O'zbekistonda ijtimoiy hayotning barcha sohalarida keng ko'lamli islohatlar amalga oshirilmoqda va ushbu islohotlarning asosiy maqsadi mamlakat iqtisodiyotini yanada rivojlantirish va o'zbek xalqining turmush farovonligini oshirish ko'rsatkichidir. Turizm O'zbekistonning iqtisodiy rivojlanishi va o'sishida muhim o'rin tutadi va keyingi yillarda turizmning boshqa sohaları qatori mamlakatda ziyorat turizmini rivojlantirishga katta e'tibor berilmoqda. Hozirgi kunga kelib, dunyoda ibodat va ziyoratgohlarni o'rganishga qiziqish kuchaygan, chunki muqaddas joylar insonlar kundalik hayotining ajralmas qismi bo'lib kelmoqda. Ushbu maqolada sayyohlik turizmi rivojlantirish va yurtimizda olib borilayotgan keng qamrovli islohatlar haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: turizm, kompaniyalari, sayyohlar, mehmonxonalar, me'moriy yodgorliklar, qadimiy masjidlar, madrasalar va maqbaralar.

АННОТАЦИЯ

Сегодня во всех сферах общественной жизни Узбекистана проводятся масштабные реформы, главной целью которых является дальнейшее развитие экономики страны и повышение уровня жизни узбекского народа. Туризм играет важную роль в экономическом развитии и росте Узбекистана, и в последние годы, наряду с другими направлениями туризма, большое внимание уделяется развитию паломнического туризма в стране. В настоящее время в мире наблюдается повышенный интерес к изучению культа и святынь, поскольку святые места являются неотъемлемой частью повседневной жизни людей. В статье представлена информация о развитии туристического туризма и комплексных реформах, которые проводятся в стране. наша страна.

Ключевые слова: туризм, компании, туристы, гостиницы, памятники архитектуры, древние мечети, медресе и мавзолеи.

ANNOTATION

Today, large-scale reforms are being carried out in all spheres of social life in Uzbekistan, and the main goal of these reforms is to further develop the country's economy and increase the standard of living of the Uzbek people. Tourism plays an important role in the economic development and growth of Uzbekistan, and in recent

years, along with other areas of tourism, great attention has been paid to the development of pilgrimage tourism in the country. Nowadays, there is an increased interest in the study of worship and shrines in the world, because holy places are an integral part of people's daily life. This article provides information about the development of tourist tourism and the comprehensive reforms that are being carried out in our country.

Keywords: tourism, companies, tourists, hotels, architectural monuments, ancient mosques, madrasahs and mausoleums.

KIRISH

O'zbekiston o'zining ko'plab tarixiy-me'moriy yodgorliklari, turfa xil iqlimi va tez sur'atlarda rivojlanishi bilan butun dunyo diqqatini o'ziga tortmoqda. Asrlar mobaynida O'zbekiston Buyuk ipak yo'lining savdo, savdogarlar va sayohatchilar, jo'g'rofiyashunoslar va missionerlar, isti'lochilar va zabt etuvchilarning yo'lida joylashgan edi. Ayni paytda esa, O'zbekiston tashabbuskor, madaniyat, tarix, an'ana va ekzotik mamlakatlarga qiziquvchilar uchun maftunkor sayyohlik yo'nalishlaridan biriga aylanmoqda.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA TADQIQOT METODOLOGIYASI

Markaziy Osiyoning qoq markazida joylashgan O'zbekiston qadimiy tarixning jozibali uyg'unligi, ajoyib me'morchiligi va samimiy mehmondo'stligi bilan azaldan e'zozlanib keladi. So'nggi yillarda mamlakat boy tajribalar va unutilmas xotiralar bilan to'ldirilgan madaniy odisseyini izlayotgan sayohatchilar uchun tashrif buyurishi kerak bo'lgan joy sifatida paydo bo'ldi. O'zbekistonda sayyohlik turizmi industriyasining rivojlanishi dunyoning turli burchaklaridan tashrif buyuruvchilarni jalb qilish va mamlakatning turli madaniy gobelenlarini namoyish etishda muhim rol o'ynadi. Madaniy meros va me'moriy mo'jizalar: O'zbekistonning Ipak yo'li savdo yo'lining markazi sifatidagi yorqin o'tmishi o'zining ulug'vorligi va go'zalligi bilan tashrif buyuruvchilarni hayratga soladigan hayratlanarli obidalar, tarixiy joylar va me'moriy mo'jizalar merosini qoldirdi. Samarqand, Buxoro, Xiva kabi shaharlar qadimiy masjidlar, madrasalar va maqbaralar mamlakatning boy merosidan dalolat beruvchi tirik muzeydir. Bu me'moriy mo'jizalarni sinchkovlik bilan asrab-avaylash va ta'mirlash nafaqat tarix ixlosmandlari va san'at ixlosmandlarini o'ziga jalb etibgina qolmay, balki O'zbekistonni YuNESKOning Butunjahon merosi ro'yxatiga kiritib, uning jahon miqyosidagi madaniy ahamiyatini yanada ta'kidladi. Mehmonxona va turizm infratuzilmasi: O'zbekistonda sayyohlik infratuzilmasining jadal rivojlanishi sayyohlar oqimining ortib borayotganini moslashtirish va ularga qulay va boyituvchi tajriba bilan ta'minlashda muhim rol o'ynadi. Jahon darajasidagi mehmonxonalar, butik mehmonxonalar va ekologik toza turar joylarning barpo etilishi mehmondo'stlik landshaftini o'zgartirib, turli xil imtiyozlar va byudjetlarga mos keladigan turar joy variantlarini taklif qildi. Bundan tashqari, transport tarmoqlarining kengayishi,

aeroportlarning modernizatsiya qilinishi, sayyohlarga xizmat ko'rsatishning yaxshilanishi O'zbekiston bo'ylab sayohatni yanada qulay va qulay qilib, tashrif buyuruvchilarga mamlakat bo'ylab qulaylik va qulaylik bilan sayohat qilish imkonini berdi.[5]

Oshpazlik lazatlari va gastronomik tajribalar: O'zining xushbo'y ziravorlari, to'yimli nonlari va shirali go'shtlari bilan mashhur bo'lgan o'zbek oshxonasi mamlakatning ko'p madaniyatli merosi va Ipak yo'li davridagi ta'sirlarni aks ettiruvchi pazandalik taomidir. O'zbekistonda sayyohlik turizmi pazandachilik san'atini tashrif buyuruvchilar tajribasining asosiy tarkibiy qismi sifatida qamrab oldi, bunda o'zbek oshxonasining xilma-xil ta'mi va an'alarini namoyish etuvchi taom sayohatlari, pazandachilik kurslari va gastronomik festivallar o'tkazildi. Mehmonlar palov, shashlik va samsa kabi an'anaviy taomlardan tatib ko'rish, shuningdek, choy marosimlari, sharob tatib ko'rish va mamlakatning jonli taom madaniyati bo'ylab hissiy sayohatni ta'minlaydigan bozorga tashrif buyurishga taklif qilinadi.[3]

Madaniy festivallar va tadbirlar: O'zbekiston taqvimi sayohatchilarga mamlakatning boy merosi va zamonaviy ijodi bilan tanishish imkoniyatini beruvchi madaniy festivallar, an'anaviy bayramlar va badiiy tadbirlarga boy. Buxorodagi "Ipak va ziravorlar" festivalidan tortib, Samarqanddagi "Sharq taronalari" xalqaro musiqa festivaligacha bo'lgan ushbu tadbirlar dunyoning turli mamlakatlaridan san'atkorlar, musiqachilar, hunarmandlar va ijrochilarni birlashtirib, o'z iste'dodlarini namoyon etish va O'zbekistonning madaniy rang-barangligini tarannum etishga xizmat qiladi. Sayohatchilar bayramona ruhga sho'ng'ish, seminarlarda qatnashish, jonli ijrolarga guvoh bo'lish va mahalliy hamjamiyat bilan muloqot qilish, ularning sayohat tajribasini boyitadigan unutilmas aloqalar va madaniyatlararo almashinuvlarni yaratish imkoniga ega.

Barqaror turizm va hamjamiyat ishtiroki: Global turizm sanoati barqarorlik va mas'uliyatli amaliyotlar sari intilar ekan, O'zbekiston mahalliy aholi va atrof-muhitga foyda keltiradigan ekologik tashabbuslar, jamoatga asoslangan turizm loyihalari va madaniy asrab-avaylash sa'y-harakatlarini ilgari surishda faol ishtirok etmoqda. Ekologik toza turar joylarni targ'ib qilish, hunarmandlarni qo'llab-quvvatlash va tabiiy yashash joylarini saqlash kabi barqaror turizm amaliyotlari nafaqat O'zbekistonning madaniy va tabiiy merosini himoya qilish, balki sayohatchilarga mahalliy hamjamiyat bilan muloqot qilish va ularning farovonligiga hissa qo'shish uchun mazmunli imkoniyatlar yaratadi.[2]

MUHOKAMA VA NATIJALAR

O'zbekiston ajdodlardan bugungi kungacha saqlanib qolgan me'moriy yodgorliklari bilan faxrlanadi. Xivadagi Ichan-Qala majmuasi, Buxorodagi tarixiy markazlar, Shahrisabz va Samarqand shaharlari UNESCO ning "Butun dunyo me'rosi" ning maxsus ro'yxatiga kiritilgan. Bu shaharlardagi takrorlanmas yodgorliklar va

me'moriy inshootlar o'tmish zamonlarni o'zida aks ettirib, mamlakat tarixida katta rol o'ynaydi.

Toshkent.

Toshkent – O'zbekistonning poytaxti va Markaziy Osiyodagi eng katta shaharlardan biri. O'zbekistonda hozirgi paytda ham Toshkent o'zbekistonning O'zbekiston Havo Yo'llari va xalqaro aviakompaniyalar yordamida xalqaro transport yo'nalishlarining chorrahasidir.

Toshkent dunyoning eng qadimiy shaharlaridan biridir. 2009-yilda u o'zining 2200 yilligini nishonladi. Bir paytning o'zida Toshkent zamonaviy ishlab chiqarish markazidir, bu yerda 500 dan ortiq kompaniyalar turli xil mahsulotlar; samolyotdan traktorgacha, televizordan to'qimachilik va oyoq kiyimlargacha ishlab chiqaradi. Toshkent tez sur'atlarda tarixiy yodgorliklar va zamonaviy osmono'par binolarning o'zaro uyg'unligida zamonaviy rivojlangan xalqaro megapolisga aylanmoqda. Bugungi kunda O'zbekistonda yuzga yaqin muzeylar ishlab turibdi va ularning yarmi mamlakatning poytaxtida joylashgan. Ularning har biri o'zbek xalqining boy madaniy merosini aks ettiradi. Poytaxt markazida Temuriylar tarixi Davlat Muzeyi joylashgan bo'lib, uning ulkan ko'k gumbazi Samarqandning qadimiy gumbazini eslatadi. Uning eksponatlari O'zbekiston hududida o'rta asrlardagi davlatchilik shakllarini shakllanishidan guvohlik beradi va Amir Temur davridagi fan, madaniyat va san'atning rivojlanishini aks ettiradi.

Samarqand.

Asrlar mobaynida O'zbekiston shaharlari Buyuk ipak yo'li va qadimiy transkontinental magistral hayotida muhim rol o'ynadi. Birgina Samarqand esa "Buyuk Ipak yo'lining yuragi" deb nom oldi. Qadim davrlarda Samarqand "Islom me'morchiligi marvaridi", "Dunyo ko'zgusi" kabi nomlar bilan ta'riflangan. Qadimiyligi bilan Rim, Afina va Vavilonga teng bo'lgan Samarqand o'zining 2750 yilligini nishonladi. Samarqand buyuk qo'mondon va Chingizxondan keyingi markaziy Osiyoning hukmdori Amir Temur davrida Buyuk Movarounnahr davlati poytaxti etib tanlanganda o'zining eng yuqori gullab-yashnash nuqtasiga yetdi. Bu vaqtda keng qamrovdagi shaharsozlik ishlari amalga oshirildi. Buyuk hukmdor Samarqandda o'z davrining eng mohir hunarmand va ustalarini to'pladi va ular yaratgan ishlar asrlar mobaynida yashab kelmoqda. Amir Temurning nevarasi Ulug'bek bu an'analarni davom ettirdi. Bugunda Samarqandagi yodgorliklar go'zal va ulkan. Bu shaharda qadim xarobalar, madrasa, maqbara va minoralarda saqlanib qolgan qadim tarixning nafasini his etish mumkin. Afsonaviy Registon maydoni Markaziy Osiyoning takrorlanmas me'moriy yodgorligidir. Qadimda bu maydon Samarqandning savdo va ijtimoiy markazi bo'lgan. Bu yerda bir necha asrlik uch ulkan binolari Ulug'bek, Sherdor va Tillaqori madrasalari qad ko'targan. Go'ri-Amir maqbarasi qadim Samarqandning yana bir marvarididir. Buyuk davlat hukmdori Amir Temur va uning ikki nevarasi jumladan sharqning buyuk olim va mutaffakiri Mirzo

Ulug'bek qabrlari joylashgan. Havorang lolalarning yaproqlari tig'iz qilib joylashtirib chiqilgan g'unchaga o'xshash Go'ri-Amir maqbarasi sayyohlar uchun juda taniqli joy. Registon maydoni, Go'ri-Amir, Bibi-Honim, Shoxi-Zinda maqbaralari, Ulug'bek rasadxonasi va shuningdek bir qancha yodgorliklar shaharga tashrif buyuruvchilarni o'ziga maftun qilib kelmoqda.

Buxoro.

Qadimdan Buxoro vohaning zich aholiga ega markazi bo'lib kelmoqda. Uning yoshi 2500 da. Qulay muhit va 140 dan ortiq qadimiy me'moriy yodgorliklarni saqlab qolgan Buxoro sayyohlarning eng sevimli joylaridan biri bo'lib qolaveradi. Huddi to'r bilan qoplangan Ismoil Samoniy maqbarasi, ulkan qo'rg'on va Buxoro hukmdorining mustahkam qarorgohi Ark, Minorai Kalon, jonli labirint kabi ko'plab masjid va madrasalar, karvon-saroylar, hammom kabi yodgorliklar muqaddas Buxoroning tengi yo'q marvaridlaridan bo'lib qoladi.

Xiva.

Buyuk ipak yo'li davridan buyon butunlay saqlanib qolgan shahar Xivadir. U "ochiq osmon ostidagi muzey" deb nomlanadi. Shahar markazidagi ko'plab me'moriy yodgorliklar joylashgan Ichan-Qala majmuasi XVIII asr oxiri XIX asrning birinchi yarmiga tegishli. Buyuk Ipak Yo'lining chorrahasida joylashganligi va bu yerdan karvon yo'li o'tganligi sababli Ichan-Qalaga dunyoning to'rt tomoniga qaragan to'rtta darvozalar qurilgan. Qal'a devorining balandligi huddi haqiqiy sharq ertaklaridagi kabi shaharga maftunkor ko'rinish beradi. Minoralar osmonga yetay deydi, va ularning orasida O'zbekistondagi eng uzun minora Islom-Xo'jadir. Uylarning tekis tomlari uzra maqbara va masjidning charaqlagan ko'k gumbazlari viqor bilan turadi. Xivada xon saroylaridan bir qanchasi saqlanib qolgan bo'lib ulardan eng mashxuri marosimlar o'tkaziladigan, xon dam oladigan va xon xaramlari yashaydigan zal joylashgan ulkan Tosh-xovli saroyidir. Tashqi tomon va devor mozayka bezakli toshlar bilan qoplangan. Shaharning ajoyibligini bilish, tor ko'chalarini o'rganish va "ochiq osmon ostidagi muzey" ning asl taftini his qilish uchun bir kun ham kamlik qiladi.[1]

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, O'zbekistonda sayyohlik turizmining rivojlanishi mamlakatni chinakam madaniy tajribalar, tarixiy kashfiyotlar va qiziqarli sarguzashtlarga intilayotgan keng doiradagi sayohatchilarni jalb qiladigan ko'p qirrali manzilga aylantirdi. O'zining boy madaniy merosi, samimiy mehmondo'stligi va istiqbolli tashabbuslari orqali O'zbekiston o'zini jahon turizm landshaftidagi eng yuqori darajali yo'nalish sifatida ko'rsatdi va tashrif buyuruvchilarni o'z xazinalarini ochishga va kashfiyot, ma'rifat va o'zgarishlar safariga chiqishga taklif qildi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. <http://www.uzbekistan-geneva.ch/turizm-191.html>[1]

2. Qudratov G.H., Pardayev M.Q., Otaboyev R. O'zbekistonda turizm salohiyati va uni rivojlantirishda davlat siyosatining asosiy yo'nalishlari. // xizmat ko'rsatish va turizm sohalarini rivojlantirish: muammolar va ularning yechimlari. - T.: Iqtisodiyot va moliya, 2008. - b. 61-70.[2]

3. Hayitboyev R., Sattarov A. Turizm marshrutini ishlab chiqish texnologiyasi. Samarqand, 2011 yil.[3]

4. Matyakubov U.R. — Ekologik vaziyatni hisobga olgan holda turizmning samaradorligi takomillashtirish yo'nalishlari va istiqbollari mavzusida. nomzodlik dissertatsiyasining konspekti. – Samarqand, 2011. – 12 b.[4]

5. Halikulov A.N. — Mehmonxonalarda xizmat ko'rsatish sifati va samaradorligini oshirish imkoniyatlar dissertatsiya konspekti. Abstrakt. – Samarqand, 2010. – 25 b.[5]

O'ZBEKISTONDA MICE TURIZMNI RIVOJLANTIRISH

Muhiddinova E'zoza

*Toshkent kimyo xalqaro universiteti,
turizm fakulteti, talabasi*

Mahkamova Saodat

*Toshkent kimyo xalqaro universiteti,
turizm fakulteti, talabasi*

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada yurtimizda MICE turizm sohasini rivojlantirish uchun olib borilayotgan ishlar va islohotlar, MICE turizmni o'tkazish maqsadlari hamda MICE turizmni rivojlantirish uchun biznes hamkorlar bilan uchrashuvlar, taqdimotlar va muzokaralar o'tkazish haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: kompaniya, forumlar, kongresslar, turizm, investorlar, investitsiya.

АННОТАЦИЯ

В данной статье представлена информация о работе и реформах, проводимых для развития индустрии MICE-туризма в нашей стране, целях проведения MICE-туризма, а также встречах, презентациях и переговорах с деловыми партнерами по развитию MICE-туризма.

Ключевые слова: компания, форумы, конгрессы, туризм, инвесторы, инвестиции.

ANNOTATION

This article provides information on the work and reforms being carried out for the development of the MICE tourism industry in our country, the goals of conducting MICE tourism, and meetings, presentations and negotiations with business partners for the development of MICE tourism.

Keywords: company, forums, congresses, tourism, investors, investment.

KIRISH

Hozirgi kunda vujudga kelayotgan jahon iqtisodiy va siyosiy tizimidagi shiddatli o'zgarishlar ko'pgina iqtisodiy jihatdan rivojlanayotgan va taraqqiy etayotgan davlatlarda mazkur jarayonlarni chuqur tahlil qilib, o'zlari uchun to'g'ri yo'lni tanlab olishlarini taqozo etmoqda. Chunki, mamlakat iqtisodiy va ijtimoiy ahvoriga ta'sir etuvchi har qanday jarayonning mazmun va mohiyatinichuqur o'rganish tanlangan yo'lning nechog'lik to'g'ri yoki aksi ekanligini ko'rsatib beradi. Bugungi kunda turizm iqtisodiyotini isloh qilish va milliy taraqqiyot modelini mukammallashtirishga o'zining salmoqli hissasini qo'shuvchi tarmoq sifatidashakllanishi uchun muayyan shart-sharoitlar yaratilgan. Xususan, turizmni rivojlantirishning milliy modelining shakllanish xususiyatlari umummilliy, shuningdek, hududiy iqtisodiy taraqqiyotga

o'zining ijobiy ta'sirini ko'rsatadi. Turizm so'nggi yillarda eng ilg'or sohalardan biriga aylandi. Respublikada turizmni qo'llab-quvvatlashga oid ko'plab islohotlar amalga oshirildi, viza qonunchiligi o'zgardi, buning natijasida yurtimiz turistlar uchun noma'lum turistik nuqtadan sayohat va tijorat uchun qiziqarli manzilga aylandi. Mazkur holat Respublikada amalga oshirilayotgan yirik investitsiya loyihalari bilan birgalikda MICE turizm kabi istiqbolli yo'nalishni rivojlantirish uchun qulay shart-sharoitlarni yaratadi. MICE turizm zamonaviy shaharlar va turizm salohiyati yuqori bo'lgan hududlarni namoyon qilishning eng istiqbolli usullaridan biri hisoblanadi. MICE turizmning asosiy motivatsion faktorlaridan biri jamiyat va tadbir bo'ladigan joylar uchun rezonansga ega ramziy voqealar hisoblanadi.[1]

ADABIYOTLAR TAHLILI VA TADQIQOT METODOLOGIYASI

MICE – bu turli xil korporativ tadbirlarni tashkil etish va o'tkazish bilan bog'liq bo'lgan biznes sayohat sanoati sohasi. MICE kontseptsiyasi to'rtta asosiy yo'nalishdan iborat: uchrashuvlar – korporativ uchrashuvlar, taqdimotlar, muzokaralar va boshqalar, rag'batlantirish – rag'batlantiruvchi yoki motivatsion turlar va dasturlar, jamoani shakllantirish, xodimlarni o'qitish, korporativ bayramlar, konferentsiyalar – konferentsiyalar, kongresslar, kongresslar, forumlar, seminarlar va boshqalar, ko'rgazmalar – ko'rgazmalar, imidj tadbirlari (festivallar, xayriya kontsertlari va boshqalar), PR tadbirlari va press-turlar. Bozorning asosiy ishtirokchilari ixtisoslashgan MICE va tadbir agentliklari, kongress byurolari, ko'rgazma markazlari va korporativ tadbirlar uchun turli joylardir. Kompaniyalarda MICE maxsus dasturlar – SMMP (ingliz tilidan strategik yig'ilishlarni boshqarish dasturi – korporativ tadbirlarni strategik boshqarish dasturi) bilan tartibga solinadi, bu, xususan, ma'lumotlar va hisobotlarni birlashtirishga yordam beradi.[2]

MICE turizmni o'tkazish maqsadlari.

Korporativ tadbirlarda turli kasb va iqtisodiyot tarmoqlari vakillari ishtirok etmoqda. MICE tadbirlarining asosiy maqsadlari quyidagilardan iborat:

biznes hamkorlar bilan uchrashuvlar, taqdimotlar va muzokaralar o'tkazish;

professional tadbirlarga tashrif buyurish (konferentsiyalar, ko'rgazmalar, kongresslar, seminarlar, forumlar, kongresslar va boshqalar);

ishbilarmonlik aloqalarini o'rnatish, yangi hamkorlar, mijozlar, investorlar, etkazib beruvchilar va boshqalarni jalb qilish;

treninglar, treninglar va korporativ madaniyatni oshirish yoki jamoani shakllantirish dasturlarida ishtirok etish (jamoani shakllantirish);

xodimlar yoki hamkorlar uchun kompaniyalar tomonidan o'tkaziladigan rag'batlantiruvchi yoki motivatsion tadbirlarda/turlarda/dasturlarda ishtirok etish;

imidj yaratish tadbirlari, PR-tadbirlarni o'tkazish, ko'rgazmalarda ishtirok etish orqali investorlar, hamkorlar va mijozlar e'tiborini kompaniya brendi va mahsulot/xizmatlariga jalb qilish.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

So'nggi yillarda O'zbekiston tarixiy joziba, zamonaviy infratuzilma va ishbilarmonlik tadbirlari va konferensiyalarni o'tkazish uchun jahon miqyosidagi ob'ektlarni birlashtirgan holda MICE turizmi uchun jozibador yo'nalish sifatida paydo bo'ldi. Qadimgi Ipak yo'li chorrahasida joylashgan strategik joylashuvi bilan O'zbekiston MICE turizm bozorining nufuzli o'yinchisiga aylanishga tayyor.[3]

Strategik joylashuv va ulanish.

O'zbekistonning Markaziy Osiyodagi strategik joylashuvi, havo, temir yo'l va avtomobil yo'llarining mukammal ulanishi uni xalqaro biznes sayohatchilar uchun qulay va qulay manzilga aylantiradi. Mamlakatning zamonaviy aeroportlari, jumladan, Toshkent xalqaro aeroporti va yangi mintaqaviy aeroportlar dunyoning yirik shaharlariga to'g'ridan-to'g'ri reyslarni taklif etib, MICE delegatlari uchun muammosiz sayohatni osonlashtiradi. Tezyurar poyezdlar va avtomagistrallar kabi transport infratuzilmasining takomillashtirilgani O'zbekistonning ishbilarmonlik tadbirlari va konferensiyalari uchun aloqadorligini va qulayligini yanada oshiradi.

Zamonaviy konferentsiya inshootlari.

O'zbekiston MICE sayohatchilarining turli ehtiyojlarini qondiradigan bir qator zamonaviy konferentsiya markazlari, anjumanlar zallari va hashamatli mehmonxonalariga ega. Poytaxt Toshkentda xalqaro savdo yarmakalari va konferensiyalari o'tkaziladigan "O'zekspomarkaz" ko'rgazmalar majmuasi, shuningdek, Xalqaro kongress-xoll va boshqa premium konferentsiya inshootlari kabi zamonaviy maskanlar joylashgan. Bundan tashqari, Samarqand, Buxoro va Xiva kabi yirik shaharlar MICE tadbirlariga madaniy boylik qo'shib, tarixiy sharoitlarda uchrashuvlar va rag'batlantirish uchun noyob joylarni taklif etadi.

Madaniy va rag'batlantiruvchi tajribalar.

O'zbekistonning MICE turizmi uchun o'ziga xos savdo nuqtalaridan biri uning boy madaniy merosi va turli turistik diqqatga sazovor joylaridir. Delegatlar Ipak yo'li shaharlarining qadimiy tarixiga sho'ng'ishlari, YuNESKOning Butunjahon merosi ob'ektlari bilan tanishishlari, an'anaviy bozorlarga tashrif buyurishlari, raqs chiqishlari, hunarmandchilik ustaxonalari va pazandalik sayohatlari kabi madaniy tajribalarda ishtirok etishlari mumkin. Rag'batlantiruvchi guruhlar sahroda tuya sayrlari, an'anaviy o'zbek musiqa kontsertlari va arxitektura mo'jizalari bo'yicha ekskursiya kabi maxsus tadbirlardan bahramand bo'lib, ishtirokchilar uchun unutilmas va foydali tajribalar yaratishi mumkin.[5]

Hukumat tomonidan qo'llab-quvvatlash va sanoat hamkorligi.

O'zbekiston hukumati MICE turizmini mamlakat turizm industriyasining asosiy o'sish sohasi sifatida faol ilgari surmoqda, konferentsiya inshootlari va tadbirlar infratuzilmasini rivojlantirish uchun rag'batlantirish va qo'llab-quvvatlashni taklif qilmoqda. Davlat idoralari, mahalliy hokimiyat organlari, tadbirlarni rejalashtiruvchilar, mehmonxonalar va turoperatorlar o'rtasidagi hamkorlik MICE

tadbirlarining uzluksiz tashkil etilishini ta'minlaydi va tashrif buyuruvchilarning umumiy tajribasini oshiradi. O'zbekiston xalqaro assotsiatsiyalar va tashkilotlar bilan hamkorlikni yo'lga qo'yish orqali o'zini konferensiyalar, seminarlar va ko'rgazmalar o'tkazish uchun maqbul manzil sifatida ko'rsatmoqda.[4]

XULOSA

O'zbekiston Markaziy Osiyoda MICE turizmi bo'yicha yetakchi yo'nalish sifatida o'zini ko'rsatishda davom etar ekan, mamlakatning qadimiy merosi, zamonaviy qulayliklari va samimiy mehmondo'stligi o'ziga xos ishbilarmon sayohatchilar va tadbir tashkilotchilari soni ortib bormoqda. O'zbekiston o'zining strategik joylashuvi, jahon andozalari darajasidagi inshootlari, madaniy boyligi va davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanishi bilan uchrashuvlar, rag'batlantirishlar, anjumanlar va ko'rgazmalarni muvaffaqiyatli o'tkazish uchun o'ziga xos va jo'shqin muhitni taqdim etadi. O'zbekistonda MICE turizmining tobora ommalashib borayotgani mamlakatning sayyohlik takliflarini diversifikatsiya qilish va daromadli ishbilarmonlik sayohatlari bozoriga kirishga intilishini aks ettiradi, bu esa mamlakat turizm sanoatining umumiy o'sishi va rivojlanishiga hissa qo'shadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Qudratov G.H., Pardayev M.Q., Otaboyev R. O'zbekistonda turizm salohiyati va uni rivojlantirishda davlat siyosatining asosiy yo'nalishlari. // xizmat ko'rsatish va turizm sohalarini rivojlantirish: muammolar va ularning yechimlari. - T.:Iqtisodiyot va moliya, 2008.[1]
2. F. Kotler. Marketing places. Attracting investments, enterprises, residents and tourists to cities, communes, regions and countries of Europe. SPb., 2005.[2]
3. Dinny K. Territory branding. The world's best practices. M., 2013.[3]
4. Новенькова А. З. Маркетинг территорий: учебно-методический комплекс. Казань, 2014[4]
5. Дроздова Ю. А. Имидж региона: коммуникативные аспекты определения, структурирования и продвижения // Бизнес. Образование. Право. Волгоград, 2014.[5]

TURIZMDA TRANSPORT XIZMATLARINI RIVOJLANTIRISH

Karimov Islom

Toshkent kimyo xalqaro universiteti, turizm fakulteti, talabasi

Sobirov Boburbek

Toshkent kimyo xalqaro universiteti, turizm fakulteti, talabasi

ANNOTATSIYA

Hozirgi davrda avtobus, havo yo'li va temir yo'li vositasidagi sayohatlar keng tarqalgan. Turistik transport sayohatlari bir necha transport turlari orqali ya'ni: temir yo'ldan avtobus, havo yo'lidan avtobus va h.k. amalga oshiriladi. Mobil transporti turi sifatida avtobus va yengil avtomobildan mustaqil yo'nalishlardagi kabi turistlarni aeroportdan mehmonxonaga yoki aksincha olib borib qo'yishda keng foydalaniladi. Har qanday turist o'z sayohatini rejalashtirayotganda manzilga olib borish tezligi, sayohat qulayligi, qiymati, yuklarini olib borish imkoniyati, to'xtash joylari, ovqatlanish sharoitlari, shovqin darajasi, vibratsiya, dam olish va uxlash jarayonlari, ekologik va albatta xavfsizlik kabi omillarni hisobga oladi. Ijobiy omillar qancha ko'p bo'lsa, shunchalik transport sayohatining qiymati oshadi. Ushbu maqolada turizmدا transport xizmatlarini rivojlantirish chora tadbirlari haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: turizm, transport, xizmat, sayohat, turistik infrastruktura, aeroport.

АННОТАЦИЯ

В настоящее время путешествия на автобусе, самолете и железной дороге являются обычным явлением. Туристические транспортные поездки осуществляются несколькими видами транспорта: железнодорожным автобусом, аэробусом и т.д. готово. Как вид мобильного транспорта он широко используется для перевозки туристов из аэропорта в отель или наоборот, как на самостоятельных маршрутах, например, на автобусах, так и на автомобилях. Планируя поездку, любой турист учитывает такие факторы, как скорость передвижения до места назначения, удобство проезда, стоимость, возможность пронести багаж, места для парковки, условия питания, уровень шума, вибрация, процессы отдыха и сна, экология и, конечно же, безопасность. Чем больше будет положительных факторов, тем больше увеличится ценность транспортной поездки. В статье представлена информация о мерах по развитию транспортных услуг в туризме.

Ключевые слова: туризм, транспорт, сервис, путешествие, туристическая инфраструктура, аэропорт.

ANNOTATION

Nowadays, traveling by bus, air and railway is common. Tourist transport trips are carried out by several types of transport, i.e. railway bus, air bus, etc. is done. As a type of mobile transport, it is widely used to take tourists from the airport to the hotel

or vice versa, as in independent routes, such as buses and cars. When planning a trip, any tourist takes into account factors such as the speed of transportation to the destination, the convenience of travel, the cost, the ability to carry luggage, parking places, dining conditions, noise level, vibration, rest and sleep processes, environmental and, of course, safety. The more positive factors there are, the more the value of the transport trip will increase. This article provides information on measures for the development of transport services in tourism.

Keywords: tourism, transport, service, travel, tourist infrastructure, airport.

KIRISH

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 5-yanvardagi "O'zbekiston respublikasida turizmni jadal rivojlantirishga oid qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PF 5611 sonli qarorida "Respublikada turizm bozorining turli segmentlariga yo'naltirilgan turizm mahsuloti va xizmatlarini diversifikatsiya qilish, ularning raqobatbardoshligini yanada oshirish, transport yo'nalishlarini kengaytirish, transport xizmatlari sifatini oshirish, turizm mahsulotlarini keng targ'ib qilish, shuningdek, mamlakatimizning sayohat va dam olish uchun xavfsiz manzil sifatidagi imijini mustahkamlash vazifasi yuklatilgan". Ma'lumki, mamlakat iqtisodiyotining rivojlanishida uning qon tomiri bo'lgan transport tizimi juda muhim ahamiyatga ega bo'lib, jamiyat taraqqiyotining hozirgi bosqichida iqtisodiyot nafaqat ishlab chiqarish, balki minglab xizmat turlarini mujassamlashtirgan sohalar majmuiga aylanib bormoqda. Transport xizmatdan foydalanuvchi sayohatchilar tomonidan transport vositalari va transport marshrutining tanlanishi manzilni tanlashda muhim o'rin tutadi. Jahon banki tomonidan olingan ma'lumotlarga ko'ra, jahon transport xizmatlarining YaIM tarkibidagi miqdori 4,2 trln. AQSh dollari (6,8%) hajmida baholanib, yiliga 110 mlrd. tonna yuk va 1 trln. dan ortiq yo'lovchilar tashilgan, transport infratuzilmasida band bo'lgan xodimlar soni 100mln. kishini tashkil etadi. Sayohat qilish vaqt va makon bo'yicha harakatlanish, tegishli maqsadlar va qolish muddati bilan belgilanadi. Turar joyni o'zgartirmasdan turib, turizm haqida gapirishdan ma'no yo'q. Turistik resurslar ma'lum hududlar bilan bog'langan va ularning mashhurligi va foydalanish darajasi bunday hududlarning transport imkoniyatlari bilan belgilanadi.[5]

ADABIYOTLAR TAHLILI VA TADQIQOT METODOLOGIYASI

Transport turizm industriyasining rivojlanishi va o'sishida hal qiluvchi rol o'ynaydi, u yo'nalishlarni bog'laydigan, sayohatchilarning harakatlanishini osonlashtiradigan va umumiy sayohat tajribasini oshiradigan tayanch bo'lib xizmat qiladi. Jahon sayyohlik sanoati kengayish va rivojlanishda davom etar ekan, samarali va ishonchli transport xizmatlarining ahamiyati tobora ortib bormoqda. Havo qatnovi va yo'l tarmoqlaridan tortib jamoat transporti va innovatsion texnologiyalargacha transport xizmatlarini rivojlantirish turizmning to'liq salohiyatini ochish va butun

dunyo bo‘ylab tashrif buyuruvchilar uchun uzluksiz sayohat tajribasini yaratish uchun muhim ahamiyatga ega.

Mavjudlik va ulanish imkoniyatlarini oshirish.

Turizmدا yaxshi rivojlangan transport xizmatlarining asosiy afzalliklaridan biri bu yo‘nalishlar o‘rtasida qulaylik va aloqani yaxshilashdir. Samarali transport tarmoqlari, jumladan, aeroportlar, avtomagistralar, temir yo‘llar va jamoat transporti tizimlari sayohatchilarning o‘zlari xohlagan manzillariga tez va qulay tarzda yetib borishlarini osonlashtiradi. Kengaytirilgan qulaylik nafaqat belgilangan joyga ko‘proq tashrif buyuruvchilarni jalb qiladi, balki sayyohlarni mintaqadagi bir nechta joylarni o‘rganishga undaydi, iqtisodiy o‘shishni va mahalliy jamoalarda ish o‘rinlarini yaratishni rag‘batlantiradi.

Sayohatchilar tajribasi va qoniqishini oshirish.

Sayyohlarning umumiy sayohat tajribasi va qoniqishini oshirish uchun yuqori sifatli transport xizmatlari muhim ahamiyatga ega. Zamonaviy aeroportlar, keng transport vositalari va yaxshi ta‘mirlangan yo‘llar kabi ishonchli va qulay transport turlari sayohatchilarning muammosiz va stresssiz sayohatiga hissa qo‘shadi. O‘z vaqtida va samarali transport xizmatlari sayohat vaqtini qisqartirishga, kechikishlar va uzilishlarni minimallashtirishga yordam beradi va tashrif buyuruvchilar vaqtlarini yo‘nalishlarni o‘rganish, faoliyat bilan shug‘ullanish va mahalliy madaniyatni his qilishda samarali o‘tkazishlarini ta‘minlaydi.[4]

Barqaror turizm amaliyotlarini targ‘ib qilish.

Barqaror transport xizmatlarini rivojlantirish mas‘uliyatli turizmni rivojlantirishning muhim jihati hisoblanadi. Global turizm sanoati atrof-muhitga ta‘sirini kamaytirishga va barqaror amaliyotlarni targ‘ib qilishga intilayotganligi sababli, ekologik toza transport variantlarini qabul qilish muhim ahamiyatga ega. Elektr transport vositalari, velosipedlarni almashish dasturlari va uglerodni o‘zgartirish dasturlari kabi tashabbuslar uglerod chiqindilarini kamaytirish, tabiiy resurslarni saqlash va atrof-muhitni muhofaza qilish bilan birga turizmni barqaror rivojlantirishga yordam beradi.

Maqsadlar raqobatbardoshligini oshirish.

Samarali transport xizmatlari jahon sayyohlik bozorida yo‘nalishlarning raqobatbardoshligini oshirishda muhim o‘rin tutadi. Ishonchli va qulay transport infratuzilmasini taklif etuvchi yo‘nalishlar xalqaro mehmonlarni, ishbilarmon sayohatchilarni va tadbir tashkilotchilarini jalb qilish ehtimoli ko‘proq bo‘lib, turizm daromadi va iqtisodiy o‘shishni oshiradi. Transport xizmatlarini rivojlantirishga sarmoya kiritish orqali yo‘nalishlar raqobatchilardan ajralib turishi, sayyohlik takliflarini kengaytirishi va turli xil sayohatchilarni qiziqtiradigan noyob sayohat tajribasini yaratishi mumkin.[3]

Texnologik innovatsiyalarni qabul qilish.

Transport xizmatlariga texnologiyalarning integratsiyasi sayohatchilarning sayohatlarini rejalashtirish va boshdan kechirish usullarini qayta shakllantirmoqda. Raqamli platformalar, mobil ilovalar va onlayn bron qilish tizimlari sayohatchilarga real vaqt rejimida ma'lumot, moslashtirilgan xizmatlar va uzluksiz ulanish imkoniyatini taqdim etib, ularga yo'nalishlarni yanada samarali va qulayroq boshqarish imkonini beradi. Avtonom transport vositalari, aqlli transport tizimlari va raqamli to'lov yechimlari kabi rivojlanayotgan texnologiyalar transport sanoatida inqilob qilmoqda va sayyohlar uchun umumiy sayohat tajribasini oshirmoqda.[2]

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti (OECD) ning fikricha "Transport turizmning asosiy omili bo'lib, turistlarni o'z joyidan ko'chirishda va turli diqqatga sazovor joylarga borishini ta'minlab, turizm bozorida hudud va sayohat manzilgohlarida ichki harakatini osonlashtirish va bog'lash vazifasini o'taydi. Rus olimi Kuskov Aleksey Sergevichning so'zlariga ko'ra "transport infratuzilmasi transport kompleksining asosini tashkil qiladi va yuk va yo'lovchilarni tashish uchun foydalaniladigan haqiqiy transport tarmog'ini, shuningdek, transport vositalari va doimiy qurilmalardan samarali foydalanishni ta'minlaydigan tashkiliy tuzilmani ifodalaydi. Birjakov Mixail Borisovich o'zining "turizm industriyasi" kitobida Transport turizm biznesining mohiyati yoki muhim tarkibiy qismi bo'lib, transport vositalari nafaqat turistlar va sayohatchilar, shuningdek ularning yuklarini bir joydan ikkinchi joyga tashishga xizmat qilishi, balki ko'ngilochar, sport, muzey kolleksiyalari predmeti, modellashtirish, savdo vositasi bo'lishi ham mumkin. O'zbekistonlik olimlardan M. Q. Pardayevning fikricha "Transport servisi deyilganda insonning, mehnat jamoasining, hududning, davlatning va jamiyatning yo'lovchi va yuk tashish bilan bog'liq ehtiyojini sifatli xizmat ko'rsatish yo'llari bilan qondirishga qaratilgan transport xodimlarining nafli faoliyati tushuniladi". O'rganilgan nazariy manbalar shuni ko'rsatmoqdaki, turizm va transport jahon iqtisodiyoti uchun katta ahamiyatga ega bo'lib tashqi muhitga (siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy va tabiiy hodisalar) va turistik mavsumiylik omiliga bog'liq bo'lgan ko'p bo'g'inli tuzilishga ega yirik tarmoqlararo majmualardir. Bugungi kunda taklif etilayotgan turli xil transport turlari mavjud, chunki uning jozibadorligi sayohatchilar va dam oluvchilarni transportni boshqarish tajribasiga katta miqdorda pul sarflashga olib keladi. Har xil transport turlari ko'pincha bir xil darajada jozibadorlikka ega bo'lgan boshqa transport turlarini to'ldiradi, garchi transport vositasining o'zi jozibador bo'lmasa ham, shu transport juda jozibali hudud bo'ylab amalga oshirilishi mumkin. Transport vositalarini turistik diqqatga sazovor joylar sifatida turli jismoniy xususiyatlariga ko'ra ajratiladi, ammo qiziq bo'linish xususiyati shundagiki, u namoyish etadigan turistik tajribaning tabiatiga asoslangan bo'lib tuyuladi. Bazi shahar va mamlakatlarda transport vositalari turistik qiziqish ob'ekti sifatida qabul qilinib, ular turistik hudud qiyofasining ramzi hisoblanadi. Bularga mashhur Londonning ikki qavatli qizil avtobuslari, Nyu-Yorkning sariq

taksilari, Male jiplari, Kolombo tuk-tuklari, Bombay velorikshalari, Tokiodagi tez yurar poyezdlar, Moskvaning metrosini misol qilsak bo'ladi. Turizmda transport vositalarining barchasidan foydalaniladi, chunki ular nafaqat transport, balki sayyohlarning dam olishi uchun ko'ngilochar funktsiyani ham o'z ichiga oladi. Turistik sayohatlarda muayyan transport vositalarining ulushi, shu jumladan ularning ahamiyati ham har bir joyda turli xil darajaga ega.[1]

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, turizm industriyasining barqaror o'sishi va muvaffaqiyati uchun transport xizmatlarini rivojlantirish muhim ahamiyatga ega. Mavjud imkoniyatlarni yaxshilash, sayohatchilar tajribasini oshirish, barqarorlikni rag'batlantirish, maqsad raqobatbardoshligini oshirish va texnologik innovatsiyalarni o'zlashtirish orqali yo'nalishlar iqtisodiy rivojlanish va mahalliy hamjamiyatlarni qo'llab-quvvatlagan holda tashrif buyuruvchilar uchun yanada qulay va yoqimli sayohat tajribasini yaratishi mumkin. Jahon sayyohlik sanoati rivojlanishda davom etar ekan, samarali va barqaror transport xizmatlarini rivojlantirishga sarmoya kiritish tobora kuchayib borayotgan raqobat bozorida sayohatchilarni jalb qilish va saqlab qolishga intilayotgan yo'nalishlar uchun asosiy ustuvor vazifa bo'lib qoladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

- 1.Tuxliyev I.S., Xaitboyev R., Tursunova G.R. Turizm asoslari. O'quv-uslubiy murakkab. - Samarqand, SamISI, 2013. - 372 b.[1]
- 2.Qudratov G.H., Pardayev M.Q., Otaboyev R. O'zbekistonda turizm salohiyati va uni rivojlantirishda davlat siyosatining asosiy yo'nalishlari. // xizmat ko'rsatish va turizm sohalarini rivojlantirish: muammolar va ularning yechimlari. - T.:Iqtisodiyot va moliya, 2008. - b. 61-70.[2]
- 3.Hayitboyev R., Sattarov A. Turizm marshrutini ishlab chiqish texnologiyasi. Samarqand, 2011 yil.[3]
- 4.Matyakubov U.R. —Ekologik vaziyatni hisobga olgan holda turizmning samaradorligi takomillashtirish yo'nalishlari va istiqbollari mavzusida. nomzodlik dissertatsiyasining konspekti. – Samarqand, 2011. – 12 b.[4]
- 5.Norchayev A. N., Umirova D.S., “Turizmda transport xizmatlari”: O'quv qo'llanma.-T.: “Iqtisodiyot”. 2020.[5]

O'ZBEKISTONDA EKOTURIZMNI RIVOJLANTIRISH

Ilyosov Sherzod

*Toshkent kimyo xalqaro universiteti,
turizm fakulteti, talabasi*

Turg'unov Mahkamboy

*Toshkent kimyo xalqaro universiteti,
turizm fakulteti, talabasi*

ANNOTATSIYA:

Ushbu maqolada mamlakatimizda ekoturizmning rivojlanishi nafaqat tabiatni muhofaza qilish, ekoturislarni ona tabiatimizga jalb etish, balki iqtisodiy sharoitni yaxshilash, aholini ish bilan ta'minlashda muhim omil bo'lib xizmat qilayotganligi, ekoturizm va uning rivojlanishi nafaqat o'rganilayotgan hududning ijtimoiy-iqtisodiy sharoitiga bog'liq bo'libgina qolmasdan balki shu hududning tabiiy sharoitiga, unda ekoturistik ob'ektlarning mavjudligiga va ularning geografik o'rniga ham bog'ligi haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: ekoturizm, tabiat, ekoturistik xizmatlar, ekoturistik resurslar, atrof-muhit, toza turar joy variantlari, binolar.

АННОТАЦИЯ

В данной статье развитие экотуризма в нашей стране служит важным фактором не только охраны природы, привлечения экотуристов к нашей матушке-природе, но и улучшения экономических условий, обеспечения занятости населения, а экотуризм и его развитие зависят не только о социально-экономических условиях изучаемой территории приводятся сведения не только о характере территории, но и о наличии объектов экотуризма и их географическом расположении.

Ключевые слова: экотуризм, природа, экотуристические услуги, ресурсы экотуризма, окружающая среда, экологически чистые варианты проживания, здания.

ABSTRACT

In this article, the development of ecotourism in our country serves as an important factor not only in protecting nature, attracting ecotourists to our mother nature, but also in improving economic conditions, providing employment to the population, and ecotourism and its development depend not only on the socio-economic conditions of the studied area. information is provided not only on the nature of the area, but also on the existence of ecotourism facilities and their geographical location.

Key words: ecotourism, nature, ecotourism services, ecotourism resources, environment, clean accommodation options, buildings.

KIRISH

Bugungi kunda ekoturizm butun dunyoda eng serdaromad sohalardan biriga aylandi. Ekspertlarning fikricha, bu tarmoqni yanada rivojlantirish nafaqat ijtimoiy-iqtisodiy masalalarni samarali hal etish, balki ekologik muammolarni bartaraf qilishda ham muhim ahamiyat kasb etadi. Jahon sayyohlik tashkilotining ma'lumotlariga ko'ra, hozirda turizm sanoatida 210 milliondan ortiq ishchi xizmat qiladi va undan olinadigan daromad yiliga 770 milliard AQSh dollarini tashkil etadi. Ta'kidlash joizki, O'zbekiston ham boy tabiiy resurslar, betakror o'simlik va hayvonot olamiga ega. Ushbu salohiyatni asrash va ko'paytirish maqsadida ko'plab milliy dastur va loyihalar hayotga tatbiq etilmoqda. Chunki tabiiy sharoit xususiyatlari hududning ekoturistik imkoniyatlarini va uning qaysi turlarini rivojlantirish mumkinligini aniqlashga imkon beradi. Respublikamiz o'zining turistik resurslari bo'yicha Markaziy Osiyoda oldingi, dunyoda noyob turistik potensialga ega bo'lgan 10-15 ta davlat orasida joy egallaydi. Uning hududida har xil tarixiy davrlarga mansub noyob arxitektura, tarixiy va tabiat yodgorliklari mavjud.[1]

ADABIYOTLAR TAHLILI VA TADQIQOT METODOLOGIYASI

So'nggi yillarda O'zbekiston barqaror turizm tashabbuslari orqali o'zining beg'ubor tabiati, an'anaviy turmush tarzi va biologik xilma-xilligini namoyish etishda sezilarli yutuqlarga erishdi.[6]

Tabiiy merosni asrash.

O'zbekiston tabiati xilma-xil, jumladan, tog' tizmalari, cho'llar, daryolar va yam-yashil vodiylarga ega bo'lib, u ekotizistlar va tabiatni sevuvchilar uchun boshpana qiladi. Hukumatning tabiiy merosini muhofaza qilish va asrab-avaylash borasidagi sa'y-harakatlari natijasida ideal ekoturizm yo'nalishlari bo'lib xizmat qiladigan qo'riqlanadigan hududlar, qo'riqxonalar va milliy bog'lar barpo etildi. Sayyohlar G'arbiy Tyan-Shan tog'larining noyob ekotizimlarini o'rganishlari, Qizilqum va Qoraqalpog'iston viloyatlarining cho'l landshaftlari bo'ylab sayr qilishlari yoki Orol dengizi havzasining yashirin xazinalarini kashf etishlari mumkin.[3]

Madaniy immersion va jamoatchilik bilan hamkorlik.

O'zbekistonda ekoturizm tabiatni qadrlashdan tashqariga chiqadi; Shuningdek, u madaniy suvga cho'mish va jamoatchilik ishtirokini o'z ichiga oladi. Sayohatchilar an'anaviy amaliyotlarni boshdan kechirish, mahalliy jamoalar bilan muloqot qilish va mahalliy xalqlarning turmush tarzini qo'llab-quvvatlovchi barqaror turizm faoliyatida ishtirok etish imkoniyatiga ega. Qishloq qishloqlaridagi uy-joylar, hunarmandchilik ustaxonalari, organik dehqonchilik sayohatlari va madaniy festivallar tashrif buyuruvchilarga O'zbekistonning rang-barang madaniy merosini ulug'laydigan va madaniyatlararo almashinuvni rag'batlantiradigan yaxlit tajriba taqdim etadi.[2]

Barqaror amaliyotlarni ilgari surish.

Barqaror tajribalarni ilgari surish O'zbekistonning ekoturizmni rivojlantirish strategiyasining asosini tashkil etadi. Ekologik toza turar joy variantlari, mas'uliyatli

turoperatorlar, chiqindilarni boshqarish bo'yicha tashabbuslar va tabiatni muhofaza qilish loyihalari turizm faoliyatining atrof-muhit va mahalliy hamjamiyatlarga minimal ta'sirini ta'minlashning ajralmas qismidir. Sayohatchilar va manfaatdor tomonlar o'rtasida ekologik madaniyat va ijtimoiy mas'uliyatni tarbiyalash orqali O'zbekiston kelajak avlodlar uchun mamlakatning tabiiy va madaniy merosini saqlaydigan barqaror turizm modelini yaratishni maqsad qilgan.[5]

Qiyinchiliklar va imkoniyatlar

O'zbekiston ekoturizmni rivojlantirishda maqtovga sazovor yutuqlarga erishgan bo'lsa-da, infratuzilmani rivojlantirish, salohiyatni oshirish va manfaatdor tomonlarning hamkorligi kabi muammolar saqlanib qolmoqda. Hukumat, xususiy sektor, nodavlat notijorat tashkilotlari va mahalliy hamjamiyatlarning hamkorlikdagi sa'y-harakatlari ushbu muammolarni hal qilish va O'zbekistonda ekoturizm salohiyatini to'liq ochish uchun muhim ahamiyatga ega. Ekoturizm infratuzilmasiga sarmoya kiritish, barqaror turizm amaliyotini targ'ib qilish va mas'uliyatli turizmni rivojlantirishga jalb qilish orqali O'zbekiston mintaqadagi yetakchi ekoturizm yo'nalishi sifatidagi mavqei oshirishi mumkin. O'zbekistonning ekoturizm orqali turizmni barqaror rivojlantirish yo'lidagi sayohati uning tabiiy va madaniy merosini asrab-avaylash, shu bilan birga tashrif buyuruvchilarga chinakam, hayratlanarli tajribalar taqdim etishga intilishidan dalolatdir. Ekologik barqarorlik, madaniyatni saqlash va jamiyat imkoniyatlarini kengaytirish tamoyillarini o'zlashtirgan holda, O'zbekiston sayyohlar uchun boyituvchi tajribalar taklif etuvchi hamda tabiiy va madaniy resurslarni asrashga hissa qo'shadigan yetakchi ekoturizm yo'nalishiga aylanishga tayyor. Sarguzasht, madaniyat va tabiatni muhofaza qilish uyg'unligi bilan O'zbekistonda ekoturizm tabiat ixlosmandlari va madaniyat tadqiqotchilarining qalbini zabt etishi kerak.[4]

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Ekoturizmni rivojlantirishdan ko'zlangan maqsad quyidagilardan iborat:

jahon turistik xizmat bozorida O'zbekistonning ekoturistik salohiyati, tabiiy potentsiali va resurslarini namoyish qilish;

hududlarning, ayniqsa tabiatning, geotizimlarning ekoturistik resurslari va imkoniyatlaridan yanada samarali foydalanishga qaratilgan ilmiy tadqiqotlar olib borishni rag'batlantirish;

turizmni rivojlantirishda ekoturizmning ahamiyati va ulushini oshirish;

O'zbekistonda joriy etilgan turistik faoliyatda ekoturistik xizmatlar sifatini tubdan takomillashtirish va ekoturistik xizmatlar hajmini jadal oshirish;

istiqbolda ekoturizmni rivojlantirishga qaratilgan ilmiy, innovatsion va metodik ishlanmalarni yaratish;

O'zbekistonning turizm sohasidagi ijobiy qiyofasini shakllantirishda ekoturizm rolini oshirish va h.k.

O‘zbekiston ekoturistik resurs va imkoniyatlarga juda boy. Turoperatorlik firmalari tomonidan “Toshkent-Chorvoq-Toshkent”, “Toshkent-Bildirsoy-Chimyon-Toshkent”, “Toshkent-Zomin-Toshkent”, “Toshkent-Aydarko‘l-Toshkent” kabi marshrutlarda o‘tkazilgan ekoturlar, cho‘l hududlardagi tuyadagi sayr, nafaqat O‘zbekiston, balki butun dunyo turistlarining katta e‘tibor va e‘tiroflariga sazovor bo‘lmoqda. Tahlillarga ko‘ra, ekoturizm xizmatlarini ko‘rsatayotgan turoperatorlik firmalari asosan, Chimyon-Chorvoq rekreatsiya zonasi doirasida faoliyat ko‘rsatmoqda xolos. Biroq, O‘zbekistonning Hisor, Bobotog‘, Ko‘hitangtog‘ (Surxondaryo), Chaqchar (Qashqadaryo), Nurota (Navoiy-Jizzax), Zarafshon (Samarqand), Turkiston (Jizzax), Oloy (Farg‘ona), Qurama, Chotqol (Namangan) tog‘lari, Qizilqum cho‘lidagi qoldiq tog‘lar, Qizilqum cho‘li, Orol dengizining qurigan tubi va qodiq sho‘r ko‘llar, Ustyurt platosi, Borsa kelmas sho‘rxogi, Mingbuloq botig‘i, Aydarko‘l, Dengizko‘l, Amudaryo va Sirdaryo sohilidagi to‘qaylar, Muruntov kareri va tabiatning noyob yodgorliklari bo‘ylab majmual va mavzuli ekoturlar tashkil etish to‘laqonli yo‘lga qo‘yilmagan. O‘zbekistonda o‘ziga xos joziba va takrorlanmas manzaralarga boy bo‘lgan speleoturizm (g‘or turizmi) katta imkoniyatlarga ega. Ayni paytda O‘zbekistonda 500dan ortiq g‘orlar bo‘lib, ma‘lumotlarga ko‘ra, yetarli turistik infratuzilmaga ega bo‘lmaganligi sababli ularning birortasiga ham ekoturlar tashkil etilmayapti. O‘zbekiston cho‘llari va tekislik hudlarida barxan, dyuna, to‘qay, sho‘rxok, taqir, quduqlarni, shuningdek mahalliy cho‘ponlar yashash tarzini namoyon qiluvchi o‘tovlarni tomosha qilishga qaratilgan tuya sayrini tashkil etish katta imkoniyatlarga ega. Katta Chimyon, Zomin, Chotqol, Ko‘ksuv, Piskom, Turkiston, Hisor, Zarafshon, Oloy, Qurama, Nurota tog‘larida piyoda, trekking turlarini hamda alpinizmni tashkil etishga tabiiy geografik shart-sharoit mavjud. Shuningdek, tog‘lardan oqib tushuvchi ko‘plab serostona va sharqiroq daryo va soylar (Ugam, Chotqol, Piskom, Ko‘ksuv, To‘polondaryo, Shoximardon, Sangzor, Zarafshon va h.k.)larda rafting turizmini rivojlantirish imkoniyatlari katta. Ilmiy tadqiqot muassasalari va mutaxassislarning ma‘lumotlariga ko‘ra, bugungi kunda ekoturizmning rivojlanish yo‘nalishlari va istiqbollari tabiat qonuniyatlari va geotizimlar barqarorligi bilan bog‘liq holda shakllanmoqda. [1]

XULOSA

So‘ngi yillarda O‘zbekistonda ekoturizmning ilmiy va metodologik asoslarini ochib berishga qaratilgan bir qator ilmiy izlanishlar olib borildi, nomzodlik va magistrlik dissertatsiyalari himoya qilindi, ilmiy va o‘quv adabiyotlar nashr qilindi. An‘anaviy ustoz-shogird tizimida ekoturizm va o‘lkashunoslikning nazariy jihatlari o‘rganildi. Ammo, bu boradagi tahlillar ekoturizm yo‘nalishida tabiatni, geotizimlarni yaxshi biladigan, tabiatda va tabiatning ekstremal sharoitlarida guruhni boshqara oladigan, zurrur bo‘lganda birinchi tibbiy yordamni ko‘rsatish malakasiga ega bo‘lgan bakalavr kadrlar tayyorlash dolzarbligini ko‘rsatmoqda. Sababi, tarixiy turizm, diniy turizm, tibbiyot turizmi, madaniy turizm kabi turizm turlari asosan shahar joylarda,

turistik infrastruktura va servis obektlari yetarli joylarda o'tkazilsa, ekoturlar asosan tabiat qo'ynida va geotizimlarda olib boriladi, aksariyat ekoturlar ekstremalligi bilan xarakterlanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. <https://kun.uz/news/2017/03/08/uzbekistonda-ekoturizmni-rivozlantiris-imkoniatlari-kandaj?q=%2Fuz%2Fnews%2F2017%2F03%2F08%2Fuzbekistonda-ekoturizmni-rivozlantiris-imkoniatlari-kandaj>[1]
2. Dudura I.M. va boshqalar. O'zbekiston tabiat yodgorliklari. - Toshkent: O'zbekiston. 1980[2]
3. Tetyuxin G.F., Mamatqulov M.M., Batunskaya B.A. O'zbekistonning jonsiz tabiatidan oqilona foydalanish va muhofaza qilishning ayrim jihatlari. - Toshkent: Muxlis. 1987[3]
4. Shamuratova N.T. O'zbekistonda ekoturizm va uning tabiiy geografik jihatlari. Geografiya fanlari olishi ilmiy darajasini olish uchun dissertatsiya. - T.: 2011 yil.[4]
5. Shomurodova Sh. G. Chimyon-Chorvoq kurort-rekreatsion zonasida turizm rivojlashtirishning tabiiy geografik asoslari. Geografiya fanlari bo'yicha falsafa doktori ilmiy darajasini olish uchun dissertatsiya. - T.: 2020.[5]
6. Ergashev A., Yarulin R. O'zbekiston tabiatidagi noyob biologik yodgorliklar va ularni muhofaza qilish.-Toshkent: o'qituvchi. [6]

O'ZBEKISTONDA EKSKURSIYALARNI O'TKAZISH USULLARI VA TEXNOLOGIYASINI ISHLAB CHIQISH

Komilov Nodir

*Toshkent kimyo xalqaro universiteti,
turizm fakulteti, talabasi*

Maxkamov Abdumajid

*Toshkent kimyo xalqaro universiteti,
turizm fakulteti, talabasi*

ANNOTATSIYA

Turizm iqtisodiy sohalar ichida daromad keltirishi bo'yicha yetakchi sohalardan biridir. Mamlakatimizda ham ushbu sohani rivojlantirish bo'yicha ko'pgina ishlar olib borilmoqda. Turizmning asosiy xizmatlaridan biri ekskursiya xizmatlari hisoblanadi. Mamlakatga tashrif buyurgan turist eng avvalo uning tarixi, madaniyati, ijtimoiy hayoti, tabiat resurslari bilan tanishishni, tomosha qilishni xohlaydi. Ekskursiya o'zining ko'rgazmaliligi, sarmazmunligi, daromadliligi, hissiyotliligi bilan insonlarning ruhiy qiyofasi shakllanishiga ta'sir ko'rsatadi. Ushbu maqolada O'zbekistonda ekskursiyalarni o'tkazish usullari va texnologiyasini ishlab chiqish islohotlari haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: ekskursiya, zamonaviy infratuzilma, texnologiya, ekskursiya xizmati, xaritalar, fotosuratlar va interaktiv funksiyalar.

АННОТАЦИЯ

Туризм является одним из ведущих секторов экономики с точки зрения получения дохода. В нашей стране ведется большая работа по развитию этой сферы. Экскурсионные услуги являются одной из основных услуг туризма. Турист, посещающий страну, прежде всего хочет познакомиться с ее историей, культурой, общественной жизнью, природными ресурсами. Экскурсия влияет на формирование психического образа людей своей наглядностью, содержательностью, экономичностью, эмоциональностью. В статье представлены сведения о реформировании методов и технологии проведения экскурсий в Узбекистане.

Ключевые слова: экскурсия, современная инфраструктура, технологии, экскурсионное обслуживание, карты, фотографии и интерактивные возможности.

ANNOTATION

Tourism is one of the leading economic sectors in terms of income generation. A lot of work is being done to develop this field in our country. Excursion services are one of the main services of tourism. A tourist visiting a country first of all wants to get acquainted with its history, culture, social life, and natural resources. Excursion affects

the formation of the mental image of people with its visuality, meaningfulness, profitability, emotionality. This article provides information about the reforms of the methods and technology of conducting excursions in Uzbekistan.

Keywords: excursion, modern infrastructure, technology, excursion service, maps, photos and interactive features.

KIRISH

Insonlarning kundalik faoliyatida ikki xil muloqot shaklini uchratish mumkin: bevosita muloqot va bilvosita muloqot. Bevosita muloqot shakliga - suhbat, ma'ruza, dars, diskussiya, miting, telefon, ekskursiya xizmati va shu kabilar kiradi. Bunday muloqot jarayonida insonlarda hissiyotlar, kayfiyatlar, fikrlarning umumiyliги shakllanadi, bir-birini tushunishga erishiladi, axborot o'tganiladi, o'zaro aloqa mustahkamlanadi. Bilvosita muloqot shakli- gazeta, jurnal, kitob o'qish, radio, televizor eshitish orqali yuzaga keladi. Bunday muloqot jarayonida bevosita muloqot jarayoni kabi olingan axborotga subyekt reaksiyasini ko'rsatadigan teskari aloqa mavjud bo'lmaydi. Ekskursiya jarayoni bevosita muloqot shakli sifatida gid va ekskursantning hamkorlikdagi faoliyati bo'lib, ularning o'zaro fikr almashuvi va harakatlarini nazarda tutadi. Insonlarga katta hajmdagi axborotlarni olish imkoniyatini beradi, fikrlash qobiliyatini shakllantiradi.[4]

ADABIYOTLAR TAHLILI VA TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ekskursiyalar sayyohlik va madaniy almashinuvni rivojlantirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi, tashrif buyuruvchilarga tashrif buyuruvchilarning boy tarixi, merosi va landshaftlari bilan tanishish va tajriba qilish imkoniyatini beradi. O'zining jo'shqin madaniyati, qadimiy shaharlari va ajoyib arxitekturasi bilan mashhur bo'lgan O'zbekistonda sayyohlar tajribasini oshirish, sayyohlarni yanada ko'proq jalb etish va mamlakatning o'ziga xos diqqatga sazovor joylarini namoyish etish uchun ekskursiyalarning innovatsion usullari va texnologiyasini ishlab chiqish muhim ahamiyatga ega.[5]

Raqamlashtirish va virtual sayohatlar.

Texnologiyaning rivojlanishi ekskursiyalarni o'tkazish usulini inqilob qildi, bu tashrif buyuruvchilarga raqamli platformalar va virtual haqiqat (VR) tajribasi orqali yo'nalishlarni virtual ravishda kashf qilish imkonini berdi. O'zbekistonda ekskursiyalarni raqamlashtirish sayyohlik operatorlari va madaniy ob'ektlarga kengroq auditoriyani qamrab olish, qiziqarli tajribalarni taklif qilish hamda shaxsan tashrif buyurish qiyin bo'lishi mumkin bo'lgan tarixiy va madaniy yodgorliklarga kirish imkoniyatini yaratdi. Samarqanddagi Registon, Buxorodagi Ark qo'rg'oni, Xivadagi Itchan qal'a kabi diqqatga sazovor joylarga virtual sayohatlar tashrif buyuruvchilarga ushbu xazinalarni o'z uylarida turib o'rganish imkonini beradi va ularni O'zbekistonga bo'lajak sayohatlarini rejalashtirishga ilhomlantiradi.

Mobil ilovalar va audio qo'llanmalar.

Mobil ilovalar va audio qo'llanmalar tashrif buyuruvchilarga diqqatga sazovor joylar, tarixiy joylar va diqqatga sazovor joylar haqida interfaol va moslashtirilgan ma'lumotlarni taqdim etish orqali ekskursiya tajribasini oshirishning mashhur vositalariga aylandi. O'zbekistonda mobil ilovalar va ko'p tillarda audio qo'llanmalar ishlab chiqilishi sayyohlar uchun yo'nalishlarni kezish, mahalliy madaniyat va tarixni o'rganish hamda mamlakat me'morchiligi mo'jizalari ortidagi voqealar bilan shug'ullanishni osonlashtirdi. Audio sharhlar, xaritalar, fotosuratlar va interaktiv funksiyalarni taklif qilish orqali ushbu raqamli vositalar tashrif buyuruvchilarga o'z ekskursiyalaridan unumli foydalanish va O'zbekistonning boy madaniy merosini chuqurroq tushunishga yordam beradi.[3]

Kengaytirilgan reallik (AR) tajribalari.

Kengaytirilgan reallik (AR) texnologiyasi jismoniy va raqamli dunyoni uyg'unlashtirgan interaktiv va qiziqarli ekskursiya tajribalarini yaratish uchun kuchli vosita sifatida paydo bo'ldi. O'zbekistonda AR ilovalari raqamli ma'lumotlar, 3D modellar va multimedia kontentini jismoniy muhitga joylashtirish orqali tashrif buyuruvchilarning tarixiy joylar, yodgorliklar va artefaktlar bilan o'zaro aloqalarini yaxshilashi mumkin. Smartfonlar yoki aqlli ko'zoynaklar kabi AR-ni qo'llab-quvvatlaydigan qurilmalardan foydalangan holda sayyohlar o'tmishni o'rganishlari, tarixiy voqealarni tasavvur qilishlari va me'moriy durdonalarning yashirin tafsilotlarini o'rganishlari, O'zbekiston tarixi va madaniyatini dinamik va immersiv tarzda jonlantirishlari mumkin.

Interfaol ko'rgazmalar va madaniy seminarlar.

Texnologik yutuqlar bilan bir qatorda, interfaol ko'rgazmalar va madaniy seminarlar O'zbekiston bo'ylab ekskursiyalar davomida tashrif buyuruvchilarni jalb qilish va amaliy tajribalar bilan ta'minlashning qimmatli usullari hisoblanadi. Muzeylar, meros ob'ektlari va madaniyat markazlari turistlarga an'anaviy hunarmandchilik, musiqa, raqs va pazandachilik an'analarini o'rganishda faol ishtirok etish imkonini beruvchi interfaol displeylar, multimediya inshootlari va jonli namoyishlarni taklif qilishi mumkin. Ipak to'qish, kulolchilik, an'anaviy musiqiy chiqishlar va o'zbek taomlaridan iborat pazandachilik bo'yicha mahorat darslari tashkil etish orqali tashrif buyuruvchilar O'zbekistonning madaniy merosi bilan tanishishlari hamda mamlakatning badiiy va pazandalik an'analariga chuqurroq baho berishlari mumkin.[2]

Mahalliy hamjamiyat bilan hamkorlik.

O'zbekistondagi ekskursiyalarning yana bir muhim jihati barqaror rivojlanishni qo'llab-quvvatlovchi, mahalliy hamjamiyatlarning imkoniyatlarini kengaytiruvchi va chinakam madaniy tajribalarni namoyish etuvchi jamoatchilik asosidagi turizm tashabbuslarini ilgari surishdir. Turoperatorlar mahalliy hunarmandlar, tadbirkorlar va aholi bilan hamkorlik qilib, an'anaviy hunarmandchilik, mahalliy xalq bilimlari va jamoatga asoslangan turizm loyihalarini ta'kidlaydigan noyob ekskursiya dasturlarini

yaratishi mumkin. Ushbu tashabbuslar nafaqat mahalliy hamjamiyatlarga iqtisodiy imkoniyatlar beradi, balki tashrif buyuruvchilarga mahalliy aholi bilan aloqa o'rnatish, barqaror turizm amaliyotini qo'llab-quvvatlash hamda o'zbek xalqining kundalik hayoti va an'alarini chuqurroq o'rganish imkonini ham beradi.[1]

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Ekskursiya xizmatidagi muloqot jarayonida guruhdagi individning harakatidagi birdamlikka, hissiy bir-birini tushunishiga, kayfiyat, fikrlar, qarashlar umumiylikning shakllanishiga erishiladi. Ekskursiya jarayoni qatnashuvchilari muloqotini ruhiy-axborot muloqot turi, subyektlar va obyektlar o'rtasidagi ikki xil munosabatlar shaklining uyunlashuviga kiritishimiz maqsadga muvofiqdir. Gidga psixologiya va pedagogika sohalaridan bilimlarning mavjudligi ekskursiya xizmatini to'g'ri tashkil qilishga yordam beradi. Gid va ekskursantlar o'rtasida to'g'ri tashkil etilgan o'zaro muloqoti ekskursiya kabi pedagogik jarayonning negizidir. Kommunikativ komponent gid kasbiy mahoratining asosiy qismidir. Ekskursiya xizmatining samaradorligi nafaqat gidning mavzu bo'yicha bilimi, uni auditoriyaga yetkazish uslubiga balki, ekskursantlar, boshqa mutaxassislar, haydovchi bilan o'zaro muloqotiga ham bolidir. Amaliyotda ekskursiya xizmatini turli nuqtai nazarda (aspekt) ko'rib chiqish mumkin:

ta'lim va tarbiyaning mustaqil shakli sifatida;

ommaviy auditoriya bilan ishlashning shakli sifatida;

madaniy hordiqni, tarbiyaviy ishlarni tashkil qilish shakli sifatida;

epizodik tadbir, mavzuli siklning bir qismi, bilishning bir poonasi sifatida;

ilmiy bilimlarni tarqatish shakli, g'oyaviy tarbiya sifatida;

tarbiyaviy yo'nalishning bir turi sifatida (vatanparvarlik, mehnatsevarlik, estetik) shuningdek, har tomonlama mukammal shaxsni shakllantirish jarayonining bir qismi sifatida;

madaniy-tarbiyaviy ishlarning mutloq shakli va tashkillashtirilgan turizmning ajralmas qismi sifatida.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, O'zbekistonda ekskursiyalar o'tkazish uslublari va texnologiyasini ishlab chiqish tashrif buyuruvchilar tajribasini oshirish, madaniy almashinuvni rivojlantirish, mamlakatning rang-barang merosi va diqqatga sazovor joylarini namoyish etishda muhim rol o'ynaydi. Raqamlashtirish, virtual sayohatlar, mobil ilovalar, AR tajribalari, interfaol ko'rgazmalar, madaniy seminarlar va jamoatchilik asosidagi turizm tashabbuslarini o'zlashtirib, O'zbekiston sayohatchilarni jalb qiladigan, madaniy an'analarni saqlaydigan hamda turizmning barqaror rivojlanishiga hissa qo'shadigan unutilmas va ta'sirchan ekskursiya tajribalarini yaratishi mumkin. O'zbekistonda turizm industriyasi o'sishda va rivojlanishda davom etar ekan, ekskursiyalar uchun innovatsion usullar va texnologiyalarga sarmoya kiritish butun dunyodan tashrif buyuruvchilarni jalb qilish va o'ziga jalb etish, madaniy

tushunishni rivojlantirish, va mamlakatni madaniy va meros turizmi uchun eng yaxshi yo'nalish sifatida targ'ib qilish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Alekseeva N.D. "Turistik yo'nalishni ishlab chiqish texnologiyasi" fanidan o'quv-uslubiy qo'llanma. Tolyatti: PVGUS nashriyoti, 2016.[1]

2. Qudratov G.H., Pardayev M.Q., Otaboyev R. O'zbekistonda turizm salohiyati va uni rivojlantirishda davlat siyosatining asosiy yo'nalishlari. // xizmat ko'rsatish va turizm sohalarini rivojlantirish: muammolar va ularning yechimlari. - T.: Iqtisodiyot va moliya, 2008. - b. 61-70.[2]

3. Hayitboyev R., Sattarov A. Turizm marshrutini ishlab chiqish texnologiyasi. Samarqand, 2011 yil.[3]

4. Matyakubov U.R. — Ekologik vaziyatni hisobga olgan holda turizmning samaradorligi takomillashtirish yo'nalishlari va istiqbollari mavzusida. nomzodlik dissertatsiyasining konspekti. – Samarqand, 2011. – 12 b.[4]

5. Norchayev A. N., Umirova D.S., "Turizmda transport xizmatlari": O'quv qo'llanma. - T.: "Iqtisodiyot". 2020.[5]

O'ZBEKISTONDA ICHKI VA KIRISH TURIZMINI RIVOJLANTIRISH

Taniyev Rustam

*Toshkent kimyo xalqaro universiteti,
turizm fakulteti, talabasi*

Turdiyev Asadbek

*Toshkent kimyo xalqaro universiteti,
turizm fakulteti, talabasi*

ANNOTATSIYA

O'zbekiston hukumati turizmning iqtisodiy taraqqiyotning asosiy omili sifatidagi ahamiyatini e'tirof etib, mamlakatning turistik yo'nalish sifatida jozibadorligini oshirish bo'yicha turli tashabbuslarni amalga oshirmoqda. O'zbekiston infratuzilmaga sarmoya kiritishdan tortib, madaniy merosni asrab-avaylashga qaratilgan sa'y-harakatlargacha o'zining turizm sektorini rivojlantirish uchun qulay muhit yaratishga e'tibor qaratmoqda. Bu mamlakat ichida mahalliy sayohatchilarga xizmat ko'rsatish uchun ichki turizmni rivojlantirish va butun dunyodan tashrif buyuruvchilarni jalb qilish uchun kirish turizmini rivojlantirishni o'z ichiga oladi. Shu nuqtai nazardan, O'zbekistonda ichki va kirish turizmi dinamikasini tushunish, shuningdek, ularning rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillarni o'rganish muhim ahamiyat kasb etadi. Turizm industriyasining har ikki segmentidagi tendentsiyalar, muammolar va imkoniyatlarni o'rganish orqali manfaatdor tomonlar O'zbekistonning turizm salohiyatidan foydalanish va barqaror turizm ekotizimini yaratish strategiyalarini ishlab chiqishlari mumkin. Ushbu maqola O'zbekistonda ichki va kirish turizmining rivojlanishini o'rganish, turizm industriyasining bugungi holati, uning o'sishiga ko'maklashish bo'yicha ko'rilayotgan tashabbuslar va kelajak istiqbollari yoritishga qaratilgan. O'zbekistonda ichki va kirish turizmini shakllantiruvchi asosiy omillar va cheklovlarni tahlil qilib, ushbu tadqiqot mamlakat uzoq muddatli muvaffaqiyatga erishish va jahon turizm xaritasida birinchi o'rinni egallash uchun o'z turistik aktivlaridan qanday foydalanishi mumkinligi haqida tushuncha berishga harakat qiladi.

Kalit so'zlar: ichki turizm, tarixiy joylar, xalqaro sayohatchilar, iqtisodiy o'sish, iqtisodiyot, omillar.

АННОТАЦИЯ

Признавая важность туризма как основного фактора экономического развития, правительство Узбекистана реализует различные инициативы по повышению привлекательности страны как туристического направления. От инвестиций в инфраструктуру до усилий по сохранению культурного наследия, Узбекистан уделяет особое внимание созданию благоприятной среды для развития своего туристического сектора. Это включает в себя развитие внутреннего туризма для обслуживания местных путешественников внутри

страны и развитие въездного туризма для привлечения посетителей со всего мира. Важное значение имеет изучение мешающих факторов. Изучая тенденции, проблемы и возможности в обоих сегментах туристической отрасли, заинтересованные стороны могут разработать стратегии по использованию туристического потенциала Узбекистана и созданию устойчивой туристической экосистемы. В данной статье рассматривается развитие внутреннего и въездного туризма в Узбекистане, современное состояние. индустрии туризма, призван пролить свет на инициативы и будущие перспективы поддержки ее роста. Анализируя ключевые факторы и ограничения, формирующие внутренний и въездной туризм в Узбекистане, данное исследование призвано дать представление о том, как страна может использовать свои туристические активы для достижения долгосрочного успеха и занять первое место на глобальной туристической карте.

Ключевые слова: внутренний туризм, исторические места, международные путешественники, экономический рост, экономика, факторы.

ANNOTATION

Recognizing the importance of tourism as the main factor of economic development, the government of Uzbekistan is implementing various initiatives to increase the attractiveness of the country as a tourist destination. From investing in infrastructure to efforts to preserve cultural heritage, Uzbekistan is focusing on creating an enabling environment for the development of its tourism sector. This includes the development of domestic tourism to serve local travelers within the country and the development of inbound tourism to attract visitors from around the world. study of confounding factors is important. By studying the trends, problems and opportunities in both segments of the tourism industry, stakeholders can develop strategies to exploit Uzbekistan's tourism potential and create a sustainable tourism ecosystem. This article examines the development of domestic and inbound tourism in Uzbekistan, the current state of the tourism industry , aims to shed light on the initiatives and future prospects to support its growth. Analyzing the key factors and constraints shaping domestic and inbound tourism in Uzbekistan, this study seeks to provide insight into how the country can leverage its tourism assets to achieve long-term success and take the top spot on the global tourism map.

Key words: domestic tourism, historical places, international travelers, economic growth, economy, factors.

KIRISH

O‘zbekistonda ichki va kirish turizmini rivojlantirish mamlakatning madaniy va tarixiy merosidan ham mahalliy, ham xalqaro sayyohlarni jalb qilish maqsadida foydalanishga qaratilgan muhim masala bo‘lib kelgan. Mamlakatda turizmni rivojlantirish va uning xalqaro sayohatchilar uchun jozibadorligini oshirish bo'yicha asosiy tashabbus va sa'y-harakatlar amalga oshirildi. O‘zbekistonda hukumat mahalliy

aholini mamlakatning turli diqqatga sazovor joylari, tarixiy joylari va madaniy tajribalarini o'rganishga undash orqali ichki turizmni rivojlantirish bo'yicha turli chora-tadbirlarni amalga oshirmoqda. [1]

O'zbekiston ichki sayohatlarni rag'batlantirish orqali iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish, bandlik imkoniyatlarini yaratish va fuqarolarda milliy g'urur tuyg'usini shakllantirishni maqsad qilgan. Shu bilan birga, O'zbekistonni xalqaro sayohatchilar uchun noyob va jozibali manzil sifatida ko'rsatib, kirish turizmini rivojlantirishga qaratilgan sa'y-harakatlar kuchaytirildi. Qadimgi Ipak yo'lining markazi sifatidagi tarixiy ahamiyatidan foydalanib, mamlakat o'zining me'moriy mo'jizalari, an'anaviy san'ati va samimiy mehmondo'stligini targ'ib etib, butun dunyodan tashrif buyuruvchilarni jalb qiladi. Davlat tuzilmalari, xususiy sektor manfaatdor tomonlari va xalqaro tashkilotlar o'rtasidagi hamkorlikdagi hamkorlik O'zbekistonda turizm sohasini rivojlantirishda muhim rol o'ynadi. Siyosat islohotlari, infratuzilmaga sarmoya kiritish va jahon turizm standartlariga rioya qilish orqali mamlakat o'zini jahon turizm bozorida ham mahalliy, ham xalqaro sayyohlarning turli ehtiyojlarini qondiradigan raqobatbardosh o'yinchi sifatida ko'rsatdi. Umuman olganda, O'zbekistonda ichki va kirish turizmini rivojlantirish iqtisodiy o'sishni ta'minlash va sayyohlikning asosiy yo'nalishi sifatidagi obro'sini oshirish uchun uning madaniy boyligi va tabiiy go'zalligidan foydalanishga qaratilgan strategik yondashuvni aks ettiradi. Barqaror turizm amaliyotiga, infratuzilmani rivojlantirishga va sohaning manfaatdor tomonlari bilan hamkorlik qilishga e'tibor qaratgan holda O'zbekiston o'zini haqiqiy madaniy tajriba va unutilmas sayohatlar izlayotgan sayohatchilar uchun eng yaxshi tanlov sifatida ko'rsatishni maqsad qilgan.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA TADQIQOT METODOLOGIYASI

O'zbekistonda keyingi yillarda ichki va kirish turizmini rivojlantirish mamlakatimiz uchun ustuvor yo'nalish bo'lib kelmoqda. Sayyohlik sohasining o'sishi va mahalliy va xorijlik sayyohlarni jalb qilish uchun turli chora-tadbirlar va tashabbuslar amalga oshirildi.

1. Ichki turizmni rivojlantirish: O'zbekiston o'z fuqarolarini o'z mamlakatining madaniy va tarixiy boyligini o'rganishga undash uchun ichki turizmni rivojlantirishga e'tibor qaratmoqda. Bunga arzon sayohat paketlarini yaratish, infratuzilmani yaxshilash, mahalliy sayyohlarni jalb qilish uchun tadbirlar tashkil etish kabi chora-tadbirlarni amalga oshirish kiradi. Maqsad – mahalliy iqtisodiyotni yuksaltirish va O'zbekiston fuqarolarida milliy g'urur tuyg'usini tarbiyalash.

2. Kiruvchi turizmni targ'ib qilish: O'zbekiston ham mamlakatga xalqaro sayyohlarni jalb qilish bo'yicha faol ish olib bormoqda. Viza tartibini soddalashtirish, turizm infratuzilmasiga sarmoya kiritish, uning madaniy merosini targ'ib qilish kabi tashabbuslar amalga oshirildi. Mamlakatning boy tarixi, me'moriy mo'jizalari va go'zal tabiati dunyoning turli burchaklaridan kelgan sayohatchilarni o'ziga jalb etishi uchun alohida ta'kidlangan. [2]

3. Hamkorlik va maslahatlashuv: O‘zbekiston hukumati turli manfaatdor tomonlar, jumladan, Turizmni rivojlantirish davlat qo‘mitasi, boshqa vazirliklar va turizm sohasi ishtirokchilari bilan ichki va kirish turizmini rivojlantirish strategiyalarini ishlab chiqishda hamkorlik qildi. Ekspertlar va xalqaro hamkorlar bilan maslahatlashuvlar turizmning barqaror rivojlanishi uchun ilg‘or tajriba va innovatsion yondashuvlardan foydalanishga yordam berdi.

4. Infratuzilmani rivojlantirish: Infratuzilmaga investitsiyalar, masalan, transport tarmoqlari, turar joy binolari va turistik diqqatga sazovor joylar mahalliy va xalqaro tashrif buyuruvchilar uchun umumiy sayyohlik tajribasini oshirish uchun qilingan. Bu yangi turistik yo‘nalishlarni rivojlantirish va madaniy meros obyektlarini saqlashni o‘z ichiga oladi.

5. Targ‘ibot va marketing: O‘zbekiston butun dunyo bo‘ylab o‘zining sayyohlik takliflari haqida xabardorlikni oshirish uchun keng ko‘lamli reklama va marketing kampaniyalarini o‘tkazdi. Bu xalqaro sayyohlik yarmarkalarida ishtirok etish, raqamli marketing tashabbuslari va mamlakatning turli sayyohlik salohiyatini namoyish etish uchun sayyohlik agentliklari bilan hamkorlikni o‘z ichiga oladi.

Umuman olganda, O‘zbekistonda ichki va kirish turizmini rivojlantirish siyosat islohotlari, infratuzilmani rivojlantirish, marketing strategiyalari va manfaatdor tomonlar hamkorligini o‘z ichiga olgan ko‘p qirrali sa’y-harakatlardir. Bu jihatlarga e’tibor qaratgan holda O‘zbekiston o‘zini Markaziy Osiyodagi yetakchi sayyohlik yo‘nalishi sifatida ko‘rsatishni maqsad qilib qo‘ygan va mahalliy va xalqaro tashrif buyuruvchilar uchun noyob tajribalarni taqdim etadi.[3]

MUHOKAMA VA NATIJALAR

O‘zbekistonda ichki va kirish turizmini rivojlantirish istiqbollari davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlash, infratuzilmaga investitsiyalar, madaniy meros ob’ektlari, xususiy sektor va xalqaro tashkilotlar bilan strategik sheriklik kabi omillarning kombinatsiyasidan kelib chiqqan holda istiqbolli hisoblanadi. Quyida O‘zbekistonda ichki va kirish turizmining potentsial o‘rishini ta’kidlovchi asosiy fikrlar keltirilgan:

1. Turizm mahsulotlarini diversifikatsiya qilish: O‘zbekiston tashrif buyuruvchilarning keng doirasini, jumladan, madaniy sayyohlar, sarguzasht izlovchilar va tabiat ixlosmandlarini jalb qilish uchun o‘zining turistik takliflarini diversifikatsiya qilishga e’tibor qaratmoqda. Kamroq ma’lum bo‘lgan yo‘nalishlarni targ‘ib qilish, sayyohlik mahsulotlarini ishlab chiqish va tashrif buyuruvchilar tajribasini oshirish orqali O‘zbekiston turli xil sayohatchilarni jalb qilishi mumkin.

2. Infratuzilmani rivojlantirish: infratuzilma loyihalariga, jumladan, transport tarmoqlari, joylashtirish vositalari va turistik xizmatlarga joriy etilayotgan investitsiyalar O‘zbekistonda umumiy turizm tajribasini oshirish uchun muhim ahamiyatga ega. Asosiy diqqatga sazovor joylarga ulanish va foydalanish imkoniyati yaxshilanishi ichki va kirish turizmining rivojlanishiga yordam beradi.

3. Madaniy merosni asrab-avaylash: O'zbekistonning tarixiy shaharlari, me'moriy yodgorliklari va an'anaviy hunarmandchiligida aks etgan boy madaniy merosi sayyohlar uchun katta qiziqish uyg'otadi. Mamlakatning madaniy o'ziga xosligini ko'rsatishga qaratilgan sa'y-harakatlar va tashabbuslar O'zbekistonning noyob merosi bilan tanishishdan manfaatdor bo'lgan xalqaro mehmonlarni jalb etishda davom etadi.[4]

4. Marketing va reklama: samarali marketing strategiyalari va mahalliy va xalqaro auditoriyaga qaratilgan reklama kampaniyalari turizmni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Raqamli platformalar, ijtimoiy media va maqsadli reklamadan foydalanish O'zbekistonning turizm yo'nalishi sifatida xabardorligini oshirishga yordam beradi va sayohatchilarni mamlakat bo'ylab sayohatga chorlaydi.

5. Barqaror turizm amaliyotlari: Ekologik toza tashabbuslar, jamoatga asoslangan turizm loyihalari va mas'uliyatli sayohat bo'yicha ko'rsatmalar kabi barqaror turizm amaliyotlarini qo'llash O'zbekistonda turizm sektorining uzoq muddatli hayotiyligini ta'minlash uchun muhim ahamiyatga ega bo'ladi. Atrof-muhitni muhofaza qilish va mahalliy hamjamiyatni jalb qilishga ustuvor ahamiyat berish orqali O'zbekiston haqiqiy va barqaror tajribani izlayotgan vijdonli sayohatchilarni jalb qilishi mumkin.

6. Hamkorlik va hamkorlik: Davlat idoralari, turizm manfaatdor tomonlari va xalqaro hamkorlar o'rtasidagi hamkorlik turizm sohasida o'sishni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Malaka oshirish, bilim almashish va investitsiyalarni jalb qilish bo'yicha hamkorlikni rivojlantirish orqali O'zbekiston o'zining turizm sanoatini mustahkamlashi va jahon miqyosida raqobatbardoshligini oshirishi mumkin. Umuman olganda, O'zbekistonda ichki va kirish turizmini rivojlantirish istiqbollari yorqin, barqaror o'sish, madaniy boylik va iqtisodiy farovonlik uchun imkoniyatlar mavjud. O'zining noyob kuchli tomonlarini ishga solib, infratuzilmaga sarmoya kiritib va innovatsion turizm strategiyalarini qabul qilib, O'zbekiston unutilmas va hayratlanarli tajribalar izlayotgan sayohatchilar uchun eng yaxshi manzilga aylanish uchun yaxshi mavqega ega.[5]

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, O'zbekistonda ichki va kirish turizmini rivojlantirish iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish, madaniy almashinuvni rag'batlantirish va O'zbekistonni mahalliy va xalqaro sayohatchilar uchun asosiy yo'nalish sifatida joylashtirish maqsadida mamlakatning madaniy boyliklari va tabiiy go'zalliklaridan foydalanishga qaratilgan strategik qarashni aks ettiradi. Turizm sohasining jozibadorligini oshirish, infratuzilmani yaxshilash va hamkorlikni rivojlantirish bo'yicha birgalikdagi sa'y-harakatlar O'zbekistonning o'zini jahon turizm industriyasining yetakchi o'yinchisi sifatida ko'rsatishga sodiqligini ta'kidlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Tuxliyev I.S., Xaitboyev R., Tursunova G.R. Turizm asoslari. O'quv-uslubiy murakkab. - Samarqand, SamISI, 2013. - 372 b.[1]
2. Qudratov G.H., Pardayev M.Q., Otaboyev R. O'zbekistonda turizm salohiyati va uni rivojlantirishda davlat siyosatining asosiy yo'nalishlari. // xizmat ko'rsatish va turizm sohasini rivojlantirish: muammolar va ularning yechimlari. - T.:Iqtisodiyot va moliya, 2008. - b. 61-70.[2]
3. Hayitboyev R., Sattarov A. Turizm marshrutini ishlab chiqish texnologiyasi. Samarqand, 2011 yil.[3]
4. Matyakubov U.R. —Ekologik vaziyatni hisobga olgan holda turizmning samaradorligi takomillashtirish yo'nalishlari va istiqbollari mavzusida. nomzodlik dissertatsiyasining konspekti. – Samarqand, 2011. – 12 b.[4]
5. Halikulov A.N. —Mehmonxonalarda xizmat ko'rsatish sifati va samaradorligini oshirish imkoniyatlar dissertatsiya konspekti. Abstrakt. – Samarqand, 2010. – 25 b.[5]

MEHMONXONA BIZNESIDA REKLAMANING SAMARADORLIGI

Tursunmaxamatova Umida

*Toshkent kimyo xalqaro universiteti,
turizm fakulteti, talabasi*

Erkinova Malika

*Toshkent kimyo xalqaro universiteti,
turizm fakulteti, talabasi*

ANNOTATSIYA

Ushbu maqola mehmonxona biznesida reklama samaradorligini o'rganadi, uning brend xabardorligini yaratish, to'g'ridan-to'g'ri bron qilish, differentsiatsiyani namoyish qilish va mehmondo'stlikning doimiy o'zgaruvchan sharoitda dolzarb va raqobatbardosh bo'lib qolish uchun raqamli tendentsiyalarga moslashishdagi ahamiyatini ta'kidlaydi.

Kalit so'zlar: mehmonxonalar, reklama, brend, soliq, rivojlanish, biznes, taklif.

АННОТАЦИЯ

В этой статье рассматривается эффективность рекламы в гостиничном бизнесе для повышения узнаваемости бренда, прямого бронирования, демонстрации дифференциации и сохранения актуальности и конкурентоспособности в постоянно меняющейся среде гостеприимства, подчеркивается важность адаптации к цифровым тенденциям.

Ключевые слова: отели, реклама, бренд, налог, девелопмент, бизнес, предложение.

ABSTRACT

This article examines the effectiveness of advertising in the hotel business to create brand awareness, direct bookings, demonstrate differentiation and stay relevant and competitive in the ever-changing hospitality environment. emphasizes the importance of adapting to digital trends.

Keywords: hotels, advertising, brand, tax, development, business, offer.

KIRISH

Reklama mehmonxona biznesidagi muvaffaqiyatning asosi bo'lib, mehmonxonalar uchun mehmonlarni jalb qilish, bron qilish va raqobatbardosh bozorda ajralib turish uchun kuchli vosita bo'lib xizmat qiladi. Tanlovlar ko'payib borayotgan va iste'molchilarning xohish-istaklari tez rivojlanayotgan sanoatda strategik reklama kampaniyalari brend idrokini shakllantirish, ko'rinishni oshirish va pirovardida mehmonxonalar daromadini oshirishda muhim rol o'ynaydi. Reklama kanallari va usullaridan samarali foydalangan holda, mehmonxonalar nafaqat potentsial mehmonlarni jalb qilishlari, balki sodiqlikni rivojlantirishlari, mehmonlar tajribasini oshirishlari va bozorda mustahkam o'rin o'rnatishlari mumkin.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mehmonxona industriyasining raqobatbardosh landshaftida samarali reklama mehmonlarni jalb qilish, bron qilish va brendni tan olishda muhim rol o'ynaydi. Mehmonxonachilar o'z mulklarini farqlashga va gavjum bozorda ajralib turishga intilishlari sababli, strategik reklama kampaniyalari hamma narsani o'zgartirishi

mumkin. Ushbu maqolada biz mehmonxona biznesida reklamaning ahamiyatini ko'rib chiqamiz va u dinamik va rivojlanayotgan sanoatda muvaffaqiyatga qanday olib kelishini o'rganamiz.

1. Brend xabardorligini yaratish: Reklama mehmonxona biznesida brend xabardorligini oshirish uchun kuchli vosita bo'lib xizmat qiladi. Turli kanallar bo'ylab maqsadli marketing kampaniyalari orqali mehmonxonalar o'zlarining noyob takliflari, qulayliklari va xizmatlarini keng auditoriyaga namoyish etishlari mumkin. Reklama orqali kuchli brend mavjudligini yaratish orqali mehmonxonalar ko'rinishni oshirishi, fikr almashishi va potentsial mehmonlar uchun o'zlarini eng yaxshi tanlov sifatida ko'rsatishi mumkin.

2. Driving Direct Bookings: Onlayn sayyohlik agentliklari (OTA) bronlash sohasida hukmronlik qilayotgan davrda, reklama mehmonxonalarini to'g'ridan-to'g'ri bron qilishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Mehmonxona veb-sayti orqali to'g'ridan-to'g'ri bron qilish uchun eksklyuziv takliflar, chegirmalar va imtiyozlarni targ'ib qiluvchi strategik reklama kampaniyalari mehmonlarni uchinchi tomon kanallarini chetlab o'tishga va bevosita mulk bilan band qilishga undashi mumkin. Bu nafaqat mehmonxonalariga daromadni oshirishga yordam beradi, balki kelgusida marketing bo'yicha sa'y-harakatlari uchun mehmonlar bilan to'g'ridan-to'g'ri aloqa o'rnatish imkonini beradi.[5]

3. Mehmon tajribasini oshirish: Samarali reklama nafaqat mehmonlarni jalb qilishdan tashqari, balki umumiy mehmonlar tajribasini oshirishda ham muhim rol o'ynaydi. Reklama kampaniyalarida mehmonxona tomonidan taqdim etiladigan noyob xususiyatlar, qulayliklar va xizmatlarni ta'kidlash orqali mehmonlar turar joy vaqtida nimalar kutishlari mumkinligi haqida tasavvurga ega bo'lishlari mumkin. Aniq va jozibali xabarlar mehmonlarning taxminlarini belgilashi, kutishni yaratishi va mehmonlarni bron qilishdan tortib to chiqishgacha muammosiz va unutilmas tajribaga ega bo'lishini ta'minlashi mumkin.

4. Farqlanishni namoyish qilish: Sayohatchilar uchun turar joy imkoniyatlarining ko'pligi tufayli mehmonxonalar raqobatchilardan ajralib turish yo'llarini topishlari kerak. Reklama mehmonxonalariga hashamatli qulayliklar, moslashtirilgan xizmat, ekologik toza amaliyotlar yoki maxsus paketlar va aktsiyalar bo'ladimi, o'zlarining noyob savdo nuqtalarini namoyish qilish uchun platforma bilan ta'minlaydi. Reklama orqali o'zlarining o'ziga xosligini samarali etkazgan holda, mehmonxonalar o'zlarining maqsadli auditoriyasini jalb qilishlari va bozorda o'z o'rnini egallashlari mumkin.

5. Raqamli tendentsiyalarga moslashish: Bugungi raqamli asrda mehmonxona biznesidagi reklama onlayn va ijtimoiy media platformalarining kuchidan foydalanish uchun rivojlandi. Maqsadli raqamli reklamalar va ijtimoiy media kampaniyalaridan tortib, ta'sir qiluvchi sheriklik va interaktiv kontentgacha, mehmonxonalar texnologiyani yaxshi biladigan sayohatchilarga erishish va ular bilan o'zlarining afzal ko'rgan kanallarida muloqot qilish uchun so'nggi raqamli tendentsiyalardan foydalanmoqda. Tezkor bo'lish va o'zgaruvchan iste'molchilarning xatti-harakatlariga moslashish orqali mehmonxonalar o'zlarining reklama harakatlarining ta'sirini maksimal darajada oshirishi va turli xil auditoriya bilan bog'lanishi mumkin.[4]

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Mehmonxonalar reklamasi mehmonlarni jalb qilish va bronlarni ko'paytirish uchun ularning xizmatlari, qulayliklari va noyob takliflarini targ'ib qilishni o'z ichiga oladi. Mehmonxona sanoatida qo'llaniladigan ba'zi umumiy reklama strategiyalari:

1. Onlayn reklama: Mehmonxonalar potentsial mehmonlarning keng auditoriyasini qamrab olish uchun Google Ads, ijtimoiy media reklamalari va displey reklama kabi onlayn reklama kanallaridan foydalanadi. Ushbu platformalar mehmonxonalariga reklama kampaniyalarining samaradorligini oshirish uchun muayyan demografiya, qiziqishlar va xatti-harakatlarga yo'naltirish imkonini beradi.

2. Search Engine Marketing (SEM): Qidiruv mexanizmi marketingi turar joy variantlarini faol ravishda qidirayotgan foydalanuvchilarni maqsad qilib olish uchun Google kabi qidiruv tizimlarida reklama joylashtirishni o'z ichiga oladi. Mehmonxonalar qidiruv natijalarining yuqori qismida paydo bo'lish uchun tegishli kalit so'zlarga taklif qilishadi, bu ko'rinishni oshiradi va o'z veb-saytlariga trafikni jalb qiladi.

3. Ijtimoiy tarmoq reklamasi: Mehmonxonalar o'z xususiyatlarini namoyish qilish, izdoshlar bilan muloqot qilish va maxsus takliflarni ilgari surish uchun Facebook, Instagram va Twitter kabi ijtimoiy media platformalaridan foydalanadi. Ijtimoiy tarmoqlardagi reklama mehmonxonalariga demografiya, qiziqishlar va onlayn xulq-atvoriga asoslangan muayyan auditoriyaga yo'naltirish imkonini beradi.

4. Elektron pochta marketingi: Mehmonxonalar o'tgan mehmonlar bilan muloqot qilish, bo'lajak tadbirlar yoki takliflarni targ'ib qilish va bron qilish uchun elektron pochta marketing kampaniyalaridan foydalanadi. Mehmonxonalar elektron pochta ro'yxatlarini segmentlarga bo'lish va kontentni shaxsiylashtirish orqali qabul qiluvchilarga mos keladigan maqsadli kampaniyalarni yaratishi va ularni mehmonxonani bron qilishga undashi mumkin.[2]

5. Kontent marketingi: Kontent marketingi muayyan maqsadli auditoriyani jalb qilish va jalb qilish uchun qimmatli, tegishli kontentni yaratish va almashishni o'z ichiga oladi. Mehmonxonalar o'z manzillarini ko'rsatuvchi, mahalliy diqqatga sazovor joylarni ta'kidlaydigan va potentsial mehmonlarga foydali sayohat bo'yicha maslahatlar beruvchi blog postlari, videolari va qo'llanmalarini ishlab chiqaradi.

6. Influencer hamkorliklari: Influencer va sayohat bloggerlari bilan hamkorlik qilish mehmonxonalariga yangi auditoriyani jalb qilish va brend xabardorligini oshirishga yordam beradi. Influencerlar mehmonxonalarini o'z izdoshlariga homiylik postlari, sharhlar va hamkorliklar orqali targ'ib qiladi, mulkni haqiqiy va qiziqarli tarzda namoyish etadi.

7. Mahalliy reklama: Mehmonxonalar ko'pincha yaqin atrofdagi hududlardan mehmonlarni jalb qilish yoki restoranlar yoki kurortlar kabi joylardagi qulayliklarga sayohat qilish uchun mahalliy reklama harakatlari bilan shug'ullanadi. Bunga mahalliy nashrlardagi bosma reklamalar, radio lavhalar va mehmonxonani targ'ib qilish uchun mahalliy biznes bilan hamkorlik qilish kiradi.

8. Remarketing: Remarketing avvalroq mehmonxona veb-saytiga tashrif buyurgan, lekin bron qilmagan foydalanuvchilarni nishonga olishni o'z ichiga oladi. Ushbu foydalanuvchilarga boshqa veb-saytlarni yoki ijtimoiy media platformalarini ko'rib chiqishda maqsadli reklamalarni ko'rsatish orqali mehmonxonalar ularga dastlabki qiziqishlarini eslatishi va ularni bron qilishni yakunlashga undashi mumkin.

9. Hamkorlik va hamkorliklar: Mehmonxonalar kengroq auditoriyani qamrab olish va bronlarni tezlashtirish uchun aviakompaniyalar, sayyohlik agentliklari va onlayn platformalar bilan hamkorlik qilishi mumkin. Hamkorlik o'z ichiga qo'shma marketing kampaniyalarini, reklama paketlarini yoki muayyan kanallar orqali bron qilgan mijozlar uchun eksklyuziv chegirmalarni o'z ichiga olishi mumkin.

Ushbu reklama strategiyalarining kombinatsiyasini amalga oshirish orqali mehmonxonalar o'z mulklarini samarali targ'ib qilishlari, yangi mehmonlarni jalb qilishlari, bronlarni ko'paytirishlari va doimiy rivojlanayotgan mehmondo'stlik sanoatida raqobatbardosh bo'lishlari mumkin.[1]

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, reklama raqobatbardosh va dinamik sanoatda mehmonxonalar muvaffaqiyatida hal qiluvchi rol o'ynaydi. Brend xabardorligini yaratish va to'g'ridan-to'g'ri bron qilishdan tortib mehmonlar tajribasini oshirish va farqlashni namoyish qilishgacha, samarali reklama strategiyalari mehmonxonalarga biznes maqsadlariga erishishda, mehmonlarni jalb qilishda va bozorda kuchli ishtirok etishda yordam beradi. Innovatsiyalar, ijodkorlik va reklamaga mijozlarga yo'naltirilgan yondashuvni o'zlashtirib, mehmonxonalar egri chiziqdan oldinda turishi va doimiy rivojlanib borayotgan mehmondo'stlik landshaftida barqaror o'sishni ta'minlashi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Tuxliyev I.S., Xaitboyev R., Tursunova G.R. Turizm asoslari. O'quv-uslubiy murakkab. - Samarqand, SamISI, 2013. - 372 b.[1]

2. Qudratov G.H., Pardayev M.Q., Otaboyev R. O'zbekistonda turizm salohiyati va uni rivojlantirishda davlat siyosatining asosiy yo'nalishlari. // xizmat ko'rsatish va turizm sohalarini rivojlantirish: muammolar va ularning yechimlari. - T.: Iqtisodiyot va moliya, 2008. - b. 61-70.[2]

3. Hayitboyev R., Sattarov A. Turizm marshrutini ishlab chiqish texnologiyasi. Samarqand, 2011 yil.[3]

4. Matyakubov U.R. —Ekologik vaziyatni hisobga olgan holda turizmning samaradorligi takomillashtirish yo'nalishlari va istiqbollari mavzusida. nomzodlik dissertatsiyasining konspekti. – Samarqand, 2011. – 12 b.[4]

5. Halikulov A.N. —Mehmonxonalarda xizmat ko'rsatish sifati va samaradorligini oshirish imkoniyatlar dissertatsiya konspekti. Abstrakt. – Samarqand, 2010. – 25 b.[5]

TURIZMNING DAVLAT VA HUDUDLAR IQTISODIYOTIDAGI O'RNI

Kenjayeva Mohinur

Toshkent kimyo xalqaro universiteti, turizm fakulteti, talabasi

Mirbositov Ibrohim

Toshkent kimyo xalqaro universiteti, turizm fakulteti, talabasi

ANNOTATSIYA

Ushbu maqola turizmning davlatlar va mintaqalarning iqtisodiy hayotiylikiga o'zgartiruvchi ta'sirini o'rganib, uning tobora o'zaro bog'langan dunyoda rivojlanish va farovonlikning asosiy omili sifatidagi ahamiyatini ta'kidlaydi.

Kalit so'zlar: turizm, hududlar, davlat, iqtisodiy o'sish, iqtisodiyot, tarixiy boyliklar.

АННОТАЦИЯ

В этой статье исследуется преобразующее влияние туризма на экономическую жизнеспособность стран и регионов, подчеркивая его важность как ключевого фактора развития и процветания во все более взаимосвязанном мире.

Ключевые слова: туризм, регионы, государство, экономический рост, экономика, исторические ресурсы.

ANNOTATION

This article explores the transformative impact of tourism on the economic vitality of nations and regions, highlighting its importance as a key driver of development and prosperity in an increasingly interconnected world.

Key words: tourism, regions, state, economic growth, economy, historical resources.

KIRISH

Turizm butun dunyo bo'ylab davlatlar va mintaqalarning iqtisodiy manzarasini shakllantiruvchi qudratli kuch sifatida paydo bo'ldi. Sayyohlar uchun dam olish va ko'ngil ochish bilan bir qatorda, turizm sanoati iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish, bandlik imkoniyatlarini oshirish va jamoalarda infratuzilmani rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Davlatlar va mintaqalar o'zlarining tabiiy, madaniy va tarixiy boyliklaridan foydalanishga intilishlari sababli, ular farovonlik va barqarorlikni oshirishning strategik yo'li sifatida turizmga tobora ko'proq murojaat qilmoqdalar. Shu nuqtai nazardan, turizmning davlatlar va mintaqalar iqtisodiyotiga ko'p qirrali ta'sirini o'rganish nafaqat moliyaviy o'sishni rag'batlantiradigan, balki ijtimoiy farovonlik va madaniy boylikka yordam beradigan omillarning dinamik o'zaro ta'sirini ochib beradi.

[1]

ADABIYOTLAR TAHLILI VA TADQIQOT METODOLOGIYASI.

Jahon iqtisodiyoti rivojlanishda davom etar ekan, turizm sanoati butun dunyo bo'ylab davlatlar va mintaqalar uchun iqtisodiy o'sish va rivojlanishning asosiy omili sifatida ajralib turadi. Turizm nafaqat daromad keltiradi va ish o'rinlarini yaratadi, balki infratuzilmani rivojlantirishga, madaniyatni saqlashga va jamoalarda barqaror amaliyotga hissa qo'shadi. Ushbu maqolada biz turizm shtatlar va mintaqalarning iqtisodiy farovonligida qanday muhim rol o'ynashini ko'rib chiqamiz.[2]

1. Iqtisodiy ta'sir: Turizm mehmonlarning turar joy, ovqatlanish, transport, xarid qilish va o'yin-kulgiga sarflagan xarajatlari orqali daromad keltirish orqali iqtisodiyotga sezilarli hissa qo'shadi. Sayyohlik dollarlarining bunday oqimi iqtisodiyotning turli sohalari, jumladan, mehmondo'stlik, chakana savdo, transport va dam olish faoliyatini rag'batlantiradi. Turizm faoliyatidan olinadigan daromadlar bevosita davlatlar va mintaqalar yalpi ichki mahsulotiga hissa qo'shib, iqtisodiy o'sish va barqarorlikni ta'minlamoqda.

2. Ish o'rinlari yaratish: Turizm sanoati muhim bandlik manbai bo'lib, mehmonxonalar, restoranlar, turoperatorlar, transport xizmatlari va suvenirlar do'konlari kabi turli sohalarda ish o'rinlarini yaratadi. Turizmga ko'p ishonadigan shtatlar va mintaqalarda bu sektor malakali va malakasiz ishchilar uchun imkoniyatlar yaratadi va shu bilan ishsizlik darajasini pasaytiradi va jamoalarda turmush darajasini yaxshilaydi.

3. Infratuzilmani rivojlantirish: O'sib borayotgan turizm sanoatini qo'llab-quvvatlash uchun shtatlar va hududlar ko'pincha aeroportlar, yo'llar, jamoat transporti va dam olish maskanlari kabi infratuzilma loyihalariga sarmoya kiritadilar. Yaxshilangan infratuzilma nafaqat tashrif buyuruvchilarning umumiy tajribasini yaxshilaydi, balki mahalliy aholiga yaxshi ulanish, qulayliklardan foydalanish va hayot sifatini oshirish orqali ham foyda keltiradi.

4. Madaniy merosni saqlash: Turizm mahalliy madaniyat, meros va an'analarni saqlash va targ'ib qilishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Sayyohlar haqiqiy tajribaga intilayotganda, shtatlar va mintaqalar o'zlarining noyob madaniy boyliklarini, jumladan, tarixiy joylar, festivallar, oshxonalar, hunarmandchilik va sahna san'atlarini himoya qilish va namoyish etishga da'vat etiladi. Madaniy merosni asrab-avaylash orqali turizm o'zlikni saqlashga, jamiyat g'ururiga va madaniyatlararo almashinuvga hissa qo'shadi.[3]

5. Barqaror amaliyotlar: Atrof-muhitni muhofaza qilish va barqaror turizm amaliyotlari haqida xabardorlikni oshirish bilan shtatlar va mintaqalar atrof-muhit va mahalliy hamjamiyatlarga salbiy ta'sirlarni minimallashtirish uchun mas'uliyatli turizm tashabbuslariga e'tibor qaratmoqda. Barqaror turizm nafaqat tabiiy resurslar va biologik xilma-xillikni saqlaydi, balki ekologik ongli sayohatchilarni jalb qilish va atrof-muhitni muhofaza qilishni rag'batlantirish orqali uzoq muddatli iqtisodiy o'sishga yordam beradi.

6. Iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish: Turizm iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish uchun katalizator bo'lib xizmat qiladi, ayniqsa an'anaviy tarmoqlarga qaram bo'lgan yoki iqtisodiy muammolarga duch kelgan hududlarda. Sayyohlik infratuzilmasini rivojlantirish, noyob diqqatga sazovor joylarni targ'ib qilish va bozorlarni maqsadli yo'lga qo'yish orqali shtatlar va hududlar o'zlarining daromad manbalarini diversifikatsiya qilishlari, yagona sanoatga qaramligini kamaytirishlari va iqtisodiy o'zgarishlarga chidamliligini kuchaytirishlari mumkin.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Davlatlar va mintaqalar iqtisodiyotida turizmning o'rni ko'p qirrali va ahamiyatlidir. Bu erda ko'rib chiqilishi kerak bo'lgan ba'zi asosiy fikrlar:

1. Daromadlarni ishlab chiqarish: Turizm shtatlar va mintaqalar uchun turar joy, transport, oziq-ovqat va ichimliklar xizmatlari, suvenirlar va ko'ngilochar tadbirlar kabi faoliyatlar orqali asosiy daromad manbai bo'lib xizmat qiladi. Turistlarning sarf-xarajatlari mahalliy iqtisodiyotga bevosita pul kiritib, mintaqadagi korxonalar va sanoatning rivojlanishiga hissa qo'shadi.

2. Bandlik imkoniyatlari: Turizm sanoati mehmonxona xodimlari va ekskursiya gidlaridan tortib, restoran ishchilari va transport provayderlarigacha bo'lgan keng ko'lamli ish imkoniyatlarini yaratadi. Turizm gullab-yashnagan sari, u ish o'rinlarini yaratishni rag'batlantiradi va shtatlar va mintaqalarda ishsizlik darajasini pasaytirishga yordam beradi.

3. Infratuzilmani rivojlantirish: Sayyohlar oqimini qondirish uchun shtatlar va mintaqalar ko'pincha o'zlarining infratuzilmasini, jumladan, transport tarmoqlari, turar joylar va diqqatga sazovor joylarni yaxshilashga sarmoya kiritadilar. Ushbu infratuzilmani yangilash nafaqat tashrif buyuruvchilar tajribasini yaxshilaydi, balki mahalliy aholi va korxonalarga ham foyda keltiradi.[4]

4. Iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish: Turizm davlatlar va mintaqalarga o'z iqtisodlarini diversifikatsiya qilishga yordam beradi, ularning yagona sanoatga bog'liqligini kamaytiradi. Madaniy meros, tabiiy resurslar va noyob diqqatga sazovor joylarni targ'ib qilish orqali turizm yil davomida tashrif buyuruvchilarni jalb qilishi va daromad oqimini barqarorlashtirishi mumkin.

5. Madaniy almashinuv va asrab-avaylash: Turizm turli millatga mansub odamlarni birlashtirib, turli madaniyatlarni tushunish va qadrlashni rag'batlantirish orqali madaniy almashinuvni rivojlantiradi. Bundan tashqari, turizm tarixiy joylar, an'analar va mahalliy hunarmandchilikni saqlashni rag'batlantirishi, davlatlar va mintaqalarning madaniy merosini himoya qilishi mumkin.

6. Kichik biznesni rag'batlantirish: Turizm kichik biznes va tadbirkorlarning rivojlanishi uchun platforma bo'lib, mahalliy hunarmandlar, turoperatorlar va restavradorlarga o'z mahsulotlari va xizmatlarini global auditoriyaga namoyish etish imkoniyatlarini taqdim etadi. Kichik biznesni qo'llab-quvvatlash shtatlar va mintaqalarning jonli va haqiqiylikiga hissa qo'shadi.[5]

Xulosa qilib aytganda, turizm iqtisodiyotni rivojlantirish, bandlik imkoniyatlarini yaratish, infratuzilma o'sishini rag'batlantirish, iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish, madaniyatni saqlash va shtatlar va mintaqalarda mahalliy biznes imkoniyatlarini kengaytirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Uning ta'siri moliyaviy yutuqlardan tashqariga chiqadi, chunki u ijtimoiy hamjihatlikni, madaniyatlararo tushunishni va barqaror rivojlanishni rag'batlantiradi va uni butun dunyo bo'ylab jamoalar uchun farovonlik va taraqqiyotning asosiy omiliga aylantiradi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, shtatlar va mintaqalarda iqtisodiy o'sishni ta'minlashda turizmning rolini e'tiborsiz qoldirib bo'lmaydi. Iqtisodiy foydadan tashqari, turizm ijtimoiy hamjihatlikka, madaniy almashinuvga va atrof-muhitni muhofaza qilishga hissa qo'shadi va uni barqaror rivojlanishning muhim ustuniga aylantiradi. Shtat va mintaqalar turizm salohiyatidan foydalanar ekan va sanoatni qo'llab-quvvatlash bo'yicha strategik siyosatni amalga oshirar ekan, ular o'z jamoalari uchun inklyuziv o'sish, farovonlik va yorqin kelajakka yo'l ochadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Tuxliyev I.S., Xaitboyev R., Tursunova G.R. Turizm asoslari. O'quv-uslubiy murakkab. - Samarqand, SamISI, 2013. - 372 b.[1]
2. Qudratov G.H., Pardayev M.Q., Otaboyev R. O'zbekistonda turizm salohiyati va uni rivojlantirishda davlat siyosatining asosiy yo'nalishlari. // xizmat ko'rsatish va turizm sohalarini rivojlantirish: muammolar va ularning yechimlari. - T.: Iqtisodiyot va moliya, 2008. - b. 61-70.[2]
3. Hayitboyev R., Sattarov A. Turizm marshrutini ishlab chiqish texnologiyasi. Samarqand, 2011 yil.[3]
4. Matyakubov U.R. —Ekologik vaziyatni hisobga olgan holda turizmning samaradorligi takomillashtirish yo'nalishlari va istiqbollari mavzusida. nomzodlik dissertatsiyasining konspekti. – Samarqand, 2011. – 12 b.[4]
5. Halikulov A.N. —Mehmonxonalarda xizmat ko'rsatish sifati va samaradorligini oshirish imkoniyatlar dissertatsiya konspekti. Abstrakt. – Samarqand, 2010. – 25 b.[5]

O'ZBEKISTONDA EKSTREMAL TURIZMNI RIVOJLANTIRISH

Qaharov Diyor

Toshkent kimyo xalqaro universiteti, turizm fakulteti, talabasi

Raimov Nazar

Toshkent kimyo xalqaro universiteti, turizm fakulteti, talabasi

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada biz O'zbekistonda rivojlanib borayotgan ekstremal turizm hodisasini o'rganamiz, sayohatchilarning tasavvurini o'ziga jalb etuvchi va ularning bu qadimiy zaminni o'zlashtirish tarzini o'zgartiruvchi sarguzashtli mashg'ulotlarni o'rganamiz. Tyan-Shan tog'larining cho'qqilarida qoyaga ko'tarilishdan tortib, Qizilqum cho'lining qumli qumtepalari bo'yab kvadrosiklda o'tishgacha O'zbekiston tezda adrenalin bilan to'ldiriladigan eskapadlar o'yin maydonchasiga aylanib bormoqda, bu esa tashrif buyuruvchilarni nafas olishini va ko'proq narsani xohlashini va'da qiladi.

Kalit so'zlar: ekskursiya, ekstremal turizm, an'analar, turizm, madaniyat, manzil.

АННОТАЦИЯ

В этой статье мы исследуем новый феномен экстремального туризма в Узбекистане, изучая приключенческие мероприятия, которые захватывают воображение путешественников и меняют их представление об этой древней земле. От скалолазания по скалистым вершинам Тянь-Шаня до катания на квадроциклах по песчаным дюнам пустыни Кызылкум – Узбекистан быстро становится площадкой для адреналиновых приключений, которые обещают заставить посетителей затаить дыхание и хотеть большего.

Ключевые слова: экскурсия, экстремальный туризм, традиции, туризм, культура, дестинация.

ANNOTATION

In this article, we explore the emerging phenomenon of extreme tourism in Uzbekistan, exploring the adventure activities that are capturing travelers' imaginations and changing the way they experience this ancient land. From rock climbing in the rugged peaks of the Tien Shan Mountains to quad biking across the sandy dunes of the Qizilkum Desert, Uzbekistan is fast becoming a playground of adrenaline-fuelled escapades that promise to leave visitors breathless and wanting more.

Key words: excursion, extreme tourism, traditions, tourism, culture, destination.

KIRISH

Markaziy Osiyoning markazida joylashgan O'zbekiston tarix, madaniyat va an'analarga boy mamlakatdir. O'zining qadimiy obidalari, rang-barang bozorlari va mehmondo'st xalqi bilan mashhur bo'lgan bu jo'shqin mamlakat azaldan Ipak

yo'lining sirlarini o'rganishga, uning o'tmishi sirlarini ochishga intilayotgan sayohatchilarni o'ziga jalb etib kelgan. Biroq, O'zbekistonda turizm industriyasi rivojlanishda davom etar ekan, mamlakat bo'ylab yangi hayajon to'lqini – ekstremal turizmning yuksalishi kuzatilmoqda. So'nggi yillarda O'zbekistonda adrenalinni yaxshi ko'radiganlar va sarguzasht ishqibozlariga mamlakatni butunlay yangicha ko'rinishda his qilish imkoniyatini taqdim etuvchi ekstremal turizmning jadal rivojlanishiga guvoh bo'ldi. O'zining rang-barang va go'zal landshafti, baland tog' tizmalaridan tortib keng cho'llarga qadar an'anaviy turizm chegaralarini kengaytirishga va'da beradigan ko'plab hayajonli va yurakni gurkiradigan tadbirlar uchun ajoyib zamin yaratadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA TADQIQOT METODOLOGIYASI

O'zbekistondagi ekstremal turizmning hayajonli olamini ochayotganimizda bizga sayohatga qo'shiling, bu yerda hayajon izlovchilar sarguzasht hayajonini ushbu ajoyib mamlakatni belgilaydigan boy madaniyat va tarix gobelenlari bilan uyg'unlashtira oladi. O'zbekistondagi sarguzasht ruhini o'z zimmasiga olish uchun jasur odamlarni kutayotgan go'zallik va adrenalin to'ldiruvchi tadbirlarni o'rganib, umr bo'yi hayajonni boshdan kechirishga tayyor bo'ling. So'nggi yillarda O'zbekiston o'zining boy tarixi, ajoyib arxitekturasi va jo'shqin madaniyati bilan dunyoning turli burchaklaridan tashrif buyuruvchilarni o'ziga jalb etib, sayyohlik sohasida to'lqinlar hosil qilmoqda. Mamlakat uzoq vaqtdan beri YuNESKOning Butunjahon merosi ob'yektlari va qadimiy ipak yo'li shaharlari bilan mashhur bo'lsa-da, turizm industriyasini o'z ichiga olgan yangi tendentsiya – ekstremal turizm paydo bo'lmoqda. Ekstremal turizm, shuningdek, sarguzasht turizmi, an'anaviy diqqatga sazovor joylar chegaralarini kengaytiruvchi va sayohatchilar uchun noyob, hayajonli tajribani taklif qiluvchi noan'anaviy va adrenalinni to'ldiradigan faoliyat bilan shug'ullanishni o'z ichiga oladi. O'zbekistonda ekstremal turizmni rivojlantirish jadal rivojlanib, tashrif buyuruvchilarga mamlakatni butunlay yangicha ko'zdan kechirish imkoniyatini taqdim etmoqda. O'zbekistondagi ekstremal turizm uchun asosiy diqqatga sazovor joylardan biri bu turli xil sarguzashtli tadbirlar uchun ajoyib muhitni ta'minlovchi rang-barang landshaftdir. Tyan-Shan va Pomir-Oloy tizmalarining shiddatli tog'laridan tortib, Qizilqum va Qoraqumning bepoyon cho'llarigacha, O'zbekiston hayajonli sayohatlarga o'tlanmoqchi bo'lgan adrenalinni yaxshi ko'radiganlar uchun o'yin maydonchasini taklif etadi. Ulug'vor Tyan-Shan tog'larida adrenalin, qoyaga ko'tarilish va alpinizmni qidirayotganlar uchun qiyin, ammo foydali tajriba taqdim etadi. Shaffof qoyalar, qorli cho'qqilar va hayajonli manzaralar sarguzashtchilar uchun o'z mahoratini sinab ko'rish va yangi cho'qqilarni zabt etish uchun ideal zamin yaratadi. Tezlik va hayajonga moyil bo'lganlar uchun O'zbekistonning bepoyon cho'llarida yo'ldan tashqarida kvadrosikl va qumtepa suzish boshqa hech kimga o'xshamaydigan hayajonli tajribani taqdim etadi. Qumli kengliklar bo'ylab sayr qilish, to'lqinli qumtepalar bo'ylab manevr qilish va quyosh botishining hayratlanarli manzaralariga sho'ng'ish hayajon

izlovchilar uchun unutilmas xotiralarni yaratadi. Bundan tashqari, O'zbekistonning savdo yo'llari chorrahasida joylashgan noyob geografik joylashuvi va boy madaniy merosi ekstremal turizm tajribasiga qiziqish uyg'otadi. Tashrif buyuruvchilar mamlakatning o'tmishi va buguni haqida chuqurroq tushunchaga ega bo'lish uchun qadimiy shaharlarni o'rganish, tarixiy joylarni ziyorat qilish va mahalliy aholi bilan muloqot qilish orqali adrenalin to'ldiradigan faoliyatni madaniy sho'ng'ish bilan uyg'unlashtirishi mumkin. O'zbekiston o'z turizm sektorini ilgari surish va takliflarini diversifikatsiya qilishda davom etar ekan, ekstremal turizmning rivojlanishi sarguzasht ishqibozlari uchun mamlakatni sarguzashtli va hayajonli tarzda his qilishlari uchun yangi yo'l ochadi. Ekstremal sayyohlar talablariga javob beradigan turoperatorlar va sarguzasht kompaniyalari soni ortib borayotgani sababli, O'zbekiston global sarguzasht turizmi xaritasida o'z o'rnini egallamoqda.[1]

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Ekstremal turizm O'zbekistonning turizm sohasida muhim o'rin tutadi va sayohatchilarga mamlakatning rang-barang landshaftlari va boy madaniy merosi bilan tanishishning o'ziga xos va qiziqarli usulini taklif etadi. O'zbekistonda ekstremal turizm rolining bir necha asosiy jihatlari:

1. Iqtisodiy ta'sir: Ekstremal turizm ixtisoslashgan tajribaga pul sarflashga tayyor bo'lgan sarguzasht ishqibozlarining o'ziga xos bozorini jalb qilish orqali mamlakat iqtisodiyotiga hissa qo'shadi. Turizmning ushbu shakli O'zbekistonning sayyohlik takliflarini diversifikatsiya qilishga, an'anaviy diqqatga sazovor joylarga bo'lgan ishonchni kamaytirishga va yuqori mablag' sarflaydigan sayohatchilarning yangi segmentini jalb qilishga yordam beradi.

2. Destinatsiyani rivojlantirish: Ekstremal turizmni qo'llab-quvvatlash uchun infratuzilma va xizmatlarni rivojlantirish, masalan, sarguzashtli turoperatorlar, asbob-uskunalar ijarasi va ixtisoslashgan gidlar O'zbekistonda umumiy turizm industriyasini rivojlantirishga yordam beradi. Bu, o'z navbatida, yangi ish o'rinlari yaratilishiga olib keladi va ilgari asosiy turizm e'tibordan chetda qolgan chekka hududlarda barqaror o'sishni ta'minlaydi.[2]

3. Madaniy almashinuv: O'zbekistonda ekstremal turizm ko'pincha mahalliy jamoalar va mahalliy xalqlar madaniyati bilan o'zaro aloqalarni o'z ichiga oladi va sayohatchilarga an'anaviy turmush tarzi, urf-odatlar va merosi bilan bevosita tanishish imkoniyatini beradi. Ushbu madaniy almashinuv nafaqat sayohat tajribasini boyitadi, balki madaniyatlararo tushunish va qadrlashga yordam beradi.[4]

4. Atrof-muhitni muhofaza qilish: Mas'uliyatli ekstremal turizm amaliyotlari tabiiy muhitni saqlash va inson faoliyatining zaif ekotizimlarga ta'sirini minimallashtirish muhimligini ta'kidlaydi. Tabiatni muhofaza qilish masalalari bo'yicha xabardorlikni oshirish va barqaror amaliyotni targ'ib qilish orqali O'zbekistonda ekstremal turizm kelajak avlodlar uchun mamlakat tabiiy resurslarini muhofaza qilishga hissa qo'shishi mumkin.

5. Sarguzashtli sport turlarini targ'ib qilish: O'zbekistonda ekstremal turizmning o'sishi mamlakatni butun dunyo bo'ylab sarguzashtli sport ishqibozlari uchun manzil sifatida ko'rsatishga yordam beradi. Alpinizm, qoyaga ko'tarilish, yo'ldan tashqarida haydash va suv sporti kabi yo'nalishlar bo'yicha tadbirlar, ekspeditsiyalar va musobaqalarni o'tkazish orqali O'zbekiston o'zini mintaqadagi adrenalin bilan to'ldiriladigan tadbirlar markazi sifatida ko'rsatishi mumkin.[3]

Umuman olganda, ekstremal turizm O'zbekistonning turizm landshaftida ko'p qirrali rol o'ynab, unutilmas tajribalar, iqtisodiy imkoniyatlar, madaniy sho'ng'inlik, atrof-muhitni muhofaza qilish va sport bilan shug'ullanish uchun eshiklarni taklif etadi. Mamlakat ekstremal turizmni qo'llab-quvvatlash va rivojlanishini rag'batlantirishda davom etar ekan, u noma'lum hududda hayajonli qochishga intilayotgan jasur sayohatchilar uchun asosiy yo'nalish sifatida tan olinadi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, O'zbekistonda ekstremal turizmning rivojlanishi nafaqat mamlakatning turizm landshaftini boyitibgina qolmay, balki adrenalin bilan to'yingan sayohatchilar uchun ham hayajonli va unutilmas tajriba taqdim etadi. O'zining ajoyib tabiiy go'zalligi, madaniy xilma-xilligi va qiziqarli tadbirlari bilan O'zbekiston ekstremal turizm uchun asosiy yo'nalish bo'lishga tayyor bo'lib, kam sayohat qilgan yo'lni o'rganishga tayyor bo'lgan jasoratli sayohatchilar uchun noyob sarguzasht, madaniyat va kashfiyotlarni taklif etadi.[5]

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Tuxliyev I.S., Xaitboyev R., Tursunova G.R. Turizm asoslari. O'quv-uslubiy murakkab. - Samarqand, SamISI, 2013. - 372 b.[1]

2. Qudratov G.H., Pardayev M.Q., Otaboyev R. O'zbekistonda turizm salohiyati va uni rivojlantirishda davlat siyosatining asosiy yo'nalishlari. // xizmat ko'rsatish va turizm sohalarini rivojlantirish: muammolar va ularning yechimlari. - T.: Iqtisodiyot va moliya, 2008. - b. 61-70.[2]

3. Hayitboyev R., Sattarov A. Turizm marshrutini ishlab chiqish texnologiyasi. Samarqand, 2011 yil.[3]

4. Matyakubov U.R. — Ekologik vaziyatni hisobga olgan holda turizmning samaradorligi takomillashtirish yo'nalishlari va istiqbollari mavzusida. nomzodlik dissertatsiyasining konspekti. — Samarqand, 2011. — 12 b.[4]

5. Halikulov A.N. — Mehmonxonalarda xizmat ko'rsatish sifati va samaradorligini oshirish imkoniyatlar dissertatsiya konspekti. Abstrakt. — Samarqand, 2010. — 25 b.[5]

O'ZBEKISTONDA TURIZMNI RIVOJLANTIRISH BO'YICHA ISLOHOTLAR

Umarova Madina

Toshkent kimyo xalqaro universiteti, turizm fakulteti, talabasi

Shokirova Dilobar

Toshkent kimyo xalqaro universiteti, turizm fakulteti, talabasi

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada biz O'zbekistonning turizmni rivojlantirish yo'lini ko'rib chiqamiz, mamlakatning tarixiy boyliklari, tabiiy mo'jizalari, infratuzilmaga kiritilayotgan investitsiyalar va uni Markaziy Osiyodagi asosiy yo'nalish sifatida yorqin va barqaror kelajak sari olg'a surayotgan raqamli innovatsiyalarni o'rganamiz.

Kalit so'zlar: turizm, sayohatchilar, innovatsiyalar, madaniy xilma-xillik, muzeylar, madaniyat, manzara.

АННОТАЦИ

В этой статье мы рассматриваем путь Узбекистана к развитию туризма, изучая исторические сокровища страны, чудеса природы, инвестиции в инфраструктуру и цифровые инновации, которые продвигают ее к светлому и устойчивому будущему в качестве ключевого направления в Центральной Азии.

Ключевые слова: туризм, путешественники, инновации, культурное разнообразие, музеи, культура, ландшафт.

ANNOTATION

In this article, we examine Uzbekistan's path to tourism development, exploring the country's historical treasures, natural wonders, infrastructure investments, and digital innovations that are moving it toward a bright and sustainable future as a key destination in Central Asia.

Key words: tourism, travelers, innovation, cultural diversity, museums, culture, landscape.

KIRISH

Qadimiy savdo yo'llari chorrahasida joylashgan va ming yillik tarixga botgan O'zbekiston beqiyos madaniy boylik va rang-baranglikka ega mamlakatdir. Oxirgi yillarda Markaziy Osiyoning ushbu durdonasi sokin, lekin barqaror ravishda haqiqiy tajribalar, hayajonli manzaralar va o'tmishga nazar solmoqchi bo'lgan sayohatchilar uchun istiqbolli manzil sifatida paydo bo'lmoqda. O'zbekistonda turizmni rivojlantirish shunchaki strategik tashabbus emas; bu mamlakatning o'ziga xosligini, iqtisodiyotini va global mavqeini o'zgartiradigan transformativ sayohatdir. YuNESKOning Butunjahon merosi ob'ektlarining boy gobelenlari, hayratlanarli tabiiy go'zalligi va samimiy mehmondo'stligi bilan O'zbekiston butun dunyo bo'ylab sarguzashtchilar,

tarix ixlosmandlari va madaniyat ixlosmandlarining qalbi va ongini o'ziga rom etishga tayyor.[4]

ADABIYOTLAR TAHLILI VA TADQIQOT METODOLOGIYASI

Markaziy Osiyoning qoq markazida qadimiy mo'jizalar, jo'shqin madaniyatlar va foydalanilmagan imkoniyatlar o'lkasi – O'zbekiston joylashgan. Bu tarixiy boy xalq ajoyib o'zgarishlarni boshidan kechirar ekan, bir soha mamlakat kelajagini shakllantirishdagi hal qiluvchi roli bilan ajralib turadi - turizm. So'nggi o'n yil ichida O'zbekiston o'zining boy madaniy merosi, tabiiy go'zalligi va tarixiy Ipak yo'li bo'ylab joylashgan strategik joylashuvidan ilhom olib, turizm sanoatini rivojlantirish bo'yicha birgalikda sa'y-harakatlarni boshladi. Hukumatning turizmni rivojlantirish bo'yicha qarashlari barqarorlik, inklyuzivlik va innovatsiya tamoyillari asosida qurilgan bo'lib, O'zbekistonni dinamik va rivojlanayotgan landshaftda haqiqiy tajribani izlayotgan sayohatchilar uchun eng yaxshi yo'nalish sifatida joylashtirishga qaratilgan. YuNESKOning Butunjahon merosi ob'yektlari, jumladan, ulug'vor Samarqand, Buxoro va Xiva shaharlarini asrab-avaylash va targ'ib qilish O'zbekiston turizm strategiyasining asosiy yo'nalishlaridan biridir. Bu qadimiy sivilizatsiya markazlari o'zining ajoyib me'morchiligi, gavjum bozorlari va ko'p asrlik an'analari bilan O'zbekistonning qadimiy o'tmishining jonli guvohi bo'lib, dunyoning turli burchaklaridan tashrif buyuruvchilarni o'ziga jalb etishda davom etmoqda. O'zbekiston o'zining madaniy boyliklaridan tashqari, Tyan-Shan va Pomir tizmalarining qo'pol tog'larida sayr qilishdan tortib, Qizilqum va Qoraqalpog'istonning keng cho'llarida lager qilishgacha bo'lgan ko'plab ochiq havoda sarguzashtlarni taklif etuvchi xilma-xil landshaftlarga ega.[5]

Mamlakatning tabiiy go'zalligi o'zining samimiy mehmondo'stligi va boy pazandalik merosi bilan birlashtirib, jasoratli sayohatchilar uchun ajoyib tajribalarni yaratadi. Turizm o'sishini qo'llab-quvvatlash uchun O'zbekiston infratuzilmani rivojlantirishga, modernizatsiya qilingan aeroportlar, avtomobil yo'llari va tezyurar temir yo'l tarmoqlari orqali aloqani yaxshilashga katta miqdorda sarmoya kiritdi. Hukumat, shuningdek, sayyohlar uchun turli xil imtiyozlar va byudjetlarni qondirish uchun tarixiy binolardagi butik mehmonxonalardan tortib, tabiiy muhitda ekologik toza kurortlarga bo'lgan sayyohlik xizmatlari va turar joylarini yaxshilashga e'tibor qaratdi. Bundan tashqari, O'zbekiston tashrif buyuruvchilar tajribasini yaxshilash uchun raqamli innovatsiyalarni o'zlashtirmoqda, interaktiv sayohatlar, virtual reallik tajribalari va individual qiziqishlarga moslashtirilgan marshrutlarni taklif qiluvchi onlayn platformalar. Texnologiya va ma'lumotlarga asoslangan tushunchalardan foydalangan holda, mamlakat zamonaviy sayohatchilarning o'zgaruvchan ehtiyojlarini qondiradigan muammosiz va shaxsiylashtirilgan sayohat tajribasini taklif qilishga tayyor. O'zbekiston turizmni barqaror rivojlantirish yo'lini belgilar ekan, nafaqat o'z kelajagini shakllantirmoqda, balki Markaziy Osiyoni global sayohatchilar uchun jo'shqin va mehmondo'st manzil sifatidagi tasavvurlarini ham qayta belgilamoqda.

O‘zbekiston o‘zining madaniy merosini asrab-avaylash, tabiiy landshaftlarini o‘zlashtirib olish va innovatsiyalarni qo‘llab-quvvatlash orqali xilma-xillikni nishonlaydigan, iqtisodiy o‘shishni rag‘batlantiradigan va jahon miqyosida madaniy almashinuvni rag‘batlantiradigan rivojlanayotgan turizm industriyasiga poydevor qo‘ymoqda.[3]

MUHOKAMA VA NATIJALAR

O‘zbekistonda turizmni rivojlantirish borasidagi islohotlar:

So‘nggi o‘n yil ichida O‘zbekiston turizm sohasini dinamik va raqobatbardosh sanoatga aylantirishga qaratilgan qator ulkan islohotlarni boshladi. O‘zbekiston hukumati o‘zining madaniy merosi, tabiiy landshaftlari va samimiy mehmondo‘stligining ulkan salohiyatini e‘tirof etgan holda, mamlakatning turizm infratuzilmasi, xizmatlari va targ‘ibot strategiyasini rivojlantirish bo‘yicha qator tashabbuslarni amalga oshirdi.

1. Viza rejimini liberallashtirish: O‘zbekiston tomonidan joriy etilgan asosiy islohotlardan biri vizalarni liberallashtirish bo‘lib, butun dunyodan sayyohlarning mamlakatga borishini osonlashtiradi. Ayrim millat vakillari uchun elektron vizalar va vizasiz rejimlarning joriy etilishi kirish jarayonini sezilarli darajada soddalashtirib, ko‘proq tashrif buyuruvchilarni jalb qildi va turizm daromadlarini oshirdi.

2. Infratuzilmani rivojlantirish: O‘zbekiston turizm infratuzilmasini rivojlantirish, jumladan, transport tarmoqlarini modernizatsiya qilish, joylashtirish vositalarini yangilash va turizm xizmatlarini yaxshilashga katta sarmoya kiritdi. Yangi aeroportlar, avtomagistrallar va tezyurar poyezd yo‘nalishlari orqali yaxshilangan aloqa sayohatchilarga mamlakatning turli diqqatga sazovor joylarini o‘rganishni osonlashtirdi.

3. Madaniy qadriyatlarni asrab-avaylash va targ‘ib qilish: O‘zbekiston o‘zining boy madaniy merosini asrab-avaylash va targ‘ib etishga, tarixiy obidalar, muzeylar va madaniyat muassasalarini restavratsiya qilishga sarmoya kiritishga ustuvor ahamiyat berdi. “Ipak yo‘li” ob‘yektlarini YuNESKO ro‘yxatiga kiritish, “Ipak va ziravorlar festivali” kabi tashabbuslar O‘zbekistonning madaniy boyliklarini jahon auditoriyasiga namoyish etib, uning o‘ziga xosligini qadrlash va tushunishga yordam beradi.

4. Raqamli transformatsiya: Jahon tendentsiyalariga muvofiq, O‘zbekiston sayyohlik tajribasini oshirish va destinatsiyalar haqida xabardorlikni oshirish uchun raqamli texnologiyalarni qo‘lladi. Interfaol sayyohlik platformalari, mobil ilovalar va onlayn bron qilish tizimlarining ishga tushirilishi sayohatchilarga sayohatlarini yanada samarali rejalashtirish va mahalliy hamjamiyat bilan muloqot qilish imkoniyatini berdi, bu esa ularning mamlakatda qolish vaqtini boyitdi.[2]

5. Barqaror turizm amaliyotlari: Turizmni rivojlantirishda barqarorlik muhimligini tan olgan holda, O‘zbekiston ekologik toza amaliyotlar, jamoatchilikka asoslangan turizm tashabbuslari va mas‘uliyatli turizm yo‘riqnomalarini qabul qildi. Atrof-muhitni muhofaza qilish, madaniyatni saqlash va mahalliy imkoniyatlarni

kengaytirishga ko'maklashish orqali O'zbekiston o'zining turizm sektori barqaror va inklyuziv tarzda rivojlanishini ta'minlashga intilmoqda. Ushbu istiqbolli islohotlar va strategik tashabbuslar orqali O'zbekiston nafaqat turizm sohasini o'zgartirmoqda, balki o'zini jahon turizm xaritasida jozibali yo'nalish sifatida qayta joylashtirmoqda. Qadimiy meros va zamonaviy qulayliklarning o'ziga xos uyg'unligi bilan O'zbekiston Markaziy Osiyoning qoq markazida haqiqiy tajriba, madaniy sho'ng'inlik va unutilmas sarguzashtlarni izlayotgan sayohatchilarni o'ziga jalb etishga tayyor.[1]

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, O'zbekistonda turizmning rivojlanishi kashfiyotlar, o'zgarishlar va va'dalar sayohatini ifodalaydi, chunki bu qadimiy zamin o'z eshiklarini dunyoga ochadi va sayohatchilarni yuksalayotgan xalqning go'zalligi, tarixi va jozibasi bilan tanishishga taklif qiladi. Barqarorlik, inklyuzivlik va innovatsiyalarga qaytadan e'tibor qaratilayotgan O'zbekiston o'tmish kelajak bilan to'qnashgan va har bir sayohatchi o'z uyidan uzoqda o'z uyini topadigan Markaziy Osiyoning qoq markazida madaniy boylik va mehmondo'stlik mayoqiga aylanishga tayyor.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Tuxliyev I.S., Xaitboyev R., Tursunova G.R. Turizm asoslari. O'quv-uslubiy murakkab. - Samarqand, SamISI, 2013. - 372 b.[1]

2. Qudratov G.H., Pardayev M.Q., Otaboyev R. O'zbekistonda turizm salohiyati va uni rivojlantirishda davlat siyosatining asosiy yo'nalishlari. // xizmat ko'rsatish va turizm sohasini rivojlantirish: muammolar va ularning yechimlari. - T.: Iqtisodiyot va moliya, 2008. - b. 61-70.[2]

3. Hayitboyev R., Sattarov A. Turizm marshrutini ishlab chiqish texnologiyasi. Samarqand, 2011 yil.[3]

4. Matyakubov U.R. —Ekologik vaziyatni hisobga olgan holda turizmning samaradorligi takomillashtirish yo'nalishlari va istiqbollari mavzusida. nomzodlik dissertatsiyasining konspekti. – Samarqand, 2011. – 12 b.[4]

5. Halikulov A.N. —Mehmonxonalarda xizmat ko'rsatish sifati va samaradorligini oshirish imkoniyatlar dissertatsiya konspekti. Abstrakt. – Samarqand, 2010. – 25 b.[5]

PYDROID ILOVASIDA GUI LOYIHALARINI YARATISH

Gulmurodov Muhridin Raxmatulla o'g'li

Buxoro davlat universiteti talabasi 1-1KIDTM-23

e-mail: muhridinforuq2001@gmail.com

Annotatsiya: Pydroid-bu mobil qurilmada Python dasturlash tilida dasturlarni ishlab chiqish uchun kuchli IDE. Pythonda Gui dasturlarini yaratishning eng mashhur usullaridan biri bu tkinter modulidan foydalanishdir. Tkinter sizga turli xil qurilmalarga osongina moslashtirilishi mumkin bo'lgan oddiy va qulay interfeyslarni yaratishga imkon beradi. Ushbu maqolada biz tkinter moduli yordamida Androidda Gui dasturini yaratishning asosiy bosqichlarini ko'rib chiqamiz va undan qulay va funksional dasturni ishlab chiqish uchun qanday foydalanishingiz mumkinligini ko'rib chiqamiz.

Kalit so'zlar: Pydroid, python, dasturlash, tkinter, play market, GUI

Bugungi texnologiya davrida hayotimizni telefonlar(smartfonlar) siz tasavvur etish qiyin. Masalan yo'lda ketayotganda, poizdda, taksida harakatlanayotganimizda doimiy ishlarimizni bitirib boramiz. Shu qatori hozir o'rganmoqchi bo'lgan dasturlash tizimini ham telefon orqali amalga oshiramiz. Buning uchun bizni telefonimizga "Pydroid 3" ilovasi kerak bo'ladi. Ushbu ilovani "Play market va App store" ilovalari orqali yuklab olamiz.

1-rasm. Play market ilovasi.

"Play market" ilovasiga kiramiz va qidirivlar qatoriga "Pydroid 3" deb yozamiz. Qidiruv tugmasini bosamiz va quyidagi ko'rinishga ega bo'lamiz.

2-rasm. Pydroid dasturini o'rnatish jarayoni.

Endi ushbu ilovani o'rnatamiz va ochib dastur yozishni boshlaymiz. Hozir dastur haqida qisqacha ma'lumot berib o'tamiz quyida esa batafsil yoritamiz. Dastur Pythonda "Tkinter" moduli bilan ishlash bo'ladi.

Tkinter – bu Pythonda grafik foydalanuvchi interfeysi (GUI) yaratish uchun standart kutubxona. Tkinterning xususiyatlari quyidagilarni o'z ichiga oladi:

1. Tugmalar, radio tugmalar, katakchalar, matnlar va boshqalar kabi turli xil interfeys elementlarini yaratish.

2. Tugmalarni bosish, matn kiritish va boshqa foydalanuvchi faoliyati kabi voqealar bilan ishlash.

3. Ekrandagi elementlarning turli xil tartiblari va joylashuvi bilan ishlash.

4. Ko'p oynali dasturlarni yaratish qobiliyati.

5. Chiziqlar, doiralar, to'rtburchaklar va boshqalar kabi standart vidjetlar va grafik elementlarni qo'llab-quvvatlash.

6. Foydalanuvchi tajribasi uchun dialog oynalarini yaratish qobiliyati.

7. Interfeys ko'rinishini uslublash va sozlashni qo'llab-quvvatlash.

Tkinter-bu Python-da oddiy va o'rtacha murakkablikdagi GUI dasturlarini yaratish uchun qulay vosita.

Moduldan foydalanishimiz uchun “Tkinter” modulini dasturimiz boshiga import qilib olinadi.

```
from tkinter import *
```

Oyna ochishimiz uchun esa “Tk()” “foydalanamiz va uni ixtiyoriy o'zgaruvchiga olamiz

```
w=Tk()
```

-“title” orqali yaratilgan oynaga ixtiyoriy nom beramiz. Oyna nomi albatta qavs va qo'shtirnoq ichida bo'lishi kerak.

```
w. title(“Ixtiyoriy nom kiriting”)
```

-Oyna o'lchamini yuqorida olingan “w” o'zgaruvchi va “geometry” operatori yordamida belgilaymiz.

```
w. geometry(“350x400”)
```

Oynamiz o'lchami o'zgarmasligi uchun “resizable” operatori bizga yordam beradi

```
w.resizable(False, False)
```

Oyna foni rangini “config” orqali kiritamiz

```
w.config(bg=“black”)
```

Bo'sh oyna ochildi, endigi navbat oynaga matn kiritamiz. Buning uchun ixtiyoriy o'zgaruvchiga olingan “Label” operatori bizga ko'maklashadi

“Label” operatori

- Shrift o'lchami (font=(“Arial”, 18, “bold”))

- Yozuv fon rangi (bg=“black”)

- Yozuv rangini (fg=“blue”) o'z ichiga oladi

```
l=Label(w, text=“Gulmurodov Muhridin”, font=(“Arial”,18,“bold”),bg=“black”, fg=“blue”)
```

$$\frac{5x + 7}{2x - 8}$$

Yuqoridagi matnni “place” yordamida joylashtiramiz

```
l.place(x=36,y=0).
```

Yuqoridagi formulaga asoslanga holda “x” o’zgaruvchini oynaga joylashtiramiz. Buning uchun “Label” va “place” operatorlaridan foydalanamiz.

```
Ib1=Label(w, text="x=", font=("Arial",18,"bold"),bg="black", fg="blue")
```

```
Ib1.place(x=0,y=350)
```

“x” o’zgaruvchini foydalanuvchi kiritishi uchun, kiritish oynasini “Entry” yordamida kiritamiz va “place” yordamida joylashtiramiz.

```
ent=Entry(w, font=("Arial",13,"bold"),fg="blue")
```

```
ent.place(x=34,y=350)
```

Formula javobini bildirish uchun esa “J” nomli o’zgaruvchini “Label” yordamida kiritamiz va “place” bilan joylashtiramiz.

```
Ib2=Label(w, text="Y: ", font=("Arial",13,"bold"), bg="black",fg="blue")
```

```
Ib2.place(x=0,y=450)
```

Formula javobini chiqarishimiz uchun esa kiritish oynasi yani “Entry” kerak bo’ladi. Kiritish oynasini “place” yordamida joylashtiramiz.

```
ent1=Entry(w,text=" ",font=("Arial",13,"bold"),fg="blue")
```

```
ent1.place(x=33,y=450)
```

Formula javobini bilish uchun bizga “Hisobla” nomli tugma kerak bo’ladi.

Tugmaga funksiyalar bog’lanadi. Tugma hosil qilish uchun “Button” operatoridan, joylashtirish uchun esa “place” operatoridan foydalanamiz.

```
tg=Button(w,text="Hisobla",font=("Arial",13,"bold"),bg="black",fg="blue",command=hisobla)
```

```
tg.place(x=110,y=600)
```

Endigi navbat yuqorida takidlangan funksiyaga keldi. Funksiya quyida yozilgani bilan dasurimizda oyna fon rangidan (`w.config(bg="black")`) keyin yoziladi

Funksiyamizni “def” operatiri yordamida “hisobla” o’zgaruvchisiga olib yaratamiz.

```
def hisobla():
```

Quyida formulani xatolarini qata ishlash uchun “try” operatoridan foydalanamiz.

```
try:
```

Davomidan foydalanuvchi kiritadigan “x” ni joylashtiramiz

```
x=float(ent.get())
```

Yuqoridagi rasmni python tilidagi formulaga aylantiramiz va o’zgaruvchiga olamiz.

```
y=str((5*x+7)/(2*x-8))
```

Javobi chiqadigan “ent1”-kiritish oynasini “delete” yordamida ma’lumotlarni o’chiramiz va “insert” yordamidan yangi ma’lumotlarni kiritamiz.

```
ent1.delete(0,END)
```

```
ent1.insert(0,y)
```

-Funksiya yakunida esa formula javobi xato chiqqandagi ma’lumotlarni “except” yordamida kiritish oynasiga “delete va insert” orqali kiritamiz

```
except ZeroDivisionError:
```

```
ent1.delete(0,END)
```

```
ent1.insert(0,"Maxraj 0 ga teng!")
```

```
except ValueError:
```

```
ent1.delete(0,END)
```

```
ent1.insert(END,"Son kiriting!!!")
```

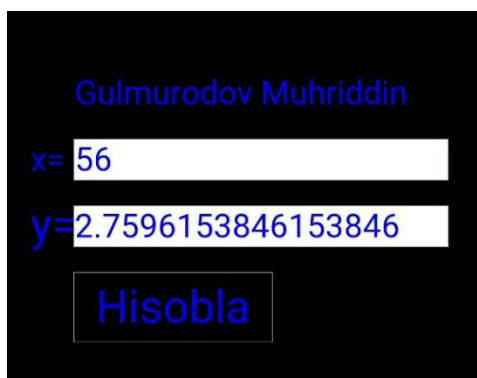
except NameError:

ent1.delete(0,END)

ent1.insert(END,"O'zgaruvchi xato!")

Dsturimiz tugadi va oyna yopilib qolmasligi uchun "mainloop()" ni ishlatamiz.

w. mainloop().

3-rasm. Dastur ko'rinishi

Xulosa qilib aytishimiz mumkinki, Android ilovasida grafik loyihalarni yaratish dasturchilar uchun o'z g'oyalari va loyihalarini amalga oshirish uchun katta imkoniyatlar ochadi. Tkinter modulidan foydalanish foydalanuvchi interfeysini yaratishni va u bilan ishlashni osonlashtiradi, bu esa tajribani yanada qulay va samarali qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Moore, A. D. (2021). Python GUI Programming with Tkinter: Design and Build Functional and User-friendly GUI Applications. Великобритания: Packt Publishing.
2. Тимур Машнин. Создание настольных Python приложений с графическим интерфейсом пользователя. (2021). Россия: SelfPub.
3. Roseman, M. (2020). Modern Tkinter for Busy Python Developers: Quickly Learn to Create Great Looking User Interfaces for Windows, Mac and Linux Using Python's Standard GUI Toolkit. Канада: Late Afternoon Press.
4. Kamalova N. I. Methodology of teaching the subject of parameter repetition operator. – 2022.

TABLE OF CONTENTS / ОГЛАВЛЕНИЯ / MUNDARIJA

№	The subject of the article / Тема статьи / Maqola mavzusi	Page / Страница / Sahifa
1	TEKNOLOGIK TA'LIM YO'NALISHI TALABALARIGA "GAZLAMALAR MATERIALSHUNOSLIGI" FANINI O'QITISHDA INNOVATSION TEKNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH	3
2	МЕХАНИЗМ ПРЕОБРАЗОВАНИЯ МЕТАНА В КАРБОНАТ	8
3	СНИЖЕНИЕ ПРОВОДИМОСТИ ПРИ ДОБАВЛЕНИИ АНТИПУРИНОВ В ПОЛИМЕРЫ	11
4	ОГНЕЗАЩИТНЫЕ ФИЗИЧЕСКИЕ И ХИМИЧЕСКИЕ СВОЙСТВА	14
5	МЕДЬ (II) И ЦИНК ИК-СПЕКТРАЛЬНЫЙ АНАЛИЗ С 2-АМИНОХИНАЗОЛОНОМ-4	18
6	ИЗУЧЕНИЕ СОСТАВА СЛОЖНЫХ СОЕДИНЕНИЙ ХИНАЗОЛОНА-4 С СОЛЯМИ Cu(II)	21
7	БИОЛОГИЧЕСКИЕ И ХИМИЧЕСКИЕ СВОЙСТВА N,N-ПОЛИМЕТИЛЕН-БИС-СОЕДИНЕНИЙ	25
8	МАТЕМАТИЧЕСКАЯ ГРАФИКА ТЕХНОЛОГИЙ	28
9	ESTABLISHMENT OF MODERN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS IN UZBEKISTAN AT THE BEGINNING OF THE 20TH CENTURY AND IMPROVEMENT	31
10	THE ROLE OF RELIGIOUS AND SECULAR KNOWLEDGE IN YOUTH EDUCATION	36
11	LINGUOCOGNITIVE EXAMINATION OF LITOTES IN UZBEK AND ENGLISH	41
12	XXI ASRDA EKOLOGIK MUAMMOLAR	45
13	CHANGES IN THE MORPHOFUNCTIONAL PROPERTIES OF THE FORK, SLENOSIS AND LYMPHID SYSTEM UNDER THE INFLUENCE OF TICKS OF DIFFERENT ORIGIN	51
14	RESPIRATORY DYSFUNCTION OF PATIENTS WITH SEVERE BURN INJURY	57
15	IMPORTANCE OF CARDIOPROTECTIVE ALV IN PATIENTS WITH SEVERE BRAIN INJURY	62
16	ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА В ЮРИДИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЯХ	68
17	"BUZOQ, QO'ZI VA CHO'CHQA BOLALARINING KOLIBAKTERIOZ VA SALMONELLYOZ KASALLIKLARIGA QARSHI ASSOTSIATSİYALANGAN GOA FORMOL VAKSINA"NING BUZOQLAR ORGANIZMIGA TA'SIRI	73
18	"O'TKIR LEYKOZ FONIDA HOMILADOR AYOLLAR TUXUMDON VA BACHADON ENDOMETRIY TO'QIMASIGA XOS MORFOLOGIK O'ZGARISHLARI" MAGISTRLIK DISSERTATSIYASI MAVZUSIGA ANNOTATSIYA	87
19	МАКТАВГАЧА ТА'ЛИМ ТАШКИЛОТЛАРИДА БЮДЖЕТ HISOBI VA HISOBOTINI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI	90
20	BIJG'ISH (ACHISH) MAHSULOTLARIDAN TAYYORLANADIGAN ICHIMLIKLAR KLASSIFIKATSIYASI	94
21	SANOAT KORXONALARINING ELEKTR ENERGIYA TA'MINOTIDA NOAN'ANAVIY ENERGIYA MANBALARIDAN FOYDALANIB ENERGIYA TEJAMKORLIKKA ERISHISH USULLARI	99

22	HOW TO CREATE PROFESSIONAL VIDEO CONTENT IN PYTHON	108
23	BANK KREDITI VAHOSI SHAKLLANISHI BO'YICHA XORIY TAJRIBASI VA UNDA O'ZBEKISTON AMALIYOTIDA IJODIY FOYDALANISH IMKONIYATLARI	113
25	RABBIT PASTEURELLOSIS AND ITS EPIZOOTOLOGICAL ANALYSIS	120
26	РЕПРОДУКТИВ САЛОМАТЛИК КАЛИТИ: БУГУНГИ ҚИЗАЛОҚ, ЭРТАГА ОНА, ШУ САБАБЛИ ҚИЗАЛОҚЛАР СОҒЛИҒИНИ САҚЛАШ МИЛЛАТ СОҒЛИҒИНИ САҚЛАШДИР	124
27	MORPHOLOGY OF LOCAL REGULATORY COMPONENTS OF THE SMALL INTESTINAL MUCOSA IN THE CONTEXT OF ONGENITAL SMALL BOWEL OBSTRUCTION EXPERIMENTALLY ANALYZED IN NEONATES	130
28	THE MAIN STRATEGIES FOR SOLVING CURRENT PROBLEMS AND DEVELOPING A CONCEPT FOR THE DEVELOPMENT OF THE FINANCIAL MARKET IN UZBEKISTAN	134
29	RICHARDSON ASARLARINING LINGVOMADANIY XUSUSIYATLARINI OCHIB BERISHIDA BADIY TAVSIR VA IFODA VOSITALARINING AHAMIYATI	137
30	O'ZBEKISTONDA MEHMONXONALARNI RIVOJLANTIRISH	144
31	O'ZBEKISTONDA SAYYOHLIK TURIZMINI RIVOJLANTIRISH	149
32	O'ZBEKISTONDA MICE TURIZMNI RIVOJLANTIRISH	155
33	TURIZMDA TRANSPORT XIZMATLARINI RIVOJLANTIRISH	159
34	O'ZBEKISTONDA EKOTURIZMNI RIVOJLANTIRISH	164
35	O'ZBEKISTONDA EKSKURSIYALARNI O'TKAZISH USULLARI VA TEXNOLOGIYASINI ISHLAB CHIQUV	169
36	O'ZBEKISTONDA ICHKI VA KIRISH TURIZMINI RIVOJLANTIRISH	174
37	MEHMONXONA BIZNESIDA REKLAMANING SAMARADORLIGI	180
38	TURIZMNING DAVLAT VA HUDUDLAR IQTISODIYOTIDAGI O'RNI	184
39	O'ZBEKISTONDA EKSTREMAL TURIZMNI RIVOJLANTIRISH	188
40	O'ZBEKISTONDA TURIZMNI RIVOJLANTIRISH BO'YICHA ISLOHOTLAR	192
41	PYDROID ILOVASIDA GUI LOYIHALARINI YARATISH	196